ANDERSEN,

EN SKALDS

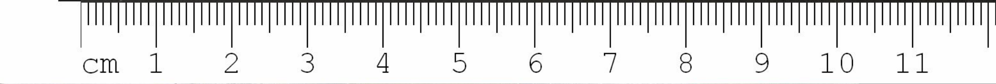
LUSTVANDRING.

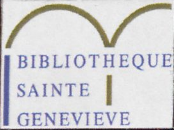
I. II.

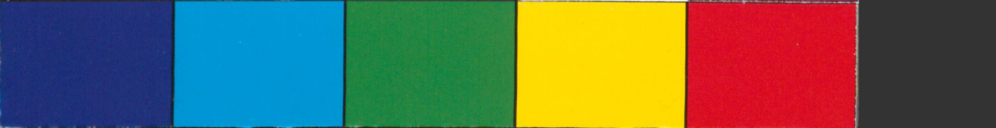
NORRKÖP. 1843

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

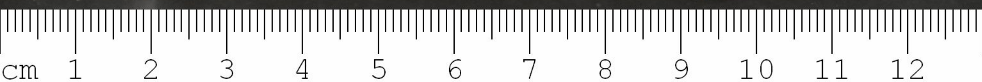

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

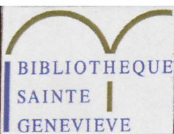

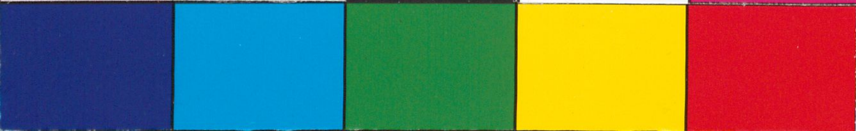
EN SKALDS

LUSTVANDRINGAR.

EN SKALDS
LUSTVANDRINGAR

i

TYSKLAND, ITALIEN, GREKLAND OCH ORIENTEN;

af

H. C. Andersen.

Öfversättning efter Danska originalet

"EN DIGTERS BAZAR".

I tvenne delar.

Förra delen.

NORRKÖPING 1843,
På S. T. Durietz's förlag.

Kom lad os vandre her, om kun paa Prent,
I sex med Billed-Rigdom reiste Buer;
Imellem Kiöbenhavn og Orient
Sig strækker den Bazar, som her du skuer!

Innehåll:

I. Tyskland.

II. Italien.

TYSKLAND.

Mina vänner,

Skalden **Ludvig Tieck**

i **Dresden**

och

Componisten

Mendelssohn-Bartholdy

i **Leipzig,**

tillegnadt.

I.

De spanske dansarene.

Sommaren 1840 uppehöll sig i Köpenhamn några spanska dansare, som drogo alla Köpenhamnare bort till den gamle Theatern på "Kongens Nytorv." Hela staden talade icke om annat än de spanska nationaldansarne och genom tidningarne ljöd det öfver hela landet; jag uppehöll mig då hos Baron Stampe på Nysö, som genom det hem *Thorwaldsen* här funnit och genom de verk, han här skapat, har blifvit ett märkvärdigt ställe i Danmark.

Af Thorwaldsen fick jag här den första mundtliga underrättelse om de spanske dansarene; han var hänryckt, förtjust, som jag aldrig förr hade sett honom. — "Det är dans! det är attityder! här äro former och skönhet!" sade han och hans ögon gnistrade, medan han talade. "Se sjelf! man är midt inne i Södern, när man ser denna dans!"

En förmiddag, jag kom in i hans atellier, såg jag ett basrelief utfördt i lera, det föreställde en dansande Bachant och Bachantinna. "De spanske dansarene hafva gifvit mig idéen," sade han; "sålunda kunna de också dansa! jag har tänkt på deras intagande dans, medan jag gjorde detta."

Jag fick mycket begär till att se dessa Spaniens barn, se den intagande *Dolorés Serral* — nu hafva Köpenhamnarne glömt henne; det är ett år sedan hon var här.

Jag reste till Köpenhamn och såg — en dans, som kom mig att glömma de målade coulisserna och lampskenet; jag var med i Valencias dalar, såg de förtjusande varelserna, hos hvilka hvarje rörelse är behag, hvarje blick passion.

Från min ankomst till staden såg jag hvarje afton *Dolorés* dansa, men aldrig mötte jag henne utanför scenen, aldrig såg jag henne, utan då hon dansade der.

Nu var det slutet af October, kallt, regnigt och stormande, som vi kunna hafva det i vårt kära land; de spanske dansarene ville resa; *Dolorés* sade som Preciosa: "Till Valencia!" men vägen från Köpenhamn till Valencia går öfver Kiel. Hon måste med ångfartyget "Christian den ottende" i ett nordiskt efterhöstväder, kallt och stormigt. Halfva församlingen af det goda folket, som seglade ut, för att säga farväl, blef sjösjuk på denna lilla tour.

Det var en nordisk böljedans! Dolorés blef straxt

matt; de sköna lemmarne böjde sig till en hvila, som ingen hvila var; den ena sjön efter den andra slog öfver däcket, vinden pep i tågverket; ja ett par gånger syntes ångfartyget stå stilla och liksom betänka sig, om det icke gjorde klokast uti att vända om igen. Vattenkarafiner och tallrickar, änskönt de voro fastgjorda, darrade af skräck eller instinkt. Det var ett rasslande och knakande; hvarje planka i skeppet jemrade sig och Dolorés suckade så högt, att det trängde genom skeppsdäcket; den fina, smidiga foten sträckte sig krampaktigt mot den tunna brädväggen.

— — Ett skepp är dock en sällsam verld! Till höger skiljer en planka oss från döden i böljorna, till venster kan en annan tunn planka dana cherubsvärdet. Dolorés suckade, jag suckade också! En hel natt lågo vi här och bokstafligen suckade för hvarandra; — och böljorna dansade så, som Dolorés icke kunde dansa, och stormen sjöng, som jag icke kunde sjunga, och under allt detta gick skeppet sin kraftiga gång, tills Kielerbugten omslöt oss och så småningom den ena passageraren efter den andra steg upp på däcket.

Jag omtalade för Dolorés, hvilket intryck hennes dans hade gjort på vår tids störste bildhuggare, jag berättade henne om Bachant och Bachantinnan, och hon rodnade och log; mig tycktes det ordentligen, att vi dansade *Fandango* tillsamman på den gröna slätten under de doftande akasierna. Hon räckte

mig sin hand — men det var till afsked; hon reste directe till *Valencia.*

Om många år blifver Dolorés en gammal dame, och hon dansar icke mer, men då dansar förbi henne städer och ställen, hvarest hon har hänryckt så mången, och hon kommer då ihåg kungastaden på den gröna ön i Norden, midt i det stormande hafvet, hvilket hon seglade öfver; hon tänker på det basrelief, i hvilket hon ännu svâfvar ung och förtjusande, — och hennes fingrar glida ned af rosenkransen, som hon sitter med på balkongen, och hon skådar utöfver bergen; de, som befinna sig omkring den åldriga, fråga henne då: "hvar är du nu Dolorés?"

Och hon svarar och småler: "Jag var litet grand till sjös i Norden!"

II.

Breitenburg.

Från Kungsvägen emellan Kiel och Hamburg vek jag af och for öfver heden, ty jag ville aflägga ett besök på Breitenburg; en liten fogel flög mig quittrande till mötes, liksom om han ville helsa mig välkommen.

Den lyneborgska heden erhåller år hfter år flera skogsplantager, hus och landsvägar; deremot har fortsättningen af densamma, genom hertigdömena och in i Jutland, ännu till största delen samma utseende, som i förra århundradet. Det är charakter och poesi i den danska heden: der är stjernhimlen vidsträckt och stor, der sväfva dimmorna i stormen, som Ossians andar, och ensamheten låter oss der hafva besök af våra heligaste tankar. Såsom ett spöke af en skog växa här grupper af hopkrumpna ekar, öfverdragna med mossa ända ut på de yttersta grenarne. Ett egyptiskt slägte med gulbrun hud och kolsvarta ögon förer här sitt nomadlif, steker under öppen himmel det stulna lammet och håller bröllop och dans utanför kojan, som är hurtigt upprest af ljungtorf midt på den ensamma heden.

Blott långsamt gick min vagn fram i den djupa sanden; jag tror man kunde blifva sjösjuk af att åka här. Beständigt framåt genom öde, menniskotomma trakter; de enstaka hus, man här kommer förbi, äro tarfliga kojor, hvarur röken hvirflar fram genom den öppna dörren. Husena hafva inga skorstenar, det är liksom om ingen eldstad funnes, som om endast främlingar på vandringen öfver heden här i hast upptände en eld midt på golfvet och värmde sig litet, för att åter vandra vidare! — Skorstenarne på bondens hus och den hvirflande röken göra det hemlikt och trefligt; skorstenarne pryda och upplifva nästan likaså mycket, som blomsterquarteret fram för huset — men här var det i harmoni med hed-trakten och med den kalla höstdagen. Solen lyste väl, men hon hade inga varma strålar; det var måhända icke heller engång solen sjelf, utan blott dess skinande kjortel, som hon lät glida bort öfver himmelen. Icke en menniska mötte vi, icke en boskapshjord var att se; man kunde nästan tro, att allt vore insomnadt eller bundet af en förtrollning.

Först på eftermiddagen uppenbarade sig ett frodigt landskap; vi sågo en stor skog, dess bruna löf i solskenet gaf den utseende af en kopparskog; den hade något så alldeles förtrolladt, att då just en stor drift boskap kom ut derifrån och stirrade på oss med stora ögon, uppgick det för mig ett helt äfventyr om den förtrollade staden i kopparskogen.

Bakom skogen kommo vi genom en stor by,

som, om den icke förde mig in i äfventyrens land, likväl bragte mig tillbaka i ett annat århundrade. I husen syntes stall, kök och stuga gå i ett. Landsvägen var djup gyttja, hvari låg stora kullerstenar. Det var romantiskt nog och det blef ännu mer; ty midt i den täta skogen lyste i aftonsolen en riddarborg med torn och täckt takås, och mellan den och oss bugtade sig en flod, bred och djup.

Bryggan dundrade under hästarnes hofvar; vi rullade genom skog och park in på den öppna borggården, der ljusen oupphörligt rörde sig bakom fönsterna; och der allt såg så rikt och smakfullt ut. Midt på gården står en stor gammal brunn med ett konstigt utarbetadt galler; från detta flög en liten fogel, — det var bestämdt densamme, som quittrade mig välkommen, då jag körde öfver heden, den var kommen hit före mig och hade anmält min ankomst; borgens egare, den ädle Rantzau, förde sin gäst till ett välsignadt hem; rätterna ångade, champagnen fradgade! — jo det var bestämdt trolldom. En naken hed, en kopparskog och bakom dessa et gästfritt slott med sköna målningar, doftande träd och blomster vid de mjuka divanerna. Det var trolldom! Jag tänkte på det stormande hafvet, på den ensamma heden, och kände: man kan likväl hafva det godt i denna verlden.

Foglen quittrade utanför, medan jag såg ut genom fönstret; tillfälligtvis föll ljuset hän på brunnen, och det var liksom om spannen ginge upp och ned

af sig sjelf och midt i spannen sutte en liten nisse och nickade välkommen; jag tog visst icke fel, ty nissens farfar har en gång i skogen räckt en *Rantzau till Breitenburg* en gyllene bägare, då riddaren vid månsken red genom skogen. Bägaren förvaras ännu i det utskurna gamla ekskåpet i riddarsalen öfver kapellet; jag har sjelf sett den, och de gamla bilderna på väggen, alla stolta riddersmän, rörde ögonen. Det var vid klart solsken; hade det varit i den månljusa natten, då hade de bestämdt trädt ut ur ramen och druckit en skål för den älskvärde grefve, som nu herrskar på det gamla Breitenburg.

"Den paradisiska lycksaligheten har ingen historia!" säger en skald; "den bästa sömn har inga drömmar," erkänner jag, och på Breitenburg medförde natten inga drömmar. Vid dagsljuset deremot trädde gamla sagor och minnen såsom drömmar framför tanken; de hälsade mig under parkens uråldriga alléer; de sutto och nickade högt uppe i vakttornet, hvarest Skottarne lågo på utkik, då Wallensteins trupper hade lägrat sig utanför; Wallenstein lät männen falla för svärdet, och då qvinnorna i borgen icke på hans befallning ville tvätta blodet af golfvet, lät han också nedhugga dem.

I den evigt unga naturen rundt omkring uppenbarade sig gamla minnen; från slottets höga torn såg man vidt ikring öfver det frodiga slättlandet hvarest om sommaren den feta boskapen går i gräs upp till bogen; jag skådade utöfver de många sko-

gar, i hvilka *Ansgarius* har vandrat och predikat Christi lära för de danska hedningarne; en liten by erinrar ännu derstädes om hans namn och der hans gård stod: här lefde han; kyrkan, på hvilken jorden växt högt uppåt muren, är ännu från hans tid; liksom fordom, speglar den sig ännu i floden *Stören*, der hvarest han i sin fattiga fiskarebåt rodde öfver till den lilla stigen mellan vassen.

Jag vandrade i slottsträdgården under de gamla träden vid de bugtande kanalerna; fläderbusken och rosenträdet böjde sig öfver vattenspeglen, för att se huru vackert de blomstrade. Bonden gick på bankarne och drog båten upp mot strömmen. Jägaren med sina hundar tog vägen in i den kopparröda skogen. Posthornet ljöd, och det var liksom skog och mark finge stämma, liksom instämde de i höstens dödshymn: "den store Pan är död."

Då solen var nedgången, ljöd det sång och bägarklang i borgen; jag vandrade genom salen, hvars mörkröda väggar omfattade basreliefs af Thorwaldsen och framvisa härliga byster och statyer; utanför slingrade sig upptill fönstret rosenhäcken med sina bladlösa grenar och den drömde, vid sommarlifvet inne i salen, att den sjelf ännu var ung och blomstrande. Och nisse satt på brunnkanten och slog takt med sina små fötter; den lilla foglen quittrade: "här är herrligt och godt i Norden!" och likväl flög foglen till de varma länderna! och skalden gjorde detsamma.

III.

Minne från ångbåten Stören.

Det låg vid Störens vatten tvenne små hus, hvardera på sin sida af floden; begge prydde med en grön gafvel och ett par buskar, men utanför det ena hängde fisknätet utspändt, och en stor flöjel vred sig i vinden: huru ofta hade icke två vackra ögon från det ena lilla huset sett öfver på denna flöjel, när den vred sig, och ett trofast hjerta suckat djupt!

Vi togo här en intagande ung qvinna ombord; hon var af hvad man kallar det ringare ståndet, men så fästligt klädd, så ung, vacker och med ett litet vackert barn vid bröstet. Från begge husena nickade folk åt henne; de önskade henne lycka och glädje; flöjeln vred sig ikring, så att den pep, men hennes vackra ögon sågo icke mera efter den, ty nu brydde hon sig icke om att veta hvad vinden var! — och vi foro åstad. Allt var grönt, men slätt och alltid detsamma; den lilla floden gör bugt på bugt.

Nu voro vi på Elben, den stora, kungliga vägen från Tyskland! Skepp kommo och gingo; båtar satte tvärs öfver; vi måste också öfver till hannoveranska sidan, för att hemta passagerare, och derpå

till holsteinska och återigen till hannoveranska; och så fingo vi likväl inga passagerare! Jag betraktade den unga qvinnan; hon syntes likså otålig som jag; hon var ständigt *för*ut och stirrade framåt med handen öfver de täcka ögonen. Var det Hamburgs torn hon sökte? — Hon kysste ett par gånger sitt barn, log och hade dock tårar i ögonen! — Två ångfartyg foro oss förbi; ett skepp för fulla segel förde utvandrare till Amerika. Framför oss låg ett prägtigt fartyg, det var just kommet derifrån, och låg under uppsegling; vinden var rakt emot, flaggan vajade! Då vi närmade oss, lösgjordes en båt, fyra matroser grepo årorna; en rask, svartskäggig man, han såg ut till att vara styrman ombord, styrde rodret; vi lågo stilla och den unga qvinnan mera flög än gick med sitt barn, som sof; i ett ögonblick var hon i den lätt gungande båten och i armarne på den svartskäggige, brune mannen. Det var en kyss! det var bouquetten af ett långt års ljufva längtan: barnet vaknade och grät, mannen kysste det och höll hustrun om lifvet, och den lilla båten guppade upp och ned med dem, liksom om den hoppade med af glädje; de bruna matroserna nickade åt hvarandra: men vi seglade åstad, jag kastade mina *blickar* ut på den flacka, nakna kusten.

IV.

Pianisten Liszt.

Det var i Hamburg i hotellet "Stadt London," Liszt gaf concert! Salen var inom några ögonblick öfverfylld, jag kom för sent, men jag fick dock den bästa plats, tätt intill tribunen, der fortepiano't stod, ty man skaffade mig upp genom en baktrappa. Liszt är en af konungarne i tonernas rike, och till honom förde mitt sällskap mig, som sagdt, upp genom en baktrappa, det blyges jag icke att bekänna.

Salen, ja till och med sidorummen, strålade af ljus, guldkedjor och diamanter! Solida Hamburger-köpmän stodo der sammanpackade inpå hvarandra, liksom vore det en vigtig börssak, som skulle afhandlas; det låg ett smil på deras läppar som om de nyss hade uppgjort affärer och vunnit otroligt. Den mythologiske Orpheus kunde genom sitt spel sätta stenar och träd i rörelse, den nye Orpheus-Liszt hade redan före sitt spel elektriserat dem; ryktet hade med sin mägtiga Nimbus öppnat ögon och öron på folket, så att det redan syntes höra hvad som skulle komma! Jag sjelf tyckte mig i strålarne af dessa många flammande ögon, denna förväntnings-

fulla hjertklappning känna annalkandet af en stor genius, som med djerf finger utpekar gränsen för sin konst i vår tidsålder.

I London, denna macshinernas stora verldsstad, eller i Hamburg detta Europeiska handelscontoir, är det charakteristiskt att första gången höra Liszt; då motsvara tid och rum hvarandra — och i Hamburg skulle jag höra honom. Vår tidsålder är icke längre phantasiens och känslans, den är förståndets; den techniska färdigheten i hvarje konst och i hvarje handtering är nu ett allmänt vilkor för deras utöfvande. Språken äro blifna så utbildade, att det nästan hörer till "stilskrifning" att kunna sätta sina tankar i vers, som för ett halft århundrade sedan skulle hafva gällt för en verklig skalds arbeten. I hvarje stad finner man dussintals personer, som exeqvera musik med en sådan skicklighet att de för tjugo år sedan kunde hafva låtit höra sig som virtuoser. Allt techniskt, såväl det materiella, som det andliga är i vår tid i sin högsta utveckling; vår tid erhåller härigenom en flygt till och med i de döda massorna.

Våra verldsgenier, så vida de icke äro modeskummet blott af denna brytning i vår tids utveckling, utan äkta andar, måste kunna uthärda den kritiska sönderstyckningen och höja sig högt öfver hvad som kunde hindra dem på deras bana; de måste, hvar på sin andliga plats, *icke blott uppfylla den*, utan gifva något mer! — de måste liksom coraldju-

ret sätta ännu en storhet till konstens träd, eller deras verksamhet är ingen!

I den musikaliska verlden har vår tid tvenne Pianot's furstar, hvilka således fylla sin plats, det är Thalberg och Liszt.

Som ett elektriskt slag lopp det genom salen, då Liszt inträdde; de flesta damer reste sig, det var som om en solglans öfverstrålat hvarje ansigte, som om alla ögon mottogo en kär, älskad vän! — Jag stod ganska nära konstnären; han är en mager, ung man; ett långt, mörkt hår hängde kring det bleka ansigtet; han helsade och satte sig till fortepiano't. Hela Liszt yttre väsen och rörlighet utvisa genast en af dessa personligheter, som genom deras egendomlighet fängslar uppmärksamheten; guddomshanden har påtryckt dem en egen stämpel, som gör dem igenkännliga bland tusende. Såsom Liszt satt der framför fortepiano't gjorde det första intrycket på mig af hans personlighet, detta uttryck af starka lidelser i hans bleka ansigte, att han förekom mig såsom en dæmon, som vore fastnaglad vid det instrument, hvarifrån tonerna utströmmade; de tycktes komma från hans blod, från hans tankar: han var en dæmon, den der skulle spela sin själ fri; han var på torturen, blodet flöt och nerverna darrade. Men alltsom han spelade, försvann det dæmoniska; jag såg det bleka ansigtet få ett ädlare och skönare uttryck, den guddomliga själen lyste ur hans ögon

och ur hvarje drag; han blef skön genom sin själfullhet och sin hänförelse!

Hans "Valse infernale" är mer än en Daguerrotyp-bild af Meyerbeers *Robert!* — Vi stå icke utanför och beskåda den kända målningen, nej vi föras in i den, vi stirra ned i sjelfva djupet och uppdraga nya hvirflande föremål. Det lät icke såsom ett fortepianos strängar klinga, nej hvarje ton förekom såsom klingande vattendroppar!

Den som beundrar konsten i technisk färdighet, må buga sig för Liszt; den som hänföres af det geniala, af det af Gud ingifna, bugar sig ännu djupare! Vår tids Orpheus har låtit tonerna brusa genom machinernas stora verldsstad och man fann och erkände, såsom en Köpenhamnare har sagt, att hans fingrar äro helt och hållet jernbanor och ångmachiner; hans snille är ännu mägtigare till att draga verldsandarne samman, än alla jernbanor omkring jorden. Vår tids Orpheus har låtit tonerna klinga i det Europeiska Handels-contoiret och, åtminstone i det ögonblicket, trodde folket på evangeliet: *andens guld har en mägtigare klang än verldens.*

Man brukar ofta, utan att göra det tydligt för sig, uttrycket: "ett haf af toner," och ett sådant är det, som utströmmar från fortepiano't, vid hvilket Liszt sitter. Instrumentet tyckes förvandladt till en hel Orchester: det förmå tio fingrar, som ega en färdighet, hvilken kunde kallas fanatisk; de föras af en mäktig genius! Det är ett haf af toner, som

just i sitt uppror är ett spel för hvarje sinnes ögonblickliga lifsuppgift. Jag har träffat politici som först genom Liszt spel fattade hur den lugne borgaren kunde hänföras af Marseillaisens toner, till att fatta geväret, störta sig från hem och hus och strida för en idé! Jag har vid hans spel sett stadiga Köpenhamnare med dansk höst-dimma i blodet blifva politiska bacchanter; mathematici hafva svindlat i beräkningar om ljuden och klangfigurer. Unga Hegelianer, och det de verkligen begåfvade, icke de döda hufvuden, hvilka endast vid philosophiens galvaniska ström göra en andlig grimace, skådade i detta tonhaf vetenskapens böljformiga framskridande mot fulländelsens kust; skalden fann deri hela sitt hjertas lyrik och den rika drägten för sina djerfvaste skapelser! — den resande, ja jag slutar från mig sjelf, han får tonbilder af hvad han ser eller får se; jag hörde hans spel, såsom en ouvertyr till min resa, jag hörde huru mitt eget hjerta klappade och blödde vid afskedet från hemmet; jag hörde böljornas farväl, böljorna, som jag först skulle åter höra vid Terracinas klippor; det lät som orgeltoner från Tysklands åldriga domkyrkor, gletscherna rullade från Alpernas berg och Italien dansade i Carnevalsdrägt och förlustade sig i upptåg, medan det i hjertat tänkte på Cæsar, Horatius och Raphael! Det brände från Vesuv och Aetna; domsbasunen skallade från Greklands berg, hvarest de gamla gudarne äro döda; toner dem jag icke kände, toner, för hvilka

jag ej eger ord, tydde på Orienten, phantasiens land, skaldens andra fädernesland!

Då Liszt hade slutat sitt spel, regnade det blommor ned omkring honom; unga "nydelige" flickor, gamla damer, som också en gång hade varit "nydelige," kastade hvar sin bouquet; han hade ju kastat tusende ton-bouquetter i deras hjerta och hufvud. Från Hamburg skulle Liszt flyga till London, der utströ nya ton-bouquetter, der dofta poesi öfver det materiella hvardagslifvet! Den lycklige, som så kan resa hela sitt lif! Alltid se folk i deras andeliga söndagskläder, ja till och med i hänryckningens bruddrägt! Monne jag oftare skall möta honom? var min sista tanke; och tillfället ville, att vi skulle mötas på resan, mötas på ett ställe, som jag och mina läsare minst kunde tänka; mötas, blifva vänner och åter skiljas; dock det hörer till det sista kapitlet i min bok. Nu drog han till Victorias stad, jag till Gregor den XVI:des.

V.

Jungfrun af Orleans

(En skizz.)

Vi voro redan så godt som öfver Elben. Ångbåten skred framåt på hannoveranska sidan mellan de låga gröna öar, som viste oss bondgårdar och grupper af boskap! Jag såg muntra barn leka mellan de till hälften uppdragna båtarne, och tänkte på huru snart denna lek var förbi; huruledes de måhända snart flögo långt ut i verlden; växte till och sågo då i erinringen dessa små öar, såsom hesperiska trädgårdar med deras barndoms guldäpplen och oranger.

Vi voro vid Haarburg; hvar och en såg till att alla hans saker kommo på bärarnes bår, men en högväxt, något fyllig dame, med en stolt hållning, som icke harmonierade med den urblekta sitsklädningen och den visst flera gånger vända kappan, skakade med hufvudet åt hvarje karl, som utsträckte sin hand mot hennes lilla rensel, den hon sjelf höll i handen; det var alldeles en karl-rensel; hon ville ej släppa den, det var liksom gömde den en kostbar skatt. Långsamt vandrade hon efter alla oss andra in i den stilla staden.

För mig och en af de andra resande dukade man ett litet bord och frågade om icke en tredje kunde taga plats här, och denna tredje infann sig; det var damen i den urblekta klädningen; en stor, något sliten boa hängde löst om halsen på henne; hon var mycket trött.

"Jag har rest hela natten," sade hon; "jag är skådespelerska, jag kommer från Lübeck, hvarest jag i går afton spelade," och hon suckade djupt.

"Hvad är er genre?" frågade jag.

"De tragiska rolerna;" svarade hon och kastade den långa boa'n käckt öfver skuldran. "Jag var i går afton jungfrun af Orleans: jag reste straxt vid styckets slut, emedan man väntar mig i Bremen; i morgon uppträder jag der i samma stycke," och hon drog mycket djupt andan och kastade boa'n åter öfver den andra skuldran.

Hon begärde genast extrapost, men blott en liten enspännig vagn, helst en af värdens vagnar och endast en gosse med, ty i nödfall kunde hon sjelf köra. "Man måste i synnerhet på en resa vara oekonomisk!" sade hon; jag betraktade hennes bleka ansigte; hon var visst trettio år, hade säkert varit mycket vacker — ännu spelade hon ju jungfrun af Orleans och endast angripande roler.

En timma derefter satt jag i diligencen; posthornet klang genom Haarburgs döda gator; en liten kärra körde före, den vek till sidan och höll, på det vi skulle komma förbi; jag tittade ut, det var

jungfrun af Orleans med sin lilla ränsel emellan sig och en pojke, som skulle vara kusk; hon helsade som en furstinna och tillkastade oss en kyss med handen; vår postiljon blåste ett lustigt stycke; men jag tänkte på jungfrun af Orleans, den gamla skådespelerskan på kärran, som i morgon skulle hålla sitt intåg i Bremen, och jag blef vemodig af hennes leende och af postiljonens muntra musik. Och så foro vi hvar och en sina vägar.

VI.

Jernvägen.

Då många af mina läsare icke hafva sett någon jernväg, vill jag först söka till att gifva dessa ett begrepp om en sådan. Vi vilja taga en allmän landsväg, den kan löpa rakt, den kan göra en bugt, det är detsamma, men jemn måste den vara, jemn som ett kammargolf, och derföre spränga vi hvarje berg, som ligger i vägen; vi bygga på starka bågar en bro öfver träsk och djupa dälder; och när då vägen är jemnad för oss, lägga vi der, hvarest hjulspåren skola gå, jernskenor, i hvilka vagnshjulen kunna löpa. Ångmaschinen spännes före med sin konduktör på, hvilken vet att styra och stadna den; vagn kedjas vid vagn, lastad med menniskor eller boskap, och så far man.

På hvart och ett ställe af vägen vet man timme och minut, när vagntåget skall inträffa, signalpipans ljud höres också milslångt, när tåget är i fart, och öfverallt der bivägar för vanliga körande och gående korsa jernbanan, slår den uppställda vakten trädbommen ned för dem; och det goda folket får vänta tills vi hafva passerat. Långs banan, så många mil den sträcker sig, äro små hus uppbygg-

da på ett sådant afstånd från hvarandra, att de som stå vakt, kunna se hvarandras flagg och i tid veta hålla banan ren, att ingen sten eller qvist ligger öfver skenorna.

Se det är en jernväg! jag vill hoppas, man har förstått mig.

Det var första gången i mitt lif, jag skulle se en sådan. En half dag och den påföljande natten hade jag rest med diligence den förskräckligt dåliga vägen från Braunsschweig till Magdeburg; trött kom jag hit och en timma efter skulle jag åstad igen med ångvagnen.

Jag kan icke neka, att jag bemäktigades förut af en känsla, som jag vill kalla jernvägsfeber, och denna steg till det högsta, då jag inträdde i den storartade byggnad, hvarifrån vagntåget far ut. Här var en trängsel af resande, ett löpande med koffertar och nattsäckar, ett susande och brusande af maschiner, från hvilka ångan forsade ut, som öfvergår all föreställning. Man vet första gången icke rätt hvar man törs stå, så att icke en vagn eller en ångkittel eller en kista med ressaker skall flyga öfver en; riktigt nog står man säkert på en framspringande altan; vagnarne man skall in i, stå i rad tätt upp till den, likasom gondoler vid en quai; men nedanför på gården korsar den ena jerbanan den andra: det är rigtiga trolldomsband, som den menskliga uppfinningsförmågan har utkastat; på dessa skulle våra magiska vagnar hålla sig, komme de utanför

trollbandet, så gäller det lif och lemmar. Jag stirrade på dessa vagnar, på locomotiver, lösa kärror, vandrande skorstenar och Gud vet hvad; de lupo som i en trollverld mellan hvarandra; allting tycktes hafva ben! Och så denna ånga och detta dån i förening med trängseln för att få plats, denna lukt af talg, maschinernas taktmässiga gång och den utsläppta ångans hväsande — allt detta förstärkte intrycket. Och är man här, som sagt, för första gången, så tänker man icke på annat än att stjelpa, bryta armar och ben, springa i luften eller krossas vid ett sammanstötande med något annat vagntåg; men jag tror att det blott är första gången, man tänker derpå.

Vagntåget här bildade trenne afdelningar, de två första äro beqvämligt täckta vagnar, alldeles såsom våra diligencer, endast mycket bredare; den tredje är öppen och otroligt billig, så att till och med den fattigaste bonde reser med, ty det blifver honom mindre dyrt, än om han skulle gå den långa vägen och taga sig förfriskning å värdshus eller att blifva öfver natten på resan. — Signalpipan ljuder — men den ljuder icke vackert, den har mycken likhet med svinets svanesång, då knifven tränger det genom halsen; — man sätter sig in i den beqvämligaste vagn, konduktören stänger till dörren för oss och tager nyckeln till sig, men vi kunna fälla ner fönstret, njuta af den friska luften, utan att frukta för någon olägenhet af luft-

tryckning; man har det alldeles som i hvar och en annan vagn, endast mera makligt, man uthvilar sig här, när man kort förut har gjort en tröttande resa.

Det första man känner är en ganska sagta ryckning i vagnarna, och nu äro kedjorna spända, som hålla desse samman; signalpipan ljuder åter och farten begynner, men långsamt, de första skridten går det sagta, som om en barnhand droge den lilla vagnen. Hastigheten tilltager omärkligt, medan du läser i din bok, ögnar på din biljett och vet ännu icke rätt om farten har begynt, ty vagnen glider, som en släde på snön. Du ser ut i fönstret och upptäcker, att du jagar åstad, som hästar i galopp; det går ännu hastigare, du synes flyga: men här är ingen skakning, ingen lufttryckning, intet af hvad du tänkte dig obehagligt!

Hvad var det röda, hvilket liksom en blixt for tätt förbi? Det var en af de vakthafvande, som stod der med sin fana. Se blott ut! och de närmaste 10 till 20 alnarne är marken en pilsnabb ström; gräs och blommor löpa i ett, man får en idé om att stå utanför jorden och se denna vända sig omkring; det pinar ögat att häfta det länge i samma riktning; men du ser några famnar längre bort, der röra sig de andra föremålen icke hastigare, än vi se dem röra sig, då vi köra raskt, och längre bort mot horizonten synes allting stå stilla; man har en fullkomlig utsigt af hela trakten.

Så just skall det resas genom slätt-land! Det är liksom den ena staden ligger tätt intill den andra; nu kommer en, så åter en! Man kan rigtigt föreställa sig flyttfoglarnes flygt, sålunda måste de lemna städerna efter sig. De vanliga körande, som man ser på sidovägarne, tyckas hålla stilla, hästarne för vagnarne lyfta fötterna, men de synas sätta dem ner igen på samma ställe, och så äro vi dem förbi.

Det är en temmeligen bekant anekdot om en Amerikan, som för första gången åkte med en ångvagn, att han, då han oupphörligt såg den ena milstolpen fara förbi efter den andre, trodde sig åka öfver en kyrkogård och se monumenter. Jag skulle derföre icke anföra den, men den charaktiserar så fullkomligt hastigheten, och jag hade den i tankarna, änskönt man här icke ser någon milstolpe; de röda signalfanorna få då vara det, och densamme Amerikanen kunde här hafva sagt: "hvarföre äro alla menniskor i dag ute med röda fanor!"

Jag vill deremot förtälja, att då vi passerade en gränsskillnad, sade en man vid sidan af mig: "se nu äro vi i Furstendömet Cöthen," och så tog mannen sig en pris, bjöd mig också dosan, jag tackade, profvade dess innehåll, nös och frågade sedan: "hur långt hafva vi nu kommit i Cöthen?" "Åh," svarade mannen, "derutur foro vi just som Ni nös!"

Och likväl kunna ångvagnarne gå dubbelt så fort som här; hvarje ögonblick är man vid en ny station, der passagerare skola stiga af och andra upptagas; farten förminskas härvid, man stannar en minut, och in genom de öppna fenstren räcker uppassaren oss förfriskningar, lätta och solida allt som vi behaga! *Stekta sparfvar* *) flyga, för betalning, bokstafligen oss i munnen; sedan jagar man åstad, pratar med sin granne, läser i en bok, eller kastar ett öga på naturen, hvarest ofta en skara kor med förvåning löper rundt ikring, eller några hästar slita sig lösa och fly för det de se, att tjugo vagnar kunna komma fram i verlden dem förutan, och det ännu snabbare än om de skulle draga dem. Och så är man plötsligt åter under tak, hvarest vagntåget stannar, man har kört sina femton mil **) i tre timmar och är i Leipzig. Samma dag, fyra timmar efter, bär det åter af härifrån en lika lång väg inom samma tid, men genom berg och öfver floder — och så befinner man sig i Dresden.

Jag har hört mången säga, att genom jernvägarne, vore all rese-poesi borta, och att man fore förbi det vackra och intressanta; hvad detta sista angår, så står det ju en hvar fritt attdröja på

---

*) NB. i originalet står *dufvor*.

**) Det är tyska mil, som här äro i fråga och 3 af desse äro lika med 2 svenska.

hvilken station han behagar, och der se sig om tills nästa vagntåget kommer; och hvad det beträffar att all rese-poesi försvinner, så är jag af en alldeles motsatt mening. Det är i de trånga fullpackade resvagnar och diligencer, som poesien försvinner; man blifver här slö, man plågas i den bästa årstid af damm och hetta samt om vintren af dåliga vägar; naturen sjelf får man icke här i större portioner, men väl i längre drag, än i ångvagnen.

O, hvilket andans storverk är icke denna skapelse! Man känner sig så mägtig som en forntids trollkarl! Vår magiske häst spänna vi för vagnen, och rummet försvinner; vi flyga som skyarne i storm, som flyttfoglarne flyga! Vår vilda häst gnäggar och frustar, den svarta ångan strömmar ur hans näsborrar. Hastigare kunde icke Mephistopheles flyga åstad med Faust! Vi äro genom naturliga medel i vår tid lika så starka, som man i medeltiden trodde, blott djefvulen kunna vara. Vi äro genom vår fintlighet komna vid sidan af honom, och förrän han sjelf vet det, äro vi honom förbi.

Jag erinrar mig blott få gånger i mitt *lif*, att jag så har känt mig hänförd som här, så med all min tanke liksom skådat Gud ansigte mot ansigte. Jag kände en andakt, som jag endast som barn har känt den i kyrkan, och som äldre i den solbelysta skogen eller på det stilla hafvet en stjern-

klar natt. I poesiens rike äro icke känslan och phantasien de endaste, som herrska; de hafva en broder, som är likaså mägtig, han kallas förståndet, han förkunnar det eviga sanna, och i detta ligger storhet och poesi!

VII.

Gellerts graf.

På en af kyrkogårdarne i Leipzig är *Gellert* begrafven. Då jag 1830 första gången var i Tyskland, besökte jag denna graf; Oehlenschlægers snillrika dotter Charlotte var då hos Brockhaus på besök; hon förde mig dit och viste mig skaldens graf. Tusende namn voro ristade i grafstenen och skrifna på trägallret; vi skrefvo också våra namn, och hon bröt en ros af grafven och gaf mig till minne af stället.

Nu tio år efter gick jag ensam denna väg; lätt fann jag kyrkogården, men sjelfva grafven kunde jag icke finna, jag frågade en gammal gumma, hvar Gellert låg begrafven, och hon viste mig stället. "Goda menniskor blifva alltid sökta!" sade den gamla; "han var en stor man!" och hon såg med stilla andagt på den simpla grafvården. Jag sökte bland de många skrifna namnen de två, som ditskrefvos, då jag sist var här, men gallret var nyss ommåladt, ja kanske flere gånger sedan den tiden; nya namn stodo skrifna; blott namnet på grafstenen, Gellerts namn, var detsamma. Det

skall finnas, när de nyss skrefne äro försvunna och nya skrefne igen; det odödliga namnet står qvar, menniskoslägtets vanliga namn utplånas.

Den gamla gumman bröt en ros af till mig, en ros, så ung och frisk, som den, hvilken Charlotte i all ungdoms friskhet gaf mig på samma ställe; och jag erinrade mig henne så lefvande, hon den friska rosen, som nu hvilar i grafven! hon hvars själ och tanke andades lifs lust och ungdoms mod. Denna gång skref jag icke mitt namn på gallret; jag gömde den hvita rosen vid mitt bröst och mina tankar voro hos de döde.

VIII.

Nürnberg.

Wenn einer Deutschland kennen
Und Deutschland lieben soll,
Darf man ihm Nürnberg nennen
Der edlen Künste voll;
Die nimmer nicht veraltet,
Die treue fleiss'ge Stadt,
Wo Dürers *Kunst gewaltet,*
Und Sachs *gesungen hat.*
Schenkendorf.

Historien om Casper Hauser bär helt och hållet prägeln af ett föregående århundrade, ja, ehuru sannfärdig vi än veta att den är, kunna vi dock icke rätt placera den i vår tid; likväl, skall det så vara, så måste bland Tysklands store städer, som också tillfället var, Nürnberg vara scenen.

Man berättar om Kotzebue, att han skref "Korsriddarne" för decorationerna, som redan funnos på theatern; man kunde sålunda nästan tro att Casper Hauser vore skrifven för staden Nürnberg, ty när man undantager Augsburg, förekommer ingen stad till sitt yttre som så förer tillbaka till medeltiden, som den gamle frie "riksstaden:" Nürnberg.

Då jag för flere år sedan var i Paris, såg jag en *panorama* af den sedermera verldsberömde Daguerre, som föreställde Deyens af Algier sommarpalats; man såg från det flata taket ut öfver trädgården, bergen och Medelhafvet; men för att rätt stämma och förbereda åskådaren, kom man först genom ett par rum, som voro helt och hållet draperade i Österländsk stil, och genom små fönster såg man utöfver toppen af en palm eller en hög cactus. Detta arrangement föll mig i tankarne då jag genom det gamla Franken åkte in i Nürnberg. Från det man i staden Hof är kommen på bäjersk grund, begynner allting så småningom att understödja phantasien, som i Nürnberg kommer att drömma sig tillbaka i medeltiden och hafva en correct och välordnad scen för sin dröm.

Efter att hafva passerat Münchberg, voro vi i bergstrakten, och nejden antog en allt mer och mer romantisk charakter. Allt låg i aftonbelysning. Berget "der Ochsenkopf" (oxhufvudet), det största här, var helt och hållet undangömdt af regnskyar, vägen blef smal och mörk; vid Bernech innefattades den alldeles af branta klippväggar; till venster, några alnar öfver oss, låg ett förfallet torn, som i fordna dagar troligen har beherrskat ingången hit. Bernech sjelf, med sina ojemna gator, ljusen, som rörde sig innanför de små fenstren i de gamle husen, postiljonens musikstycken, hvilka klingade vemodigt som melodien till

en gammal folkvisa, allt andades romantik. Jag kände lust att lägga ord till dessa molltoner, ord om röfvarriddaren, som låg på utkik uppe i det gamla tornet, medan Nürnbergerköpmän kommo med sina varor i den djupo hålvägen; ord om öfverfallet i den månklara natten, således som den röda och hvita Main såg det och sedan berättade det för brodern Rhen, under de vinlöfkransade kusterna. Vi foro genom Bayreüth, *Jean Pauls* stad, och snart varseblefvo vi i morgondimman det gamla, storartade Nürnberg.

Då jag kom helt nära, såg dess gamla gräsbeväxta vallgrafvar, dess dubbla murar, de många portarne med torn, uppförda i form af uppresta kanoner, de välbyggda gatorna, härliga brunnar och göthiska byggnader, måste jag erkänna: Du är dock Bäjerns hufvudstad! väl har du måst gifva din krona åt München, men din kungliga värdighet, din egendomliga storhet bär du ännu! Under din scepter räckte borgarflit, konst och vetenskap hvarandra handen; vidt öfver landet ljöd Adam Krafts hammarslag och mäster Conrads och Andreas' klockor; Albrecht Dürers målningar sjöngo Nürnbergs namn ännu högre än skomakaren Hans Sachs kunde det, och den gode mästaren hade ändå en odödlig stämma; Peter Vischer lät malmet flyta i käcka skönhetsbilder, såsom hans tanke såg dem; Regiomontan höjde ditt namn till stjernorna, medan dina barn genom honom blef-

vo större, fattade det nyttiga och ädla. Marmorn formades till skönhetsbild, träblocken förvandlades till ett konstverk.

Postiljonen blåste genom Nürnbergs gator; husen äro olika hvarandra och dock präglade med samma charakter; alla äro de gamla, men väl bibehållna; defleste målade gröna, några hafva bilder på muren, andra äro prydda med framspringande kanapeer och altaner, göthiska fönster med små åttakantiga rutor inneslutas af tjocka murar; på de spetsiga taken reser sig den ena raden af luckor öfver den andra, och hvarje lucka har ett litet torn. I stora metallskålar falla springvattnen, som omslutas af konstigt smidda galler. — Dock, man kan icke berätta dylikt, det måste målas! Hade jag förmåga dertill, så skulle jag hafva ställt mig på den gamla murade bron öfver floden och jag skulle der hafva aftecknat de sällsamt framstående sidohusen, den gamla göthiska byggnad, som på hvalf, under hvilka vattnet strömmar, reser sig utöfver floden, och är omgifven af en liten hängande trädgård med höga träd och blomstrande häckar! Kunde jag måla, då ville jag gå bort på torget, tränga mig igenom mängden och afteckna springbrunnen derstädes; väl prålar den icke nu, som i gamla dagar, med rik förgyllning, men alla de prägtiga malmfigurerna stå ännu. Ända till sexton berömda churfurstar pryda brunnens nedersta pelar-rad, och ofvan öfver träder Moses

fram med alla propheterna! Vore jag målare, ville jag gå till St. Sebaldus' graf, när solstrålarne föllo genom de brokiga kyrkofensterruterna in på apostlastatyerna, som Peter Vischer gjutit af malm, och kyrka och graf skulle blifva tecknade såsom de afspeglade sig i mitt öga, — men jag är icke målare, jag kan icke återgifva det. Jag är skald, och derföre frågade jag efter Hans Sachs' hus; man viste mig in på en sidogata och pekade på ett hus; det hade gamla former, men var dock nytt, Hans Sachs' porträtt prålade med hans namn derpå, men det var likväl icke samma hus, hvari han lefde och sydde skor. Det är samma ställe, men allt är nytt. Namn och porträtt tyder på, att här är ett värdshus, som till skylt bär hans namn och porträtt. 6,263 comedier, tragedier, visor och mästersånger skulle han hafva skrifvit härstädes. *)

Från *sångarens* hus gick jag till *kungens* slott, och denna byggnud harmonierar till alla sina delar med det gamla Nürnberg; ridderlig prakt utanför, prydighet innanför; murarne äro höga, gårdsrummet åter trångt, men den stora gröna linden, som vexer der, är rik på doft och saga, som gör stället behagligt och kärt. De små rummen, i hvilka så mycket stort har rört sig, tyckas vidga sig för tankan, i det hvar enda fläck har sitt eget

---

*) Hans Sachs är född 1495 ÷ 1576 den 20 Januari.

interesse. *) De brokiga vapnen i taket, de gamla helgonbilderna i stela, gyllene glorier, hvarmed väggarne äro prydda, gifva äfven den minsta kammare den egna storhet, som tankan förlänar hvarje ting, af hvilken phantasien sättes i rörelse.

Kakelugnarne — de äro alla af ler, stora och grönmålade — kunde med sina tusende förgylda figurer, bestående af kristna och hedniska bilder, gifva ämne till sällsamma äfventyr. Hvilka aftnar kunde icke barnet här upplefva och bortdrömma, när elden i spiseln upplyste dessa vapenmålade väggar, och de gyllene figurerna trädde fram och åter försvunno, allt efter som lågorna flammade upp; af barnets tankar kunde då *Brentano* åt oss ordna ett odödligt äfventyr.

Härpå kom jag att tänka, då jag, under det slottsfogden förde mig omkring och uppräknade årtal och namn, betraktade hans lilla son; som följde oss, och esomoftast stannade för att leka i fördjupningen af något fenster. Jag skulle heldre velat sitta förtroligt med den lille, och hört honom förtälja sanning och drömmar — ty annat är i

---

*) I ett af rummen hänger inom en stor, förgylld ram en vers, som uttalar en sådan tanka; den är skrifven i vår tid af en bokbindare Schneer, som bor i Nürnberg, och lyder så här (i öfversättning):

"Fordom bodde man trängt, men rymligt var åter i hjertat."

Så till oss klingade nyss "Ludvigs" hänryckande ord.
År derför borgen ej stor, i hvilken förr kejsare bodde,
Hemstadt hans hjerta dock slår uti det trånga gemak.

sjelfva verket ej de flesta berättelser, som äldre uppduka för oss under namn af historiska. Jag önskade att stå med honom i den månljusa natten och skåda ut öfver den gamla göthiska staden, hvars torn peka mot stjernorna, liksom ville de utspeja deras hemligheter, eller utöfver slätten, der postiljonens horn klingar, och dervid tänka på Wallensteins ryttare, som här blåste till strid; i dimmorna, som sväfva bort öfver ängen, ville jag skåda de svenska ryttarne, som kämpade för sin tro.

Jag önskade sitta med den lille under linden i den trånga slottsgården och med honom se hvad sagan förtäljer om *Eppelin*, den vilde riddaren af *Gailingen*. Från höjden af sin riddarborg utspejade han hvarje tåg af Nürnberger köpmän, som med sina varor drogo till staden; som falken slog han ned på sitt byte; men nu var falken fången, den vilde riddaren försmäktade i denna borg, der linden växer; hans dödsmorgon kom och honom blef förunnadt, hvad som alltid, efter en gammal och vacker sed, förunnades den till döden dömde, att före sin död utbedja sig uppfyllandet af en önskan, och riddaren bad att han ännu en gång måtte få rida sin trogna häst.

Och hästen gnäggade af glädje, bar stolt sin herre omkring på den lilla gården, och riddaren klappade hans kraftfulla, smidiga hals, musklerna syntes svälla upp på det ädla djuret, hvars hofvar slogo i stenbryggan, allt häftigare, allt raskare ja-

gade den omkring i kretsgång, så att fångvaktare och krigsknektar måste hålla sig tätt upp emot väggarne, för att gifva den tillräckligt rum; och trygga gjorde de det, ty de visste att borgporten var väl tillstängd, och riddaren ej kunde undkomma. Hade de kunnat läst i hästens öga, hvad der stod uttryckt, säger krönikan, då skulle de hafva hejdat hästen i dess flygt och bundit den vilde riddarens starka händer. Och hvad stod då tecknadt i djurets öga? det talade ett stumt, men eldigt språk:

"På denna eländiga gård skall icke ditt ridderliga blod flyta! det är ej här ditt verksamma, lustiga lif bör sluta; skulle icke jag längre bära dig i den muntra slagtningen, genom djupa hålvägar och gröna skogar? Skulle jag icke längre äta den hafre, som mig räckes af din tappra hand; räkna på min öfvernaturliga kraft, jag räddar dig!"

Och hästen reste sig; riddaren tryckte sporrarne i hans sidor, hämtade djupt efter andan och böjde sig öfver djurets hals; — från dettas jernskor flögo gnistor, och ett halft under skedde, ty hästen stod på ringmuren, och snart flögo båda öfver den breda vallgrafven och voro frälsade.

När vinden susar i lindens blad förtäljer den sagan härom.

Nedanför borgen vid den der intill belägna gatan ligger ett gammalt korsvirkshus med tre våningar, hvarje af dem skjutande något ut öfver den andra. Hvarje främling stannar och betrak-

tar det. I förstugan hänga vapensköldar, sända ifrån Bäjerns skärskilda städer; och hvad är det för ett hus? Vi behöfva endast gå några steg omkring hörnet, och på det lilla torget står egarens kraftfulla bild; metallen blänker mot solen, det är *Albrecht Dürers* monument af Rauch. *)

Den anda full af kraft, som lefde hos *Regiomontanus*, *Dürer* och *Peter Vischer* är icke försvunnen; i denna stad finnes ännu kraft och förmåga! Jag lärde under mitt korta vistande här väl endast att känna ett enda hus, men allting der bar prägeln af hvad man kallar den goda gamla tiden. Mannen i detta hus var copian af den ärlighet och det snille, som staden berättar hafva varit dess gamla borgare egne. Det var bokhandlaren *Campe*, en älskvärd, kraftfull man, den ende jag här umgicks med; men han var ju också en af de bästa representanter, staden kunde bjuda en skald, som borde tala själfullt och sant om den.

Nürnberg liknar ålderstigne personer af enkelhet och kraft, hos hvilka ungdomen ännu rörer sig och hos hvilka tanken är liflig nog att

---

*) Det restes den 21 Maj 1840. Snilleblixtrande sånger ljödo här från de ungas bröst; vid illuminationen lästes på Dürers hus följande inskrift:

Här sina mästerverk oss Dürer engång skänkte,
För honom konsten här sin himmel läste opp,
Här gick han fram i kraft, här lefde han, här tänkte,
Här älskade, här led, här slöt han sist sitt lopp.

införlifva sig med dess idéer. Ett talande exempel härpå är jernvägen från Nürnberg till Fürth, hvilken jernväg var den första, som anlades i Tyskland. Det *gamla* Nürnberg var den första tyska stad, som gick in på den *unga tidens* gigantiska tanka, att genom ånga och jernskenor närmare förena säderna med hvarandra.

IX.

En önskans fullbordan.

Då jag var barn, hade jag ett litet perspektiv, i hvilket målningarne voro utklippta ur en gammal bok; hvarje stycke visade en göthisk byggnad, ett kloster eller en kyrka och utanföre stodo konstfullt uthuggna springbrunnar; men på hvarje af dem läste man nedanföre stadens namn, och detta var på dem alla: *Augsburg*. Huru ofta hade jag ej betraktat dessa målningar och i tankarna förflyttat mig midt ibland dem; men aldrig fick jag veta hvad som var bakom det der gathörnet.

Och nu — nu stod jag midt i dessa bilders verklighet: jag var i sjelfva Augsburg! Ju mer jag såg på de gamla husen, med brokiga målningar på murarne, de egna gaflarne, de gamla kyrkorna och bildverkspelarne vid springvattnen, desto mer tyckte jag att det hela var ett trolleri. Nu var jag midt i perspektivlådan och hade fått min barndomsönskan uppfylld. När jag ville, kunde jag få veta, hvad som fanns bakom hörnet.

Jag kände igen detta gathörn jag gick omkring det, jag fann — bilder, och det sådane, som jag ej kunde som barn ana, ja som ej verlden på

den tiden anade. Här var en utställning af Daguerrotypteckningar, som en målare, Isenring från St. Gallen, öppnat, Endast få prospekter och architectoniska stycken funnos der, men deremot en mängd porträtter af olika storlek, alla tagna genom Daguerrotyp; de voro ganska utmärkta, man kunde se att de voro sanna, det var som om man betraktat dem på en stålskifva, hvari de voro stuckna, och hvarje drag var så noga antydt, att till och med ögat hade klarhet och uttryck; ypperligast återgifvet af allt var dock sidentyget i kläderna, det tycktes ordentligt prassla. Här funnos ock några försök att gifva porträtterna färg, men alla dessa sågo ut som ansigten upplysta af en stark eld; de hade en alltför röd belysning. På fem à tio minuter frambringas ett sådant porträtt.

Det var ju så, jag tänkte såsom liten: kunde jag komma omkring hörnet, så skulle jag få se nya målningar, och jag såg nya, de nyaste tiden har frambragt.

Hur ofta framträdde ej den önskan, när jag den tiden såg i perspektivet: ack att jag kunde gå upp för den breda trappan och in genom den stora gammaldags dörren! Nu kunde jag det och gjorde det, jag stod i undra vestibulen till det prägtiga rådhuset; bronsbyster af romerska kejsare stirrade på den kollosala örnen, äfven gjuten af brons, men mera rörlig än de! Napoleon befallde en gång att den skulle flyga till Paris, kej-

sarens fogel borde ju vara i kejsarens stad, och fogeln flög, men på gränsen, der Strasburgertornet står som en afvisare, hvilade örnen sig. I morgonväkten gol den galliska tuppen, som hanen gol, när Petrus förrådde Herran. Stora händelser föddes — då flög örnen tillbaka till Augsburg, der den ännu sitter tyst och begrundande. Detta såg jag, då jag kom upp för den breda trappan och in genom den stora, gammalmodiga dörren.

Kunde jag blott komma in i perspektivet! önskade jag som liten, och jag kom dit in på det enda möjliga och önskliga sätt; väl dröjde det några år innan min önskan gick i fullbordan, men i fullbordan gick den ändå! — *Jag var i Augsburg.*

X.

München.

Den gamla delen af staden München förekommer mig som en åldrig rosenbuske, från hvilken årligen nya skott vexa ut, men hvar gren är en gata, hvart blad ett palats, en kyrka eller ett monument, och allt ser så nytt, så friskt ut, ty det har just i detta ögonblick utvecklat sig.

Under Alperna, der humlerankan slingrar sig fram öfver högslätten, ligger Germaniens Athen. Här är billigt att lefva, talrika konstskatter att se, och jag har här funnit många älskvärda menniskor, som blifvit mig kära, men ändå ville jag ej lefva här, der kölden är starkare, än i Dannemark. De kalla vindarne från Alperna fara isande fram öfver det högt liggande Bäjern, der Alperna locka, liksom Venus berget; "dit bort, dit bort" sjunger det. Bakom dessa mörkblåa, djerfva berg ligger Italien.

Hvarje stad, ifrån det eviga *Rom* till vårt graftysta Soröe, har sin charakter, med hvilken man kan blifva förtrolig, ja till och med införlifva sig, men München har något af alla städer, man vet ej om man är i södern eller norden, jag åtminstone fylldes af en oro, en lust att komma bort igen.

Skulle man finna, att min framställning af München liknar sönderslitna, hvarandra motsägande bilder, då har jag just, efter det intryck, staden på mig gjorde, gifvit den rigtigaste skildring. Allt synes mig här som en motsägelse, katolicism och protestantism, grekisk konst och bäjerskt öl. Enhet har jag icke funnit här, hvarje täck enkelhet tycktes kallad från sitt egentliga hem, och uppställd i det gamla *München*, som är en stad, lik hundrade städer i Tyskland. Posthuset, med sina rödmålade väggar och sväfvande figurer är hämtadt från Pompeji, det nya slottet är en afbild af Hertigens af Toskana palats i Florenz; sten för sten likna de hvarandra. "Frauenkirche" med sina målade rutor, sitt kolossala spets-torn, hvari de enkla trådarne äro väldiga stenblock, påminner om Stephanskyrkan i Wien, då hofkyrkan med sina mosaikstycken på gyllne botten, förer oss till Italien. Ett enda parti har jag i *München* funnit egendomligt och storartadt, och det är Ludvigsgatan. De i, till hvarandra motsatt stil uppförda byggnader sammansmälta till en enhet, sådan som skiftande blommor skapa i en skön guirland. Det göthiskt byggda universitet, de italienska palatserna, och till och med trädgården der utmed, med sina målade hvalfgångar, frambjuda här ett afrundadt helt. — Jag tror att, om man blott åkte genom denna gatan och sedan fördes till *Schwanthalers* och *Kaulbachs* atellierer, så hade man den

bästa bild af hvad München nu *skall* vara, men vill man se det sådant som det verkligen *är*, måste man också bort till "Bockkällaren" der de trefliga borgarefamiljerna sitta vid sitt ölkrus och spisa rättikor och bröd, medan ungdomen dansar efter violinens ljud; måste man trafva igenom de långa gatorna, som stå under byggnad, eller rättara ut åt landsvägen, vid sidan af hvilken hus planteras.

De flesta unga konstnärer, som resa söderut, uppehålla sig länge i München, och tala sedan med stor förtjusning om vistandet der. Men orsaken till att de blifva här så länge, tror jag mer ligger deruti, att här är så makalöst billigt, och att München, om de komma direkte från norden, är den första stad, der någonting för dem finnes att se; de flesta sanna konstnärer äro naturliga och älskvärda, gemensam kärlek till konsten håller dem tillsammans, och i utmärkt bäjerskt öl, som icke är dyrt, drickes ett broderskap, som sedan i minnet kastar en glans öfver den stad, som utgör bakgrunden för många kära hågkomster.

Konung Ludvigs af Bäjern kärlek för konsten har framkallat allt hvad vi kalla skönt i München; genom honom har mången talang fått tillfälle att utveckla vingarne; kung Ludvig är skald, men han skrifver ej skaldestycken med penna och bläck endast, de mera storartade låter han framstå i marmor och färger; hans "Valhalla" är ett marmorverk,

uppställdt vid Donau, just der den helsar det gamla Regensburg. I Schwanthalers atelier har jag sett de väldiga figurer, som, sammanställde, skola smycka frontispicen åt Donau till och visa oss Herrmansslaget. Ett skaldestycke till af samma art, en jättetanka, är Main- och Donau-kanalen, hvarigenom Nordsjön förenas med Svarta hafvet. Också titelvignetten till detta verk — om jag så får kalla det monument, som visar oss flodnymphen Donau och flodguden Main — såg jag i Schwanthalers atelier.

Det kungliga slottet hvilket, såsom jag ofvanföre sagt, till sitt yttre är en gengångare af Palazzo Pitti i Florenz, har deremot till sitt inre, om vi undantaga de Pompejianskt dekorerade rummen och den prägtiga riddarsalen med de förgyllda kurfurstarne, en doft af tyskhet, som gör ett angenämt intryck på fantasien och tanken. Från väggarna strålar i bilder hvad Tysklands skalder sjungit och folket uppfattat. I djerfva omskapningar uppenbarar sig "Niebelungenlied"; dykaren vågar sig ned i det skummande djupet; Leonora rider i månskenet med den döde och Elfkonungen lockar barnet, som med fadren rider genom skogen.

En täck spiraltrappa förer till det *flata* taket på slottet, hvarifrån man har utsigt öfver hela Isarslätten och Alperna, hvilket åtminstone hos mig altid väcker oro och res-lust; jag trodde mig också upptäcka den hos *allting inunder* mig. Post-

hornet ljöd och diligencen rullade åstad: jag såg röken af den pilsnabbt flygande ångvagnen, som drog med sig en rad af vagnar på jernbanan och ner i slotts-parken, der Isarfloden grenar sig och hvarest vattnet brusade med en häftighet, som jag aldrig sett på ett dylikt ställe; "framåt, framåt!" var det helas lösen; sjelfva gatorna och byggnaderna i den nya staden passade ännu icke rätt tillsamman; Pinakotheket med sina höga fönster i taket har härifrån utseende af ett stort drifhus, och drifhus är det också verkligen; derstädes liksom i Glyptotheket vandrar man mellan konstens sköna växter, sammanförda från alla verldens kanter. I Pinakotheket drifvas färgplantorna, och salarne äro likaså praktfulla som växterna; i Glyptotheket stå de odödliga marmorväxterna med Scopas', Thorwaldsens och Canovas namn; och likasom med doftande slingerväxter stråla väggarna i färger, som berätta för efterverlden om Cornelius, Zimmerman och Schlotthauer.

Närmast kungl. slottet är theatern; den är till och med genom en mindre byggnad förenad med detta. Den är serdeles storartad, maschineriet beundransvärdt, decorationerna prägtiga. Men ett oskick, mycket stötande, råder här, nemligen vanan att framropa, hvilket tillintetgör all illusion. Jag har aldrig sett något dylikt af mera otillbörlig verkan, än en afton här vid uppförandet af operan "Guido och Ginevra" eller "Pesten i Florenz."

I fjerde acten af stycket är scenen delad i tvenne afdelningar; den nedra föreställer ett grifthvalf, der Ginevra, hvilken man håller för död af pest, ligger i sin likkista; den öfra afdelningen af scenen framställer kyrkan, hvarest själamessa afsjunges öfver hennes graf. De sörjande aflägsna sig, kyrkan blir tom och mörk, det lider framåt natten, Ginevras dödssömn är till ända, hon vaknar och inser snart det rysliga i sin belägenhet att vara lefvande begrafven; musiken är här högst målande och gör det starkaste intryck; med stor ansträngning släpar hon sig uppför trappan, som leder till kyrkan; men luckan är igenläst, hon har ej kraft nog att skjuta den tillbaka, hon faller i förtviflan. Då inkommer en skara vilda kyrkorånare, pesten rasade nemligen i den stora staden, all säkerhet, all vördnad och fromhet är borta, de plundra till och med de döde och tränga nu in i Ginevras graf, men intagas här af förfärelse, att se den för död ansedda stå midt ibland dem; de falla ned på knä, och hon försöker ännu en gång att komma upp för trappan och genom den af röfrarne öppnade luckan; det lyckas henne, hon står i kyrkan, och jublar; "jag är frälst!" — hvarpå hon lemnar scenen. Sångerskan återgaf det lefvande och sjöng vackert; men nu föll publicum in med ett skrikande och framropande, Ginevra visade sig åter, och för att rigtigt uttrycka sin tacksamhet, lopp hon med största lätthet genom kyrkan,

ned åt trappan i grafhvalfvet, fram till lamporna, gjorde sin bugning med det lycksaligaste ansigte och hoppade så tillbaka, samma väg hon kom ifrån, och hvarest man i minuten förut sett henne, såsom den halfdöda, släpa sig fram. För mig åtminstone var från detta ögonblick hela skönhetsbilden förstörd. För öfrigt är denna theaters repertoire god och interessant.

Men jag vill vända mig till konstens förhärligande i Bayerns hufvudstad, och namnen Cornelius och Kaulbach träda fram; jag vill först tala om den yngre, alltså om Kaulbach. En hvar, som under senaste tiden har varit i Berlin, känner säkerligen hans genialiska, berömda målning, "die Hunnenschlacht." Jag hörde flere konstnärer, visserligen folk, som efter min tanka ej hafva presterat något stort, tala mycket ofördelaktigt om konstnären, och beskrifva honom såsom stolt och frånstötande; jag beslöt icke destomindre att aflägga ett besök i hans atelier, jag ville se mannen och hans nyaste arbete, *Jerusalems förstöring*, hvarom alla utlåta sig högst olika. Utan något slags rekommendationsbref begaf jag mig till hans atelier, hvilken ligger i en af stadens yttre delar vid Isarfloden. Öfver en liten äng, innesluten af ett staket, kom jag in i den yttre ateliern; den första syn, som här mötte mig, var en lefvande, högst egendomlig tafla; en ung flicka, en modell, låg utsträckt i en sofvande ställning, en mängd unga målare stodo sysselsatte

rundt omkring, en tecknade, en annan spelade guitarr och sjöng dertill ett *Ora pro nobis*, under det den tredje, just i detsamma jag trädde in, lät champagnerbuteljens kork springa; jag frågade efter Kaulbach och man visade mig in i ett större rum tätt bredvid, der konstnären trädde emot mig. Kaulbach är en ung man med ett genialiskt ansigte, han är blek och har lidande drag, men det lyser en hjertlighet ur de stolta ögonen, en hjertlighet, sådan som den, hvarmed han emottog mig, i det jag sade, att jag var en främling, hvilken hade ingen, som kunde föra mig till honom, och måste derföre sjelf presentera mig, om jag ej ville resa från München utan att hafva sett honom och hans arbeten. Han frågade mig om mitt namn, och då jag nämnde det, var jag honom icke längre främmande, han tryckte min hand, hälsade mig välkommen, och några minuter efter voro vi redan gamla vänner. Huru mycken missundsamhet och okunnighet låg det icke i de omdömen jag hört om honom? Han förde mig nu framför cartonen, till sin nyaste stora målning som redan har ett slags namnkunnighet, "Jerusalems förstöring". Det var första gången på denna min resa, första gången under hela mitt vistande i München, som jag kände mig rätt glad, hänryckt och uppfylld af stora, kraftfulla tankar, och det var denna tafla, som spridde ljus i min själ! Allt hvad jag nyss förut hos andra unga målare hade sett

och funnit skönt, förekom mig nu endast såsom förstudier till detta verk. Jag erfor en känsla, lik den man förnimmer, då man, efter att hafva läst några små lustspel, dikter eller hvardags-noveller, egnar sig åt läsningen af *Dantes Divina Comedia* eller Göthes Faust; i dessa ligger något så storartadt, att de der andra skrifterna, så fullkomliga de än hvar i sitt slag må vara, i det ögonblicket stå så underordnade, att de synas oss nästan utan allt värde, och likväl var det endast i cartonen och ganska litet utfördt jag såg detta Kaulbachs arbete, som säkert en gång skall i konstens verld vinna en plats sådan som Michael Angelos "Yttersta Dom" äger. Som en vändpunkt i verldshistorien, som en händelse af mer än allmän historisk charakter visar sig "Jerusalems förstöring", och såsom sådan har Kaulbach uppfattat och återgifvit densamma, i det han hämtat sitt stoff från propheterna och Josephus *). Öfverst på taflan synas på skyarna, omgifne af en gloria, Esaias, Jeremias, Hezechiel och David, de förkunna Jerusalems fall och visa folket, hvad som står att läsa i böckerna; under propheterna sväfva de sju straffenglarne såsom verkställare af Guds vrede. Man ser judiska folkets nöd, templet står i brand, staden är intagen,

*) En berömd historieskrifvare från Jerusalem, född år 37. Om *judiska riket* och *Jerusalems förstöring* har han skrifvit 7 böcker. Öfvers. anm.

Romarne plantera sina örnar omkring det heliga altaret, medan Titus och Lictorerna intåga öfver de störtade murarna. I förgrunden ses templets öfversteprest, som tillika med sin familj dödar sig sjelf vid åsynen af helgedomens fall; vid hans fötter sitta och ligga Leviterna med sina harpor, de harpor, som ljödo vid klagan i Babylon, då ännu tron var lefvande, men nu äro stumma, då allt är förloradt.

Till höger på konststycket tågar en kristen familj ur staden, tvenne englar ledsaga den, de svajande palmqvistarna häntyda på martyrdöden; till venster ser man den evige Juden, Jerusalems skomakare, af trenne dæmoner jagas ut ur staden; han är en representant för den nuvarande judendomen, för folket utan hem.

På länge har ingen anblick gjort mig mera glad och uppfyllt mig med sådana tankar, som betraktandet af detta Kaulbachs arbete gjorde. Konstnären genomgick för mig hvarje särskildt parti deruti, visade mig de särskilda studier, som hvar för sig voro hela, skönt utförda bilder. Sedan såg jag skizzer till hans berömda "Hunnenschlacht"; huru härligt sväfva icke dessa kämpeandar! huru härligt presenterar sig icke Attila, buren på sköldar genom luften! Jag såg de genialiska teckningarna till Göthes Faust och Reinike Fuchs och lemnade med hög beundran denne snillrike konstnär, hvars älskvärda personlighet lika innerligt intog mig som hans arbeten.

Ett af de största verk München har af Cornelius, är utan tvifvel hans "Yttersta dom," som finnes i den ännu ej fulländade Ludvigskyrkan. För 6 år sedan såg jag i Rom cartonen till denna tafla; jag gjorde också der den store konstnärens bekantskap. Det var tvenne aftnar före min afresa till Neapel, då jag i värdshuset vid Piazza Barbarina träffade i kretsen af mina landsmän en Tysk, den jag förut ej sett; han hade skarpa talande ögon, var vältalig och inlät sig med mig i samtal om den nyare tyska litteraturen. Vi talade länge tillsammans. Då han emellertid reste sig för att gå, frågade honom tvenne af mina landsmän, om de nästa dag finge besöka honom i hans atelier och se cartonen till hans nyaste arbete. "Jag önskar icke gerna", svarade mannen, "att det ses af många; men varen dock välkomna, likväl under det vilkor att J såsom inträdeskort medtagen denne herre!" och pekade dervid på mig. Ingen hade sagt mig, hvem mannen var jag talade med, jag hörde nu blott, att det var en målare, och sådana gifves det i Rom så många. Jag tackade mannen följakteligen för hans inbjudning, men sade, det jag tyvärr icke kunde antaga densamma, emedan jag redan i öfvermorgon skulle resa och följande dag önskade ännu en gång besöka Borghesernas galleri. "Ni kommer nog!" yttrade han med ett leende, lade handen på min skuldra och gick skyndsamt bort.

Knappt var han utom dörren, förrän några

af mina landsmän började förebrå mig min stora oartighet, som de kallade det, att säga nej till en inbjudning af *Cornelius*; "jag hade ju kunnat se på hans ögon hvem han var, se det på hela hans person," yttrade man. Jag egde nu icke denna förmåga; emellertid gick jag till honom med de andra följande dagen, och han mottog mig med ett leende: "sade jag icke, att ni skulle komma?" Vi sågo då utkastet till den nu så prisade målningen "Yttersta Domen." Vår personliga bekantskap i Rom var sålunda helt flyktig; först här i München blef det mig förunnadt att uppskatta hans älskvärda personlighet och röna vänskap och hjertlighet af den store konstnären.

Hos den berömde målaren Stieler, som jemte sin vackra, själfulla maka kom mig så hjertligt till mötes, träffade jag tillsammans med Cornelius och philosophen Schelling, män, hvilkas umgänge och vänskap gjorde mitt sjuka sinne godt — dock dessa minnen tillhöra en plats i hjertats album och icke i denna bok, som ligger öppen för hvar och en att läsa.

Af små äfventyr, af hvilka altid några inträffa i en främmande stad, när man blifver der ett par veckor, vill jag meddela ett: jag spatserade genom några af Münchens gator och kom att gå förbi en boklåda, der jag bland de utställda böckerna såg en tysk upplaga af min roman "Improvisatören", upptagen i miniaturbibliothek af utländ-

ska classiker. Jag gick in och begärde boken; en ung man lemnade mig ett litet-häfte, som utgjorde första delen.

"Men jag önskar erhålla hela romanen!" sade jag.

"Detta är hela," svarade han, "det finnes ej flera delar, jag har sjelf läst den, min herre!"

"Finner ni då ej," frågade jag, "att slutet är alltför afbrutet, och att man får ingen egentlig upplösning?"

"Det är sannt," sade han; "men det är i den som i de fransyska romanerna; skalden antyder slutet och sedan må man sjelf måla sig det."

"Detta är icke förhållandet här," genmälte jag, "det är blott första delen ni har gifvit mig."

"Jag säger eder," svarade han till hälften ond, "jag har sjelf läst den."

"Men jag har skrifvit den," svarade jag.

Mannen mätte mig från hufvud till fot, motsade mig icke, men jag såg på hans ansigte, att han trodde mig ej.

En af de sista aftnarna under mitt vistande här, visste jag, att hemma i Danmark, i det hus, der jag betraktas såsom son och broder, var en bröllopsfest. Jag gick just sent längs Isarflodens stränder; på den andra sidan floden kom en tropp glada unga menniskor, som lät bära en brinnande fackla framför sig, och det röda blosset flammade på vattenytan; de sjöngo muntra tyska visor, medan

stjernorna glimmade mellan de nakna träden. I mitt hjerta var det också sång och fackelsken. Med dufvopost flög min sång till Norden, till hemmet då jag for öfver Alperna. Här är sången:

Nu sitter du hemma, vemodigt glad
Med din myrtenkrans.
En främling jag är i den främmande stad,
Jag skall se dess glans.
För altar't din hand är lagd i hans.
De glada vänner nu sjunga för eder,
Och kring vänlig bål
Dricka de er skål,
Men jag — för eder jag beder.

Månn' dig i hemmet, från dig nu skild,
Jag mer skall se?
Du var mig en syster, så god och mild,
Guds vilje ske!
I morgon jag går öfver Alpernas snö,
Ser rosorna blomstra, jag tänker på eder,
På hvart vänligt ord,
På hvar dröm i Nord,
Och då — för eder jag beder.

XI.

Tyrolen.

Alla bergen voro höljda med snö, de mörka granarna voro liksom pudrade. Till venster visade en tom, mörk fåra floden Inns djupa botten, och derifrån uppstego skyar, de der drefvo fram såsom töcken för vinden, i det de än skylde än blottade snön och granarna på bergens sidor.

Gräns-soldater i stora gråa kappor, klumpiga yllevantar och med geväret på axeln, mötte oss i den kalla morgonen.

Vi hade lemnat Seefeldt och voro nu på bergets högsta punkt, vi sågo hela Inndalen djupt, djupt under oss. Fält och gårdar dernere togo sig ut såsom sängar i en köksträdgård, sjelfva Innfloden tycktes vara blott en liten rännil. Nära intill oss ruiner, rundtomkring skyar och berg med solsken och långa skuggor, nej, slikt kan ej målas i sin helhet, och det är just i denna som dess största makt består. Utom verkligheten kan denna storhet blott uppenbara sig i minnet hos

Tyrolaren sjelf, när han långt från sitt hem i främmande slättland sjunger sina enkla, melodiska sånger; dock är det ett han saknar, som minnet ej kan återgifva honom, och detta är just det, som utgör naturens nimbus kring dessa nejder, det är det djupa lugn, denna dödsstilla tystnad, som blott störes af hjulets gnisslande mot snön och roffoglarnas skrik.

Då jag för flera år sedan på min resa från Italien kom denna väg, uppehöll jag mig några dager dernere i Innsbruck och företog flere vandringar här i bergen med en ung Skottländare; denne fann en stor likhet mellan naturen här och den i hans hemland vid Edinburg; de lekande barnen framför bondstugorna, källsprången, som öfverallt qvällde fram, klangen af bjellrorna om boskapens hals, allt var såsom i hans hem; han blef helt vemodig, och då jag, för att förstärka hans minnen, begynte att sjunga en bekant Skottsk melodi, brast han ut i gråt och blef sjuk; vi måste sätta oss ned, och, förunderligt nog, då jag såg mig om, stod på denna ensamma plats mellan de nakna klippblocken ett monument af träd, hvarpå voro målade hebreiska bokstäfver; en herde, som gick förbi, frågade jag om betydelsen och han sade, att en jude var begrafven här; man hade ingen kyrkogård för slikt folk och derföre hade man lagt honom härute i bergen, men en af hans trosförvandter, som reste

med honom, hade rest honom-detta monument. Min fantasi sattes vid denna berättelse i lika stark rörelse som Skottländarens känsla vid betraktandet af naturen, och dock glömde jag så helt och hållet denna stund, hvilken lik en doftande ros, full af poesi, föddes i ögonblicket. Jag har ihågkommit hundrade andra obetydliga saker, men icke denna; nu, då jag så plötsligt såg Innsbruck framför mig, då jag reste öfver den lilla bergväg, jag då gick uppåt och der ännu de många källorna flödade, vaknade tanken för mig så lefvande; det tycktes nu blott vara några timmar sedan jag var här, och jag blef så tankfull dervid och det med skäl. Huru många minnen slumra ej i vår själ, huru mycket, som vi kunna vara glada öfver att hafva glömt: och om nu alla dessa minnen på en gång uppväckas! Jag tänkte på Skriftens ord, att vi skola göra räkenskap för hvarje otillbörligt ord, som vi tala. Vi minnas dem väl! jag tror, att själen aldrig glömmer något. Allt kan väckas åter, så lefvande som i minuten det sker. Våra tankar, ord och gerningar äro frön och växter, dem vi plantera i verlden, och en stor del minnas vi väl, men först vid ändan vända vi oss om och se då det hela i sitt flor, och det är paradiset eller helvetet, som då kallas vårt.

Skall jag afmåla Innsbruck, då må jag först teckna en brusande ström med många timmerflottor, styrda af två eller tre karlar, jag må antyda starka trädbroar och trånga gator med bou-

tiker i de tungt byggda hvalfven; men en gata må vara ansenlig och bred, solen må skina på altaren och på den lysande månan, som bärer Madonnan, lif och rörelse må antydas, Tyrolskor med vida hattar, långa Österrikiska officerare och resande med en bok i hand må kryssa om hvarandra: och så hafva vi taflan af staden, men ramen omkring den är mer storartad, den utgör bildens relief. Ramen är de höga bergen, de likna hotande stormmoln, som vilja draga hän öfver oss.

Snart fann jag samma spatsergång, som jag med Skottländaren hade besökt. Innfloden brusade oförändradt, timmerflottorna gledo under de starka broarna nedåt strömmen, aldeles såsom sist. Jag gick uppför vägen, der källorna qvällde; på alla husen prålade en stor Madonnabild, den ena försvarligt copierad efter den andra, samma färger i klädningen och samma ställning hos modren som hos barnet. Ned öfver murarna och aldeles öfver fönstren — man hade blott hållit ett litet hål öppet — hängde, såsom ett stort täcke, den vaxgula majsfrukten, för att mogna i solen. Glada barn lekte på gatorna, allt var som förr. Jag följde stigen och stod emellan de tysta fjellen, der jag hade sett monumentet med den hebreiska grafskriften, och jag såg en del af den ännu, men blott en del; i gräset låg ett stycke planka med till hälften utplånade hebreiska bokstäfver, högt gräs skjöt upp öfver fotställningen, som hade burit det; jag sjöng

åter min skottska visa, och betraktade den mig omgifvande naturen; denna och sången lefde oförändrade. Jag tänkte på min Skottska vän, som nu kanhända är familjefader och möjligen i detta ögonblick satt i sin mjuka ländstol och sof efter en god måltid, drömde tilläfventyrs om ett och annat, som han hade upplefvat, drömde möjligen om detta ställe och såg i drömmen staden, floden och bergen likaså lefvande som jag såg dem, ty själen minnes att sjelf måla de minsta småsaker, drömde, att jag sjöng den Skottska visan för honom på detta ställe, och han vaknade, såg upp och sade: "det hade jag aldeles glömt; hur man dock kan drömma!" och så var just drömmen en ren verklighet, ty jag stod åter vid grafven och sjöng den Skottska melodien.

De blanka messingskulorna på de höga kyrktornen nere i staden blänkte i aftonsolen; jag gick dit ned, hofkyrkan stod öppen, som bruket är i katholska länderna. Ljuset log fridfullt genom de stora rutorna. Från ingången upp till choret stå kolossala metall-statyer af tyska kejsare och kejsarinnor, visserligen alla gjutna på samma tid och af samma mästare, men oaktadt de näppeligen höra till konstverk, gifva de kyrkan en egendomlig prägel, hvilken vi likna vid en uppslagen sago-bok, som förtäljer om medeltiden. Sjelfva det hvita monumentet i gången till venster passar väl, om icke som en del af taflan, dock som en

frisk blomma, som är lagd inuti boken, ett doftande märke; det är en alpblomma, som förtäljer om de kraftfulla bergen, om kärleken till hemlandet, om trohet mot landets kejsare: det är Andreas Hofers monument. Med fanan i handen och ögat mot himlen tyckes den tappre Tyrolaren gå till strids för sina berg, sitt hem och kejsar Frans.

Från Innsbruck förer vägen öfver Brenner till Italien. Det var emot aftonen den 4 December, då jag med diligencen for öfver berget, väl insvept i kappor och med Isländska strumpor öfver knäna, ty det blefve kallt deruppe, hade man spått mig, och möjligt vore, att snön var så djup, att vi måste skotta oss fram; det var den värsta årstiden, visste jag; men fram skulle vi. Vägen går beständigt i zigzag uppåt, och det går långsamt. Utsigten tillbaka är storartad och blifver, med hvarje steg framåt, af allt större skönhet. Luften var nästan rosenröd, bergen med deras snö liknade en skinande silfversky, och alltefter som det röda skimret försvann i luften, blef den alltmer och mer aldeles blå. Natten lägrade sig öfver dalen och ljusen blinkade från staden, liksom vore det en stjernhimmel under oss. Aftonen var så stilla: vi hörde snön knarra under vagnshjulet. Månen, som blott var i första skiftet, lyste klart nog för att upplysa alla föremål rundtomkring i den hvita snön, utan att dock betaga oss de många stjernornas åsyn; stundom såg man en af dessa, så klar och lysande

just vid spetsen af ett berg, och det tycktes, liksom vore det en fyr deruppe. Hjulspåret gick nära intill den djupa, svindlande afgrunden; det var ingen stängsel för den, intet, utom här och der en kraftfull gran, som med sina långa rötter höll sig fast i stalpet; i månljuset såg det bottenlöst ut dernere. Hvilken stillhet; man hörde blott ljudet af en bäcks brusande! Icke en vandrare mötte vi, icke en fogel flög oss förbi, och snart blef det så kallt, att det frös isblommor på vagnsfönstren, och vi sågo blott månens strålar, hvilka bröto sig mot blommorna. Vi höllo stilla i Steinach, der vi i värdshuset trängdes kring en kakelugn med messingskulor och vederqvicktes med en tarflig måltid, medan kusken fyllde vagnen med hö, så att vi skulle kunna hålla fötterna varma. Det låg icke mycket snö häruppe, men bittert kallt var det. Vid pass klockan tolf passerade vi Brenner, den högsta punkten, och oaktadt kölden var densamma, kände vi mindre till den, då vi sutto med fötterna i det varma höet och med tankarna i det varma Italien, som vi nu ilade ned emot. De tillfrusna fönsterrutorna begynte att upptina, solen rann upp, granvegetationen blef alltmer yppig, snön obetydligare; "det går emot Italien," sade vi, och dock frös postiljonen utanpå, så att kinder och näsa hade samma färg som morgonskyarna.

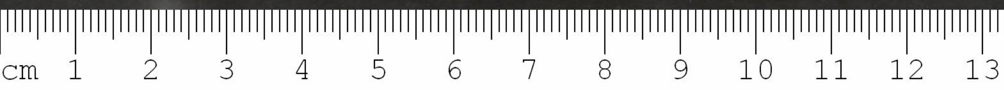
Vägen följer beständigt den brusande floden, de omgifvande fjellen äro icke höga, men hafva ett

undransvärdt imponerande utseende; de likna taflor med till hälften utplånade runor och hieroglyfer, ofta bilda de stora väggar, som tyckas utgöra ruiner af gamla grafmonumenter, förfallna och piskade af regn och storm. Under flera timmar sågo vi ständigt samma formationer; det såg i sanning ut, som om här vore en kyrkogård för hela Adams slägte; det dödfödda barnet och den uslaste tiggare hade hvar och en sitt monument, alla slägter och alla tider hade sina; underbart kastade om hvarandra stodo liktaflorna der. Den gröna busken, som skjöt fram ur fjellväggen, bildade helt besynnerligt en lefvande fjäderbuske på riddarens hjelm, så som det förvittrade klippblocket visade honom. Här stod en harneskklädd riddare mellan vanskapliga dvärgar, som alla hade ringkragar; de kunde ej vara bättre framställda, än tiden med storm och snö här hade bildat dem. Under århundradren förvittras också dessa bilder, men nya formas igen, en annan kyrkogårds monumenter för ett annat årtusendes afdöda, och floden brusar oafbrutet dernere och sjunger samma dödssång.

Mot middagen voro vi i Botzen. Några lagerträd voro löfvade, det röda vinlöfvet hängde ännu på rankorna. Vackra hvita oxar drogo böndernas vagnar. Kyrkogården hade färgrika alléer. I värdshuset hördes likaså mycket italienska som ty-

ska, och på bordet låg en theateraffisch, der det stod med stora bokstäfver: *Luzia di Lammermoor, tragedia lirica*, — vi voro i Italien, ehuru ännu på tysk botten.

ITALIEN.

Den ädle Grefven,

Geheime-Statsministern,

KONRAD RANTZAU af BREITENBURG

i HOLSTEIN,

och

Tysklands store Målare CORNELIUS

i BERLIN

tillegnar jag dessa skizzer från Italien.

I.

Inträde i Italien.

Resebilder.

1.

Öfver Alperna kommer man in i ett land, der vintern är som en skön höstdag i Norden, så har den åtminstone en gång varit det för mig. Sex år voro tilländalupna, sedan jag lemnade Italien, nu var jag här åter, och i det första värdshus på Italiensk botten skulle välkomstskålen tömmas, men diligencen körde förbi både det första, andra och tredje värdshuset, ty konduktören sof, och vi gjorde visst bäst i att följa hans exempel. Jag blickade mot den blåa himmelen och släppte ned vagnsfönstret, för att dock dricka skålen i denna luft; men våra damer skreko högt för det kalla luftdraget, och så fick jag knappt smutta på den.

Det var ännu icke i morgongryningen, då vi uppnådde *Verona*. Hotel "della posta" är ett kallt ohyggligt ställe; jag fick ett rum med stengolf och med tre onaturligt stora sängar. Några trästickor blossade i kaminen, men denna eld var blott bländande för ögat, utan att det ringaste värma. Så gick jag till sängs och sof — sof tills solen strålade genom fönstret. Jag såg upp och drack dess strålar, och i sanning, dessa voro den kosteligaste dryck Italien kunde gifva. Men jag ville hafva mera sol och derföre gick jag ut, och då jag här fick mera, ville jag hafva det ännu starkare. Det går med soldrinkarne, som med andra drinkare, de vilja alltid hafva mera, de vilja alltid hafva det starkare.

Solen flammade på Scaligernes*) präktiga marmorgraf, på Romeos och Julias sarkofag, på den stora amphitheatern: jag såg allt detta, men Italiens sol lyste ännu icke in i mitt hjerta med den glans, som alla minnets bilder hade.

Vi stego upp till castellet, för att njuta af den herrliga utsigten öfver den gamla staden och den brusande floden, och häruppe uppenbarade sig först Italien! — ja man skall le åt denna uppenbarelse, men sanning är det: helan de terräng, der denna uppenbarelse egde rum, var inom blott några få alnar, den var inskränkt till en grön sallatsäng i en trädgård! blott grön sallat, men den var i den fria

*) Ett berömdt furstehus under Kejsar Maximilians tid. Öfv. anm.

luften i ett starkt solljus, och solens varma strålar kastades tillbaka från en gammal mur, som var helt och hållet öfverväxt af murgrön! — här var grönt, här var varmt, och dock skref man den 7 December.

Den fattiga, gröna sallaten här i den fria luften i skugga och solsken var såsom ett draperi för den thron, från hvilken Italiens majestät helsade mig och sade: "välkommen!"

2.

Man talade blott om kriget, det krig, som Frankrike snart skulle föra mot Tyskland. Det var på vägen ett lif, en rörelse af folk, men också detta tydde på krig. Den ena rustvagnen med ammunition följde efter den andra, ledsagad af ridande Österrikiska soldater; alla drogo de, som vi, mot Mantua, den berömda, stora fästningen.

"Jag skall tillbaka inom åtta månader," sade en nordtysk i samma vagn som jag," nära nog samma väg tillbaka! det ser föga hugnande ut, huru man skall slippa fram genom de fiendtliga lederna."

"Jag bor här på slätten i den lilla staden *Villa franca!*" suckade en dam; "vi hafva derifrån blott några timmars väg till Mantua. Der förestå oss förskräckliga dagar."

Jag blef allvarsamt stämd; dock i stora epoker i lifvet, der jag sjelf alldeles intet kan uträtta, har jag Turkens fasta tro på den styrande försynen, jag vet, att det sker hvad som *skall* ske. Här vände sig mina tankar till mina älsklingar i hemmet, de ljufvaste ljusbilder uppstego i min själ.

Det vardt afton, luften var klar och blå, månen lyste, det var så stilla, aldeles som på en skön höstafton i Danmark. Mantua låg framför oss. Mantua, sade man och jag var dock helt och hållet i Danmark, och det icke blott i tankarne utan i omgifningen. Jag såg en stor klar insjö, och den syntes i månljuset omgifven af skog, som försvann i sin egen blåhet. Den stora Lombarder slätten, denna sjö och skogarna, som egenteligen icke voro, men syntes vara till, förde mig plötsligt till hemmet, och då kom det tårar i mina ögon; kalla det ej hemsjuka — ty jag var hemma.

Man säger, att sorgen sätter sig bak på mannens häst och rider med honom, jag tror det, men minnet, vet jag, gör detsamma, och det sitter bättre ast! Minnet red ranka på mitt knä och lutade sitt hufvud till mitt hjerta.

"Minnes du," sjöng det, "de stora, lugna sjöar, omkransade af doftande bokskogar! Minnes du den lilla stigen mellan vilda rosor och höga ormbunkar; aftonsolens strålar spela mellan trädens grenar och bladen äro liksom illuminerade. Der ligger vid sjön en gammal riddarborg med sina run-

da torn, och storken har sitt näste deroppe — det är härligt i Danmark!"

"Minnes du det frodiga doftande klöfverfältet, med den gamla kämpegrafven, beväxt med hallon- och slånbärsbuskar; stenarne derinne i grafkammaren skina som koppar, då aftonsolen kastar sitt röda skimmer deröfver? Minnes du den gröna äng, der höet står i stackar, och utbreder en angenäm lukt i den stilla luften? Fullmånen lyser, drängar och pigor gå sjungande hemåt med blänkande liar. Minnes du hafvet, det svallande hafvet, det spegelklara hafvet —? ja, det är skönt i Danmark!"

Och vi foro in i Mantua, och rullade fram genom bomen öfver en praktfull bro. Qvarnhjulen brusade tätt bredvid — och så voro vi på Mantuas gator.

3.

Det var mandonnans fest! den herrliga kyrkan strålade af ljus, bilderna i kupolen syntes lefva, de sväfvade; det var, liksom blickade man in i sjelfva himmelen. Doft af rökelser uppfyllde kyrkans gångar, sång och musik jublade så skönt, den andades glädje, en glädje, som vi Nordboar icke kunna tänka oss i en kyrka, och dock när vi höra den här och se den andäktiga knäfallande mängden,

känna vi oss upplyftade af den. Från kyrkan strömmade folket ut på den stora platsen och tätt derintill stod en liten marionettheater; träddockorna slogo sina hufvuden mot hvarandra och fäktade med de stora armarna; dialogen blef applauderad, det var lif och lustighet.

Under gatans höga alléer vandrade folk upp och ned; musik och sång ljöd från de öppna cafféerna, jag tog plats i ett, der ett konstnärspar just då lät höra sig.

Mannen var ful, ja vanskaplig aldeles som en dverg, hustrun deremot var ung och vacker; hon spelade harpa, han fiol, hans stämma var rik, det var den briljantaste bas, så klangfull och böjlig, han sjöng med smak och känsla. Alla rundt omkring blefvo uppmärksamma, ingen läste mera i sin tidning, ingen pratade med sin granne, ty man hade ju sång att höra, och Italienaren har öra för sång.

Jag märkte, att den unga qvinnan en gång såg på honom med ett uttryck af mildhet, med ett så vänligt leende, att det i deras hvardagslif förekom mig som ett äfventyr, som om hon väl visste, att hans fulhet blott var genom trolldom honom ådragen, hans ädlare "jag" uppenbarade sig ju i sången, och under den ville den fula larven falla af, på det att hon en gång skulle se honom ung och vacker, som hon sjelf var.

Alla gästerna gåfvo det äkta paret en liten

tribut; min föll i hans hatt i detsamma man kallade mig till posthuset. Byggningen här är ett upphäfdt kloster; man skall gå genom hvalfvet öfver en gammal klostergård in i kyrkan, en ganska stor kyrka, byggd i Italiensk stil; den gör nu tjenst som vagnshus.

Den af månen upplysta luften utanföre gaf ett så starkt sken åt kupolen, att alla dess contourer syntes. Den lägre delen af kyrkan sjelf var så godt som i mörker. En stor stallykta hängde der messingskronan förr hade hängt; diligencen och en af de närmaste vagnarna blefvo deraf belysta; rundtomkring stodo koffertar, ressaker och packor. Det hela gjorde ett obehagligt intryck på mig, ty här var för mycket, som påminte om ett Guds hus. Der ett af altarena hade stått, var nu rest ett trädskjul, invigdt åt de lägsta behof. Jag vet ej, med hvilken känsla katoliken ser en sådan förvandling af kyrka till stall; altid har jag tänkt mig katoliken mera lågande för sin tro än den så litet ceremoniella protestanten. Jag kände mig glad vid att komma härifrån. Kyrkoporten öppnades, och der chorgossarne förr hade svängt rökelsekaret för den knäböjande hopen, trampade nu våra hästar; postiljonen blåste och vi foro åstad. Fyra ridande gensd'armer ledsagade oss, ty vägen var icke säker. Snart var allt tyst och stilla; vi sågo intet ljus mera lysa från något hus vid vägen. Vi närmade oss Pofloden, och öfverallt visade sig spår efter den sista öfversvämningen.

Vägen och fältet var öfverhöljdt af en tjock dy, blott steg för steg kunde vi köra. Vid flodstranden låg en färja, så stor, att både hästar och vagn kunde köra ut på den. Ett litet trädskjul var upprest på sjelfva fartyget och derinne blossade en stor eld, kring hvilken vi trängdes i den kalla natten, medan färjan drefs öfver af strömmen. Allt var så stilla, vi hörde det pipande ljudet af trissorna och linorna, som fasthöllo fartyget, medan det dref för strömmen. Seglatsen var slut; andra gensd'armer till häst, insvepta i stora kappor, väntade oss.

4.

Månsken och Solljus.

Det var efter midnatt jag satt i den rullande vagnen, våra ridande soldater höllo tätt intill den. Det var det herrligaste månsken! En stor stad med gamla murar låg litet framom, nu blef det kolsvart natt; vi foro in genom porten och åter strålade ljuset. Vi voro i Modena; som en sällsam dröm full af månsken står ännu denna syn för mig. Gamla byggnader med hvälfda portar, ett praktfullt slott med en stor vidsträckt borggård visade sig; men allt var menniskotomt och stilla. Icke från ett enda fönster strålade ett ljus mot oss, icke en lefvan-

de varelse rörde sig i den stora gamla staden; det var som allt vore förtrolladt. Vi höllo på en liten plats; midt på den stod en murad pelare, hvars öfversta del utgjorde ett slags lanterna, en lampa flammade derinne; "det eviga ljuset" kallas detta slags altar, natt och dag hålles lampan tänd.

Lågan syntes i det starka månljuset som en rödlett punkt, en målad låga. En qvinna, insvept i en trasig mantel satt och sof vid den, hon lutade sitt hufvud mot den kalla pelarens murväggar, ett sofvande barn låg på knäet, med sitt hufvud i hennes sköte. Jag stod länge och betraktade denna grupp; den lilles hand låg till hälften öppen på modrens knä, jag lade ganska sagta en skilling i barnets hand, barnet öppnade ögonen, såg på mig, men slöt dem ögonblickligen åter igen. Hvad drömde det väl nu? — jag visste, när det vaknade, hade månljuset lagt silfver i dess händer.

Vid solsken såg jag Bologna, som ligger mellan yppiga vinfält tätt under Apeninerna, de dana ett grönt gärde, der hvarje ranka är en vingård och hvarje blomma är en villa, eller en kyrka.

Solen spelar en stor rol i denna nejd, stadsboarne finna dock ej något behag deri, derföre är allt beräknadt på, att gifva skugga, alla husen hafva svala hvälfda gångar, men öfver vinfältet strålar solen och mognar den saftfulla drufvan, ja med sjelfva stenarne slutar den förbund. Det är här i trakten, på berget Paderno, som den så kallade "bon-

noniska stenen" finnes, hvilken har den sällsynta egenskapen att insuga solens strålar och derefter lysa i mörkret.

Jag tänkte derpå, då jag i solsken såg den stora staden och mitt öga föll på det lutande tornet; se det är också en stenmassa, hvilken lyser, tänkte jag, men ljuset har den fått från Dantes *Divina comedia.*

Jag tänkte derpå, då jag besökte den rika kyrkogården och betraktade de många marmormonumenterna; dessa äro också Bononiska stenar, som få sitt ljus ifrån de döde, öfver hvilka de äro resta. Men jag fann ingen ännu, som indruckit något ljus, oaktadt på den ena lästes, att här hvilade en berömd komedi-författare, och på den andra stod, att här låg en dam, som kunnat tala både grekiska och latin.

Jag tänkte på den Bononiske stenen, då jag stod framför en af stadens privata byggnader och man nämnde egaren. Detta hus skall en gång blifva illustreradt, fast det icke är det ännu, ty solen är uppe, stenen indricker i vår tid strålarna — när egaren dör, så kommer glansen — egaren är componisten *Giacomo Rossini.*

II.

En natt på Apenninerna.

Från den gröna, flacka Lombarderslätten höja sig Apenninerna med löfträd och vingårdar; då man kommer utanföre porten af Bologna, synes det såsom om vägen ginge upp öfver en storartad trädgårds ödelagda terrasser, lika dem, hvilka sagan förtäljer oss, att Semiramis låtit bygga.

Det var midt i December; allt hade antagit den sena efterhöstens charakter. Vinlöfvet var rödt, löfträden gula, blott lagerhäckarna stodo i sin eviga grönska, pinier och cypresser lyste i all sin pragt. Långsamt åkte vi uppåt, alltid uppåt; girlander af vinlöf hängde ned öfver de remnade murarna; vi mötte skaror af vackra oxar, hvilka hade begagnats till dragare; deras hvita, glänsande sidor fingo ett rödlätt skimmer af den sjunkande solen.

Allt, som vi kommo högre, blef trakten mera ödslig; jag gick ensam förut. Solen var nedgången, och inom några minuter låg en blåaktig kolorit öfver bergen, hvilken syntes liksom utströmma ur desamma; icke en vindflägt rörde sig, allt var mildt och stilla; en storhet i klipporna och den djupa dalen stämde sinnet till andagt. Ensamheten i omgifningen gaf denna, jag vågar icke säga, en prä-

gel af melancholi, nej, jag tror det kunde kallas ett djupt lugn, det var som om sömnens ande hade sitt rike dernere; det var en hvila, en frid, som nästan förhöjdes af flodens sakta sorlande i djupet.

Vägen slingrade sig kring berget, der jag gick, och snart såg jag ingen vagn mer, ingen menniska, jag såg blott den djupa dalen, jag var ensam, alldeles ensam.

Det blef natt; stjernorna tändes; de glänsa mera starkt hos oss en klar vinternatt, men här i bergen är luftrymden långt högre; dess aflägsna hvalf var genomskinligt, som om ett nytt oerhördt rum begynte bakom detsamma.

Snart skimrade mellan fjällen en ljusstråle, den kom från ett värdshus deroppe. I den öppna hvalfgången brände lampan framför madonnabilden. Uppassaren, i hvitt förkläde och sammetströja, mottog oss; vi fingo plats i en stor sal, hvars hvitgråa väggar prunkade med namn och inskrifter på alla Europeiska språk. Men här var kallt och ödsligt. Stora risknippor kastades på elden i kaminen, de blossade med en klar flamma och inbjödo oss att sluta en krets omkring den. En hvar i vårt lilla sällskap hade något att berätta, särdeles om den sista flodöfversvämningen.

Efter att hafva förtärdt den rykande aftonmåltiden, sökte vi upp våra rum; mitt låg något afsides, det var stort och ödsligt, sängen var lika bred, som lång; vigvattensfatet stod vid hufvud-

gården, inskrifter funnos på muren, till och med en dansk:

"Fryd dig ved Livet i dine Dages Vaar,"

hade en landsman skrifvit! Gud gifve, han må hafva fröjdat sig. — Ett fattigt bord och två rörstolar utgjorde de öfriga möblerna.

Jag öppnade fönstret, stora jernstänger voro anbragta derutanför, det vette åt en djup dal. Mörkt var det dernere. Jag hörde en flod brusa; öfver mig strålade himlen med dess stjernor; jag lutade min panna mot jernstången och kände mig ej mer ensam, än jag är det i min lilla kammare i Danmark. Den som har ett hem i hemmet, kan känna hemsjuka, den som ej något har känner sig lika mycket hemma öfver allt. Efter få minuter var mitt rum här ett gammalt hem för mig, och dock kände jag icke ännu omgifningen.

Utom den allmänna ingången såg jag en liten dörr med rigel för; hvart månne den förer hän? Jag tog metallampan, hvari de trenne vekarne brunno, jag tände alla fem, drog rigeln från och gick ut på upptäckter.

Utanför fann jag ett stort skräprum, hvarest stodo kistor, säckar, stora krukor och på väggarna hängde gamla kläder och gevär. Men härifrån var ännu en utgång; jag öppnade dörren till den och stod nu i en lång smal gång, jag följde den stadnade vid en dörr — skulle jag gå vidare? jag lyssnade. Då ljöd derinne tvenne flöjttoner, en djup

och en hög och skärande; efter en paus återtogos de.

Ju längre jag lyssnade, dess säkrare var jag, att det ej kunde vara en flöjt dessa toner kommo ifrån — jag lyftade klinkan, och dörren flög upp med en fart, långt hastigare än jag förmodade; — rummet var svagt upplyst af en lampa; en gammal bonde, med långt hvitt hår, satt halfklädd i en ländstol och blåste flöjt.

Jag gjorde min ursäkt för min ankomst, men som han ej fäste någon upmärksamhet vid mig, tog jag i dörren för att gå; men den öppnades åter, och en ung gosse, som jag förut ej varseblifvit, frågade mig med hviskande stämma hvem jag sökte.

Den gamle jag hade sett, var husets onkel; han var sinnesvag oah hade varit det från sitt sextonde år.

Jag vill berätta det lilla derom, som man sade mig. Hans sjukdom hade liksom blåst på honom; ingen kände orsaken; han hade som yngling blåst väl på flöjt, men från en viss natt aldrig försökt mer än dessa båda toner, en djupt vemodig och en högt skärande. Dessa återtog han ständigt och ofta flera timmar om natten. Man hade försökt att taga flöjten från honom, och då blef han alltid som ett vildt djur; med flöjten deremot satt han mild och stilla. Gossen, jag talade med, sof i rummet hos den gamle och var vand vid flöjtspelet, som man kan blifva det vid perpendikelns knäppan-

de eller kopparslagarens hamrande, när han i flera år varit vår granne.

Jag gick till mitt rum, stängde dörren, men tyckte mig dock höra de tvenne flöjttonerna; de klingade såsom när långt borta vinden rörer flöjeln på en tornspira! — Jag kunde icke falla i sömn; min fantasi sysselsatte sig med den gamle; jag hörde flöjttonerna; de klingade såsom från andeverlden. När den gamle en gång dör, skall husets folk i nattens tysthet tro sig höra, såsom spöktoner, hvad jag nu i verkligheten hörde. Först mot morgonen inslumrade jag, och samma timma tror jag väckte man mig igen; vi skulle resa före dagningen. Det var ännu mörkt då vi sutto i vagnen, bergen framför oss voro betäckta med snö, i morgonrodnaden sågo de derföre glödande ut. Vid *Pietra Mala* ses blott nakna, vilda klippor af vulkanisk natur, och vulkanerna äro icke utbrända, ty till höger hvirflade en tjock rök utur fjellklyftorna. Jag såg denna morgon tvenne haf såsom ett glänsande band vid horizonten, till venster Adriatiska hafvet, till höger Medelhafvet. En stark mur är upprest tätt vid vägen, för att gifva de resande skydd mot stormarna, som komma från öster. Innan denna mur byggdes, var det ofta dagar och nätter som ingen kunde färdas här, ty stormengeln gick öfver bergen.

"Den gamle i värdshuset," sade Vetturinen, "har en natt i den vildaste storm krupit på händer och fötter öfver detta berg, säges det; då var han än-

nu icke galen, han ville och skulle ned på andra sidan af berget."

Jag tänkte på den gamle och på flöjttonerna. Vägen gick intagande vackert nedåt, i djerfva bugter, emellanåt öfver murade vägar, alltid på den sida af berget, der solen sken varmt, och snön var smält samt träden löfvade. "Herrliga Italien!" jublade vi alla, och Veturinen klatschade med piskan, och echo upprepade hans klatschar på ett sätt, som han icke förmådde göra.

III.

Metallsvinet.

(En historia.)

I staden Florenz, icke långt från piazza del granduca löper en liten tvärgata, jag tror den kallas porta rossa; på denna, framför ett slags bazar, hvari grönsaker försäljas, ligger ett konstigt, väl arbetadt metallsvin; det friska klara vattnet rinner ut ur munnen på djuret, som af ålder är nära svartgrönt; blott trynet skiner som vore det poleradt blankt, och så är det också af de hundratals barn och lazaroner, som med händerna fatta i det och sätta sin mun till djurets för att dricka derur. Det är en glad tafla, att se det väl formade djuret blif-

va omfamnadt af en vacker, halfnaken gosse, som sätter sin friska mun till dess tryne.

En hvar som kommer till Florenz finner nog stället, han behöfver blott fråga den första tiggare, han ser, om metallsvinet och han skall snart finna det.

Det var sent en vinterafton, bergen voro höljda med snö, men det var månsken, och månsken i Italien lyser lika så klart som en mörk vinterdag i Norden, ja till och med bättre, ty luften skiner, luften upplyfter, men i Norden trycker oss det kalla, gråa blytaket till jorden, den kalla jord, som en gång skall sluta vår lekamen i sitt sköte.

I hertigens slottsträdgård, under piniernas skygd, der vintertiden tusende rosor blomstra, hade en liten trasig gosse suttit hela dagen, en gosse, som kunde vara en bild af Italien, så skön, så leende och dock så lidande, han var hungrig och törstig, ingen gaf honom en skilling, och då det blef mörkt och trädgården skulle stängas, jagade portvaktaren honom bort. Länge stod han drömmande på bron öfver Arnofloden, och såg på stjernorna, som glänste i vattnet mellan honom och den präktiga marmorbron, della Trinitá.

Han tog vägen hän till metallsvinet, knäföll och slog sina armar om dess hals, och satte sin lilla mun till dess skinande tryne och drack i djupa drag det friska vattnet. Nära derinvid lågo några salatblad och ett par kastanier, de utgjorde hans

aftonmåltid. Icke en menniska fanns på gatan; han var helt och hållet ensam; han satte sig ned på metallsvinets rygg och lutade sig framåt, så att hans lilla lockiga hufvud hvilade på djurets, och innan han visste sjelf deraf, var har han imslumrad.

Det var midnatt, metallsvinet rörde sig, han hörde ganska tydligt, att det sade; "Håll dig nu fast min lille vän, ty nu springer jag!" och så satte det af med honom; det var en löjlig ridt. Först kommo de till Piazza del granduca, och metallhästen, som bar hertigens staty, gnäggade högt; det brokiga vapnet på det gamla rådhuset skimrade som en bildrik transparent, och Michael Angelos David svingade sin slunga; det var ett sällsamt lif, som rörde sig. Metallgrupperna af Perseus och Sabinskornas bortröfvande stodo blott alltför lefvande; ett dödsrop från dem gick öfver den präktiga folktomma platsen.

Vid Palazzo degli Uffizi, i hvalfgången, der adeln samlas till Carnavalens gyckel, stannade metallsvinet.

"Håll dig fast!" sade djuret, "håll dig fast, ty nu går det uppför trappan!" Den lille, halft bäfvande, halft lycksalig, var tyst ännu.

De trädde in i ett långt galleri; han igenkände det lätt, han hade varit här förr. Väggarna prålade med målningar, här stodo statyer och byster, alla på det skönaste belysta, liksom det vore dager, men präktigast var det, då dörren till si-

dorummet gick upp. Ja, all denna herrlighet ihogkom den lille, dock denna natt var allt i sin skönaste glans.

Här stod en naken "dejlig" qvinna, så skön, som endast naturen och marmorns största mästare kunde dana henne; hon rörde de sköna formerna, Delfiner lekte vid hennes fot, odödlighet strålade ur hennes öga. Verlden kallar henne den *Mediceiska Venus*. På båda sidor om henne stodo marmorbilder, hos hvilka andans lif hade genomträngt stenen; de voro sköna, nakna män; den ena hvässade svärdet, han kallades *Sliparen;* de *brottande Gladiatorerna* utgjorde den andra gruppen. Svärdet slipades, kämparna brottades för skönhetens gudinna.

Gossen bländades af all denna glans. Väggarna strålade i lysande färgor; allt var der lif och rörelse. Fördubblad visade sig bilden af Venus, den jordiska Venus, så svällande och yppig, som Titian hade famnat henne vid sitt hjerta. Det var sällsamt att se; de voro två sköna qvinnor; deras yppiga och obeslöjade former utsträckte de på mjuka hyenden. Deras bröst böljade och hufvudet vändes, så att de rika lockarna flöto ned kring de runda skuldrorna, medan de mörka ögonen uttalade blodets glödande tankar. Men ingen af bilderna vågade dock att träda ut af ramen. Sjelfva skönhetsgudinnan, gladiatorerna och sliparen blefvo på deras platser, ty de bundos af dengloria, som

strålade från Madonnan, Frälsaren och Johannes. De heliga bilderna voro icke bilder längre, de voro de helige sjelfve.

Hvilken glans och skönhet från sal till sal! och den lille såg dem alla; metallsvinet gick ju steg för steg midt igenom all denna prakt och herrlighet. Den ena synen bortträngde den andra, blott en bild fästade sig rätt i minnet, i synnerhet för de glada, lyckliga barns skull, som voro derpå, den lille hade ju i dagsljuset nickat åt dem.

Många vandra visst lätt förbi denna bild, och likväl omsluter den en skatt af poesi, det är Christus, som nedstiger till underverlden, men det är ej de plågade, man här ser omkring honom, nej det är hedningarna. Florentinaren Angiolo Bronzino har målat denna tafla; härligast är uttrycket af barnens visshet, att himmelriket hörer dem till. Två små omfamna redan hvarandra, en liten räcker handen till en annan och pekar på sig sjelf, som om han ville säga: ”Jag kommer i himlen!” alla de äldre stå under ovisst hopp eller böja de sig ödmjukt bedjande för Herren Jesus.

På denna tafla såg gossen längre än på någon annan, metallsvinet dröjde tyst framför den. En sakta suck hördes, kom den från bilden eller från djurets bröst? Gossen upplyftade handen mot de leende barnen, — då ilade djuret derifrån med honom ut genom den öppna försalen.

"Tack och välsignelse, du snälla djur!" sade den lilla gossen och klappade metallsvinet, som i ögonblicket sprang utför trappan med honom.

"Haf tack och välsignelse sjelf!" sade metallsvinet, "jag har hjelpt dig och du har hjelpt mig, ty blott med ett oskyldigt barn på min rygg får jag förmågan att springa! ja, ser du, jag törs till och med gå in under strålarna af lampan framför Madonnabilden. Jag kan bära dig öfver allt dock icke in i kyrkan, men blott utanför den; när du är hos mig, kan jag se in genom den öppna dörren. Stig icke ned af min rygg, gör du det, så ligger jag sjelf död, som du om dagen ser mig vara i porta rossa."

"Jag blifver hos dig, mitt älskade djur!" sade den lille och så gick det i susande flygt genom Florenz' gator ut till platsen framför kyrkan Santa Croce.

Den stora flygeldörren flög upp; från altaret strålade ljusen genom kyrkan ut på den ensamma platsen. Ett sällsamt sken utströmmade från ett grafmonument i den venstra sidogången, tusen rörliga stjernor bildade liksom en gloria omkring det. Ett sköldemärke prålade på grafven, en röd stege på blå grund; den syntes glöda lik eld. Det var Galilæis graf, det är ett enkelt monument, men den röda stegen på blå grund är ett betydelsefullt sköldemärke, det är, som vore det konstens eget, ty dess bana går på en flammande stege alltid upp-

åt, till himlen. Alla andans propheter gå till himlen liksom propheten Elias.

I kyrkans gång till höger syntes hvarje bildstod på de rika sarkofagerna hafva fått lif. Här stod Michael Angelo, der Dante med lagerkransen kring sin tinning; Alfieri, Machiavelli hvila här sida vid sida, dessa store män, Italiens stolthet*). Det är en härlig kyrka, vida skönare än Florenz' marmor-domkyrka, om än icke så stor.

Det var, som om marmorkläderna rörde sig, som om de stora vålnaderna ännu en gång höjde sina hufvuden och blickade i natten, under sång och toner, upp mot det brokiga, strålande altaret, hvarest hvitklädda gossar svängde gyldene rökelsekar; den starka doften strömmade ut från kyrkan till den öppna platsen.

Gossen sträckte ut sin hand mot ljusglansen, och i samma ögonblick for metallsvinet åstad, han

*) Midt emot Galilei's graf finnes Michael Angelos; utom hans byst finnas trenne figurer: skulpturen, målarekonsten och architecturen, anbragta. Nära bredvid är Dantes graf (men sjelfva liket hvilar i Ravenna); på monumentet ses Italien, som pekar på Dantes kolossala staty. Poesien begråter den förlorade. Få steg derifrån är Alfieris grafmonument, som är pryddt med lager, lyra och Thalias bild; Italien sörjer vid hans kista. Machiavelli slutar raden af dessa berömda store.

måste hålla sig fast dervid; vinden susade om hans öron, han hörde kyrkporten gnissla på sina gångjern då den stängdes, men i detsamma tycktes medvetandet öfvergifva honom, han kände en isande kyla — och slog upp ögonen.

Det var morgon, han satt till hälften nedgliden af metallsvinet, som stod på sin gamla plats på gatan *porta rossa.*

Fruktan och ångest uppfyllde honom vid tankan på henne, som han kallade moder, hon, som i går hade sändt honom ut med tillsägelse att skaffa penningar, men han hade inga fått.

Han var hungrig och törstig. Ännu en gång tog han metallsvinet om halsen, kysste det på trynet, nickade åt det och vandrade så bort till en af de trångaste gator, som blott var nog bred för en välpackad åsna.

En stor jernbeslagen dörr stod halföppen; här gick han uppåt en murad trappa med smutsig mur och ett glatt snöre i stället för ledstång, och kom till ett öppet galleri, behängt med trasor; en trappa förde härifrån till gården; derifrån till brunnen voro dragna stora jerntrådar till alla husets våningar, och det ena vattenkärlet sväfvade vid sidan af det andra, under det att trissan pep och vattenkärlen svängde i luften, så att vattnet plaskade ned på gården. Åter gick det uppåt en

murad, förfallen trappa, två Ryska matroser, som kommo från deras nattliga bacchanal, sprungo lustigt nedför den och hade så när stött den stackars gossen omkull, och efter dem följde en ej mera ung, men yppig qvinlig varelse med tjockt, svart hår. "Hvad har du med dig hem"? sade hon till gossen.

"Blif ej ond!" bad han "jag fick intet, alldeles intet!" och han fattade i hennes klädning, liksom ville han kyssa den, de gingo in i rummet, det vi ej vilja beskrifva; blott så mycket skall sägas, att der stod en fyrpanna med koleld, *marito*, som den kallas, denne tog hon på sin arm, värmde fingrarna och skuffade gossen med armbogen: "jo visst har du penningar?" sade hon.

Barnet grät, hon sparkade till det med foten, det jemrade sig högt. — "Vill du tiga, eller så krossar jag hufvudet på dig, gaphals!" och hon svängde fyrpannan, som hon höll i handen; gossen hukade sig ned till golfvet, med ett högt skrik. Då trädde grannquinnan in genom dörren, äfven hon hade sin *marito* på armen. "Felicita, hvad gör du med barnet?"

"Barnet är mitt," svarade Filicita." "Jag kan mörda det om jag vill, och dig med Gianina," och hon svängde sitt eldfat, den andra höjde sitt parerande i vädret, och begge pannorna slogo mot hvarandra, så att kolen, askan och elden flög om-

kring i rummet; — men gossen flög som en blixt genom dörren, öfver gården och utur huset. Den stackars gossen sprang, så att han knappt kunde draga andan. Han stannade vid kyrkan S:t Croce, samma kyrka, hvars stora dörr sistlidna natten hade öppnat sig för honom, och han gick derin. Allt strålade; han knäföll vid den första grafven till höger; det var Michael Angelos, och snart snyftade han högt. Folk kom ock gick, messan lästes, ingen gaf akt på gossen, blott en äldre borgare stannade och såg på honom — och gick bort liksom de andra. Hunger och törst plågade den lille; han var mycket sjuk och matt; han kröp bort i hörnet mellan väggen och marmormonumentet och föll i sömn. Det var emot aftonen som han vaknade, då någon ruskade honom i armen; han for upp, och samma gamle borgare stod framför honom.

»Är du sjuk; hvar är du hemma; har du varit här hela dagen?» voro ett par af de många frågor, som gjordes honom af den gamle, hvilken efter erhållet svar tog honom med sig till ett litet hus nära vid en af sidogatorna. De trädde in i en handskmakareverkstad, der hustrun satt flitig och sydde, då de kommo. En liten hvit bolognesare, så nära klippt, att man kunde se den rosenröda huden, sprang på bordet och hoppade mot den lille gossen.

"Oskyldiga själar känna hvarandra," sade hustrun, klappande både hunden och gossen; denne fick så väl mat som dryck af det goda folket, hviket gaf honom lof, att blifva hos dem öfver natten; nästa dag skulle fader Giuseppe tala med hans moder. Han fick en liten tarflig säng, men den var kungligt präktig för honom, som så ofta måst sofva på det hårda stengolfvet; han sof godt och drömde om de sköna taflorna och om metallsvinet.

Giuseppe gick ut nästa morgon, och det arma barnet var ej så gladt dervid, ty det visste, att detta gående var för att bringa honom tillbaka till hans moder; han grät och kysste den lilla vänliga hunden, och hustrun nickade åt dem båda.

Och hvad besked bragte fader Giuseppe? Han talade mycket med sin hustru, och hon smekte och klappade gossen. "Det är en vacker gosse," sade hon, "han kan blifva en snäll handskmakare liksom du har varit, och fingrar har han så fina och böjliga; Madonnan har bestämdt honom till handskmakare."

Och gossen blef qvar i huset, och hustrun sjelf lärde honom att sy handskar. Han åt och sof godt och blef munter och begynte retas med Bellissima, så hette den lilla hunden; hustrun hotade med fingret, grälade och blef ond, och det gick gossen till hjertat, tankfull satt han i sin lilla

kammare, som vette ut åt gatan. Skinn torkades derinne. Tjocka jerngaller voro utanför fönstren. Han kunde ej sofva, han tänkte på metallsvinet, och plötsligt hörde han utanföre: klatsch, klatsch; ja, det var bestämdt detsamma; han sprang bort till fönstret, men der var ingenting att se, det var allt förbi.

"Hjelp Signor att bära hans färglåda"! sade madamen en morgon till gossen, då den unge målaren, som var deras granne, kom sjelf släpandes med den och med ett stycke sammanrulladt lärft. Barnet tog färgerna och följde efter målaren, som tog vägen till Galleriet och gick uppföre samma trappa, som gossen kände så väl sedan den natten han red på metallsvinet. Statyer och taflor samt den sköna marmor-Venus och alla dem, som lefde der i färger, igenkände han lätt, och återsåg nu Guds moder, Jesus och Johannes.

Nu stodo de stilla framför målningen af Bronzino, der Christus stiger ner i underverlden och barnen omkring honom le af salig visshet om himlen; det fattiga barnet log också, ty han var nu i sin himmel.

"Men gå nu hem!" sade målaren till honom, då han redan stått der så länge, att denne hade upprest sin stafflett. "Törs jag se eder måla," sade gossen, "får jag lof, att se hur ni får bilden

hitöfver på det hvita stycket!" bad han innerligt.

"Nu målar jag icke," svarade mannen och tog fram sin svartkrita; hastigt rörde sig handen, ögat mätte den stora bilden, och oaktadt det tecknades blott fina streck, stod dock Christus sväfvande der som på den målade taflan.

"Men gå då en gång!" sade målaren, och gossen vandrade långsamt hemåt, satte sig på bordet — och lärde att sy handskar.

Men hela dagen voro hans tankar i målningsgalleriet, och derföre stack han sig i fingrarna, bar sig bakvändt åt, men retades icke heller med Bellissima. Då det blef afton och porten stod öppen, smög han sig ut; det var kallt men stjernklart, och han vandrade åstad genom gatorna, som redan voro öde, och snart stod han framför metallsvinet; han böjde sig ned, kysste dess blanka tryne och satte sig på dess rygg; "du välsignade djur, hur har jag ej längtat efter dig! I natt vilja vi rida en tour," sade han, men metallsvinet låg orörligt, och den friska vågen sprutade ur dess mun. Den lille satt som en ryttare; då drog någon honom i kläderna; han såg sig om på sidan, och det var Bellissima, den lilla, nätt klippta Bellissima. Hunden hade smygt sig ut och följt honom, utan att han märkte det. Bellissima bjäffsade, som ville hon säga: ser du jag är med, hvarför sätter du dig här? — Ingen glödande

drake kunde hafva förskräckt gossen mera än den lilla hunden på detta ställe. Bellissima på gatan utan att vara påklädd, som gamla mor kallade det; hvad skulle det blifva utaf? Hunden kom aldrig ut om vintern utan att iklädas ett litet fårskinn, som var klippt och syddt åt den; skinnet kunde bindas med ett rödt band fast om halsen, till hvilken det var bandros och bjellra, och likaledes bands det under buken. Hunden såg nästan ut som ett litet lam, när den om vintern i denna habit fick lof att trippa med Signoran.

Bellissima var med och icke påklädd; hvad skulle det blifva af? Alla fantasier voro försvunna, dock kysste gossen metallsvinet och tog Bellissima på armen; den darrade af köld, och derföre sprang han allt hvad han förmådde.

"Hvad springer du der med", ropade tvenne gensd'armer, dem han mötte; "hvar har du stulit den vackra hunden?" frågade de och togo den ifrån honom.

"O, gif mig den igen!" jemrade sig gossen,

"Har du icke stulit den, så kan du säga der hemma, att hunden kan hämtas på vakten;" de nämnde stället och gingo med Bellissima.

Det var en sorg och ett bekymmer; han viste ej, om han skulle störta sig i Arnos vågor eller gå hem och tillstå allt. De skola visst slå ihjäl

mig, tänkte han; men jag vill blifva ihjälslagen, jag vill dö, så kommer jag till Jesus och Madonnan!" och han gick hem glad att blifva slagen ihjäl.

Dörren var stängd; han kunde ej räcka upp till portklappen, och ingen fanns på gatan, men en sten låg lös, och med den dundrade han på. Hvem är det, frågade man derinne; "Det är jag," sade han, "Bellissima är borta, öppna och slån mig se'n ihjäl!" Der blef en förskräckelse, i synnerhet hos madamen för den stackars Bellissima; ty hon såg genast efter på väggen, der hundens plagg plägade hänga, att det lilla fårskinnet var qvar.

"Bellissima på vakten," ropade hon helt högt. "Du elaka barn, hur har du fått henne ut? hon fryser ihjäl det fina kräket bland de grofva soldaterne!" Mannen måste genast begifva sig ut. Hustrun jemrade sig och gossen gret; allt folket i hela huset kom tillsammans, målaren också, han tog gossen mellan sina knän och gjorde honom frågor, och i osammanhängande berättelser fick han hela historien om metallsvinet och om galleriet. Detta var ej lätt att förstå; målaren tröstade den lille och talade godt för honom hos den gamla, men hon blef ej tillfreds, förrän mannen kom hem med Bellissima, som hade varit ibland soldater; det blef nu en glädje; och målaren klappade den stackars gossen

och gaf honom flera små ritningar. O, det var präktiga stycken, komiska hufvuden; men framför allt var der metallsvinet lifslefvande sjelft. O, intet kunde vara härligare; med ett par drag stod det på papperet och sjelfva huset bakom det var antydt. "Ack, den som kunde teckna och måla, så kunde man få hela verlden till sig!"

Nästa dag på första lediga ögonblick grep den lille till blyerzen, och på den hvita baksidan af en tafla försökte han att återgifva teckningen af metallsvinet och det lyckades; litet snedt, litet upp och nedvändt, ett ben tjockt, ett annat smalt, men man kunde dock begripa hvad det skulle vara; han jublade sjelf deröfver. Blyerzen ville just ej gå så riktigt som den skulle, och han märkte det nog. Men nästa dag stod der ett svin vid sidan af det första och det var hundrade gånger bättre; det tredje var så bra, att en hvar kunde känna igen det.

Men det gick dåligt med handsksyningen, det gick långsamt med ärenderna i staden, ty metallsvinet hade lärt honom, att alla bilder måste kunna öfverflyttas på papperet, och staden Florenz är en hel bilderbok, om man vill bläddra i den.

Det står på *piazza della trinita* en smärt pelare, och ofvan på denna står rättvisans gudinna med förbundna ögon och vigtskålen i handen, snart stod äfven hon på papperet och det var handskma-

karens lille gosse, som satt henne dit. Bildersamlingen växte, men allt i den var blott döda ting ännu; då hoppade en dag Bellissima framför honom; "stå stilla," sade han, "så skall du blifva vacker och komma med bland mina taflor!" men då Bellissima ej ville vara stilla, så måste hon fängslas, hufvud och svans blefvo bundna, hunden gnällde och gjorde språng, snöret måste hårdare åtdragas, då kom Signoran!

"Du ogudaktige pojke! det arma kräket!" var allt hvad hon kunde säga; hon stötte gossen i sidan, sparkade honom med foten och körde honom ut ur sitt hus, honom, som var det otacksammaste afskum, det elakaste barn! och gråtande kysste hon sin lilla halfqväfda Bellissima.

Målaren kom i detsamma uppför trappan — och här är vändpunkten i historien.

1834 var i Florenz en exposition i *Academia della arte;* två vid hvarandra uppställda taflor samlade en mängd åskådare. På den minsta taflan var framställdt en liten munter gosse, som satt och tecknade; till modell hade han en liten hvit, kuriöst klippt mops, men djuret ville ej stå stilla, och var derföre vid hufvud och svans bundet med segelgarn; det låg sanning och lif i denna tafla, som gjorde intryck på en hvar. Målaren var, så berättade man, en ung Florentinare, som var funnen på

gatan såsom litet barn och uppfostrad af en gammal handskmakare; han hade sjelf lärt sig att teckna; en nu berömd målare hade upptäckt denna talang, då gossen en gång skulle jagas bort för det han hade bundit madamens gunstling, den lilla mopsen, och gjort den till modell.

Handskmakargossen hade blifvit en stor målare, derom vittnade denna tafla; det bevisade i synnerhet den större vid sidan; här var blott en enda figur, en trasig, vacker gosse, som satt och sof på gatan; han lutade sig mot metallsvinet på gatan porta rossa*). Alla åskådarne kände stället. Barnets armar hvilade på svinets hufvud; den lille sof så tryggt, lampan vid madonnabilden kastade ett starkt effektfullt ljus på barnets bleka, herrliga ansigte. Det var en präktig målning; en stor förgylld ram omgaf den, och på hörnet af ramen hängde en lagerkrans, men emellan de gröna bladen slingrade sig ett svart band, ett långt sorgflor hängde ned derifrån.

Den unge konstnären hade just i dessa dagar — aflidit.

---

*) Metallsvinet är en afgjutning; orignalet är antikt och af marmor; det har sin plats vid ingången till galleriet i palazzo degli uffezi.

IV.

Resa med Vetturinen.

Det vanligaste sättet att resa genom Italien är att resa med vetturin; han arrangerar det hela, men så måste man stanna hvar han vill, äta hvad han låter sätta på bordet, och sofva på det ställe som han behagar välja för oss; middagsmåltid och logi äro alltid med i accordet; men resan varar dubbelt så länge som när man följer med posten. Det är också ganska charakteristiskt, att då man blifver ense med mannen, gifver man icke honom penningar på förhand, utan han deremot gifver oss! ty han är säker, att vi ej springa från honom, men vi kunna icke vara det i hänseende till honom, ty blifver han bjuden ett högre pris än det vi accorderat om, så tager han den högst bjudande och låter oss stå tillbaka med hvad vi hafva fått. Vanligtvis är afresan bestämd före soluppgången, men då vetturinen skall afhämta sina passagerare på åtskilliga ställen i staden och icke alla höra till de morgongirige, så måste några väckas när han kommer, andra hålla ännu på med inpackningen; så blifver det temmeligen sent på mor-

gonen, innan den siste passageraren kommer i vagnen. Jag hörer nu till dem, som stiga upp midt i natten, när jag skall åstad tidigt om morgonen, och således var jag också uppe här och hade allt i ordning för att öfvergifva Florenz och öfver Terni resa till Rom, en resa med vetturin, som varar hela sex dagar; vägen öfver Siena är deremot kortare, jag kände dem båda och valde den interessantaste, fastän den var längst. Klockan tre skulle vetturinen resa, och en timma tidigare stod jag resklädd och stirrade på nattsäck och koffert.

Jag lät nedbära mina saker, på det man ej skulle vänta på mig. Klockan slog tre, der kom ingen vagn, klockan slog fyra, nu rullade det genom gatorna, der kom en vetturin, — men han körde förbi — der kom en annan, också han for förbi — och allt var stilla.

Klockan slog qvartslag och åter qvartslag! klosterklockorna ringde till bön, hotellets klockor ringde till uppassning. På gatan kommo vagnar nog, men ingen till mig. Klockan slog fem, hon slog sex, jag var viss på, att man hade glömt mig — men just nu kom vagnen; inuti satt en tung Engelsman, som hade sofvit ännu, när vetturinen skulle hämta honom; der satt en romersk dam, hon hade besökt sin dotter i Firenza och afskedet hade varat en timma, sade vetturinen, men nu

skulle det gå i galopp, blott jag vore inkommen. Piskan smällde, vi rullade öfver Arno — och så höllo vi. Det var utanföre ett kloster; några andlige kommo ut; en ung, blek broder af Camaldulenserorden steg upp i sätet hos mig. Han var Engelsman och kunde litet fransyska, men det var ej tänkbart att komma i samtal med honom; han läste oupphörligt i sin bönbok, slog sig för bröstet, korsade sig och tillslöt emellanåt ögonen, såsom om han hvarken ville hafva att göra med träden, bergen eller solen, ännu mindre med en kättare sådan som jag. Hvarje folkslags, ja hvarje sekts åtskilliga sätt att närma sig till Gud är mig heligt; jag känner mig förlägen vid tanken derpå, att min närvaro gör dem mindre fria i deras umgänge med Gud; således också här vid sidan af denne, den ifrigaste katolik jag ännu har träffat; men efterhand då jag märkte hur han helt och hållet lefde för sig och sina former, blef jag också fri, och då han en gång tillslöt sin bönbok och skådade ut i naturen, min stora heliga bibel, pekade jag på dess sköna skrift och de sentenser der kunde läsas. Gud har ju strött aska på olivträdens gröna hufvuden, som ödmjukt bedjande framräcka de grågröna grenarna med deras rika frukt. Vinrankorna höllo hvarannan fast, ehuruväl verlden hade beröfvat dem deras tunga drufvor, och vinden nu

plundrade deras rödbruna löf. ”Varen ödmjuke, om J än gifven verlden en närande frukt!” predikade olivträden. ”Håller samman i enighet, om än verlden röfvar allt från eder!” förkunnade vinlöfven. Således läste jag i min bibel; hvad Camaldulensern läste vet jag ej, men bibeln kan läsas på många sätt.

Inne i vagnen var konversationen mycket lifligare; Engelsmannen talade fransyska med la Romana; hon log och öfversatte det på Italienska för sin man, en liten abbotklädd herre. En ung prest var fjerde mannen i sällskapet. Vi kommo till Incisa. Den unge presten och den lille smale mannen svingade sig ut ur vagnen, och nu kom Siggoran, Engelsmannen följde ännu besvärligare efter med ludna kängor på fötterna, ett stort, blått skärp öfver skuldrorna och ett tjockt ylleläde om de tunna, röda polisongerna; han hade något af en hofmans värdighet och en hökares hållning; min engelske prest, svartklädd med stöflorna utanpå byxorna, mycket förfrusen och andäktig, vandrade straxt till kyrkan; vi andra ledsagade Sir'n, hvilken förde La Romana uppåt den breda, smutsiga trappan till matsalen, som framtedde fyra icke alldeles hvita väggar, ett tegelstensgolf och några rörstolar samt ett bord, hvarpå duken såg ut som hade den varit tvättad i kaffesump. Engelsmannen

underhöll oss med berättelser om alla de furstars salonger han hade varit uti; om tvenne prinsar, som hade suttit vid hans säng, då han låg sjuk uti Florenz — och nu var han så nedlåtande att resa med vetturin och det utan att föra betjening med sig; ty man är ju icke i Italien för sitt folks nöjes skull. Signoran bugade för hvarje förnämt namn, som han nämnde, berättade det för sin lille man, som bugade sig ännu djupare, och såg på den unge presten, som bugade sig liksom han.

Nu kommo rätterna, dem hvar och en af oss hade beställt; Engelsmannen beskådade dem, grep en gaffel, och tog så utan krus det bästa stycket han såg; "det är godt!" sade han, och vi bugade oss höfligt allesammans, sällskapet gjorde det för hans originalitet. Nu tog Signoran fram några små pastejer, dem dottren hade gifvit henne med sig; två af de bästa bjöd hon vår gäst, det kunde vi vid bordet kalla honom. "Dessa kakor gömmer jag till i afton," sade han, "de äro deliciösa," och han svepte in dem i ett papper, stack det i fickan och bugade sig; "men smaka dem skall man dock," återtog han, och tog så ännu ett stycke från Signoran; "de äro utmärkt delicata," och så tog han åter ett stycke; Signora neg och skrattade högt; jag tror hon också började finna honom originell. Nu kom värdinnan med hans frukost; den försvann liksom våra rätter. Till desert lät Engelsmannen oss höra

en bravour-aria; Signoran klappade händerna och ropade bravo, mannen likaså; uppassaren släppte af förskräckelse tallrickarna och Engelsmannens rörstol gick sönder; det syntes dem begge för mycket hos en menniska. Nu gaf Signoran ett tecken, och hennes man sjöng så vekt, så döende, så etheriskt, kan jag säga, att jag till slut blott på den darrande munnen såg, att han ännu förnöjde oss med sin sång; den gjorde mycken lycka. Ändteligen kommo vi i vagnen igen. Min engelske andlige lät se sig och kröp åter upp hos mig; hans frukost hade varit luften och den lilla böneboken; han bad ännu.

Piskan smällde, tre röster i vagnen stämde upp en melodi, och så foro vi åstad. Mot aftonen fingo vi regn, och snart öfvergingo regndropparna i snöflingor, hvilka straxt smälte på den våta, leriga vägen; vi foro blott långsamt fram; det blef mörkt och inget hus fanns, der vi kunde få tända vår lykta. Signora jemrade sig af fruktan för röfvare, och mannen af fruktan att välta. Engelsmannen grälade på kusken och kusken på hästarna; och så gick det i samma marsch, tills ändteligen ett ljus strålade emot oss; vi voro vid ett ödsligt värdshus, der vi genom stallet stego upp i gästrummet förfrusna och utsvultna. Det varade både länge och väl innan vi fingo några stickor och

qvistar, att tända på i kaminen, men i samma ögonblick kom Engelsmannen med sina lakan och hängde dem som ett skrank omkring kaminen; "fuktigheten skulle dragas af dem!" sade han. Lakanen fingo all värmen. Det öfriga sällskapet tålte det, och jag måste ock finna mig deri. Engelsmannen och jag skulle också sofva i samma rum; då jag kom in, fann jag honom stående på mitt sängtäcke, som han hade utbredt på golfvet, och förhöjde sin hufvudgärd med två af mina hufvudkuddar, hvilka han utan allt krus hade lagt sig till. "Jag tycker icke om att ligga lågt!" sade han.

"Icke jag heller!" svarade jag. "Med er tillåtelse!" och jag tog dem från honom. Han såg förvånad på mig. Det var en odräglig sofkamrat; han utbad sig en uppassning, som blott till slut kunde besvaras dermed, att jag gick till sängs. Jag låtsade sofva, men såg med halföppna ögon, huru han arrangerade sin midnattsmat, uppställd på en vacklande rörstol vid sängen.

Jag hade länge varit uppe den följande morgonen, hästarna voro redan förspända, och ännu väntade vi på Engelsmannen; han kunde aldrig blifva färdig; Signoran var också nu först i begrepp att kläda sig; "det går långsamt," sade hennes make, "ty hon gråter af längtan efter sin dotter."

Ändteligen foro vi.

Jag satt åter hos min gudfruktige granne, som korsade sig, läste i sin bönbok och fastade. I Arezzo måste vi göra halt, ty båda presterna skulle bedja och Signora måste absolut bikta, sade hon.

Härifrån var alltjemt olivskog. Den ena trädgruppen syntes efter den andra. Olivträdet liknar mest pilen, men grenarna skjuta icke så rätt upp, de böja sig mera, bladet är mindre och sjelfva stammen ser ut som hade en jättehand till hälften upplyckt den utur jorden, vridit den rundtomkring och låtit den så stå svigtande i stormen.

Öfver den gröna olivskogen höjer sig på en klippa det gamla Castellone, en af Italiens mest smutsiga, men också mest målande städer. Jag kan icke bättre beskrifva den än med att säga, att den ser ut som hade den tillkommit derigenom, att man tagit alla de hus och ruckel, som varit allt för eländiga i andra städer, och kastat dem innanför den gamla muren, öfver hvilken de dock höjde sig. Dessa små hängande trädgårdar hafva knappt någon likhet med terrasser; de äro anbragta som balkonger under ett fönster eller öfver en dörr, på det ställe af huset, der man minst väntade det. En del af stadsmuren bildar ett slags "forum" för folket; platsen der var aldeles upp-

fylld af menniskor, den stela vägen upp till stadsporten hvimlade likaledes af ridande och gående, men ingen kyrkklocka ringde, ingen fana svajade, annars hade man kunnat tro, att här vore en stor fest. Från alla sidovägarna och på landsvägen, der vi körde, var fullt af menniskor och af svin, stora grymtande flockar. En tung sky hängde öfver våra hufvuden och upplöste sig i regn, hvarföre alla ridande uppspände sina paraplyer, hvilka nästan alla voro gulgröna och så kolossala, att man blott såg det gröna taket och åsnans bakdel, då någon munk eller landtlig donna red oss förbi. Det var ett skrikande, ett grymtande och en munterhet, ju närmare vi kommo värdshuset, som ligger tätt vid stadsporten. I Castellone var svinmarknad.

Signoran steg baklänges ur vagnen just som en svinhjord drefs förbi; hälften af dem sprang in under vagnen det såg ut som det svarta hafvets böljor, och Signoran trampade på det och gungade derpå, som en karickerad Venus Anadyomene; hon skrek, böljorna skreko och herden skrek. Det var ett lifsmoment för Signoran.

Då vi kommo till bords i värdshuset, började Engelsmannen att skrika och befalla, så att hela huset trodde honom vara en förklädd prins, och att det skulle vankas kungliga drickspenningar; de hörde blott honom, och sprungo blott för honom;

de blefvo bannade och sparkade, men till allt hvad han sade och gjorde, logo de blott och bugade sig; men han gaf inga drickspenningar, "ty jag är mycket missnöjd," sade han, "jag är missnöjd med maten, med huset och med uppassningen;" och de förbluffade uppassarne bugade sig ännu djupare, och båda presterna togo af hattarna, då han steg i vagnen.

Uti vagnen var trångt och besvärligt; der var så fullt med askar och fodraler, att en hvar måste vara försigtig, om det skulle gå väl; hela packningen var Engelsmannens, som dock skröt af, att han betalte minst af oss alla. Han hade tagit den bästa platsen, och kom en ask eller packe honom för nära, så skuffades den öfver till de andra, "ty de der persedlarna genera," sade han; och det gjorde de också, men alla sakerna voro hans egna, sjelfva det stora fodralet, som han hängde bakom Signoran. Vid Lago del Perugia lemnade vi det Toskanska gebietet och kommo in på det påfliga. Tullhuset här såg ut som en öfvergifven stallbyggnad, men det ligger vackert på bergsidan midt i en olivskog, och likasom utöfver terrasser ser man ned öfver sjön. Solen kastade röda strålar på träden, vackra bondflickor med hvita slöjor öfver skuldrorna drefvo boskap förbi, jag gladde mig vid åskådandet af denna lefvande tafla, medan tullbetjenterna beskådade innehållet af våra koffertar.

Det blef mörkt innan vi kommo derifrån. Vägen var tung och våra hästar mycket utmattade; blott långsamt gick det framåt. Vetturinen sade, att vägen här ej var säker, det ville säga; vi behöfde ej frukta för röfvare men väl för tjufvar, som kunde skära af koffertarna bak på vagnen. Signoran grät högt.

Två och två af oss bytte nu om att gå bakom vagnen för att göra vakt. Det var en tung, lerig skogsväg, som blott svagt upplystes af vår dåliga vagnslykta; nu gick det också uppåt en backe. Hästarna pustade; Engelsmannen brummade och Signoran suckade ur sitt hjertas djupaste djup.

Snart uppnådde vi den lilla staden Passgonore, som af alla resande betraktas såsom en äkta röfvarehåla. Två tjocka karlaktiga flickor, hvilka sågo ut som röfvarebrudar, uppassade oss i det smutsiga värdshuset. Vi fingo soppa, som smakade af bara salt, ost och peppar, derpå kokt och stekt fisk, hvarje fisk så stor som ett finger. Vinet var surt som ättika, drufvorna mögliga och brödet stenhårdt.

Sängarna voro alla lika långa som breda och syntes vara inrättade för fyra personer på längden och fyra på bredden.

Utanföre strömmade regnet ned hela natten.

Då vi om morgonen skulle öfvergifva värdshuset och stiga nedåt den smala stentrappan, som gick lodrätt genom tvenne våningar, trampade vår väl inpackade Engelsman i något — jag vet icke hvad

— och praktiserade sig sedan från det öfversta trappsteget helt graciöst nedåt hela trappan steg för steg, men det satte honom icke i bättre humör.

Till Perugia går vägen uppåt; vi hade fått oxar till förspann, de gingo fot för fot; jag trodde vi aldrig skulle uppnå den goda staden, som är mer berömd för sin krukomakares son, än för alla sina biskopar*). Ändtligen voro vi der.

Förstugan i hotellet var alldeles öfverlastad med vapensköldar; en sådan var upphängd för hvarje furste, som der tillbragt en natt.

Den förfrusne, bedjande Camaldulensern skildes från oss här; till ingen af oss sade han farväl. Nu hade jag då ändtligen en god plats, hela coupeen var min; jag kunde ensam sitta och se mig omkring mellan de vackra bergen; för två personer var verkligen denna plats för liten.

Vi skulle fortsätta vår resa; vår tjocke Engelsman balancerade sig upp till mig; han ville njuta af utsigten. Jag försäkrade honom, att denna plats icke var stor nog för honom; "det är obehagligt," sade han och höll sig fast; han medgaf, att jag hade rätt deruti, att här icke kunde sitta två och föreslog mig derföre att krypa in i vagnen, men jag berättade honom, att det just var för naturens skull som jag hade hyrt denna plats.

"Jag blifver också här för naturens skull!" sa-

*) Perugia är, som bekant, Raphaels läro-stad.

de han. Vi hade blott rest ett litet stycke, då han tillslöt sina ögon och bad mig stöta på sig, när vi passerade något vackert; jag gjorde det ett par gånger, men så utbad han sig, att jag blott skulle stöta på honom, då det kom något aldeles utomordentligt skönt. — Jag lät honom sofva.

Vid Assisi, den heliga Frans' stad, besökte vi kyrkan del Angeli; Signoran skulle der gå till skrift. Vår engelsman lät ensam föra sig omkring för att bese märkvärdigheterna, "ty han såg icke väl i sällskap," yttrade han. Munken, som förde honom omkring, fick hvarken penningar eller tack. "De karlarna hafva intet annat att göra," sade han, då Signoran förebrådde honom det; från detta ögonbilck blef förhållandet mellan dem mera kallt, och ingen fyrstämmig sång ljöd mera från vagnen.

Aldrig förr har jag träffat någon menniska med en sådan — hvad skall jag kalla det — en sådan makalös oförskämdhet; alla skulle lefva för honom, alla inrätta sig efter hans beqvämlighet, aldrig sade han en compliment, utan att den i hans mun förvandlades till en grofhet. Jag kom till slut i hans sällskap att tänka på sagan om den elaka stjufmodren, som, då hon såg guld och rosor flöda ur sin stjufdotters mun, när denna vände tillbaka från brunnen, hvari hon först hade kastat henne, i ögonblicket kastade sin egen elaka dotter deruti; men då denna kom upp igen, var hon mycket värre än förut, och vid hvart ord hon sade

hoppade en groda eller ödla ur munnen. Ju mera jag såg på Engelsmannen, ju mer jag hörde honom tala, desto mer blef jag öfvertygad om, att han var köttslig broder till stjufmodrens elaka dotter.

Huru gjorde han oss icke aftonen obehaglig i det fredliga Spoleto, der elden brann så treflig i kaminen, der musiken ljöd så vackert från gatan och folket jublade utanför kyrkan: "eviga Madonna! eviga Jesus Christus!" Förrän solen var uppe voro vi åter i vagnen, och så länge det var rätt morgonkyligt hade jag min plats ensam. Vädret var grått, men bergen voro vackra; många träd stodo aldeles gröna. Den ena lilla byn efter den andra reste sig opp öfver oss; de lågo som Sphinxer på berget och tycktes fråga: "vet du hvad som här lefver och rörer sig!" — Vi foro förbi. En tiggerska knäföll på vägen och kysste jorden; vi foro förbi. Vi mötte beväpnade soldater, som omringade en kärra, på hvilken lågo fyra fängslade röfvare, kraftfulla, svartskäggiga män; en gammal käring satt hos dem; hon åkte baklänges, nickade åt oss och syntes rätt munter; vi foro förbi. — Vi voro i Spoleto.

En förskräcklig karl, i smutsig blå kappa och med en liten röd calott på det okammade håret, närmade sig vagnen; jag tog honom för en tiggare och visade honom till sällskapet i vagnen; han närmade sig först på den ena sidan, och sedan på den andra, men på hvarje ställe blef han afvist.

"Det är en passagerare!" sade vetturinen, "han är en Nobile från Rom;" men vi protesterade alla emot att hafva honom till granne; han såg just ut som salig Job, då han skrapade sig med lerkärlsskärfvorna.

Mannen steg då upp hos vetturinen, och nu var all utsigt tillspärrad för mig. Hemma i sin mjuka soffa drömmer man icke om att på sådant sätt resa i Italien; då ser man blott vackra menniskor, då skiner solen evigt mellan vinrankor och cypresser, kroppen känner ej något besvär. Sjelfva den friska luften förpestades för mig genom lukten från Nobilis kläder. Vid nästa station öfverlemnade jag åt honom cabrioletten och satte mig utanpå hos vetturinen, insög den friska luften och betraktade den herrliga, sköna bergsnaturen. Vägen gick i zigzag uppåt *monte Somma;* vi hade oxar för vagnen; källorna porlade fram mellan de stora stenblocken, enstaka löfträd voro aldeles gröna såsom om våren, och der träden voro gamla och bladlösa, slingrade sig murgrönsrankor så frodiga och friska omkring dem, att träden syntes i deras rikaste flor; hela kronan var svällande grön.

Vackra flickor sprungo omkring vagnen och tillbjödo oss frukter. Oxdrifvaren sjöng sin canzonette och hvisslade emellanåt rätt muntert. Jag hoppade ur vagnen; mitt hjerta jublade öfver denna målande skönhet. Nere i bergsklyfterna lågo ruinerna af tvenne vattenqvarnar; en stor svart roffogel svin-

gade sig upp derifrån; allt var vildt och ödsligt; regnskyar hängde i luften öfver oss, dimman lyfta-de sig från klyftorna; blott steg för steg rörde sig den tungt belastade resvagnen.

Vetturinen förklarade, att vi ej kunde komma nog tidigt till Terni för att bese vattenfallet. Jag, som på min förra resa hade sett det, resignerade; Engelsmannen deremot rasade, och denna gång hade han orsak dertill. Han grälade och stojade; vattenfallet skulle han se. Det var kolmörkt då vi nådde Ferni, men mannen skulle hafva sin vilja fram; han lät kalla vägvisare, lät tända två lyktor, satte sig på en åsna och begärde att blifva förd till vattenfallet.

"Men ni kan ju omöjligt se det vid två lyktor!" sade man honom.

"Så kunna vi taga tre!" sade han och red åstad.

Vägvisaren såg mest förnöjd ut med det hela; det var säkert första gången han skulle se vattenfallet vid en sådan belysning.

Huruledes de buro sig åt med att ställa de två eller tre lyktorna vid det jättehöga fallet, vet jag ej, men då de kommo tillbaka, sade Engelsmannen att vattenfallet vid Terni icke vore värdt att göra sig så mycket besvär för; han hade besett det både från ofvan och nedan, men han fann ingenting utmärkt deri.

Redan klockan tre nästa morgon skulle vi resa, ty vägen var dålig, sade vetturinen; vi hade nu vår längsta dagsresa att göra, ty vi måste innan det blef mörkt uppnå Nepi, emedan trakten deromkring var osäker. — En annan vetturin med sitt sällskap slöt sig till oss, men vi voro ändå icke manstarka nog.

Regnet sköljde ned, vägen var djup och tung, det var mörka natten: vi hörde ett doft starkt ljud från bergen, det var herdarna, som tutade i sina lurar för att samla sina hjordar.

I dagningen passerade vi fjellstaden Rocca, som ligger högst romantiskt; trakten liknar tyrolerbergen vid sommartiden. Hvarje buske, hvarje träd stod grönt, regnet hade uppfriskat gräs och löf. Murgrönsrankor slingrade sig i rika guirlander om klipporna och om de tjocka trädstammarna; sjelfva staden hängde som ett svalbo på fjellväggen; den gula Tibern slingrade sig i djupet nedanföre.

Vår Engelsman sof, Signoran gjorde detsamma, men desto hurtigare stego de sedan upp, då vi stannade i Atricoli, en stad, hvars gatläggning synes hafva blifvit gjord uuder en jordbäfning. Värdshuset var så öfverfullt med smuts, att jag föredrog att äta i stallet, der luften dock var renare än i dessa nedsmorda stugor. Utsigten deremot var makalöst vacker, bergen förlorade sig i det fjerran blå, dalarne utsträckte sig djupa och fruktbara. Denna skönhet och denna smutsighet!

— Man säger ju, att ingenting är fullkomligt i denna verlden, men sannerligen här voro båda delarne så fullkomliga, som de kunna tänkas.

Engelsmannen var det också på sitt sätt; han gick på matströfveri hos det nya vetturinsällskapet och lät sig väl smaka de bästa stycken, som sattes för honom; han började blifva grof mot vår godsinte andlige och begynte tala ohöfligt till Signoran.

Obehagligt sällskap, elakt väder, dåliga vägar och usla hästar, allt var förenadt för att göra resan till en bot- och bättringsresa! Solen ville icke skina mig in i hjertat, och icke heller på landskapet omkring; och just den sträcka vi nu passerade låg i den skönaste glans, då jag sist var här, men naturen tänkte väl: för det sällskapet behöfver jag ej se bra ut, och poeten har ju sett hur vackert här kan vara; han har besjungit mig, han gör det icke bättre; och så förblef den i sin regnväders phlegma.

Vetturinen förklarade nu, att vägen var för dålig för att kunna vid dagsljuset uppnå Nepi; det var äfventyrligt att färdas här i mörkret, vi måste derföre öfver natten blifva i Civitta Castellone. Vi foro förbi Monte Soracte, hvars snö Horatius har besjungit, och vårt nattqvarter uppenbarade sig med gamla mossbelupna murar, som nästan betäcktes med krypväxter.

Vattnet brusade skummande öfver klipporna. Civitta Castellone är en af de städer, som blott

vid en hastig genomfart förekomma vackra, men äro ohyggliga uppehållsställen.

Vi togo in i Albergo croce di Malta, ett gammalt Franciskanerkloster, som var förvandladt till en krog. Från gatan kommo vi in i ett stall; det såg ut som hade det förr varit en bönsal; en hög stel trappa förde till gästrummen; kattor och höns spatserade rundtomkring. Dörrarna hängde blott på ett gångjern, eller saknade de det aldeles. Fruntimren i husen sutto och flätade sitt långa hår och visste knappt, om de skulle taga emot oss. Jag gick litet omkring och beså̊g stället; öfverallt rådde den största oordning; i några rum stodo sängar utan sängkläder; vått linne var upphängdt på stänger; i andra lågo sönderslagna möbler, eller voro der uppställda krukor med Gud vet hvad. Jag kom ned i en trång gård, som inneslöts af fyra dunkla hvalfgångar. Midt på gården var en djup brunn; flädermöss flögo i dussintal öfver mitt hufvud; en liten träddörr stod på glänt; den kunde hvarken skjutas fram eller tillbaka; jag stack in hufvudet; här var en fuktig, kall kyrka; jag såg höga fönster, men allt derinne var inhöljdt i mörker. Jag var icke ensam, jag hörde steg, jag gick till sidan; två svarta karlar med breda hattar som Jesuiterna bruka kommo i hvalfgången: "Viva Giesu sanguine;" sade de sakta i det de gingo förbi mig. Jag följde långsamt efter.

Då jag kom upp, hörde jag, att det fallit på min lott att denna natt dela rum antingen med Nobilen eller med Engelsmannen; jag protesterade deremot, och tog min tillflygt till den unge presten; han hade fått ett slags dufslag att sofva i, och jag frågade honom, om jag hos honom, kunde på några stolar få tillreda mig en säng.

"Men jag har några religiösa ceremonier," begynte han. Jag bad honom att i detta hänseende icke tänka på mig, jag skulle insomna på ögonblicket; i hast fick jag nu ett par stolar satta bredvid hvarandra. Presten, signoran och hennes man alla tre hjelpte mig att släpa in sängkläderna; det blef en förskräcklig bädd! Midt under detta arrangement inkom Engelsmannen blossande röd och vred för det jag ej ville sofva ihop med honom.

"Går ni ifrån mig i detta röfvarehål?" sade han; "skall jag ligga och blifva mördad ensam? dörren kan ej stängas! i mitt rum är ett skåp med en trappa! i rummet bredvid ligga en munk och en bonde; de se nedriga ut! — Skall jag ligga ensam och blifva mördad? Ni är ingen god kamrat; jag skall icke tala med er på hela resan!"

Jag tackade honom derför.

Det var en ohygglig afton; och just på densamma (men det visste jag naturligtvis ej då) blef i Köpenhamn min tragedi "Maurerpigen" uppförd för första gången. Publiken har säkert haft trefligare än författaren.

Oaktadt vi voro två vetturin-sällskaper, som nästa morgon skulle resa tillsammans, rådde dock folket i värdshuset oss att taga betäckning till Nepi, der vi först kunde inträffa vid soluppgången.

Redan klockan tre voro vi alla uppe; fyra ryttares hästar stampade utanföre hotellet; det regnade grufligt.

Vår engelsman kunde icke blifva färdig, och då han ändteligen blef det, begynte han ett gräl med värdinnan och derpå ett med uppassaren.

Ändteligen åkte vi; två ryttare redo förut och två bakefter; straxt utanföre staden mötte vi den Romerska diligencen, som går öfver Forli till Bologna; också den var under betäckning. Vi passerade en lång bro, "ponte del cujoni" kallade veturinen den och berättade, att under den gömde sig banditerna, då de sågo att man hade soldater med. Huruvida det här var osäkert att resa eller ej, kan jag icke afgöra, men jag ansåg med skäl det hela för ett aftal mellan värdshusfolket, vetturinen och soldaterna; dessa förtjena ju en liten drickespenning. Hvarken nu, förr eller sednare har jag afhört något öfverfall i Italien; man reser helt visst lika säkert i detta land som i England och Frankrike.

Det var nästan ljusa dagen, då vi kommo till Nepi, en stad, som kan gälla för ett praktexemplar af svinaktighet och eländighet, De stora palatserna sågo ut som om de voro öfvergifna af menniskor och öfverlemnade åt råttor och flädermöss. Spin-

delväf och damm hängde i alla vinklar och vrår. Här upphörde emellertid regnvädret, men som en tung blykupol hängde den gråa luften öfver oss. Det var en förunderlig ödslighet mellan den sista utgreningen af bergen. Ändteligen voro vi vid den sista stationen La Storta, en liten fläck, som blott ligger några timmars väg från Rom.

Det första och enda värdshuset här såg ut som ett vanligt stall hos oss; kök och skänkrum voro förenade. Väggarne voro målade med förskräckliga landskaper, sådana som man ser dem i en dålig laterna magica, med grofva drag och färgerna glödande och brokiga som i en illuminerad abc-bok. All upplysning kom genom dörren.

Midt på golfvet stod ett stort fyrfat med eld, och vid sidan ett bord med träbänkar omkring för gästerna. Löfrankor hängde i taket för flugornas skull, möjligtvis derföre att de ej skulle förderfva målningarna. Höns och flaskor hade sin plats på golfvet; matlukt uppfyllde rummet, och man såg allt inhöljdt i en lätt sky af skorstensrök. Utsigten genom fönstret begränsades af en sandgrop och en gödselhög, vetturin- och packvagnar fyllde den öfriga planen.

Vår Engelsman gick straxt till spiseln, beskådade rätterna, tog det som var färdigt och som syntes honom bäst; men madamen i La Storta svängde sig om på klacken, ryckte på ögonblicket ur händerna på honom hvad han anammat, i det

hennes gnistrande ögon mätte honom från topp till tå; han stötte henne bort; hon frågade, om han var galen, och visade honom derpå den mat, som han beställt, och som ännu var aldeles rå i pannan.

Han nöp henne i de feta armarna, och hon höjde sin köksknif; hennes gemål, en liten tjock man, sprang fram, tog henne om lifvet och lyftade henne från golfvet; hon stred med knifven, och en ström af skällsord genomskallade huset.

Engelsmannen blef eldröd i ansigtet; han grep en rörstol och höll framför sig. Vi fingo emellertid stifta fred, och nu åt han för tre personer. "Jag skall äta för två!" sade han, "jag skall äta för det jag har förargat mig! äta och dock blott betala tre paoli!"

Värdinnan begärde emellertid sex paoli; vetturinen, som var Engelsmannens kosthållare vid alla måltider, jemrade sig högt. Vi togo vetturinens parti, och Engelsmannen öfverhopade den arma menniskan med ovett. "Han får inga drickspenningar," sade han; "jag är missnöjd med honom! jag är missnöjd med maten, missnöjd med sällskapet!"

"Med sällskapet!" utropade Signoran.

"Ja visst," sade han, "hon sladdrar altid!" snurr! det må gå hur som häldst! och hennes man är dum, är stum, har ingen bildning!"

"Ingen bildning!" återtog Signoran; hon bleknade, och satte armarne i sidorna; "ingen bildning! min

man, tag hit ditt akademiska diplom och visa honom, att du har bildning!"

Och hennes lille man var likaså blek som hon; han sade icke ett ord, hans ögon stirrade vildt, han drog upp sin plånbok och uppvek ett papper och höll det framför Engelsmannen.

"Läs! sade Signoran, läs, om ni kan! Min man ingen bildning! Engelsman, se på mig, ni är det, som är en rå karl! och ni säger mig, att ni har lefvat med prinsar! nej, oxar och hundar hafva varit ert sällskap! maladetta!"

"Jag läser icke!" skrek Engelsmannen midt under hennes tal, och slog till papperet, satte händerna i sidan liksom Signoran, och lät sin tunga likna kalkonernas kacklande. I detsamma stod värdinnan vid Signorans sida; hon reste sig på tå, hennes ögon blixtrade, hon höll ett fat blomkål i handen, och kålen flög öfver Engelsmannens hufvud. Hönsen på golfvet flaxade vildt omkring, jag skrattade, några af sällskapet trummade med fingrarna på bordet, och ett par damer, hörande till det andra vetturinsällskapet, flydde till sidodörren. Från detta ögonblick talade ingen mer till Engelsmannen; han satte sig i vagnen och låtsade sofva.

Från La Storta börjar Campagna; en gräsbevuxt kyrkogård i stort är den bild den framter. Inga hus men grafruiner utan namn ligga vid vägen; emellan de höga tistlarna drefvo herdarne sina fårhjordar.

”Neros graf!” ropade vetturinen och pekade på ett monument tätt vid vägen. Vi foro förbi. Jag varseblef S:t Peters kupol! o huru klappade ej mitt hjerta, då jag återsåg Rom! jag igenkände det gröna monte mario, vi rullade äfver ponte molle och omslötos af Vigniernas*) hvita murar till dess vi stannade utanför porta del popolo. Passen aflemdes, vi fingo vår bulletta, en soldat satte sig hos den andre vetturinen, medan officeraren bad oss följa efter till Polisen.

”Icke till polisen!” var det första ord vår Engelsman sade; han ropade ur vagnen och befallte, att man skulle köra med honom till ett hotell, ty han ville ej låta släpa sig omkring efter några soldaters bud. Till polisen, ropade vi alla, och vetturinen körde dit.

I Engelsmannens koffert funnos emellan kläderna en mängd vaxljusstumpar. ”Dem har jag tagit på värdshusen, der jag legat, de stå betalte på räkningarne, och jag tager hvad som är mitt.” — Här skildes vi åt.

---

*) Med vingårdar omgifna lusthus omkring Rom.
Öfvers. anm.

V.

Ankomsten till Rom.

Rom är troligen den enda stad, der en främling utan familjebekantskaper kan växa fast och blifva hemmastadd; ett stilla sinne kan här lefva så ensamt och afsöndradt, som det kan önska sig, och den mest orolige ande kan här finna nog omvexlingar, ty här går ingen dag förbi utan att bringa något nytt för öga och tanka.

Man bör lefva ett helt år i Rom för att rätt uppfatta bilden af denna verldens stad, som vid hvarje årstid får en särskild kolorit. Det är lika så intressant att se Rom om hösten, när de dansande flickorna komma från vingårdarna, som det är intressant att se den i Carnavalsdagarna, då de muntra masquerna uppfylla gatorna. Man skall vara i Rom när snön ligger på bergen och soldaten står på sin post med eldgryta framför sig, medan de barbenta gossarna sätta fötterna på isen och säga, att den bränner. Man skall vara i Rom under den glödande solhettan, då det svalkande springvattnet om aftnarna samlar sjungande skaror omkring sig.

Den resande från norden, som, då han far in i staden, tror, att han skall få se ett ställe, som erinrar om Nürnberg eller framter en ännu äldre prägel, blifver högst öfverraskad af den muntra scenen, den sköna regelbundenheten, det högst moderna, som här visar sig. Man ser straxt en stor, vacker plats med obelisk och springvatten, eleganta hoteller, herrliga terrasser med nyhuggna statyer och basreliefs; unga doftande akasier bilda alléer, den ena i zigzag öfver den andra; hela den stora verlden rullar förbi i präktiga vagnar. Engelska damer och Romerska dandys visa sig till häst; det enda, som kunde störa bilden af det moderna, vore möjligen, om det komme förbi ett par af Cardinalernas rödmålade, klumpiga vagnar, hvilkas kusk och betjent hafva peruk och trekantig hatt.

Emot stadsporten sträcka sig tre gator*); den medlersta är il corso, den, hvaruti carneval, kappränning och vagnpromenader äga rum; det är en präktig gata med bredflisig stenläggning, boutiker, kyrkor och framför allt många menniskor; der vilja vi köra uppåt, taga af i en af sidogatorna till venster, och så äro vi på den så kallade Spanska platsen.

---

*) Bbaberina, il corso och ripetta äro de tre gatornas namn.

Man berättar, att Tibern en gång steg så högt, att den förde en båt upp till denna plats; plötsligt sjönk vattnet och båten blef liggande just der vattenkonsten är. Michael Angelo, som skulle göra ritningen härtill, tog idén dertill af den strandade båten, och derföre ser man nu midt i den runda bassinen en båt af sten, hvarur vattnet springer fram.

Bakom fontainen reser sig en stentrappa, hvilken är så bred som en hel gata, och så hög som grannhusen; det är den så kallade Spanska trappan, som förer upp till det fransyska nunneklostret och den fransyska akademien, samt till den skönaste och mest besökta promenaden. En tid var denna trappa mycket illa beryktad för röfveri och öfverfall nattetid och aftnar. Dylikt hörs numera ej af, sedan här är ställd en soldat på vakt och lyktor anbragta deromkring, och dock sitter soldaten altid inne i skyllerkuren, och lyktorna brinna dåligt. Om dagen hvimlar det här af lytta och lama tiggare; några hoppa som grodor och bruka händerna att gå med, andra ligga utsträckta långsåt marken och framvisa deras sjuka lemmar *).

*) Den förste, som under mitt nya besök i Rom, här tillropade mig ett Excellenca! var just den figur, jag i Improvisatörn har skildrat som Onkel Peppe; han låg här ännu med sitt grinande ansigte.

Från trappans öfversta afsats, vid det murade bröstvärnet, har man utsigt öfver halfva Rom med dess torn och kupoler, men vi vilja ännu icke se detta, vi följa gatan, som ligger framför oss, det är via felice, och här hafva två konungar sina boningar, hvar ligga slotten? Se der till vänster, det smalaste huset af dem alla, inklämdt mellan fattiga hus och sjelft lika fattigt, två fönster utan glas, blott jerngaller, en dörr med en portklapp och inskrift: Villa Malta. Det är Konungens af Bayern palats i Rom. Stiger man in, så glömmer man snart den fattiga ingången, man är i en präktig trädgård, der stora lagerhäckar innesluta gångarna; pinierna höja sina gröna kronor öfver den lilla boningen, hvarifrån man har utsigt öfver staden på de sju kullarna och ända till de blåa Sabiner- och Albanerbergen.

Den andre konungens boning ligger till höger och ser mera ut som ett palats, oaktadt fönsterna sitta lika oregelbundet. En mörk gång med stentrappa förer upp till rummen, som blott hafva tegelstensgolf, men väggarna pråla med de herrligaste taflor.

Här bor Thorvaldsen.

Vi följa denna gata och stå på en stor plats, så äkta romersk, att ingen mera egendomlig för Rom kan uppvisas. Man ser ett hörn af Kapucinerklostret, man ser gamla förfallna murar, ser en rad små usla hus och bakom dessa ett af de

präktigaste palatsen, som innesluter en skatt af taflor. Till höger hafva vi boutiker, äkta romerska boutiker, smyckade med lagerlöf, guirlander af hvita och röda korfvar, pyramider af ost, mosaik af fikon och oranger, hela orgor af ljus, och allt så smakfullt ordnadt som till en stor fest. Lampan brinner dag och natt framför Madonna-bilden på hörnet, en thronhimmel sväfvar öfver den, ett litet altar är nedanföre, och på detta stå blomsterkrukor med fladdrande sidenband, men sjelfva muren deromkring är betäckt med votivtaflor, små bilder, som föreställa alla de sjukdomar, alla de olyckor, dem Madonnan har hulpit och frälst menniskorna ifrån; man ser de skenande hästar hon hejdat i farten, man ser barn, som fallit i brunnen och likväl blifvit frälsta. Det är en hel exposition af mirakler, ett helt galleri af olyckor, som taga ett godt slut. På sjelfva huset är icke plats för flera votivtaflor och derföre äro några upphängda på väggen midtemot. Men vi vilja betrakta platsen; i midten står en mäktig stentriton, som med fulla kinder blåser i hornet, så att vattenstrålen stiger flera alnar högt i solskenet och spelar som ett prisma med regnbågens färger. Ypperliga hvita oxar med alnslånga horn ligga här frånspända, grupper af bönder med brokiga band och spetsiga hattar stå och spela morra; sköna flickor, med guldkam i det glänsande svarta håret, stå och betrakta ett dansande par; tamburinen ljuder, det är lustigt att

höra och se. Capucinern, som går förbi med sin tiggarpåse på ryggen, kastar en leende blick på de glada.

Ja, här äro vi riktigt i Rom; i detta qvarter bo vanligtvis främlingar; här vilja vi också blifva och härifrån göra våra utflygter och se — ja, detaljer blott af det hela, som talande uppenbarade sig för mig.

VI.

Familien Borghese.

På gatan *il corso* ligger kyrkan *St. Carlo*; musik och sång ljödo genom de höga hvalfven: tusende ljus buros i procession. En förgylld, hvit likkista, med himmelsblått lock, stod på en hög fotställning, omgifven af kandelabrer med brinnande lampor, men ej något jordiskt stoft låg i denna kista. I kyrkan *Maria maggiore* *) hvilade *Guen-*

*) En af Roms betydligaste och vackraste kyrkor; dess 40 joniska pelare af marmor äro från Juno Lucinas tempel. Taket är förgylldt med det första guld, som ifrån Peru kom till Europa.

dalina Borghese Talbot i Borghesernas praktfulla graf; framför den tomma Sarkofagen lästes herrliga själamessor, och de fattige gräto öfver henne, som de hade förlorat.

Under de sista månaderna (1840) uppsteg dödsengeln hvarje natt ur den gula Tibern och gick med stormsteg genom de trånga gatorna till de fattigas kojor och till de rikas palatser, och hvart han kom, skref han dödstecknet öfver ett hufvud.

På de tysta gatorna om natten och bland det larmande hvimlet om dagen gick dödsengeln, ej synlig för något menskligt öga, uppför de smala murstenstrapporna och genom de vida marmorportikerna.

På *via ripetta* *) ligger ett litet obebodt hus; ett stort öppet hvalf utgör dess tvenne öfversta våningar, så att man från fönstren i *Palazzo Borghese*, som med ena flygeln går intill den trånga gränden, kan genom detta hvalf se utöfver *via ripetta*, och se den gula Tibern, der färjan drages öfver, äfvensom man kan se den motsatta stranden, ja till och med de aflägsna kullarna.

Det rum i *Palazzo Borghese*, hvarifrån man har denna utsigt, hör till det stora målningsgalleriet, som sträcker sig genom flera salar; här tonar evigt Leonello Spadas concert, här slocknar

*) En af de trenne gator, som gå ut från piazza del popolo.

aldrig den röda aftonhimmeln för Loth och hans döttrar; Genardo delle Notti gjorde den evig med eld och anda. Guldet regnar evigt i Danaes sköte med den mäktiga klang, hvilken Rafael kunde tilldela det.

Genom dessa salar sväfvade om natten dödsengeln med sina stora vingar, hvilka skylde allt bakom honom, dödsengeln, på hvars ljusa panna stjernan strålar och förkunnar oss odödlighet, den unga kraftfulla döden, som ej är något benrangel utan en djerf yngling, som raskt afskärer jordlifvets tråd.

Genom dessa rika salar sväfvade dödsengeln; Dominichinos Sibylla tycktes upplyfta ögonen! Cæsar Borgia, hvilken Rafael har gifvit odödlighet, tycktes vilja träda ur ramen —, men dödsengeln vandrade lugnt framåt öfver de breda marmortrapporna emellan de herrliga marmorbilderna.

En son af slägten Borghese invigdes till döden.

Och sorgfloret fästades öfver det rika vapnet, men förr än det blef upphängdt, kom dödsengeln åter och sökte modren, som satt i tårar för sitt barn. Dödsengeln kysste hennes bröst, och hon gaf upp andan. — Moder och son voro döde.

De fattige gräto, det var sorg i hyddorna, det var jemmer i Borghesernas rika slott; men tvenne söner lefde ju ännu; och dödsengeln kom åter, ännu en son måste dö. Den siste återstod, men med sorg i sitt hjerta, med feber i sitt blod.

"Hvar är min broder?" frågade han, och i samma ögonblick utbars broderns lik ur palatsets port.

Det ljöd intet svar. Dödsengeln kysste den sörjandes mund, och så var äfven han död.

Jemmer och nöd herrskade i Borghesernas rika och präktiga palats. Den bästa och kärleksfullaste moder var död, hennes tre söner voro döde. Det eviga Rom fällde tårar, dess sångare sjöngo vid harpan vemodiga qväden; ett rörde mitt hjerta, jag sjunger det om i mitt hemlands toner.

Guendalina Borghese Talbot och hennes tre söner.

En paradisisk ros af trohet bragt
Till Themsens strand, planterad der i solen,
Skjöt herrligt opp; dess doft, dess skönhets makt,
Dess glans den finnes ej hos nattviolen.

Men rosen huldt med kärlek vårdas om,
Den ros, som gläder alla hjertan fromma,
Den flyttades till Tiberns flod i Rom;
En himmelsk doft spreds af dess skära blomma;

Och uppåt doften steg; en engel talar:
Den rosen ej för jordens vinter är,
I ljusets eden blomstrar blott dess like.

Och Engeln sväfvar ned till jordens dalar,
Tar rosen med sig upp, tre skott gick med,
Tre unga skott; de gro nu i Guds rike.

VII.

Roms kyrkor.

Det är icke mindre än 328 kyrkor i staden Rom; att beskrifva dessa skulle blifva lika tröttande som att läsa beskrifningen. Vi inskränka oss alltså till de tre, som ligga i samma väg; i dessa vilja vi hålla vår kyrkogång.

Ofvanför den spanska trappan hafva vi kyrkan *Trinita del Monti*; hvarje Söndags morgon strömmar en skara af främmande hit, som vilja höra systrarna sjunga och musicera. Den blinda tiggaren håller med sin rygg undan det tunga förhänget, så att mängden desto lättare kan träda in; han skramlar med sin sparbössa, men ingen tyckes bemärka det, ty redan ljuder sången af veka qvinnoröster, hvilken tyckes vara englarnas gråt upplöst i harmonier. Ingen andefattig predikan förstör här andakten; tanken höjer sig på tonernas vingar till

Gud. Kyrkan är ljus och vacker; solen skiner på de förgyllda och brokiga väggarna. Ett galler skiljer åhörarne från Nunnorna, som sitta omkring altaret med de små fattiga flickor, dem de uppfostra. Öfver gallret är afbildadt ett brinnande hjerta, omslutet af en törnekrans; månne det säger: "hjertat skall blott brinna för Gud i jordens törnen;" eller kanske det betyder: "mitt hjerta brinner, men klostrets törnekrans ligger omkring det."

Med lefnadsglada blickar speja de främmande genom gallret på de fångna dufvorna. Ack, hvilket är väl bäst, antingen att vara ensam med Gud och sig sjelf och sitta under den svarta cypressen i klosterträdgården, eller att höra till de fladdrande foglar, som två och två flyga öfver berg och dal, der nätet är spändt och jägaren sigtar? — Fråga icke den unga, bleka nunnan, stör henne icke! hon har gråtit ut sin smärta och sjunger i dag om sin glädje, bakom det svarta gallret.

Man berättar om en af systrarna, som sjöng vackrast och var blekast af dem alla, att hon en Söndags morgon saknades af de främmande; i samma ögonblick gräfde två gamla män hennes graf i klosterträdgården; spaden klingade, den stötte mot något hårdt, mullen kastades bort, och en marmorbild från forntiden upplyftades ur jorden. En skön Bacchus, njutningens gud, steg fram i dagsljuset ur den graf, som skulle mottaga den, som aldrig njöt lifvet. Grafven kan också vara ironisk!

Från kyrkan Trinita del monti vandra vi nedåt gatan, vika af om hörnet och stå framför Capuciner-kyrkan. Derinne finnas sköna bilder; i klostret äro svala gångar, som omsluta en liten trädgård, hvarest citronträd växa med grenarna tyngda af frukter, men vid intet af allt detta vilja vi dröja. Under kyrkan, dock icke under jorden, är en rad af kapeller, dem vilja vi besöka! Solen skiner genom gallerfönstren, luften är frisk och ren, fastän man går mellan de döde. Golf, tak och alla de små kapellerna äro endast och allenast uppförda af menniskoben; hvarthän man ser, är allt benknotor; de bilda rosetter, cirklar och taflor. Vid en hufvudskål äro två höftben så anbragta, att de se ut som vingar; en thron af ben är upprest i en ben-nisch, två små barnskeletter sväfva som englar öfver den, dubbla höftben utgöra deras vingar. Ljuskronor, likaledes af menniskoben, hänga här och kunna med ett snöre hissas upp och ned. Händer fatta i hvarandra och bilda sällsamma arabesker, golfvet inne i hvarje kapell består af mull blandad med jord från Jerusalem. Munkens lik, som nedlägges här, upptages efter åtta års förlopp; hänga lemmarna då ännu tillsamman, så iklädes den döde en kapucinerkappa och uppställes i en af nischerna, och en blomsterqvast eller en bönbok sättes honom i handen. Det är sällsamt att se hvilket eget uttryck, som kan ligga i dessa ofta mumieartade fysionomier. Munken, som visar

oss omkring här, pekar ofta på en af dessa tysta hamnar och säger: "han var min vän och broder här i klostret, vi hade hvarandra mycket kära, bed för oss!"

Det hela är ett memento mori, hvilken man aldrig glömmer, och dock har åskådandet häraf intet ohyggligt; det är det förgängliga vi se, det är hos oss i vårt varma solsken, i vår friska luft, som detta liksom leker med sig sjelf för att mildra bilden af döden.

Santa Maria degli Angeli, den tredje kyrkan vi gå till, finnes midt i ruinerna af Diocletiani bad; dessa se ut som vore de en del af stadens gamla murar, de intaga en betydlig plan, en del deraf tjenar till hölada, en annan är förvandlad till ett stort hospital; bredvid detta, nära en rad af sönderfallna hvalf och remnade murar, synes en ingång, liksom till ett kapell; man träder in och står i en af Roms största och skönaste kyrkor.

Det är Diocletianii badrum, herrliga kolonner, som bestå af ett enda granitblock. pråla här ännu från forntiden.

Här i denna kyrka är något så lifligt, så muntert såsom ginge man i det fria under piniernas skygd, och tillika är här så högtidligt, ensligt, äkta katolskt. Väggarna prydas af härliga taflor; här

*) Hvardera af dessa 8 kolonner är 16 fot i omkrets och 13 i höjden.

är Dominichinos St. Sebastian, här är Carlo Maratis*) Christi döpelse.

I ingen af Roms större kyrkor finner man det så folktomt som här; man ser blott några främlingar vandra öfver marmorgolfvet, och en munk drager undan förhänget till en af de betäckta taflorna. Dörren till klostret står på glänt, och har man tittat innanför, kunde man få lust att blifva qvar der, ty så i klostret som i kyrkan ser man icke något tungt, intet, som nedtrycker. Stora, svala portiker omsluta en trädgård, som prunkar med de största cypresser Rom har att uppvisa. Jag har aldrig

*) I den kapellika byggnad man går igenom för att komma in i kyrkan, ligger till venster Carlo Marti och till höger Salvator Rosa; byster af hvardera stå på deras grafvar; litet ofvanför dessa grafvar finnas två andra, hvilkas latinska grafskrifter förekomma mig vara de skönaste och mest innehållsrika jag ännu har läst; de lyda sålunda:

Kroppen varder till stoft,
Minnet kring verlden går,
Anden bland stjernorna bor.

Den andra är icke mindre uttrycksfull:

I dygd har han lefvat;
Minnet odödligt lefver,
Äran för evigt skall lefva.

sett popplar högre och frodigare än dessa träd, som här beskugga ett springvatten.

Man får lust att arbeta med munken, som planterar örter i de små trädgårdarna utanför cellerna. Hvarje trädgård här synes vara en löfhydda af vinrankor, appelsin- och citronträd. De varma solstrålarna spela mellan de mörkgröna bladen och likasom samla sig i de gyllene, skinande frukterna.

Från detta doftande, gröna naturens kapell vandrar munken in i den stora Gudskyrkan, böjer sitt knä och prisar sin Gnd i stilla ensamhet.

VIII.

Fépalatser i verkligheten.

"De gamla Gudarna lefva ännu!" — ja, det kan man säga i en saga, men i verkligheten? — Den är ofta sjelf en dikt.

Barnet, som läser "Tusen och en natt", ser i tankarna de präktigaste förtrollade slott, och är lyckligt dervid, men så kommer den äldre och säger: "sådant finns ej i verkligheten." Och likväl finnes det der. Vaticanen och St Peterskyrkan i Rom erbjuda ögat ett skådespel, som i storhet

och prakt täfla med de slott, som phantasien har upprest i de gamla Österländska sagorna. Vi kunna sjelfva se det och veta, om de gamla gudarna lefva ännu. Vi stå redan på Petersplatsen och omslutas till höger och venster af tre rader pelargångar. Kyrkan midtframför är i alla afseenden så storartad, att vi ej hafva någon måttstock för densamma. De motsvara så fullkomligt hvarandra, platsen och den härliga Vaticanen tätt bredvid, att vi kunna säga; "det är en stor trevåningsbyggnad." Men vi betrakta menniskohvimlet, som strömmar uppför trappan (denna är lika bred som byggnaden), och menniskorna synas då, efter som ögat har uppfattat proportionerna af dörrar och fönster, blott såsom dockor eller små punkter. Vi erkänna storheten utan att ännu hafva uppfattat den.

Midt på platsen står en obelisk, och på hvardera sidan ett springvatten, som, med hänseende till omgifningen, har en passande storhet. Men betrakta vi dem hvar för sig, finna vi dem förvånande stora. Det berättas om en främmande furste, att han, vid åsynen af den väldiga vattenmassan, ropade högt: "Nu är det nog!" Han trodde nemligen, att detta ovanliga skådespel blott var honom till ära, och med utomordentlig konst blott för ett kort ögonblick möjligt att åstadkomma. Men vattenstrålarna fortforo att springa, och de springa ännu med samma rikedom. Skönt är det att se,

när solstrålarna måla en regnbåge på de nedstörtande dropparna.

Från platsen går man till höger genom en gång, in på Vatikanens borggård, som på tre sidor omslutes af den väldiga byggnaden, hvilken är lika stor som Peterskyrkan, men vid sidan af hvarandra är ingendera af dem så imposant som den eljest skulle vara.

Soldater, utgörande tyska legotruppar i medeltidens uniform (med ett utseende aldeles som klöfverknekt i en kortlek), hålla vakt i hvalfgångarna och på gården. Omkring hvarje våning går ett galleri; i det öfversta af dessa äro väggarna målade med landkartor al fresco. Påfven kan här studera de land hans fäder en gång hafva beherrskat. Galleriet näst inunder är en hel bilderbibel; det är de så kallade Raphaels loger. Först på de sednare åren har man med stora fönster tillslutit de öppna hvalfven; målningarna äro något urblekta, arabeskerna temligen förvittrade, ja till och med förstörda af sjelfsvåldiga händer, eller fullskrifna med namn af resande, dem ingen frågar efter. Det nedersta galleriet förer till den flygel af palatset, som påfven icke bebor, men som innesluter verldens rikaste och härligaste skatter.

Hela byggnaden består, som vi veta, af 22 gårdar och 11000 rum; redan detta låter något sagolikt. Vid några timmars vandring här inne är det som vore man i ett förtrolladt slott. Den djerfvaste fan-

tasi får här ej tid att skapa sig något nytt; den förstummas af att se verkligheten lika så rik och djerf som denna.

Låt oss vandra vidare.

Genom en gallerport inträda vi uti en i oändlighet utsträckt gång; öfverallt i verlden, blott icke här, kunde den gälla för ett rikt museum; golf och väggar framvisa forntidsminnen. Vi titta genom en dörr och bländas af färgprakten i de många salar, som här gränsa intill hvarandra. Tak och väggar äro öfverlastade med målningar, men ingen af dem fäster sig i minnet; de göra samma verkan som bilderna i ett kaleidoskop. Detta är bibliotheket, men hvar äro böckerna? De stå gömda i låga hvitmålade och förgyllda skåp*).

Vi titta genom en annan dörr; ljuset strömmar här in genom glastaket; väggar och golf äro af blank polerad marmor. Herrliga statyer stå på båda sidor; de synas i första ögonblicket såsom om de vore nyss uthuggna ur marmorblocken, och likväl är det mer än tusende år sedan de hörde mejselns klang. Man bör se dessa skatter vid fackelsken; då synes marmorn få lif; vid det rörliga ljuset tycker man sig se musklerna svälla; klädernas fållar röra sig, och det bleka anletet får färg.

*) Drottning Christinas af Sverige bibliothek utgör en betydlig samling.

Men vi följa den stora gången, stiga upp för några trappsteg, och en sträcka af salar med forntidens skönaste minnen, den ena salen rikare och präktigare än den andra, öppnar sig för oss. Man blir nästan trött af att beskåda allt; huru skulle man då kunna beskrifva det? Olympens gudar lefva här ännu, Muserna helsa oss dödlige; allt är skönhet och storhet.

Blott på en liten fläck vilja vi dröja; ifrån denna må man sluta till det hela.

Vi stå på en liten gård; Guds klara sol kastar sin sjufärgade guirland öfver den höga vattenstrålen, som plaskar i marmorbassinen. Gården omslutes af öppna hvalfbågar och i dessa pråla verldsberömda härligheter. Här stå Antinous och den vaticanske Apollo; här våndas Laokoon i evig smärta, omslingrad af ormarna. Här hafva Canovas gladiatorer och Perseus plats.

Man blir likasom öfverväldigad af det största konsten har frambragt; det är en hvila för tanka och öga att kasta en blick ut genom fönstren, och den utsigt, som här gifver hvila, är utsigten öfver Rom och Campagnan ända till bergen; det är utsigten öfver små stenlagda gårdar eller präktiga trädgårdar, som hela vintern prunka med den vackraste grönska; alla alléer äro af lagerträd; törnrosor synes luta fram längs åt de höga murarna. Vattnet utströmmar ur konstiga grottor och hålor.

Skulle man ej tro, att det vore en saga man drömde om, och allt är likväl verklighet här, den undersköna verkligheten.

Genom en i Egyptisk stil uppförd vestibul, som prunkar med grandiosa sarkophager — hvarje af en enda stor kostbar sten — träder man derin. Museum kan det icke kallas, det är för litet; man träder in i en af Egyptens pyramider. Hela salen är decorerad såsom en af de största och präktigaste grafkamrarna i pyramiderna. Väggarna äro målade med kolonner och tropiska plantor, taket hvälfver sig som en himmel, en afrikansk stjernehimmel! Den renaste ultramarinfärg och en otalighet af rikt förgyllda stjernor! Man känner sig i Afrika, man är midt inne i pyramiden och rundt omkring sitta, tysta och mörka, de sällsammaste gudabilder! I sidorummen stå mumier, några lösta ur deras dödssvepning, andra aldeles inhöljda och dolda i målade kistor.

Från de oformliga bilder i sten, de bjerta färgor, som här mött ögat, gå vi till de mest fulländade bilder konsten kan uppvisa. Ett litet galleri, men en skatt, som blott kan samlas från hundrade andra. Och vägen dit förer genom många salar, några med de brokiga gobelinstapeter, som Raphael gifvit teckning till, andra med kartor och städers grundritningar, målade al fresco! Det är som om hvarje sal i den oerhörda Vaticanen ville öf-

verträffa den andra, antingen genom sina konstskatter eller genom sin egenhet.

Vi stå nu emellan odödliga bilder! Hvarthän skola vi vända oss? Till hvilket rum, mot hvilken vägg? Der se vi Dominichinos döende Hieronymus! Der sväfvar i skyn Raphaels Madonna del Foligno. Här är hans sista verk, Transfigurationen. Perugino, Giulio Romano, Titian, Italiens störste mästare helsa oss från dessa väggar. Vackert såsom en liten blomma från hvardagslifvet lyser här, emellan glorier och skyar, ett litet djurstycke af Paul Potter. Man ser det tätt vid dörren såsom en blygsam, fast icke ovärdig gäst här i konstens paradis.

Stora flygeldörrar öppna sig, och vi stå i Raphaels Stanzer, vandra genom salar, hvilkas murar ega hans odödliga taflor. Hvilken natur, phantasi och renhet i hvarje stycke!

Och hvad återstår, efter en vandring genom denna härlighet, hvad återstår af menniskoverk, som kan öfverraska oss med större rikedom och prakt? Vi vandra genom tvenne salar; stora dörrar stå öppna till hvad vi skulle kalla höga kyrkor, men här äro de blott kapeller; de stråla af ljus och bilder, men vi gå förbi, upplyfta förhänget till en dörr och stå i St. Peters-kyrkan. Allt är marmor, allt är guld och mosaik; vi stå i verldens största kyrka.

"Ja, den är stor, men dock icke så stor som jag hade väntat!" säger man den första gången

man träder in. Det går oss härinne likasom i Guds fria natur; rummet är för stort, ögat kan ej mäta detsamma. Proportionerna äro för gigantiska; man måste först vandra genom kyrkan; man måste se den menniskomassa, som synes fylla platsen och röra sig derinne. Man måste träda fram till marmordufvan, som man tror sväfva midt för ögonen, och då se, att man måste räcka upp handen för att kunna nå den.

Mosaik-englarna i kupolen synas oss så obetydliga, men stiga vi dit opp, så sträcka de sig flere alnar högt. Derifrån skåda vi ned, och altarets kors, djupt inunder oss, reser sig likväl till en höjd, jemförlig med ett af Roms palatser.

Man bör bestiga kyrkans platta tak, och när man befinner sig der, tror man sig vara på ett torg. De enkla kupolerna synas såsom kapeller, den största kupolen såsom en väldig kyrka. Rundtomkring häruppe äro små hus, uppförda för handtverkare, hvilka härstädes arbeta. Här äro ugnar och allt möjligt, ja, snart sagdt en liten stad; muntra barn leka på den stora platsen och klättra uppåt de höga murarna omkring för att se ut öfver Rom och Campagnan åt hafvet och bergen.

I påskveckan bör man se St. Peters-kyrkan, se den om aftonen och vid klart solsken! Det är aldeles som en förtrollning att se den så kallade kupolbelysningen; ty det är icke blott kupolen och det högt på denna strålande korset, som lysa af

lampor; nej det är hela den colossala byggnaden, med colonnaderna omkring platsen! Allt ser man uti eldcontourer. Lamporna äro så rikt fördelade och så anbragta, att det hela framställer sig i sin architektoniska skönhet. Det är af stor effekt att på en sådan afton från den upplysta platsen träda in uti sjelfva kyrkan, der allt är natt och stillhet; men midt under kupolen, vid högaltaret, strålar en gloria af flere hundrade silfverlampor, anbragta på gallret omkring St. Peters graf. Vi träda fram och se ned i detta af guld och silfver strålande kapell, der marmorbilden af en knäfallande påfve stilla håller sin bön. Det är en frid och andakt i kyrkans stillhet, uti denne åldriges anlete, så att vi sjelfve uppfyllas deraf, och känna liksom katholiken ett behof att böja knä för den osynlige Guden.

Man måste vid solens ljus genomvandra detta Guds tempel, när det är tomt och de sköna stämmorna ljuda från sidokapellen. Man måste komma hit vid de stora festerna; musiken klingar, rökelsen doftar, tusende menniskor falla på knä och emottaga välsignelsen. Allt strålar af ljus, af guld och af färger! De berömdaste taflor, vi hafva sett på särskilda ställen i Rom äro här återgifna i mosaik, och prunka såsom altartaflor. Dock ett altare härinne framvisar icke någon tafla; tvenne kämpegestalter i påflig ornat bära der en thron, hvilken endast är helgad åt den osynlige Guden.

Härliga marmorbilder omgifva de praktfulla väggarna. *)

Men hvad betyder denna mörka malmstaty under en thron, som strålar af guld och purpur? Påflig vakt är uppställd på hvardera sidan; folket kysser malmbildens fot. Det är St. Peters bildstod; en gång var det Jupiters; blixtstrålen är ryckt ur hans händer, nu håller han nycklarna. I Rom lefva ännu de gamla gudarna. Främlingen bugar sig för dem i museum, folket kysser deras fötter i kyrkan. De gamla gudarna lefva ännu — det är begynnelsen och slutet af sagan.

IX.

Julafton i Rom.

Ju längre bort Svensken, Norrmannen eller Dansken kommer från sitt hem, ju högre jublar hjertat hos hvar och en af dem, då de mötas:

*) Hvarje staty här antyder stiftaren af en munkorden; vi se sålunda profeten Elias; ett brinnande hjul antyder den lågande vagn, på hvilken han for till himlen; han står såsom representant för Camaldulenserorden.

"Vi er eet folk, vi kaldes Skandinaver!"

Då jag 1833 var i Rom, firade de tre nationerna sin julafton tillsammans såsom en familj. Sång och munterhet stämma icke öfverens med den Romerska högtidligheten på Frälsarens födelsefest. Vi kunde derföre ej hålla oss muntra och glada inne i staden, men vi ville icke derföre gå miste om vår glädje; — ingen stad är så tolerant som Rom. — Man inrymde oss i en vacker lokal utanför staden, ett stort hus i Villa Borghese, midt i pinie-skogen, bredvid den nya amphitheatern. Vi smyckade salen med guirlander och kransar; blommorna plockade vi i trädgården utanföre. Luften var mild och varm; det var en jul sådan som vår midsommar.

Ett julträd skulle anskaffas, ett granträd likasom i norden; men det var här en alltför kostbar skatt. Vi måste låta oss nöja med stora appelsinträd, som voro afsågade vid roten och stodo fulla af frukt, och den var icke bunden på grenarna, nej, den hade vuxit på dem. Vi voro omkring femtio Skandinavier och bland dessa sju damer; de buro kransar af lefvande rosor kring pannan; vi karlar hade endast kransar af vinlöf! De tre nationerna hade gjort sammanskott till julklappar, som skulle vinnas genom lottdragning. Den högsta vinsten var en silfverbägare med inskrift: "Julafton i Rom 1833." Det var en gåfva af de tre nationerna, och hvem fick den? — jag var den lycklige!

Mot midnatten bröto de äldre upp och gingo till Rom; Byström och Thorvaldsen voro bland dessa; jag följde med.

Stadens port var stängd, men för att komma in, hade man tillsagt oss, att vi skulle slå tre starka slag med hammaren och ropa: "gli Scandinavi!"

Jag tänkte på Holbergs komedi, då Kilian bultar på Trojas port! Och så fattade jag hammaren, gaf signalen och vårt fältrop: "gli Scandinavi!" En liten lucka på porten öppnades, och så kröpo vi in i den stora verldsstaden.

Det var en munter jul! Natten var varm och mild såsom en skön sommarnatt i Norden.

Och nu vid samma högtid 1840; ingen hade nu tänkt på något julnöje.

Hvar och en satt hemma hos sig. Det var en kall vinter. Kaminelden förmådde icke uppvärma mitt rum.

Tankarna flögo så vildt omkring; de flögo mot Norden.

Nu, hviskade de, är julträdet der tändt med hundrade brokiga ljus, barnen jubla i ljuf lycksalighet! Nu sitta de hemma omkring bordet, sjunga en sång och dricka en skål för vännerna, som äro borta. Det är lustigt i staden, det är lustigt på landet, på de gamla herrgårdarna. Gångarna äro prydda med ljus och med granar, mattor ligga på trapporna; glädtiga och välklädda tjenare springa

upp och ned. Musiken klingar och tåget begynner, det går till den stora danssalen! — Julen är glad och treflig i Norden.

Jag gick bort från mitt ensliga rum! Folket strömmade till kyrkan Maria Maggiora.

Ännu brunno blott några enstaka lampor härinne, men qvinnor och barn, hvilka hade vandrat hit från Campagnan och bergen, sutto och lågo på trappstegen till kapellen och altaren i sidogångarna. Några af de stackars menniskorna voro af trötthet insomnade, andra läste på sin rosenkrans.

Nu tändes ljusen. Hela kyrkan strålade af guld och purpur, rökelsen doftade, musiken ljöd. Sången förkunnade: "oss är född en frälsare, Halleluja!" De gamla kardinalerna buro Christi krubba på sina skuldror genom kyrkans gångar, folket såg en gloria omkring densamma, starkare än från tusende ljus. Det var som om herdarna sjöngo, som om englarna sjöngo; och frid och förtröstan återkommo i menniskans hjerta.

X.

Tre Romerska Piltar.

I det storartade Rom råkar man på trånga krokiga gator stora palatser, hvilka, derest de låge vid

en fri plats, skulle prunka såsom praktbyggnader; jag vill med bläck och penna teckna ett sådant, och, som jag hoppas, så nöjaktigt, att man på teckningen igenkänner det, häldst när det är på gatan "ripetta", som det bör sökas.

Höga hvalfgångar med konstigt uthuggna marmorpelare innesluta en liten fyrkantig gård; statyer stå emellan pelarne och i väggnischerna stympade marmorbilder; murarne pråla nedanföre med basreliefer och ofvantill med kolossala hufvuden af Romerska kejsare. Gräs och slingerväxter hänga omkring piedestalerna och skjuta fram i vecken på marmordrägten. Spindeln har spunnit sin väf såsom ett sorgflor emellan gudar och kejsare. På gården ligga kålhufvuden, citronskal, sönderrifna flaskhölster; jord har myllat sig upp på sidorna om de här framstående marmorsarkofagerna; en gång omslöto de en af Roms mäktige, nu gömma de några lerskrällen, sallatsblad och jord.

Den breda marmortrappan, som förer upp till palatsets salar, är ännu mera smutsig än gården. Barbenta, förfrusna tiggarpojkar sitta här i en krets; den ena har ett trasigt täcke kastadt, såsom kappa, öfver skuldrorna och en tobakspipa af rör i munnen. Den andra har en fotbetäckning af klutar, sammanbundna med segelgarn; rocken är så stor och vid, att den går dubbel omkring gossen och tjenar honom tillika, tror jag, såsom benkläder. Den tredje har hatten på, och för öfrigt en väst,

jag tror intet mer, om icke måhända en toffel, som står nedanför trappan, hörer till påklädningen. Alla tre spela kort.

Kan det intressera er att litet närmare känna de tre unga Romarne eller deras familj? Tillfälligtvis äro nästan samtliga hufvudpersonerna i familjen i detta ögonblick samlade på terrassen vid "piazza del popolo."

Här står en grupp svartskäggiga män i blå- och hvitrandiga kläder; det är en lätt igenkännelig uniform; möjligtvis hörer dertill en kedja, men den bäres om benen; det är Romerska slafvar som arbeta. Den första, hvilken stödjer sig mot spaden, är fader till den gosse, som bär det söndriga täcket såsom slängkappa; ja det är fadren! Men han är hvarken en tjuf eller röfvare; han är blott en nedrig kanalje. Det är en kort historia. För att förarga sin husbonde blef han slaf. För att förarga sin husbonde lade han kontraband i dennes vagn; att detta blef upptäckt, det sörjde han sjelf för, ty lagen i Rom bjuder, att hästar och vagnar, om också husbonden är oskyldig, fråntagas honom och tillfalla polisen. Karlen blifver slaf, men husbonden måste dagligen gifva femton "bajocchi" till slafvens underhåll; det är en vacker utgift. Är karlen nu arbetsam, så är hans fängelseår blott åtta månader, och han skördar här för sitt arbete den högsta betalning.

Det är detta stora räkneproblem, som han i hufvudet upplöser under det han lutar sig mot spaden.

"Husbonden har mistat häst och vagn! Husbonden måste hvar dag punga ut med kostpengar! Jag har fritt husrum, altid arbete för högsta lön, och jag är slaf med beröm! Det är måhända mer än min son blifver!"

På promenaden straxt bredvid rullar en liten lätt gigg; en rik Fransman om några och trettio år kör sjelf. Han har förr varit i Rom, det är åtta år sedan; nu reser han med sin unga hustru omkring i verldsstaden; de hafva just i dag sett en vacker qvinnostaty af Canova och beundrat den, och Fransmannen kände dessa skönhetsformer, som nu äro odödliga i marmorn, men han talade icke om det. Den sköna Giuditta är stoft; hennes son är den andra gossen i kortspelet; han sveper sig in i sin stora pjalt, liksom fadren sveper sig in i sin rika mantel, under det han i flygande fart jagar öfver promenaden.

Den tredje lille med hatt och med väst, ja hvar få vi reda på hans föräldrar? — dock vi äro på spåret. — Under träden på promenaden står en krokryggig gumma med sitt fyrfat på armen, och beder om litet i Madonnans namn! Hon kan icke vara gossens farmor eller mormor, än mindre hans moder; nej, men hon är den enda, som kan berätta oss litet om honom.

Rakt emot Engelborgsbron går en gata från Petersplatsen; på denna ligger ett stort hus, i hvars vägg befinnes en rörlig nisch, dekorerad med samma slags tyg som slafvarne hafva i sina kläder. Nischen har en mjuk kudde till botten och låter vrida sig omkring som en skyllerkur; en stor klocka hänger straxt bredvid. För nio år sedan kom denna gamla gumma och lade ett litet bylte i nischen, vred den omkring, ringde på och skyndade sig bort. Det är hittebarnens Hospital.

Härifrån är den tredje gossen. Den gamla hustrun kunde väl berätta, men hvad tjenade det till. Den unga rika Signoran är långt härifrån, i det simmande Venezia, ett mönster af stränghet och rena seder. Sonen går det ju godt! han sitter på marmor och spelar ut trumf.

Det är tre gossar att måla af! Uttrycket i ögonen, hvarje rörelse, de smutsiga korten och den tjocka rökskyn från cigarrerna! det är en grupp.

Den störes af en skara kalkoner, dem tvenne bönder med långa hvita käppar drifva uppför marmortrappan till en af de högre salarna, der köparen bor, och hvarest de ännu några dagar tillåtas trippa omkring på mosaikgolfvet under det brokiga loftet, som prålar med den utdöda slägtens rika vapen. — —

XI.

Religiösa Bruk.

De flesta menniskor hafva visserligen ett behof af en yttre impuls för att på bestämda högtidsdagar och timmar kunna höja sitt sinne till andakt. En sådan impuls har den katholska gudstjensten, men den förlorar sig för mycket i ceremonier. Det synes här som hade kyrkan origtigt uppfattat den läran, att utan att vi blifva som barn komma vi icke i himmelen; ty den betraktar ofta sin menighet såsom barn, hvilka se och tro, och som mera drömma än tänka.

Hvarje högtid jag i Rom varit vittne till, har i verkligheten innefattat en skön idée eller tanke, men uttrycket häraf blef ofta, om jag så får säga, för mycket förkroppsligadt. Man ville åskådligt framställa det, som blott hörer till känslans område, och dervid framträder en bjert karrikerad bild.

Jag tror, att alla bildade katholiker erkänna detsamma, ty der hvarest min religiösa känsla blef sårad, såg jag aldrig bland församlingen annat än folk af den lägsta klassen, hvilkas andliga begrepp icke öfverstiga barnets.

Det ligger oneklıgt något skönt deri, att de christına en dag på året minnas sina första bröder i tron, som ledo döden för dem och med sitt blod liksom beseglade trons helighet och kraft. Katholikerna hafva således en fest för martyrerna, och i Rom är en af de prägtigaste kyrkorna invigd åt dem. Den öppnas blott en gång om året *); då strålar allt derinne af ljus; golfvet, ja sjelfva vägen dit är beströdd med grönt. Men här finnes ej något, som kan höja tanken till martyrernas själsstorhet, till kraften i den tro, som gaf dem mod till att uppoffra lifvet för densamma. I bjerta taflor är rundtomkring martyrernas död framställd; man ser en rad afskyvärda bödelsscener. Här blifva brösten afskurna på en qvinna, der marteras en till döds, här blifva ögonen utrifna, der blir en annan led för led sönderhuggen och derpå stekt eller kokt.

Man vänder sig bort från dessa ohyggligheter; tankan nedtynges deraf och omfattar dock detta, i stället för att uppfyllas af den andliga storheten.

Det är något poetiskt skönt i att fira julen, såsom barnens fest. Men såsom det sker i kyrkan Ara-celi i Rom, blef ideens skönhet tillintetgjord af det materiella utförandet.

Ett af sidocapellerna i kyrkans vestra gång är förvandladt till en theater. Scenen föreställer

*) Den 26 September

en landtlig nejd. Här sitter en figur, som föreställer Madonnan, iklädd verkliga kläder; i hennes sköte hvilar Jesusbarnet, formadt af vax och strålande af guld och juveler. Joseph står vid hennes sida, herdarne frambära sitt offer. Målad på papp, strålar Gud högt uppe i skyarna omgifven af englar.

Framför denna skådeplats, som är väl upplyst, hålla påfliga soldater vakt. Ett bord är ställdt bredvid en af de närmaste pelarne, och på detta ställa mödrarna sina barn, ibland hvilka flere äro ganska små, om fem till sex år. Barnet uppläser då ett skaldestycke om barnet Jesus eller julen. Det händer icke sällan, att den lille predikanten antingen blir häpen och plötsligen tystnar, eller också upphöjer sin lilla stämma så komiskt, att hela församlingen börjar skratta.

Det är ej blott en, som talar, man ser stundom två eller tre småflickor, uppställda vid sidan af hvarandra, på vers hålla tal öfver Bambinos skönhet.

Den sjette Januari är denna fest mest utmärkt; jag bivistade den i år. Det var en regnig dag med sirocco; den starka rökelsen inne i kyrkan var tryckande, och den blandades med utdunstningen från hvitlöksätande bönder och smutsiga och trasiga tiggare. Jag fann mig för ingen del väl derinne. Högtidligheten skred emellertid framåt. En liten flicka

höll dristigt sitt föredrag på vers; en messa afsjöngs, och nu begynte processionen genom kyrkan bort till den lilla skådeplatsen. En af munkarna klättrade dit, tog Jesusbarnet ur Madonnans famn, steg så ned dermed, och i samma ögonblick föll hela musikchören in med den mest larmande musik; pukor och trummor ljödo genom kyrkan; det var en marsch som i en Opera Buffa! Den skulle uttrycka hjertats jubel öfver att nu Christusbarnet var oss gifvet. Men mig genomisade denna vildhet; jag kände mig pinad och sökte utgången; ett par bönder, som ville gå öfver golfvet, der processionen skulle passera, blefvo af två kraftiga munkar stötta för bröstet, så att de veko tillbaka; jag såsom främling fick passera. Jag sökte dörren, men hela processionen följde efter i en så hurtig marsch, att de voro på den höga trappan likaså snart som jag. Regnet sköljde ned. Biskopen lyftade Jesusbarnet på sina armar och visade det för mängden derute; alla sjönko på knä; nu ropade en af de närmaste munkarna: "en paraply! en paraply, barnet blir vått!" Jag tyckte mig gå från ett gudstempel, som var vanhelgadt. "Fader förlåt dem, de veta icke hvad de göra!" bad jag ovillkorligt.

Kyrkan, Jesus, ja Guds moder voro mitt hjerta för heliga för dessa osmakliga ceremonier.

En annan högtidlighet måste jag äfven omtala, som också för tankan är christligt vacker, men

som i utförandet blifver mer komisk än uppbygglig; det är den, att äfven djuren skola hafva del i Herrans nåd och välsignelse.

På en bestämd dag, eller rättare sagdt i en bestämd vecka, ty en dag förslår ej, förer bonden sin åsna, ja stundom till och med sin gris till St. Antonii kyrka, på det att de skola blifva öfverstänkta med vigvatten och derigenom bevarade för sjukdomar och trolldom. Alla hästar, från Vetturinens till Påfvens eget spann, komma till kyrkan. Denna står öppen, och alla altaren äro fullsatta med ljus; golfvet är beströdt med grönt. Väggarna äro fulla af taflor, målade al fresco men dåligt, aldeles utan fantasi; det är skildringar ur den helige Antonii frestelses historia. På ett ställe kommer djefvulen och bultar på hans dörr; på ett annat ställe stå djeflar och göra narr af helgonens gloria. Hela platsen framför klostret är uppfylld med menniskor. Här äro motiver för en genremålare! Främmande vagnar hålla här bredvid hvarandra, deri alla stå uppe för att kunna se. Ridande soldater rödja plats på gatan. Nu kommer en vagn, full af barn, som äro glada öfver att hästarna skola välsignas. En annan vagn kommer med ett gudfruktigt gammalt äkta par, som korsar sig djupt, under det de göra halt vid klosterdörren, der en munk står och med en vanlig murborste stänker vigvatten på hästarna. En chorgosse räcker kusken en bild af den helige Antonius, och erhåller derföre ett eller

flera stora vaxljus, hvilka sedan invigas i klostret och säljas till ganska högt pris. Det är högst komiskt att se bonddrängarna på hästarna, som skola välsignas, ty de sitta icke på den vanliga platsen utan midt öfver hästens länd; brokiga band fladdra från deras spetsiga hattar; tröjor och byxor äro så lappade, att man ej kan urskilja hvilket stycke från början hör tlll klädningen.

Jag såg en gammal gumma komma ledandes med en mycket liten åsna, som hade bandrosor om svansen, och på hvarje bog var klistrad en gris af guldpapper! Gumman stannade med stor andakt framför munken, neg djupt och korsade sig. Pojkarne stucko emellertid med långa käppar den lilla åsnan under svansen; soldaterna måste komma åsnan och gumman till hjelp. Rakt från klosterdörren rider bonden i traf tvärsöfver gatan till ett af de öppna värdshusen, sätter med djuret in i stugan, der andra bönder sitta kring de långa träborden och dricka, för att sjelfva blifva djur i dag och få tillgång till välsignelsen.*)

*) Under dessa dagar föras fåren, som äro prydda med band och glitter, till St. Agnes kyrka, utanföre stadens murar, och erhålla der välsignelsen. Legender förtälja från hedniska tider om den heliga Agnes, att hon var lika skön som oskyldig; och då hon ej ville afsvärja sin christna tro, blef hon förd i ett hus som var invigdt åt lasten. Här funno soldater och

Jag måste på detta ställe omtala ännu en högtidlighet, som väl icke tillhör de kyrkliga, men dock sluter sig till dem. Det är språkfesten i Propaganda, hvilken gifves som det heter: in onore dei santi re magi, men man kan med lika skäl, allt efter hvar och ens lynne, kalla Propagandan verldens akademi eller Noachs ark; här uppfostras till missionärer unga menniskor från alla verldens ändar. Här äro barn ända från Californien till China, från Irland till Cap. Hvar och en af dessa uppläser ett skaldestycke på sitt eget modersmål; men man måste vara en Mezzofanti för att njuta af denna Babyloniska anthologi.

Det är något glädjande och upplyftande i att se, huru vidt omkring jorden den välsignelse brin-

vagabonder lättfärdiga qvinnor. Till dessa blef Agnes naken insläpad i ett rum och öfverlemnad åt två råa soldater, men i samma ögonblick blef hennes vackra hår ännu längre och tjockare än förr, så att det som en kappa hängde kring hennes skuldror till fötterna. Och då soldaterna ville lägga hand på henne, trädde en strålande engel mellan dem och henne; de blefvo förskräckta och flydde. Obesmittad, fann hon sin död på bålet. En kyrka invigd åt St. Agnes står nu på det ställe, der fordom det beryktade huset låg och ett kapell i källaren betecknas som det rum, hvari hon omsväfvades af englarna. Kyrkan står på Piazza navona.

gande christna läran finner väg; men det går åhörarne i Propogandan, liksom det går åskådarne vid de ofvanföre omtalta ceremonierna, de få ej ro att bevara det upphöjda i tanken, som festen i och för sig sjelf kunde föda. De börja att le och der löjet herrskar, der är andakten borta.

Unga män vid Propagandan emottogo vid högtidligheten Cardinalarna och alla främlingarna; man får sig plats anvisad. Och efter en inledning på latin, följa nu skaldestycken på 44 språk. Ju mindre åhörarna förstå deraf, dess mera applaudera de; så hörde jag denna gång att man klappade starkast för en Ethioper och för två Chinesare. Dessa språk klingade underbarast och väckte mesta skrattet. Under föredraget af ett tyskt skaldestycke, såg jag två Italienska munkar skratta så häftigt åt detta för dem kuriösa språk, att de voro nära att nedfalla på golfvet.

De mest olika tungomål och dialekter omväxla här; stundom gifves också en sång, som kan vara intressant, men aldrig vacker. Intrycket af hela festen är såsom ett burleskt skådespel, man har nästan ingenting förstått och derföre skrattat åt allt hvad som klingade meningslöst.

Emedlertid läser man år från år i de tyska tidningarna om den storartade verkan af denna

fest; men verkan deraf är sannerligen blott den — att man skrattar *).

Alla de här omtalade ceremonier gjorde ett så djupt intryck på mig, att jag icke kunde förbigå dem, ehuru mycket stort och egendomligt för öfrigt måste utelemnas bland mina skizzer från Rom. Emellertid skulle dessa blad hvila tungt som en qvarnsten på mitt samvete, om de skulle gifva en enda upplyst katholik anledning till förargelse, men jag kan icke tro detta, — jag har framställt facta och i tanken ödmjukt vördar jag allt, som är heligt och sannt hos hvarje olika religions kult.

---

*) Den unge andlige, en Tysk, som anviste mig min plats der, talade med mycken ifver om festen och återtog flera gånger: "Ja något sådant upplefver man blott i verldsstaden Rom!" — Detta yttrande, som i sig sjelf är högst obetydligt, skulle jag ej hafva omtalat, om icke en correspondent i "Allgemeine Zeitung," i en pompös skildring af Propaganda festen, hade lagt mig det i munnen, för att visa verkan af denna högtidlighet på alla främlingar.

XII.

Vattenfallen vid Tivoli.

Det var i början af Februari, men redan ett herrligt solken, och mandelträdet stod i blomma, — då en vagn med tre Danskar*) rullade af till den gamla Via tiburtina, förbi kyrkan S.t Lorenzo. De ville om aftonen vid fackelbloss se det störtande vattnet vid Tivoli.

Ruiner af forntidens grafvar och förfallna torn från medeltiden synas på den ojemna Campagnan. Herdar i fårskinspelsar och med madonna-bilder på de spetsiga af solen genombrända hattarna, stodo bredvid de förfallna murarna, der ett bål var upptändt, och hvarifrån en blågrå rök höjde sig i luften.

Vi märkte redan den giftiga stanken från den lilla floden Solfatare, den är ej större än en bäck, men dess giftiga ånga har dödat alla friska plantor i dess närhet; ett svafvelgult skum flöt på det vidriga vattnet. Vi körde i galopp och kommo snart

*) Theologen Conrad Rothe, skalden H. P. Holst och författaren.

ur den förpestade kretsen. Floden Anio, med friska strömmar och säfbevexta stränder och ett herrligt torn, hälsade oss välkomna till bergsbygden. Vägen gick uppåt emellan träden, en präktig olivskog ligger här framföre staden. En förunderlig luft-ton herrskade öfver den vidsträckta Campagnan; denna blåhet, det violetta i bergen långt borta, och bredvid oss det mörkgröna i trädens löf, gjorde en herrlig effekt. Solen gick ned och kastade ett rödt eldskimmer på trädstammarna, de sågo förgylda ut. Ljuden af säckpipan hördes under bergshällarna. Allt gaf bilden af en skön sydländsk aftons herrliga lugn. Med ungdomlig fröjd jublade vi alla tre öfver denna naturskönhet. — Solen sjönk ned nära den punkt vid horizonten, der Peterskupolen tronade; och straxt var det mörka qvällen. Vi vandrade genom de skumma gatorna till den motsatta sidan af staden, till albergo del Sybilla, som har sitt namn af det gamla Sybilla-templet, som är uppfördt vid afgrundens rand nära det brusande vattnet. Vi hörde inne i vårt rum det vilda eviga dånet från de stora cascaderna.

Vägvisaren tände sin fackla, en karl följde efter med två stora höknippor, de skulle antändas i grottan framför vattenfallet. Det var kolmörkt i den lilla trädgården utanför, fackelskenet upplyste blott de närmaste häckarna. Himlem var öfversådd med stjernor, men de lyste ej. Vi följde en nedåt gående väg mellan buskarna, beständigt ombrusade

af vattenfallen djupt under oss, att vi blott kunde se de närmaste föremålen omkring den, som bar facklan, och allt det öfriga inhöljdt i mörker, gjorde hela vandringen något äfventyrlig. Ingen af oss visste, om den afgrund hvari vi hörde vattnet brusa, var lodrätt bakom de närmaste häckarna eller tätt vid den gräsbeväxta stigen, vi stundom beträdde.

Snart blef vägen ganska trång, den stela klippväggen hade vi till höger, afgrunden till venster. Vägvisaren stötte sin fackla mot marken så att den nästan släcktes, svingade den derpå i luften, och den flammade åter, kolsvart rök hvirflade bort öfver trädens glänsande blad.

Plötsligen stannade han, utstötte ett vildt rop och pekade upp mot värdshuset. Högt på fjellkanten midt öfver oss låg det gamla, runda Sybillatemplet; en knippa hö var antänd mellan kolonnerna. Lågan kastade ett flammande ljus på pelare och murar, det såg ut som hölls der ett forntidens offer. Böljorna sjöngo ännu sina majestätiska hymner med samma thordönsstämma, som i en af de åt den fordna gudinnan invigda nätter! — I en sekund stod hela templet, omstråladt af det mest effektfulla ljus, och det blef återigen natt, mörk natt.

Vi vandrade åt en smal stige, försteningar hängde i fantastisk vildhet öfver våra hufvuden; nära vid oss var en remma, hur djupt gick väl den?

Fackelljuset visade oss ingen botten, vattnet dånade ganska nära. Vi måste hålla oss-fast vid de gröna häckarna för att icke störta ned i djupet. En trappa, danad af klippblock, förde oss snart till Sirenernas grotta. Vi måste ropa af alla krafter, om vi der skulle kunna höra hvarandra. Vattenfallen störtade genom grottan med nästan döfvande dån. I hast tändes eld i en hop hö, den klara flamman upplyste hålan, allt dröp af vatten, de phantastiskt formade klipporna, det ojemna golfvet, det röda eldskenet spelade på den hvita vattenpelaren, som med ljungeldens fart störtade från den oerhörda höjden, och åter banade en väg genom klippan. Vägvisaren kastade brinnande hö ut på den brusande strömmen, och höet lågade ännu då vattenhvirfveln ryckte det med sig i den gapande afgrunden; ett kort ögonblick upplyste det för oss den djupa hvirfveln.

Här från en af de glatta stenarna, der nu är anbragdt en liten tvärbjelke, slintade för ett par år sedan en ung Engelsman och försvann för evigt. Den nu regerande påfven, Gregorius den sextonde, har för att icke staden skall blifva undergräfven af de många vattenfallen och plötsligen störta tillsammans, gifvit floden Anio ett nytt aflopp, som bildar cascaderna; och häraf har uppkommit ett vattenfall, som i storhet öfverträffar alla de andra. Då jag 1834 besökte Tivoli var detta verk under arbete det fullbordades två år sednare. Der jag då gick

och plockade blommor, brusar nu och måhända för alltid Tivolis största cascad. Till den vandrade vi från grottorna, men vi måste först upp igen åt den ojemna fuktiga trappan, vi måste åter hålla oss i de friska myrtengrenarna nära afgrunden, och just här släcktes facklan; den tankan genomfor mig att, vi måste blifva här i natt, vi måste sätta oss i häcken, och ej flytta en fot ur stället, annars äro vi dödens barn. Nu följde ett tyst kort ögonblick, facklan svingades i luften, stöttes derefter mot klippgrunden och flamman blossade svagt, snart lyste den herrligt. Jublande vandrade nu vägvisarn raskt fram på en bredare stig. Efterhand fick allt här utseende af konstens inverkan. Här voro starka ledstänger och murade trappor, hvilka gingo stelt nedåt; facklan lyste utöfver gallret; en sky af vatten upplöst till ett fint regn höjde sig öfver oss. Som den hvitaste mjölk störtade hela floden i det svarta svindlande djupet. Vi genomvandrade ett långt hvalf, hvarest floden har sitt nya läge och hvarigenom den med pilens snabbhet närmade sig fallet. Här var ej något räcke, facklan upplyste strömmen, brinnande hö kastades deri, och det seglade med foglens hastighet; man var nära att svindla dervid, jag kände alla nerver angripna, kallsvetten trängde fram på min panna, jag måste hålla mig fast vid muren, och en stund häfta ögat på det fasta hvalfvet öfver oss. Det var omöjligt att

här göra sig förstådd af någon, så häftigt brusade den väldiga strömmen!

En half timma derefter sutto vi alla tre uppe i ett stort rum, kring ett väl dukădt bord. Vi talade om Danmark, om alla våra vänner, skålar druckos för dem, medan cascader och cascateller dånade dertill.

Det var en afton full af poesi, arm i arm stodo vi vid det öppna fönstret, stjernorna glänste så skönt, och som ett hvitt flor sågo vi djupt under oss de brusande vattenmassorna, som uppstämde en sång så stark och evig, att ingen skald förmår sjunga så.

XIII.

Mina stöflor.

(En sannfärdig berättelse.)

I Rom är en gata som kallas via purificazione, men man kan ej säga om den, att den är *purificerad!* Den går upp och ned, kålstockar och sönderslagna lerkäril ligga kringströdda här. Röken uppstiger från osterians dörr, och den midt emot qoende Signoran — jag kan ej hjelpa det, men

sant är det — Signoran skakar hvarje morgon sina lakan ut genom fönstret. På denna gata bo många främlingar; men i år höll fruktan för feber och elakartade sjukdomar de flesta qvar i Neapel och Florenz. Jag bodde alldeles ensam i ett stort hus; ej en gång värd och värdinna sofvo här om nätterna.

Det var ett stort, kallt hus med en liten fuktig trädgård, hvari blott växte en ärtranka och en halfförvissnad levkoja. Dock stodo i de högre liggande grannträdgårdarna blomstrande häckar med månadsrosor och träd fulla af gula citroner. De senare tålte väl det oupphörliga regnet, men rosorna deremot sågo ut som hade de åtta dagar legat i hafvet.

Aftnarna voro så ödsliga, i de kalla, stora rummen, den svarta kaminen gapade mellan fönstren, utanför var regn och rusk. Alla dörrar voro väl tillslutna med lås och hasplar, men hvad hjelpte det, vinden pep i skärande toner genom dörrspringorna. De små pinnarna i kaminen blossade upp, men de skänkte ingen värme. Det kalla stengolfvet, de råa murarne, och det höga loftet syntes blott vara tillkommet för sommartiden.

Ville jag en gång hafva det rätt hyggligt, så måste jag först taga på mig ludna resstöflor, rock, kappa och luden mössa; då kunde det blifva temmeligen lugnt. Jag blef nästan halfstekt på den sidan jag vände mot kaminen, men man måste i den-

na verlden veta att vända sig, och jag vred mig som en solros.

Aftnarna voro något långa, men så funno tänderna på att gifva några nervösa concerter, och det var märkvärdigt med hvilken färdighet föredraget tilltog; en dugtig Dansk tandvärk kan ej mäta sig med en Italiensk. Smärtan spelade på tändernas tangenter, som om Liszt eller Thalberg sutte framför dem. Ibland rullade det i förgrunden, ibland i bakgrunden, som när två krigiska chörer svara hvarandra, medan en stor framtand sjöng prima donnans parti med alla smärtans zirater, rulader och höga språng. Det var en harmoni och en kraft i det hela, så att jag till slut knappt var menniska mer.

Från aftonconcerter blef det nattconcerter, och det var under en sådan, medan fönstren skakades af storm och regnet sköljde ned utanför, som jag kastade en vemodig blick på nattlampan; mitt skrifdon stod nära vid, och jag såg ganska tydligt hur pennan dansade bort öfver det hvita papperet, som om den fördes af en osynlig hand, det gjorde den dock ej, den gick på egen hand, den skref, men hvem dikterade? Ja, det låter otroligt, men sanning är det! Jag säger det, man måste tro mig! Det var mina stöflar, mina gamla Köpenhamns-stöflor, som för det att de voro genomvåta af regn hade fått plats på askmörjan i kaminen. Led jag af tandvärk, så ledo de af vat-

tensot. De skrefvo nu sjelfva sin biografi, och jag tror den skall kasta ett ljus öfver den Italienska vintern anno 1840 och 41.

Stöflorna sade:

"Vi äro tvenne bröder: stöfvel till höger och stöfvel till venster! Det första vi minnas är, att vi blefvo väl öfversmorda med vax och derpå särdeles väl putsade. Vi kunde spegla oss i hvarandra, vi voro nästan en kropp, ett slags Castor och Pollux, en sort sammanväxta Siamesare, som ödet hade bestämdt till att lefva och dö med hvarandra. Begge äro vi födda Köpenhamnare.

Skomakaregossen bar oss i sin hand ut i verlden, och detta väckte ljufva, men falska förhoppningar om vår bestämmelse. Den som vi blefvo burna till, drog oss straxt i öronen tills vi omslöto hans ben, också gick han nedåt trappan med oss. Vi knarkade af glädje! Det regnade utanför, men vi knarkade ännu —! Dock blott den första dagen.

Ack! hvad här är mycket vått att gå igenom i denna verlden! — Vi voro icke födda till vattenstöflor och kände oss derföre icke lyckliga! Ingen borste återgaf oss vår ungdoms glans, som vi ägde, då skomakargossen bar oss genom gatorna; hvem skildrar vår lycka då vi en morgon hörde att vi skulle resa utrikes, ja till Italien, detta milda varma land, der vi skulle gå på marmor och klassisk jord, indricka sol, och säkert återvinna vår

ungdoms glans. Vi reste! — Den mesta tiden sofvo vi i kofferten och drömde om varma länder. I städerna sågo vi oss väl om, om der var vått och smutsigt likasom i Danmark. Våra sulor fingo kallbrand, de måste derföre tagas af i München, och vi fingo andra sulor i stället och de voro så väl gjorda, som om de varit oss medfödda. Voro vi blott öfver Alperna! suckade vi, "der är mildt och varmt!" Och vi kommo öfver Alperna, men der var ej stort bättre! Det regnade och blåste, trampade vi någon gång på marmor så var den iskall och drog kallsvett ur våra sulor, och den våta bilden deraf stod qvar, der vi hade stått. Muntert var det om aftnarna, när uppassaren nummererade alla hotellets stöflor och skor, och vi blefvo ställde bland dessa främmande kamrater, och hörde af dem, om de städer de kommo ifrån! Der var ett par vackra röda saffiansskaft med svarta fötter, jag tror det var i Bologna, de berättade oss om den varma sommaren i Rom och Neapel, och om deras vandring uppå Vesuvius; der hade deras fötter blifvit uppbrända af den underjordiska hettan. Ack! vi längtade nästan efter ett sådant dödssätt. Voro vi blott öfver Apenninerna! Vore vi blott i Rom — och vi kommo dit —! Men nu hafva vi gått i regn och slask den ena veckan efter den andra! Allt skall man ju se, det får intet slut, hvarken med märkvärdigheterna eller med regnet! Icke en varm solstråle har veder-

qvickt oss, den kalla vinden susade omkring oss! O Roma! Roma! För förstagången dricka vi värma i natt från den välsignade kaminen, och vi vilja dricka tills vi spricka! Öfverläderna äro redan förbi, nu börja vi gå på skaften, de brista också! Men förrän vi dö denna saliga död, önska vi uppteckna vår historia och att våra lik blifva förda till Berlin, för att hvila hos den, som har haft mod nog att skildra "Italien som det är!" Nemligen den sanningsälskade Nicolai; och så föllo stöflorna tillsamman. Det blef ganska tyst, lampan slocknade, jag slumrade in, och då jag om morgonen vaknade, trodde jag det var en dröm; men jag såg till kaminen, stöflorna voro aldeles sammankrymta, de stodo som mumier. Jag såg på papperet, som låg bredvid lampan, det var fullklottrat, pennan hade verkligen lupit deröfver, men det var oredigt, ty pennan hade skrifvit stöflornas memoirer på grått papper, jag upptecknade det sedermera. Och man måste erinra sig att det icke är jag, utan mina stöflor, som ropa ve öfver la bella Italia!

XIV.

Kejsarborgen.

Hur otreflig än vintern kan vara i Rom, skänker den dock dagar, sköna som de behagligaste vårdagar

i Norden; man får lust att komma i det gröna, och sådant finns der! Rosorna stå i flor, lagerträden dofta — vi hafva många ställen att välja på för vår spatsergång. Nu vilja vi besöka ruinerna af kejsarborgen. De äro belägna på en bergssträcka, midt inne i staden; här äro vinplantager, ängar, ruiner och usla hus; här äro frodiga åkrar och gula täppor, hvarest åsnan gnagar tisteln och getterna söka det mossaktiga gräset.

Vid Forum står ännu en sträcka af fasta murar, stora häckar och krypande rankor hvälfva sig såsom en cascads vatten, långs sluttningen af branten; höga cypresser susa öfverst deroppe; vi vandra den breda körvägen och närma oss en villa midti en äng, så grön och doftande, att vi icke kunna tänka oss att det nu är vintertid, att vi äro i Januari månad. Resedor, levkojor och rosor dofta på marken; citroner och appelsiner skina på träden mellan de mörka löfven! Vi vandra genom en allé af lagerträd bort till den naturliga balkong, som muren bildar emot Campagnan, vi se under oss de enstaka grafstenarne, den gula, bugtande Tibern, och långt ute vid horizonten en glasklar rand; det är Medelhafvet. — Midt i ängen, der vi gå, äro två betydliga öppningar i jorden; de äro helt runda, och från brädden, så djupt man kan se, beklädda med vintergröna; man skulle vara frestad att tro, det hvar och en af dessa hålor vore en krater, som, i stället för aska och lava, kastade grönt och blom-

ster, hvarmed hela den vidsträckta ruinen kunde betäckas. Under dessa öppningar sträcka sig stora hvalf så djupt, att dagsljuset ej når botten af dem. Här, hvarest marmorbassinen måhånda engång stod och förtjusande qvinnor badade sina sköna lemmar, omstrålade af tusende lampor, omdoftade af rökelser, sång och harpolek, hoppar nu den vämjeliga grodan; kanske denna är en af dessa mäktiga kejsarinnor sjelf, som är dömd att släpa sina våta, tunga lemmar nere i mörkret, der hvarest hon fordom spann sina onda mordiska ränkor.

Blif nere i den svarta natt, osaliga! Häruppe blomstra rosorna, den varma solstrålen kysser lagerträdets gröna blad, och främlingen insuper här en skön bild af Södern, som aldrig skall plånas ut från hans minne.

Vi vandra bort från dessa frodiga gröna svalg, vi följa stigen, som vindar sig mellan blommande buskar hän öfver höga murar, en trädtrappa förer oss ned i en annan del af kejsarborgen, till en kåltäppa. Golfvets mosaik är försvunnen, snigeln skjuter upp ur den våta jorden, der fordom Roms kejsare med sitt hof frossade vid den yppiga tafeln. Här doftade de kostbaraste rätter, flamingotungor, ålmjölke, påfågelshjernor, här växlade dessa jordens stora under måltiden sina rika drägter, här prunkade de med falska lockar, sminkad hy och färgade ögonbryn, guldstoft i håret och med skor, hvars sulor doftade af välluktande salfva. Den

stackars guldsmidda slafven stod-stel som kålstocken nu; om han hostade eller nös, blef han kastad i fiskdammen, för att göda fiskarna, som skulle sättas på kejsarens bord.

Hvilka minnen hänga dock vid detta ställe, här, hvarest Caligula, Commodus och Tiberius herrskade? Skalden kastar med förakt dessa vanvettiga kejsares namn ut i verlden; förbannelse hvilar öfver dem till verldens ända! Skolpojken i den ringaste stad i Norden knyter sin lilla hand och kan ej bedja till Gud för de onda menniskorna.

På kejsarborgens ruiner sväfva deras onda andar; de flyga med tankens snabbhet öfver jorden och dröja blott der en fördömelse uttalas öfver deras lif och framfart! — Flyg öfver haf och land! Intet slägtskap, intet politiskt förhållande, intet beskyddar eder nu! I stån allena! — Menniskorna dömma; Gud tillgifver! — Der öfverflödet hvälfdes itt yppighetshorn, vexer nu den trefliga grönkålen; de murar, som omslöto den djuriska lasten, bära nu försonlighetens breda skylande blad; olivträdet växer, der blodet flöt. Vi vilja erinra oss Titus, minnas de ädle, hvilkas lefnad kastar en solglans öfver minnet; vi vilja se på de doftande sköna rosorna, och för den evigt herrliga naturen glömma den sjunkna storheten!

XV.

Sanct Knut.

Väl är Danmark ett protestantiskt land, men månget helgons namn lefver der ännu på folkets tunga eller fäster sig vid ett och annat ställe. I mången Dansk landtkyrka prålar ännu madonnans bild, antingen målad på muren eller under hvalfvet, så vida den ej blifvit öfverkalkad, eller också på sjelfva altartaflan. Vid solnedgången ringa ännu de danska landtkyrke-klockorna såsom i katholicismens tid till Ave Maria.

Sanct Knut var det första helgon jag såsom barn hörde nämnas, fastän min Lutherska katheches ej talade ett ord om helgon. I min födelsestad bärer ännu en gammal präktig kyrka detta helgons namn, bakom altaret hvilar hans ben. Sanct Knut var en gång i Danmark ett större helgon än konung, tusen ljus brinna på hans altare. Gilleskrån *) prålade med hans namn. Såsom liten hörde jag historien om honom; han blef af Jutarna

*) Äfven i Sverige qvarlefver hans namn; så till exempel existerar ännu i Malmö S:t Knuts-Gillet.
Öfvers. anm.

förföljd till Fyen, derföre att han ville pålägga dem skatt; han hvilade sig på vägen och stenen hvarpå han satt var mjukare än hans fienders hjertan; ännu ser man spår efter der han hvilade, jag såg det såsom barn och trodde derpå. I Odense i Sanct Albani kyrka sökte kungen räddning; fienderna skockade sig utanför. Kungens tjenare Blake blef då sin herres förrädare*). En sten kastades in genom fönstret; den träffade konungens hufvud, han sjönk i sitt blod framför högaltaret, hvarest han gjorde sin bön. Munkarna gjorde honom till helgon och i sjelfva Rom blef upprest ett altare honom till ära.

Såsom barn kom jag aldrig förbi S:t Knuts kyrka utan att jag tillslöt mina ögon, och just då såg jag tydligt den bleke konungen, med guldkrona på det blödande hufvudet, och med kappa af sammet och hermelin vandra under det höga hvalfvet upp till altaret.

I verldsstaden Rom ligger till höger på gatan från Engelsborg mot Petersplatsen ett munkkloster med en kyrka, jag tror den kallas transmontane; ett af de många altaren härinne är invigdt åt det danska helgonet kung Knut. På altartaflan står han med guldkrona och mantel af hermelin och sam-

*) Härifrån kommer det danska talesättet "falske Blake."

met, alldeles sådan jag som barn tänkte mig honom vandra genom kyrkan som gömmer hans ben.

Den 19 Januari är det S:t Knuts fest förkunnas i diario romano. Regnet sköljde ned, det var ett förskräckligt väder; men såsom Dansk måste jag dock ut och se den danska högtiden firas.

Jag kom in i kyrkan; der var icke en enda menniska, två små talgljus brunno så sorgligt och fattigt på S:t Knuts altare.

Detta kunde mitt hjerta icke fördraga, jag måste åtminstone veta hvarföre här icke gjordes honom mera ära. Jag ringde på klockan till klostret, en gammal munk kom ut. Jag frågade hvarföre S:t Knut ej hade flera än två ljus, hvarföre här ej var någon musik och festlighet.

"Ack min herre!" sade munken, "vårt kloster är ett af de fattigaste i Rom! vi hafva blott råd att fira en enda stor fest om året," och han nämnde denne, "då är här musik; då strålar kyrkan af ljus, blott en gång om året hafva vi råd till att åstadkomma dylikt! S:t Knut är från Norden, och derifrån får vårt kloster ingenting! Sanct Knut är fattig!"

Jag fann att mannen hade rätt.

Ensam stod jag framför helgonets altare, mitt barndoms helgon! I hvars kyrka jag hade gråtit vid min faders kista, i hvars kyrka jag är confirmerad. Helgonet, hvars kyrka i sin storhet tjente mig till en måttstock för alla bergshöjder, ja till

och med för afståndet mellan jorden och stjernorna. Sanct Knut, all verldens härlighet är förgänglig! I ditt fordna jordiska konungarike ljuder ingen messa mer för din själ, der brinner inget ljus vid din graf. Och i sjelfva påfvens stad har du på din fest blott två fattiga talgljus! Den största högtidligheten är att en landsman står vid din graf, och upplifvar det sorgliga minnet om dig, Sanct Knut.

XVI.

Colosseum.

Flere intressanta föredrag har jag hört om det gigantiska i urverldens former; men jag begrep det ej rätt, förr än jag en gång fick se skelettet af ett mamuthsdjur. Det uppfylde en betydlig plats på den stora gården, hvarest det låg. Högt gräs växte ut af ryggraden och omkring refbenen. Man kunde tro att det vore skråfvet af ett fartyg och ej af ett djur, som en gång hade lefvat.

Ett mamuthsskrof af en annan sort, ett stenskelett, som bättre än alla böcker förkunnar Roms försvundna storhet är Colosseum. Det är en ruin,

en otroligt stor ruin, hela palatser i Rom äro uppförda af dess nedrifna ruiner, och dock är här ihvad vi ännu se, en storhet sådan den endast finnes i Pyramiderna och i Indiernas klipptempel*); hvarje pelargång bildar stora gator, de sönderbrutna trappstegen från golfvet till den öfversta kornischen äro en hel klippmassa, beväxt med gräs och ärter, och branten kunde gerna bära en liten stad. Här uppe är byggdt ett litet hus med små sneda fönster, hvaruti bo menniskor.

Hela ruinen bildar en öppen kyrka med många altaren; korset står midt under Guds klara himmel. Capusinermunkarna vandra här hvarje Fredag i procession, och en af bröderna håller en predikan här, hvarest fordom vilda djur rasade, hvarest gladiatorerna brottades och utan ett enda rop af smärta uppgåfvo anden. Här på den solbelysta branten, hvarest spräckliga ödlor i ro få utkläcka sin yngel, sutto Roms kejsare med sina purpurklädda

*) Amphitheatern i Verona är ännu så väl bibehållen, att den tidens döda, om de kunde uppstå och komma dit, skulle tro att det vore blott några veckor sedan de sutto på detta ställe. Men hela denna theater jemförd med Colosseum är dock blott ett barnverk; detsamma kan sägas om amphiteatern utanför Capua, hvilken, ehuru den gifver det bästa begrepp om den tidens byggnadskonst, dock i storhet försvinner aldeles för Colosseum.

hofmän. Der nu trasiga tiggare hafva sin plats, sväfvade fordom Vestalernas hvita slöjor.

Vid fullmånens sken bör man första gången träda hit in, det är en tragedie, formad af sten, vi då uppfatta. Vid fackelsken bör man genomvandra dessa väldiga hvalfbågar, uppstiga till trappan der ej sten utan klippblock bilda murarna. Hvilken dödstillhet! hvilken storhet! — Vi hafva icke tanke för något annat, vi glömma hvardagslifvets jämmer. Stenarne omkring oss hafva en stämma, stjernorne öfver oss stå i förbund med dem. I en stor omgifning känner själen sig stor; Colosseum predikar för oss om verldslifvet, om menniskoslägtets storhet och vanmakt, så att själen upplyftes och ödmjukas deraf.

XVII.

Carnaval.

Hvad som gör den Romerska carnavalen så liflig och egendomligt rik framför samma fest på hvarje annat ställe, grundar sig derpå att här är carnavalsfesten på gatorna inskränkt till sex dagar, och på hvarje af dessa åter till tre timmar. Blott *il corso* och de närmaste sidogatorna bilda scenen för denna folkfest. Allt concentrerar sig, både tid

och rum. Glädjen är här en champagnestråle, bägaren skummar, den tömmes genast och — så kommer fastan.

Goethe har så åskådligt skildrat den Romerska carnavalen, som år från år, med obetydliga variationer, är den samma, att ingen kan göra det bättre; hvarje ny beskrifning är derföre öfverflödig. Jag vill också ej göra någon, men blott för att någorlunda fullkomna min bild af Rom, inlägger jag här en liten skizz i boken. Egenheterna tillhöra helt och hållet carnavalen 1841.

I purpur och guld sitter senatorn på capitolium, omgifven af brokigt klädda pager, en deputation af judar infinner sig och beder om tillstånd att ännu ett år få bo i det åt dem anvista qvarteret: Ghetto. De erhålla denna tillåtelse, senatorn sätter sig i en gallavagn, capitoliums gamla klockor ringa; detta är tecknet till carnavalens början. Vagnen körer i sakta mak ned mot *piazza del popolo*, och bakom den framströmmar nu ur palatser och hus ett hvimmel af menniskor. Men öfverallt råder den största ordning, hvarje dame törs fritt våga sig ut i karlkläder, utan att det faller någon in att förnärma henne, eller göra minsta tecken, som kan väcka hennes fruktan. — Roligt är det att se huruledes fattigt folk veta att förförhjelpa sig till en carnavalsdrägt; de fästa sallat öfverallt på sina kläder, dermed öfverdraga de sina skor, dermed göra de sig en peruk på hufvu-

det. Man och hustru, ja stundom barnen med äro helt och hållet klädda i sallat. En appelsinskal är utskuren till glasögon, det är hela deras prydnad; men dock med mycken gravitetisk och kunglig hållning vandrar det fattiga äkta paret genom gatorna.

Från piazza del popolo, begifver sig senatorn med sitt följe uppåt *il corso*. Alla fönster och balkonger äro här öfverdragna med röda, blåa och gula sidendraperier; öfverallt är här uppfylldt af menniskor, en stor del i costymer med och utan masquer. Långs åt husen tätt vid väggarna stå små rörstolar eller bänkar, hvilka uthyras, och hvarpå de mera phlegmatiska taga plats. Som oftast äro både hästar och vagnar utsirade med grönt och fladdrande band. Man ser ofta kuskar, gamla karlar med äkta italienska fysionomier, vara utklädda såsom fruntimmer; en mops sitter som lindebarn vid sidan. Andra vagnar äro utstyrda såsom ångfartyg och hafva en besättning af lika klädda matroser eller flickor i uniform. När två sådana fartyg mötas uppstår straxt en väldig kamp, i hvilken confetti *) regnar ned, icke med handen, utan öste ur stora skålar. På fartygen och emellan sjelfva vagnarna rörer sig en oräknelig menniskomassa. Mötas två pulcineller eller arlechiner, så taga de hvarandra under armen, och störta fram med skrikande och hojtande. Likartade masquer sluta sig

*) Röda och hvita kulor af gips, stora som ärter.

till dem, och snart är det en hel skara, som jublande banar sig väg mellan de körande och gående; det är som när en brusande vattenpelare far öfver ett sakta upprördt haf. Vid solnedgången ljuda kanonskott, vagnarna vända om på sidogatorna; soldater, som varit posterade på något afstånd från hvarandra, samlas nu till en marsch genom gatorna. Ryttare rida långsamt efter, andra gången rida de fortare, och tredje gången går det i full carriér. Det är tecknet till att kapplöpningen skall begynna.

På piazza del popolo äro höga tribuner uppresta, en lina är spänd öfver gatan och bakom denna hålla sex eller sju halfvilda hästar, behängda med plåtar af jern, som vända piggarna inåt, och på ryggen äro de fullsatta med brinnande tunder.

Linan nedsläppes, hästarna rusa åstad, sidenband och glitterguld på mahnar och sidor rassla och fladdra. "Cavalli! Cavalli!" ljuder det i vildt skrik från den otaliga mängden, och plats öppnas för de framåt störtande hästarna, som blifva ännu mer skygga af skriket. De flyga förbi, och gatan bakom dem fylles åter af den oerhörda menniskomassan.

Förrän hästarna uppnå målet äro de oftast så utmattade, att de blott komma i jemt traf. Emedlertid är dock den yttersta ändan af gatan afstängd med stora täcken, som på ett litet afstånd från hvarandra äro upphängda från hus till hus. Vore än

hästarna i deras vildaste lopp, skulle de dock hejdas här, invecklade i dessa väfnader.

Mycket narraktigt ser det ut, när stundom händer, att en hund tillfälligtvis inkommer på den till kapplöpningen bestämda gatan; ty få nu de närmast stående lust att jaga hunden, så följer hela raden exemplet, och hunden måste åstad genom hela gatan. Skrik och handklappning från båda sidorna hålla honom midt på gatan. Nu är der ett jubel! Den stackars hunden måste äfven göra kapplöpning, och är det nu en tjock, fet hund, så är det lika ömkligt som löjligt; han kan knappt lyfta fötterna, och måste oupphörligt galoppera.

Det är roligt att under carnevalstiden om aftnarna komma in i osterierna, hvarest man stundom träffar ett helt sällskap lustiga masquer, som sitta och dricka sin "fogliectta", inprovisera en visa eller dansa "saltarello." På gatorna komma hela skaror med sång och tamburiner; en brinnande fackla bäres framför dem. I deras masqueraddrägt gå de till theatrarna, i synnerhet de mindre, och publiken spelar der likaså mycket som skådespelarne. Jag följde en sådan skara till theatro Alibert. Omkring tredjedelen af åskådarne voro i costymer: riddare i rustning, blomsterflickor, arlekiner och grekiska gudar sutto emellan oss andra hvardagsklädda menniskor. En af de största logerna var aldeles uppfylld af unga Romerska skönheter, alla klädda som Piero, men utan masquer och smink;

de voro så lefnadsglada och så intagande, att det var en glädje att se dem, men de drogo också hela uppmärksamheten från skådespelet. Här gafs en omtyckt tragedie: Byron i Venedig, England och Missolongi! Den var mycket rörande, men publiken var munter! En simpel karl med tjockt, svart skägg, klädd såsom en bondflicka, satt uppe på galleriet, han låtsade vara rörd öfver stycket, draperade logen än med sitt förkläde än med sin klädning, torkade ögonen och applauderade! Publikens ögon voro oftare på honom än på Byron i Missolongi.

Den sista karnevalsdagen är alltid den muntraste; den slutar med bouqvetten för hela festen, det glänsande, präktiga "Moccolo". Det var särdeles lifligt detta år.*) Här kom ett utklädt äkta par på famnshöga styltor; de rörde sig djerft mellan vagnar och de promenerande. Här brummade tvenne, utklädda till björnar, den ene hvit, den andre kolsvart, fastkedjade vid hvarandra; dem följde en mjölnare, bunden vid en sotare. Här hoppade en annan omkring med lotterinummer; på kullen af hans hatt var en blåsa. Der kom en annan med en orgel på en kärra; ur hvarje pipa stack en lefvande katt fram sitt hufvud och skrek jemmerligt, ty han hade ett litet snöre om halsen på hvarje

*) 1841; sista dagen af carnevalen var den 25 Februari.

katt, och på det sättet spelade han. En vagn var utstyrd som en blomsterthron, och på den satt en forntida sångare, med tystnad harpa, men öfver honom satt ett lyckohjul med många flaggor och vände sig för vinden. En annan vagn föreställde en gigantisk violoncell, på hvarje sträng hvaraf red en karrikatur; qvinten bar en liten fin jungfru, och alla fyra strängarna sjöngo i högan sky, allt efter som spelmannen, som stod vid sidan af violinen, strök personerna öfver ryggen med sin stråke.

På gatan regnade det confetti och blommor, dock mest af de sednare, ty detta års Februari var rik på violer och anemoner. Jag såg Don Miguel, den verklige Don Miguel, vandra civilt klädd i trängseln; han fick en handfull confetti. Drottning Christina af Spanien hade sin plats på en balkong; confetti och blommor voro hennes vapen. – Nu ljöd signalen till kappränningen; denna dag blef en af åskådarne dödad af de jagade hästarna. Sådant sker årligen; liket blef fördt afsides. Glädtigheten afstannade likväl icke; "moccoli! moccoli!" återljöd det, och i ett nu sträckte sig från alla fönster, från alla balkonger, ja från sjelfva taken, långa rör, käppar och stänger, fullsatta med små brinnande vaxljus. De körande, som under kapplöpningen hade måst hålla på sidogatorna, uppfylde åter *il corso*; hästarna, kuskens hatt, hans piska allt var fullsatt med brinnande vaxljus. Hvarje dam i vagnarna höll sitt ljus, hvilket hon sökte be-

skydda mot det motsatta partiet, som sträfvade att släcka det. Käppar med näsdukar hviftade i luften. Ett skrik och ett ropande, hvarom ingen kan göra sig begrepp, som ej hört det, döfvade alla öron: "sensa moccolo! sensa moccolo!" Små pappersballonger med ljus i sväfvade ned uti trängseln. Det tycktes som om alla himlens stjernor, vintergatan ej undantagen, gjorde en vandring genom il corso! Luften var upphettad af de många ljusen; öronen döfvades af skriket. Allt hvar som den vildaste bacchanal, — och åter i ett nu släcktes alla ljusen; man såg det sista, och det blef mörkt, det blef stilla. Kyrkklockorna ringde, den långa fastan begynte.

Morgonen derpå körde den ena välpackade vagnen efter den andra bort med de främmande, bort från det dödstysta Rom, der alla gallerier voro stängda, alla taflor och altarprydnader betäckta med svart öfverhänge. — Det bar af till Neapel.

XVIII.

Pegasus och Vetturin-hästarna.

(En dialog.)

Man har fått resebeskrifningar på så många olika sätt men som dialog tror jag ännu icke.

Den 24 Februari 1841 körde tidigt om morgonen en väl packad resvagn från Rom, ut ur porta sanct Giovanni, dragen af två vanliga hästar och en förlöpare, så skön, så liflig och full af eld — det var Pegasus sjelf. Och det var mycket sannolikt att han låtit sig förespännas, ty i vagnen sutto två poeter, och dessutom en andlig sångare, så liflig, så ungdomsglad, nyss utsluppen ur klostret för att i Neapel studera generalbas. Redan i Albano afkastade han munkkåpan och pådrog en svart kavaliersdrägt. Han kunde nästan också gälla för poet. Och så var der en Signora, som svärmade för poesi och poeter, men hon kunde ej tåla att åka baklänges. Det var som man ser ett sällskap, mycket tillständigt för Pegasus att draga. De togo vägen till Neapel; nu skola vi höra dialogen.

Första dagsresan.

Pegasus.

Öfver antika vägar, förbi milslånga vattenledningar, som pråla likt kolonner till ett slotts försal, förbi buskbeväxta murade grafvar, — går vägen till Albano. En Kapucinermunk med tiggarpåsen på nacken var den förste vi mötte. Vi närma oss Ascanii graf! Som en väldig murkoloss nära vägen höjde den sig öfver gräs och buskar! Sjungen dock der

om, J skalder der inne i vagnen, sjungen om Roms campagna!

Vetturin-hästarna.

Vill du bara se till att du också drager! Hvad skolla sådana språng betyda. Nu går det uppför. I Albano beta vi hela två timmar; hafren är god, stallet är stort; ack, vi hafva långt innan vi komma till hvila i afton! —

Pegasus.

Vi äro i Albano! Här på gatan är ett hus; vi komma der tätt förbi; det är blott litet, bara två våningar, och ganska smalt. Dörren öppnas; en jägare träder ut, han har bleka kinder och svarta ögon! Det är Don Miguel, exkungen af Portugal; derom kunde göras ett poem! Hören det, J poeter i vagnen! Nej, de höra ej, den ene gör sig intressant för Signoran, den andre sitter med tankarna på en tragedie.

Vetturin-hästarna.

Nu hafva vi betat, låt oss nu komma åstad! Vägen är lång och går upp och ned; se ej på de stenarna, det är Horatiernas graf, det är en gammal historia. Gå bara på!

Pegasus.

Hvilka präktiga träd, hvilka rankor af evigt grönt! Djupt mellan fjellen går vägen, källorna porla, och högt på bergen mellan trädens kronor synes Aricias väldiga kyrk-kupol! Klockorna ringa; vid vägen står ett kors; vackra flickor vandra förbi, niga för korset och läsa sin rosenkrans. Vi nalkas Genzano; poeterna stiga ur vagnen, de vilja se Nemi-sjön, som en gång var en krater! Ja det är en äldre historia än den om Horatierna! Låt oss springa bort medan poeterna svärma; i Velletri kunna de ju inhemta oss; Vi vilja springa! —

Vetturin-hästarna.

Den främste hästen är som vore han galen! Han kan ej stå, han kan ej gå! Han ser likväl ut att vara gammal nog för att hafva lärt det.

Pegasus.

Djupt under oss ligga de gröna gräsbeväxta träsken och Circes klippö vid hafvet! Vi äro i Cisterna, den lilla staden, hvarest apostelen Paulus blef emottagen af vännerna från Rom, då han närmade sig denna stad. Sjunger derom J skalder! Aftonen är skön, stjernorna glänsa. Det är en

vacker flicka i Cisternas värdshus; se på henne I skalder och sjungen om den lågande liljan i träsken!

Andra dagsresan.

Vetturin-hästarna.

Gå nu bara lite sakta, icke i galopp! Framför oss körer en vagn, den vilja vi ej komma förbi! Hör du ej sjelf, der är tyska damer i vagnen, de hafva ingen herre med sig, och hafva bedt om att få vara i vårt sällskap, ty de äro rädda för röfvare. Här är ej säkert! Vi hörde för år och dag sedan kulorna här pipa omkring våra öron.

Pegasus.

Regnet strömmar ned! Allt omkring oss står i vatten! Rörhyddorna tyckas segla bort från de små öfversvämmade gröna öarna. Låtom oss trafva duktigt! Vägen är jemn; der borta ligger ett präktigt kloster, munkarna äro borta, dunsterna från träcsken hafva bortjagat dem. Klostret står med grönt mögel på murar och marmorkolonner; gräs växer på golfvet; flädermössen flyga under kupolen, Vi springa in genom den öppna porten, midt in i kyrkan och stanna der! Då skulle vi få se, huruledes den dam vi draga, blefve förvandlad till en vac-

ker marmorbild af idel förskräckelse! Så skulle ni höra, hur vår capellmästare sjunger; hans stämma är så skön, han sjunger en hymn för sin frälsning; och båda poeterna förtälja all verlden om deras lifsfarliga äfventyr i de Pontinska träsken!

Vetturin-hästarna.

Tag dig i akt för piskan. Håll dig midt på vägen; nu äro vi snart i Terracina; der skola vi hvila, och på gränsen skola vi hvila! Det är det bästa af hela resan.

Pegasus.

Solen skiner på de rödgula klipporna, träsken ligga bakom oss! Tre höga palmer stå tätt vid vägen! Vi äro i Terracina! Hvar blef vårt sällskap af? Den ene poeten gick uppåt fjellen mellan de höga cacterna; häromkring ligga trädgårdar med citron- och appelsinträd, hvarje gren svigtar af den gula, glänsande frukten. Han stiger upp till ruinerna af Theodoriks borg, ser mot norden utöfver de gräsgröna träsken och hans hjerta sjunger:

" — min Viv,
Min faure, duftende Rose!

Og Du min Pusling! mit Alt, mit Liv,
Min Öiesteen og mit Tidsfordriv
*— Du Knop paa min Rose!" *)*

Men den andre poeten sitter nere vid hafvet, ja ute i sjelfva hafvet på klippstycken; han fuktar sina läppar med salta droppar och jublar: du svallande haf, du stilla haf! du famnar som jag hela jorden; den är din brud, den är din sångmö! Om den sjunger du i stormen. I din hvila drömmer du om himlen! Du klara genomskinliga haf! —"

Vetturin-hästarna.

Det var riktigt god hafre vi fingo i Terracina! Vägen var ganska bra, och vi höllo så länge vid Doganen i Fondi! Se nu går det uppåt bergen; hvad tjenar det till! — Först upp och sedan ned! Det är just ett vackert nöje.

Pegasus.

Tårpilarna bäfva för vinden! Vägen slingrar sig som en orm uppåt bergets sida förbi förfallna förskansningar och oliv-skogar, bestrålade af den röda aftonsolen! En romantisk vacker stad på fjel-

---

*) H. P. Holst.

let öfver oss, och en fora af bönder härnere på vägen, Det är poesi i dessa berg! Kom hit hvem som kan sjunga! sitt opp på min rygg! Mina poeter der i vagnen sitta och slumra. Vi flyga åstad i den stilla, stjernklara aftonen förbi de cyklopiska murar, der den lummiga vinrankan hänger som draperier öfver klyftorna, som måhända dölja en röfvare! Förbi den sönderfallna graf, der Cicero föll för mördarnes dolk! Vi närma oss mellan lagerhäckar och glänsande citroner hans Villa. I Mola di Gaeta drömma vi i natt!

Vetturinhästarna.

Det var riktigt en helvetes väg! Hvar skola vi äta? Hvar skola vi dricka? Är blott hafren god? Är blott vattnet friskt, och måtte vi finna en krubba för oss hvardera!

Tredje dagsresan.

Pegasus.

Under orangernas löftak satt den sköna Signoran; en af poeterna uppläste högt italienska sånger, sköna och klangfulla; capellmästaren lutade sig mot ett högt citronträd och hörde på, och såg i detsamma mellan cypresserna utåt hafvet, der

solstrålarna lekte på skeppens hvita segel. Den andra poeten flög öfver fälten och plockade röda anemoner, bandt kransar, tog emellanåt glänsande appelsiner, lekte med dem och kastade dem som guldäpplen i den rena luften! Det var högtid i hans hjerta, det var sång på hans läppar! Han kände: "jag är åter i Italien." Hästarna stodo i stallet, med hufvudet i krubban, de mådde rätt godt; men hvar stod jag, Pegasus? Det var en lucka på väggen och den var öppen; jag stack ut hufvudet och såg öfver citronträdens toppar de mörka cypresserna och den hvita staden på landttungan i hafvet, och jag gnäggade, så att jag tror poeterna kunde igenkänna mig derpå.

Vetturin-hästarna.

Så, nu lunka vi härifrån! Till Sancta Agatha, der är godt foder! Och derpå till Capua, den starka fästningen med det dåliga vattnet! Men så lider det till slut med resan.

Pegasus.

Hvad bergen äro blå, hvad hafvet är blått! och hur himmelen också strålar i blått! det är en enda färg i tre nuancer; det är kärlek uttalad på tre särskilta språk. Se hur stjernorna tindra, se

huru staden framför oss strålar af ljus; det är Napoli, det är den sköna staden, den lifliga staden, Napoli! Napoli!

Och så voro vi i Neapel!

XIX.

Malibran-Garcia är död!

Teatern *San-Carlo* var stängd och skulle förblifva det under hela den tid jag kunde vara i Neapel. Det stora präktiga huset med sina basreliefs förekom mig som ett grafmonument öfver sångens drottning, henne, som jag för sju år sedan här hörde för första gången. Hon är död, *Malibran-Garcia*, sångens drottning!

O jag minnes henne, hon står lefvande för mig från denna första afton! Man gaf operan *Norma*, som då var ny; jag kände den icke, jag hade aldrig hört Malibran.

Huset var öfverfylldt! mitt hjerta klappade af längtan! Ridån rullade upp, Druidernas chor ljöd genom skogen — och snart, uppträdande i hvit drägt med kransen om sin panna, stod nu Nor-

ma-Malibran der, som vore hon sånggudinnan sjelf; hon afskar den friska ekqvisten och sången ljöd — ja, det var den höga sånggudinnan sjelf! så hade jag aldrig förr hört sjungas! det var såsom om hjertats djupaste känslor hade uppenbarat sig i toner; mitt bröst utvidgade sig dervid; jag kände en ofrivillig rysning såsom vi alltid känna, när något gudomligt uppenbarar sig för oss. — Hon tystnade och en storm af jubel uppfyllde hela huset, men der hördes också en skärande pipa, en enda, men dess hvissling genomträngde allt; afundsamhetens orm hväste mot sångens drottning. Hundrade händer knötos mot den, tusende stämmor mäktade ej öfverrösta den. Men jag hade blott öga och öra för henne! Hvilken sång, hvilket spel, och det var en skön qvinna jag såg! — *eviva la divina!* genljöd det från hvarje hörn af det öfverfulla, stora huset! Blommor regnade ned omkring henne och mellan blommorna hväste ormen.

Jag hörde Malibran sedan i "la *pruova*," — hvilket lif, hvilken själ! Alla blefvo hänförda! det var ett jubel, ett äkta Neapolitanskt jubel, och om detta har man intet begrepp i Norden! — Stämmorna korsade hvarandra med de lifligaste utrop; hundrade röster föllo in och sjöngo themat af den slutade sången, och i sin hänförelse trodde de, att de också kunde sjunga! Alla ögon flamma; man springer upp på bänkarna; der klappas med händer och fötter; blommor, verser, kransar, ja, lefvande dufvor flyga från logerna och parterren!

På samma årstid som nu var det jag den gången hörde *Malibran* i Neapel. Allt hade då nyhetens doft; en sydländsk värme och glans låg öfver det hela, och nu — huru förändradt! Den gången stod dag för dag en pelare af rök från Vesuvs krater; nattetid förvandlades den till eld; kronan, stammen och rötterna, det hela speglade sig i den klara viken. Nu deremot låg ett töcken öfver kratern; kämpen sof derinne.

Den gången såg jag "den blåa grotta," hvars djup är det lysande vattnet, hvars väggar täfla i färger med åkerblommans blad, grottan, den ingen skald förmår skildra, ingen målare visa oss; nu var den af storm och sjögång så godt som beständigt stängd.

Vesuv, Capris grotta och Pompeji, de dödas stad, voro för mig Neapels tre underverk; och af dessa helsade mig nu, i oförändrad gestalt, blott de dödas stad. Af hvad min erinring prisade och besjöng i Neapel, återfann jag nu blott det, som tillhörde de döda. I de dödas stad tänkte jag på de döda, tänkte jag på *Malibran-Garcia*, sångfogeln, i hvars toner jag funnit uttryck för allt hvad min själ den gången kände för Italiens under och fägring. Italien och Malibran voro för mig beslägtade som ord och melodi till en älskad sång; man kan också skilja dem åt! — och nu var hon död! — hon, som i så mycket af det vi beundre var beslägtad med *Byron*, fann sin död i det land, som gaf honom lifvet.

En af de sista aftnar jag denna gång var i Neapel, kom jag öfver *Largo del castello.* Fasaden af de små theatrarna här prålade med målade bilder, som visade effects-scener af den opera eller farce, som skulle gifvas innanför. Jag gick till *theatro del Fondo*, hvarest sujetter från San Carlo gåfvo opera. I afton var det *Norma*; en miss *Kemble*, hvars namn är berömdt i tidningarne, sjöng *Normas* parti.

Hade England gifvit en lefvande för den döda! Miss *Kemble* sjöng — Neapolitanarne sutto stilla! mycket stilla! jag tror de sörjde.

Malibran-Garcia är död!

XX.

Utsigt från mitt fönster.

Det är *Piazza Fiorentini* vi se; en plats, nätt upp så bred som en vanlig gata hos oss i norden, och djupet är som bredden; tätt vid en trång, krokig gränd utbreder sig façaden af en liten kyrka, öfver hvars öppna förgård grannfruarna hafva hängt sina torkkläder, alltifrån de persedlar, som *icke* skul-

le synas, intill de brokiga klädningarna, som *skulle* synas. Tvenne unga prester, läsande i deras evangeliibok, gå upp och ned i vapenhuset. Utanför sitter en gammal "Mor lille" och säljer pengar. Hon är fattig mans vexlare; planen är hennes kontor, det lilla bord, hvars skifva är en kassa med messingstrådar öfver, är hennes penningekista; der ligga de små mynt, dem hon mot procent säljer för de större! Men handeln går dock icke rätt friskt. Nära henne står, brokig som "bilderna i en ABCbok," en fruktbutik med mosaiker af citroner och appelsiner! Bilden deruppöfver, der madonnan läskar själarna i skärselden, är en passande skylt. Hela planen är belagd med breda lavaflisor; de arma hästarne kunna icke få fotfäste utan halka, och pryglas derföre under skrik och rop. Icke mindre än sexton skomakare sitta och sy till venster; de två närmast dörren hafva allaredan tändt ljus; de rifva hufvan af den arme pojken och slå honom med appelsiner på magen, han tyckes protestera emot att dessa användas till utvärtes bruk. I alla husen är jordvåningen utan fönster, men försedd med öppna breda butikdörrar; utanför den ena brännes kaffe, utanför den andra kokas soppa på kastanier och bröd, och mannen håller spisning; folk, klädda i trasor, spisa ur stenkärl.

I husens högre upp belägna våningar har hvart fönster sin balkong, eller går denne längs med hela etagen och bär en blomstrande parterr, stora

rabatter med citron- och appelsinträd; de mogna frukterna i det gröna skina såsom Hesperiens stjernor; en Engelsman i nattrock har sin gungstol derute, nu går stolen bakut och Britten slår till stjernorna med sin stolta nacke. Men högt öfver kyrka och hus höjer sig klippan med fästningen *S:t Elmo;* aftonsolen beskiner de hvita murarna, tornen och telegrafen. Nu sjönk solen och klockorna ringa till *Ave Maria*; folk strömmar in i kyrkan, lamporna derinne stråla genom fönstren. Restauratörerna sätta ljus i sina hvita papperslyktor; skomakarne få hvar sin lampa; det är ju en fullständig illumination! "Mor lille" tillsluter sin penningebutik, och hennes pojke lyser henne hem med ett tändt ljus i en pappersstrut. I kyrkan sjunges, på gatan stojas, båda delarne smälta förunderligt tillsammans. Men hvad är det? En procession kommer från den trånga gatan; hvita masqueradeskepnader, hvar och en med ett ljus i handen, fyra män, likaledes i hvita rockar med hättor på hufvudet, bära på axlarna en i rödt draperad likbår; en ung död flicka, klädd som brud, med flor och hvita rosor om pannan, ligger på båren; alla taga hattarna af för den döda; skomakarne knäböja.

Nu är tåget inne i kyrkan, och på gatan ljuder åter samma stoj som förut.

Denna lilla plats är en trogen bild af det stora Neapel, ja en särdeles trogen, ty skalden satt

vid sitt fönster och tecknade drag för drag allt hvad han såg dernere.

Vid midnatt vilja vi ännu en gång se utåt, och allt är stilla på platsen; intet ljus utom den matta lampan framför helgonbilden i kyrkans hvalfgång; nu höras fotsteg. Någon slår med sin käpp i stenbron; det är en munter pilt, han går förbi och sjunger af *La figlia del regimento*, med full och vacker stämma; "viva la gioja!" och han går att möta den; hans varma blod, hans glödande tankar säga honom hvar han skall finna den. Tyst! många instrumenter falla in! hela platsen är förvandlad till en orchester; en manlig bas sjunger en stor bravur-aria. Man bringar den sköna en serenad; hör bara hur vackert: *"Te voglio bene essai!"* Öppnar icke fönstret sig? Träder hon icke ut på altanen? Nej, alls icke! allt är stilla i alla husen; musiken drager bort; platsen är åter tom; en skugga sväfvar längs huset, några få accorder klinga från guitarren, men ingen sång! — Allt är stilla i huset! Ännu ett accord, och porten öppnas helt sakta; den unge herrn smyger in! — *felicissima notte!* — "god natt, sof väl!" säger man i Norden; det är en rätt vacker helsning. Den som sofver han syndar icke! Italienaren säger deremot: *felicissima notte*, och Söderns sol glöder i detta god-natt!

XXI.

En Neapolitansk corricolo.

Man bör se den i dess fart, se den packad af menniskor ofvan och nedan, för och efter. Det är en liten folkmassa, som rullar här på två stora karethjul, dragen af ett stackars kräk, som är så behängdt med plåtar och qvastar, bjellror och helgonbilder, att det kunde tjena som en vandrande skylt för en krambod.

Kabrioletten susar oss förbi, bort öfver den med breda lavaskifvor belagda gatan. Hvad är det för ett sällskap? hvad månne det tänker på?

Kusken, med sin stora fiskarkoj slängd öfver skuldran och med halfnakna bruna armar, svär i sitt hjerta på ångvagnen, hvilken, lätt som en svala, skjuter af bortåt vägen till Portici, förbi gröna vingårdar, gungande båtar och lysande villor.

Der sitta två madamer tätt vid hans sida; den ena har ett förfärligt stort lindebarn; hon behandlar det som en packa utan värde; begge madamernas tankar mötas i kyrkan: "Sanct Joseph, som kläder de nakna", de komma båda derifrån.

Ylle och linne, kjolar och tröjor äro gifna åt Sanct Joseph, Madonnan och Bambino; hela kyrkan var behängd med de goda kläderna; det var en vacker syn, en hel butik! i morgon skulle kläderna utdelas. Hvem får, månne, den röda präktiga kjolen med den breda och präktiga garneringen? Se, det är nog värdt att tänka på.

På samma säte i vagnen sitter ännu, utom kusken, de två madamerna och lindebarnet, en förnumstig karl; han brukar stå vid dörren af *Museo Borbonico*, han förtjenar der några styfver för hvarje käpp och paraply han förvarar åt de många utländningar, som dagligen komma att beskåda de präktiga statyer, bilder och antiqviteter, som blifvit uppgräfda; just nu har han fått den tanken i hufvudet, att främlingarna i gallerierna kunde liknas vid auktionärer, som gå och se sig om, för att få hvarje pjes inskrifven i sin bok. Det är ju också en tanka!

Utom kusken, de två madamerna, lindebarnet och den förnumstige karlen, sitter der ock, — ehuru det icke tyckes vara rum för flera — ännu en, en ung gosse, med ett ansigte så brunt och vackert, så äkta Neapolitanskt, — hvad kunde man icke i Norden göra med hans ögon! han sitter alldeles icke bra, och har derföre lagt sin arm om den ena signorans hals, men signoran är något gammal, han ser också åt sidan; han tänker på Posilipo-grottan, den forngamla vägen, som går genom

berget under lundar och villor, vägen, som skulle höljas af evig natt, om icke lamporna brunno dernere. Nyss kom han derigenom. Vagnar rullade förbi; en flock getter, alla med klockor om halsen, bräkade derinne. Man hade icke öronljud, och så red dertill på köpet en Engelsman i traf; man kunde blifva alldeles förbryllad; det blef också ett stackars qvinnobarn och sprang förfäradt i armarna på vår pilt; hon ville det platt icke, men hvad gör man icke i färskräckelsen! Lampan sken henne i detsamma midt i ansigtet, och då ansigtet var vackert, så kysste pilten henne, — nu tänker han på denna kyss och detta ansigte, och derföre ser han så förnöjd ut.

Kusk, madamer, lindebarn, karl och pilt, ja, det är alltför mycket i ett säte, och likväl sitter der dock en till, en tjock munk, men hvar han egentligen sitter, det må vår Herre veta, och hvad han tänker — ja, det törs jag icke säga. Han har en ofantligt stor paraply med; han är sjelfva godheten, och håller lindebarnet, medan madamen löser sitt halskläde; men nu kan här icke sitta flera, och derföre står den halfvuxne ungsvennen der framför sällskapet; hans mindre broder sitter på hans fötter och dinglar med sina smala ben helt nära hästens hals. De tvenne ungsvennerna höra till teatern, det vill säga dockteatren, hvarest det gifves tragedier och stora balletter. De två ungherrarne tala fruntimmersstämmorna, den ene

skall i afton föra ordet för drottning Dido, den andre för hennes syster Anna; se, det är det de fundera på.

Bak på vagnen stå två karlar; jag tror att de sväfva i luften, ty den brädstump, som sticker ut der bakefter, är upptagen af en gammal fiskare, som sålunda åker baklänges, och har sina ögon och tankar vända till en portschäs, i hvilken sitter en madam, pyntad och grann med glitterguld och bandrosor på hufvudet; det är en barnmorska, som bäres tvärs öfver gatan, ja hon sitter verkligen något bättre än han.

Den ena karlen vid hans sida är ett slags sändebud, — hans tankar vilja vi derföre icke utveckla; den andre är ett ficktjufsgeni; hans tankar äro just nu vid den röda calcutta-duk, som sticker ut ur en förbigående ficka; karlen förargar sig öfver sin färd, den kostar honom åtta skilling och — denna calcutta-duk.

Se, nu kan här då icke vara flera personer, hvarken fram eller bak, ofvan eller nedan — jag säger nedan! — men der hafva vi icke sett ännu, och der ligger ju en lefvande kalkon och en menniskovarelse; ja, i det gungande nätet under vagnen ligger en tupp och en trasig karl; hans hufvud och ben hänga utom nätet; han har blott tvenne plagg på, permissioner och skjorta, men är af ett

raskt utseende. Han är innerligt förnöjd, — han tänker på ingenting!

Se, det är en Neapolitansk *corricolo.*

XXII.

Afresan från Italien.

1.

En blick på mig sjelf.

Den 15 Mars 1841 stod koffert och nattsäck, väl inpackade och lästa, i mitt rum. Uppassaren kom redan upp, för att bära bort mina saker; jag skulle resa, från Neapel, från Italien, och jag var rätt glad deröfver — huru menniskan likväl förändrar sig! Då jag förra gången skulle öfvergifva detta land, var jag innerligen bedröfvad, men då gick det också hemåt mot den kalla Norden. Nu deremot till Grekland och Orienten.

Må man förlåta mig att jag några ögonblick dröjer vid min egen person, dock endast så lång tid, som åtgår till nedbärandet af mina saker.

Jag har förut gifvit skildringar af Italien, hvilka jag nästan tror, blott andas detta lands solljus

och skönhet; nu deremot hafva många af de gifna målningarna starka skuggor. Men sådant har jag denna gång sett Italien. Nyhetens behag var borta! Vintern ovanligt sträng, och jag sjelf var sjuk både till kropp och själ. Här i Neapel, för få dagar sedan, brände febern i mitt blod, jag var måhända nära döden. Jag tror att jag såg döden titta in genom min dörr, men det var ännu icke hans tid, han gick sin väg och hälsans gudinna kom i hans ställe. Utanför kom våren lika oförväntadt, snön smälte på bergen, sjön låg klar och blå.

En ny resa, och kanhända ett nytt lif skulle nu börja. Den sista timman var öfvergångsperioden.

2.

"Leonidas."

Det fransyska krigsångfartyget, "Leonidas," fördt af kapten Lorin, låg i Neapels hamn*).

*) De fransyska ångfartygslinierna äro från Marseille till Constantinopel och från Alexandria till Pireus. Hvar tionde dag går ett krigsångfartyg från Marseille, det följer den Italienska kusten till Neapel, och går derifrån på två dagar till Malta, der fartyget dröjer i 24 timmar, derifrån till den grekiska ön Syra på tre dagar och vidare till Constantinopel på tre dagar, under hvilken fart det anlöper Smyrna och Dardanellerne. Hvar tionde dag går likaledes ett ångfartyg från Alexandria till Pireus och anlöper äfven ön Syra, som således är en mellan-station för de båda ångfartygslinierna. Här ombytes passagerare och de som komma från östern undergå här

Min vän och reskamrat, skalden Holst, följde mig ombord. Allt på skeppet såg så främmande ut, och sjelf var jag obekant för dem alla. En sjuk Turk låg på några täcken, som voro utbredda mellan kolsäckarna. Nära honom satt i randig grön koftan och med hvit turban en gestalt, som hade väckt mycken uppmärksamhet genom sin orientaliska drägt, de sista dagarna i Neapel. Jag hörde sedan att det var en Perser från Herat. Den ena passageraren kom ombord efter den andra; Amerikaner och Italienska munkar, fransyska damer och herrar, folk från alla verldens kanter, blott ingen från Norden eller broderlandet Tyskland.

Signal gafs att göra däcket klart. Holst sade mig farväl — det var som om jag för sista gången hörde en Dansk stämma, som om här mitt fädernesland och alla dem jag älskade sade mig detta farväl! Jag tyckte mig nu, för första gången komma rätt ut i den vida verlden.

Jag stod vid skeppets reling, mitt öga följde båten, som styrde mot land, med honom. Hattarna svingades å ömse sidor; från kusten ropade han ännu en gång lef väl!

---

karantän, hvilken räcker mellan 12 och 40 dagar, allt efter som pesten visar sig i Egypten. Syra är äfven mellanstation för den Österrikiska ångfartygslinien, hvilken går hvar 14:de dag från Triest, berörer Ancona, Corfu och Patras, går derpå nedom Morea upp till Pireus, hvarifrån den går till Syra, der den sätter sina passagerare ombord på ett annat Österrikiskt ångfartyg, som härifrån anlöper Smyrna, Dardanellerne och Constantinopel.

Ankaret var lyftadt, allting klart inombords, och ännu lågo vi stilla. Alla papperen voro glömda, en officer måste i land efter dem. Vi lågo visst en half timma och väntade.

Under denna väntan vill jag göra mina läsare bekanta med det fransyska krigsångfartygets inredning och beqvämligheter, så noga jag ännu minnes det.

Däcket bildade en liten gata; öfverst vid rodret utöfver vattnet var af trä byggdt en liten vacker hytt för kaptenen. Här var sal och kabinett, målningar och sjökort hängde på väggarna, långa gardiner fladdrade för de öppna fönstren, och mellan dessa stodo divaner, fortepiano och statyer; här var ej blott trefligt utan äfven elegant. Till kaptenens hytt slöt sig tvenne andra framstående hytter, med kabinetter för de öfrige officerarne. På den lilla platsen utanför lutade sig styrmannen mot rodret, ett timmglas med sand och ett stort, vackert urverk stodo bredvid, hvarest en skeppsgosse slog qvart- och timmslag på en stor malmklocka, så att det kunde höras öfver hela skeppet.

Framför rodret var en nedgång, med mattor öfver trapporna och med gjutna jernledstänger; den förde till första kajutan, der damerna hade sin egen vackra salong med särskildta sofrum; herrarna hvar sin lilla kammare och en stor präktig salong, som tillika begagnas till matsal. Präktiga speglar stråla från de blankpolerade mahognyväggarne, marmor-

kolonner uppbära det förgyllda taket; här var fortepian, bibliothek och tidningar.

Maschineriet intog fartygets medlersta del. Ofvanpå detta voro på däcket uppförda hytter, i likhet med officerarnes, en liten trappa förde till hvarje dörr. Commissarien, styrmannen, kocken och restauratören hade här sitt hem. Här var förrådshus, vinkällare och Gud vet hvad. Bakom dessa husen gick en sorts balkong, hvilken sträckte sig från båda sidorna af skeppet utöfver vattnet, här rensades potates under seglationen, tvättades kärl och kläder, det var om man så vill, fartygets bakgård.

Midt på däcket stod köket, det var helt och hållet af gjutet jern, och aldeles fullt af krukor, grytor och kastruller; här var ett kokande och brassande!

Tätt bredvid förde en trappa ned till den andra kajutan, som bestod af en stor vacker matsal med kojer. I sidorummen var plats för fyra till åtta personer. *)

Nedgången till tredje kajutan är framme vid förstäfven, något brant gick trappan nedåt, men kom man bara lyckligt ned, faun man ett ljust och gladt rum. Divanerna utmed väggarna tjenade här till sofställe.

Fjerde platsen är däcksplatsen, och den är

---

*) Två af officerarne sofva här och äta turvis med sällskapet. Spisningen är särdeles god på första och andra platsen, och mycket billig.

otroligt billig, för ett par R:dr Svenskt seglar man öfver hundra mil. I Orienten intaga sjelfva de förnämsta Turkar denna plats.

Hemma i Norden gör man sig ej begrepp om beqvämligheten och billigheten på dessa Medelhafs ångfartyg. Amerikanerna ombord värderade den, som jag sedan hörde, icke så mycket som jag. De talade om sina skepps hastighet och om den stora lyx, som der råder ombord, "på tolf dagar hafva vi gått från Amerika till Europa! Det var härligt väder, och muntert ombord; i den stora kajutan var byggd en theater, och under öfverfarten gåfvos trenne aftnar komedier på verldshafvet, det var vaudeviller af Scribe; officerarne ombord spelade fruntimmersrolerna. Orchestern bestod af åtta personer, åskådarne fingo glace och punsch, man både applåderade och framropade: detta alltsammans på verldshafvet!"

Jag var emedlertid glad åt den myckna "comfort" som de fransyska ångfartygen erbjödo.

Efter lång väntan kom ändtligen officeren som var skickad efter de glömda passen. Ångan fräste ej längre ut ur ventilen; commandoordet ljöd, och vi sköto med fart ut ur Neapels hamn, hvilken liksom var uppfylld med gungande citron- och appelsinskal.

Vi voro knappt en half mil från land förrän skeppet stannade, något hade gått sönder i maschi-

neriet. Men vi hade smed och smedja ombord, snart var det åter i ordning, och vi seglade vidare.

Adlio Napoli! a rividersi!

XXIII.

Ångbåtsfart.

En skald sjunger, för det han, liksom fågeln icke kan låta bli; det svallar i hans bröst och i hans tankar, sången vill ut, den flyger som ljuset, den höjer sig som böljan. Men ofta lägger naturens stora bok sina noter för skaldens ögon; det är en uppfordran till honom att sjunga, och han sjunger då från bladet.

Bakom mig låg Neapel och hela kusten såsom ett stort notblad, såsom en sång utan ord.

"Det är härligt på stormande haf!"

Napoli, du hvita, solbelysta stad! Menniskohvimlets sång och skrik är en lavaström, som flyter genom dina gator. Såsom en drake kring hafsviken ligger stad vid stad, Napoli är drakens hufvud, St. Elmo är hans krona.

"Det är härligt på stormande haf."

Tunga skyar omhölja spetsen af Vesuvius, de hänga ned till Eremitens hydda! men det brinner der inne i berget, det brinner djupt nere i hafvet; som det brinner midt i vårt skepp och midt uti mitt hjerta. Allt är Vulkaner! — Se, som en rykande raket, flyger ångvagnen på vägen utmed golfen. Der mellan orangelunderna ligger Sorrento; pinierna utbreda der vid hafvet sin skugga öfver Tassos hus. Likt förstenade skymassor stiga bergen fram ur hafvet. Stengeten klättrar på de nakna bergen. Capri jag hälsar dig! Du sagolika ö, jag minnes dina palmer under vilda klippor, jag minnes din sällsamma azurblåa grotta, der hafsskummet lyser som rosor, der stenarna hafva en färg som vinterhimlen i Norden. Hafvet lyser såsom eld. Högt på fjellets topp går åsnan öfver ett golf af mosaik, den sista qvarlefvan af Tiberii präktiga salar. Eremiter knäböja här i stilla ensamhet. Capri, minnets ö, vi flyga dig förbi! Solen går ned, natten utbreder sina glänsande stjernor! Böljorna brottas, hvarje svallvåg är som glänsande eld, kölvattnet lyser, himlen lyser!

"Det är härligt på stormande haf!"

Nu är det natt, — skeppsgossen ropar. Vakna opp! vakna opp! Stromboli flammar! Kom dock och se! Insvepta i kappor stå vi vid relingen för ut, vi skåda i den mörka natten öfver hafvet, som blixtrar i phosforisk glans. Vid horizonten stiga raketer, röda, gröna och blå; nu hvälfva de fram

såsom flammor, det är Stromboli, den brinannde ön, som en gång uppsteg från hafvets djup. Det är ett Aetnas barn, som dykade upp med sina systrar från hafsdjupet utan för moderlandet. På Sindbads resa, säger den österländska sagan, stego sjöfolket ut på en fisk, som de togo för en sandbank; de gjorde upp eld på den, och fisken dykade åter ned i hafsdjupet; de Lipariske öarna äro sådana afgrundens fiskar; menniskorna bygga och bo på deras rygg — och innan de veta ordet af, dyka de ned med dem.

Vi nalkas allt mer och mer! Stjernorna blänka, vattnet ser ut som eld.

"Det är härligt på stormande haf!"

XXIV.

Sicilien.

(Kust-panorama.)

För några år sedan gjorde jag den såkallade Götha kanal-resan, genom Sverige. På en sträckning af denna kommer man ut i Östersjön, och går "inom skärs", mellan en archipelag af öar, några så stora att de kunna gifva bete åt hela hjor-

dar eller ock bära en liten granskog, andra äro nakna klippstycken, mellan hvilka böljorna brottas. Här fingo vi en lots ombord, alla passagerarna måste sätta sig, lika fördelta på hvarje sida af skeppet. Stora friholtar uthängdes på relingen, för att skydda fartyget för möjliga stötar mot klipporna; ångfartyget skulle passera en hvirfvel. Der herskade en sådan nppmärksamhet och ögonblicklig tystnad, vattnet sprutade högt upp förut, det var som om en osynlig hand fattade i fartyget och svingade det, — klipporna lågo bakom oss, vi voro öfver hvirfveln. I ingen geografi har jag läst om en sådan vid Sveriges kust, deremot väl om hvirflarna vid Siciliens. Charybdis och S ylla äro verldsberömda namn. Vårt fartyg gled öfver Charybdis' strömmar, och vi anade det ej! Hvar är den vilda hafshvirfveln? Man pekade på hafvet tätt vid der vi seglade, men der var ingen särdeles rörelse synlig bland böljorna. Hvar är Scylla? "Se hon lefver ännu!" Man visade mig på Calabriens vilda klippkust ett litet framskjutande fjell med en mörk förfallen stad. Här var stark bränning, fastän hafvet var tämligen lugnt. Svartgrå klippstycken sköto fram der, hvarest böljorna brottades; det var Scyllas tjutande hundar vi sågo. Under en storm tror jag att de måste höras ända till Messinas sandiga landtunga. Vi nalkades denna; mot nordvest lågo de Lipariska öarna och begränsade horizonten.

Sicilien! Du väldiga trefot i det djupa solklara hafvet, var oss hälsad! Du vinlöfsomkransade land, hvarest Gudar hafva lefvat och hjeltar hafva kämpat. Vid hvars kuster ännu Fata Morgana bygga sina luftiga trollslott! var oss helsad! Vi gledo förbi fyrtornet, som ligger på den yttersta punkten af en sandbank, på hvilken ligger ett vackert fiskläge som sluter sig till Messinas förstad. Det var liksom om här begynte en flodseglats; en mängd skepp kryssade förbi, fiskare halade in sina nät och båtar; barn lekte vid stranden. Calabriens klippiga kust hade ett besynnerligt grönt och rödbrunt utseende, ganska olikt norra Italiens och Schweitz's klippor. Det syntes som om ön hade sjudit upp ur djupet, och plötsligen blifvit förvandlad till sten, tunga skyar hvilade på bergen, såsom om de utgjorde ångan efter detta uppsjudande; Aetna var ännu osynlig.

Redan hade vi bugten bakom oss, och sjelfva Messina med sina gulgråa palatser och flata tak. Främmande flaggor svajade i den trygga hamnen, men jag kunde ej upptäcka någon Dansk. En andlig man från Rom, som stod vid skeppets relingar, pekade mot Messinernas stad, och berättade till stor uppbyggelse för oss om ett bref från Guds moder, ett äkta bref, som fanns i kathedralkyrkan, det var egenhändigt skrifvet till Messinas innevånare. Han jublade vid minnet af den berömde Varrefesten, kyrkans prakt och de präktiga upp-

tågen. En syster till honom hade en gång föreställt Gnds moder; en maschin på hjul, (den kunde gerna kallas för ett stort hus, uppfylld med män och qvinnor, gamla och unga, utklädda till Englar, Profeter och Helgon, öfverst satt Messina's skönaste qvinna, föreställande Guds moder,) drogs genom gatorna af Prester och Brödraskap.

"Det är härligt i Messina!" jublade han "Messina nobilis, fidelissima!"

"Der äro sköna qvinnor!" sade en ung Fransman, der äro Scylla och Charybdis, de simma icke längre på vattnet. Men de sitta under vinrankans skugga, och fånga oss med svarta lågande ögon, sköna former och förföriskt smålöje."

Vid sidan af Calabrien, låg Reggio, som för några veckor sedan lidit af ett förskräckligt jordskalf. Här på kusten hade en mängd skepp strandat. Nu låg allt i ett varmt, leende solljus; dock leendet från dessa kuster har något förtrollande. Min tanke flög mellan de millioner, hvilkas hjertan här klappat af dödsfruktan och lefnadslust vid dessa kuster, de millioner som seglat här från den tid Ulysses styrde förbi Polyfems grotta, tills nu, då vår pilsnabba ångbåt flög öfver denna vattenspegel, hvarest Fata Morgana visade sina luftslott. Men i dag syntes inga pelarrader af strålar, inga fantastiska kupoler och Göthiska torn höja sig öfver vattnet. Dock sjelfva kusterna voro Fata Morgana för ögat och tanken. — I djupa grafvar

af lava och aska slumra här hela städer och sköna marmorbilder; men ofvan på dem växa nya trädgårdar och Villor, ofvanför höja sig vilda mörka fjell, hotande som ovädersmoln.

"Alla dalar der," sade den unge Fransmannen: "äro sköna vinlöfshyddor, och i hvarje sitter — icke Amor, men hvad som bättre är än han, de skönaste qvinnor så glödande som Aetna, så lätta som Feen Morgana, men de försvinna icke som hon, då man griper efter dem,"

Mig förekom den närmaste kusten af Sicilien mera vild än leende. Val di demona: Djefvulsdalen, kallas denna sträcka, namnet är mycket passande. Högt på klippan, hvarifrån ett vattenfall nedstörtar, låg Taormina med sin marmorbrud. Det var Bacchi lustiga stad, hvarest Pancratius, Apostelen Pauli lärjunge, störtade Gudens bildstod i hafvet. Från den präktiga ruinen af den gamla Theatern, der en gång ett helt folk jublade vid skådespel af Aristophanes och Plautus, skådar nu herden ensam utöfver hafvet, och ser rökpelaren från vårt skepp, vårt rykande, flygande Aetna.

"Men hvar är Siciliens Aetna?" frågade jag. "Få vi ej se det?"

"Der synes det!" sade man, men jag såg öfver fjellen blott tunga moln, jag lyfte hufvudet högre, och såg nästan rätt upp i luften, och högt öfver skyarna i den klara luften stod toppen af Aetna, betäckt med snö. Dock rundt kring kra-

terns rand var den smält i långa remmor. Hvilken storhet! Vesuvius är blott en sandhög mot denna jätte, Siciliens stolthet och välgörare. Det är en amphitheater för sjelfva de höga gudarna! Hvarje afsats bildar en zon; den nedersta visar oss vinberg och trädgårdar; den andra är en skogsregion med hundraåriga träd; den tredje har blott snö och is; den fjerde rök och eld. Alltid ryker det, alltid sprutar det, men detta sprutande och denna rök, kallas hvila, när icke lava-strömmen flyter milslångt och omstörtar städer, samt ödelägger vingårdar och dalar.

Vi genomskuro Catania-viken, böljorna rullade snabba och lätta omkring oss. Solen sken klart! så långt in i dalen vi kunde se, var Aetna snöbetäckt. Der var ännu Nordens vinter, vid foten deremot Södrens sommar, med friska blomster; med mogna frukter, med palmer och indiska fikon.

Då vi efter middagsmåltiden, åter kommo upp på däcket, höll solen på att gå ned. Hafvet glänste som guld och purpur, luften hade en glans som jag aldrig förr har sett; kusterna, en kolorit, så smältande, så färgrik; det hela visade oss karakteren af det skönaste asiatiska landskap. Syracusa låg drömmande, obeskrifligt vackert.

"Der är santa Luzia född!" sade vår Romerske andlige.

"Ja, och Archimedes," tillade jag. "Det är Agathokles stad! Och der är Arethusas källa!"

"Santa Luzia var Guds dotter!" svarade den andlige och suckade.

Hvilken solnedgång! Hvilket skådespel! Det kan blott gifvas af den hand, som i verkligheten målar den sköna regnbågen på de lätta sväfvande skyarna. Ljudet af en klocka från kusten ljöd ut till oss; det klingade så melodiskt, som en döende svans sista toner, då han nedböjer hufvudet och på de stora utbredda vingarna sänker sig från luften ned i det blå, stilla hafvet.

XXV.

Malta.

Klockan tre om morgonen, hörde jag ankaret falla, och viste då att vi lågo i Maltas hamn. Jag kastade min kappa öfver mig och sprang upp på däck.

Det första jag såg, var den aftagande månen; dess horn voro så smala och böjda, och lyste dock som fullmånen i Norden. Eller kom kanhända denna klarhet i luften, från de otaliga stjernorna? En sådan prakt hade jag aldrig för sett, hvarken under Italiens klara himmel, eller i sjelfva våra

nordiska vinternätter. Venus stjernan tycktes vara en sol, oändligt långt borta, så att den blott kunde visa sig som en punkt; men det var en solpunkt. Dess strålar lekte på vattenytan i kapp med månen. Stjernorna i Norden äro blott glittrande glas, här äro de äkta stenar; Mina händer sammanknäppte sig ovillkorligt, min tanke var hos Gud, i åskådandet af hans herrlighet. Allt var stilla rundtomkring! Icke en åras plaskande hördes i vattnet, icke en klockas ljud! Allt stilla och tyst som i en kyrka!

Jag såg mig omkring, och bakom mig stod en låg, gul klippvägg, hvars högsta punkt var formad till en obelisk, som pekade mot sjernorna. Framför mig och vid sidorna lågo hvitgula, stora sällsamma palatser; dem jag blott kände från "Tusen och en natt," men mellan mig och dessa byggnader, låg stilla och drömmande, det ena stora skeppet bredvid det andra; mitt öga förlorade sig mellan master. Vi lågo i La Valettas bugt; hvarest vi voro inkomna, kunde jag ej upptäcka.

Detta var således den ö, som Homerus har besjungit och Phoenicierna hade bemäktigat sig. Calypsos ö; der Ulysses tillbragte år af sin lefnad, Grekernas och Cartaginiensernas Melitta. On som har sett Vandaler, Göther och Araber, som segerherrar; Grefve Rogers Malta, Johanniter riddarnas verldsberömda ö, nu Englands station i medelhafvet.

Hvilka minnen och hvilka egendomliga scener har icke denna ö att framvisa. Dock blef stjernehimlen för mig i detta ögonblick, en prakt tafla, La Valetta och alla dess stolta skepp, här under verldens starkaste fästning, var blott ramen dertill. Ramen var präktig, en af de präktigaste jag sett, men att jag glömde ramen för bilden det var ju förlåtligt och riktigt.

Jag gick åter till ro, och bokstafligen sagdt blott med himlen i min tanke!

Då jag åter kom på däck, ägde utlossningen rum. Allt var lif och rörelse på skeppet och nedanför detsamma. Hela viken hvimlade af båtar. Bredvid oss lågo två skepp med dubbla lag af kanoner, det ena öfver det andra. Citta nuova, Vittoriosa, La Valetta, uppenbarade sig som en enda stor stad. De i klippan uthuggna fästningsverken smälte samman med sjelfva byggnaderna. Arsenalen, en lång mohrisk byggnad, de flesta palatslika husen, alla tycktes vara formade af sjelfva klippan, derföre att de äro uppförda af dess gula sten och derför smälta tillsamman med den.

Fartyg kommo och gingo. Deras kanoner saluterade fästningen, och blefvo åter besvarade. Båtar med karantänsflagga, rodde raskt förbi de stora skeppen; en mängd jullar som fullkomligt liknade boutiker, lågo stilla vid sidan af vårt fartyg. Några med frukt, hvaraf hvarje slag hade sin särskilda plats, citronen för sig, appelsinen för sig, och stora

gräskorgar bildade rabatten. Fikon, dadlar, russin och mandlar funnos här. Andra båtar innehade kryddor och grönsaker, åter andra skjortor och halmhattar, det var en helt och hållet simmande marknad. Små usla båtar, som syntes färdiga att sjunka, styrdes af halfnakna gossar, som kommo för att tigga. En beständig rörelse var här med passagerare, som kommo från ångfartygen eller gingo till dessa; här låg ej mindre än sju. Turkar, Beduiner, Munkar och Malthesiska qvinnor rodde förbi.

Nedanför fallrepstrappan vid vårt skepp lågo öfver ett dussin båtar med skrikande roddare, som betraktade oss som godt byte. En ung Rysk officer, med hvilken jag gjort bekantskap på resan hit från Neapel, föreslog mig, att vi två skulle fara i land och bese märkvärdigheterna; han ville vara kassör under vandringen, om vi foro åstad.

Flera mohriska fakiner skockade sig omkring oss vid landningsplatsen, för att tillbjuda oss sin tjenst; nu valdes en som skulle föra oss till Hotel de mediterranea. Den ena trasan på honom slog den andra, men han bar dem så stolt som en furste sitt purpur. Ett par kolsvarta ögon ljungade i det bruna ansigtet.

En vindbrygga förer till la Valettas portar; murar och grafvar äro uthuggna uti klipporna, och sjelfva grafvarna se ut som de rikaste trädgårdar;

här var en hel vild skog af orangeträd, bredbladiga palmer, pepparträd och Lotus.

Innanför stadsporten börjar en gata med fruktboutiker. Alla de fruktsorter Södern har att uppvisa, möta här ögat, det är en syn så rik och mångfärgad, sådan man aldrig får skåda i Norden. Här var en rörelse och trängsel, som på Toledogatan i Neapel. Maltesiska qvinnor, aldeles svartklädda och med långa slöjor, som höllos så tätt för ansigtet att blott näsa och ögon voro synliga; Engelska soldater i deras röda uniformer, trasiga fakiner och välklädda matroser; alla i en oupphörlig rörelse! Vackra tvåhjuliga åkdon med blott en häst foro förbi, den mohriske kusken sprang vid sidan.

Snart kommo vi till större gator, der alla husen hade ett palatslikt utseende och tillika en egen prägel af de många grönmålade trädsoffor hvilka stodo långs utmed dem. Alla hufvudgator voro luftiga och breda, dels macadamiserade, dels belagda med lava. Alla så renliga och snygga.

Hotelet der vi stego in, var så komfortabelt och präktigt, som hade det blifvit hitfördt från Drottning Victorias kungliga stad.

Jag satt redan med en Fransysk tidning i handen, då jag fick höra larm utanför; min Ryske reskamrat hade bjudit mannen blott några skilling för sin vandring med oss, och karlen ville ej mottaga så litet. Jag såg huru stor summan var, och fann att den borde förökas, men Ryssen sade nej och

öppnade dörren. Mannen lade penningarna på golfvet, satte foten på dem, med en blick, som på scenen skulle hafva gjort mycken effect; han talade med stolthet och vrede. Jag ville gifva mannen litet mera penningar, men Ryssen hindrade mig, gaf tjenarna en vink, och de förflyttade den missnöjde utom dörren. Och så var den historien glömd.

Jag gick emedlertid straxt efter ut på gatan, der jag väntade att finna mannen, han stod der också omgifven af en hel skock trasiga karlar. Penningarna, som tjenarne hade lagt utanför dörren, lågo der ännu. Jag räckte honom ungefär tredubbelt så mycket som han förut fått, i det jag lät honom förstå att det kom från mig.

Hans ögon rullade vildt, han pekade på de få penningar, den andre bjudit honom, visade sedan sina trasor, höll min arm tillbaka och ville ej emottaga något. Han knöt sin hand mot huset och gick bort, stolt som en förolämpad välboren. Mig förstämde denna första scen på Malta.

Vårt besök gällde nu Domkyrkan, som är invigd åt Johannes döparen. Den är lika så originel som smakfull: alla pelare äro prydda med arabesklika uthuggningar, föreställande sväfvande englar. Sjelfva väggarna hafva ett rikt förgylldt löfverk och alfrescobilder, målade af Calabresaren Matheo; ett präktigt högaltare och rika monumenter öfver Stormästarne. På det blankt polerade golf-

vet pråla brokiga riddarvapen. Orgeln brusade, rökelsekaret svängdes och de knäfallande Maltesisskorna skådade från det himmelska till de jordiska resande. De anade måhända att en af desse ville besjunga dem.

Gouverneurens palats, en gång Stormästarens, ligger ej långt härifrån. Det är en byggnad likaså mörk och skumm utanpå, som den är ljus och präktig inuti. I stora målningar kan man här blifva bekant med Malteser-riddarnes historia på Rhodus. Dock finner man bättre taflor och dyrbarare tapeter på de flesta slott i Europa, men hvad man ej finner på dessa, utan blott i Gouverneurens palats på Malta, är arsenalen. Alla pelare här äro smärta och höga, och helt och hållet betäckta af spjut, yxor och sablar, som äro mycket väl grupperade; de se ut som voro de en del af sjelfva pelaren, som voro de konstiga utskärningar, den ena olik den andra, men alla i samma förhållande, hvarvid allt blifver i harmoni, i hela den oändliga pelarraden. I leder utmed väggarna stå de rustningar som Malteserriddarne hafva burit. Sjelfva väggen är betäckt med deras porträtter, deras sköldar och vapen. Öfverst sitter Stormästaren Vignacourts porträtt, måladt af Caravaggio; en sol strålar öfver det, och rundtomkring rosetter af pistoler, arabesker af bössor, sablar och pilar. De röda blommorna vid Rosaliefesten kunna ej bindas till djerfvare draperier, än dessa vapen bildat.

Uppå den beqväma trappan, som ett halft års barn skulle kunna krypa uppföre, kommer man ut på slottets flata tak; hvarifrån man öfverskådar hela staden, öarna och det vida hafvet. Det låg stilla blått och glänsande, och långt utåt lyste det snöbetäckta Aetna, som en pyramid af carrarisk marmor. Den brännande solhettan mildrades af de friska hafsvindarna. Jag vände mig mot Afrikas kust Malta var mig nu ett Norden, jag kände en längtan, likt flyttfoglarnas om hösten. Min tanke flög till lejonets fädernesland, den följde karavanen öfver öknens sand; flög öfver de svarta skogarna, hvilade vid de guldsandrika floderna, och drömde med Egyptens konungar i de molnbekransade pyramiderna. Ack! månne jag någonsin kommer dit?

Hvilken vidsträckthet rundtomkring! Hela Malta ser ut som en mur i hafvet; nästan intet grönt mötte ögat, blott den gula grunden, som genomskäres kors och tvärs af murade inhägnader och byggning vid byggning. Man ser straxt att denna fläck är den mest befolkade på hela jorden. I ett af de lätta, eleganta åkdonen med en häst för och kusken springande vid sidan rullade vi ut genom porten. Målet för vår resa var *Citta Vecchia.*

Straxt utanför fästningsverken företedde allting bilden af ett Afrikanskt landskap. Vi sågo ej ett träd, ej något grönt, blott den låga nyss uppskjut-

na säden och de stora yppiga indiska fikonen, hvilka liksom öfverhölja jorden och de gamla murarna. Det var en brännande solhetta; vägen gick utmed den af Malteserriddarne anbragta vattenledningen, som är mycket låg, på flera ställen kan man lätt öfverhoppa den, och den ser ut som ett lekverk mot vattenledningen vid Rom. Vägarna äro förträffliga; vi kommo förbi några väderqvarnar, hvilkas egna luftiga byggnadssätt ådrog sig min uppmärksamhet. De måste kunna sättas i rörelse af den aldra minsta vindflägt; de hafva tolf till tjugo vingar, så att dessa bilda en hel rosett. Sjelfva byggningen är af sten, nätt och prydlig; en spiraltrappa af sten förer upp till verket. Alla väderqvarnar, jag sedan såg, på de Grekiske öarne och vid Dardanellerna, hade samma form, men Malta visade mig den första af detta slag.

Utanför Citta vecchia öfverskådade vi hela ön; den låg utan skugga, med en yta så gul och skinande som solen sjelf. Låga murar på kors och tvärs bildade inhägnader, och sträckte sig öfver hela landet, hvarigenom det fick utseende af en karta, hvarpå de minsta gränser äro utstakade.

Citta vecchia, biskopssäte och fordom öns hufvudstad, är en ganska betydlig stad. Kyrkan, som bärer S:t Petri och Pauli namn, är i samma stil som de Italienska kyrkorna, stor, ljus och bro-

kig. Men en resande, som kommer från Italien, är så mätt på att se kyrkor, att till och med en sådan kyrka, som denna ej gör något intryck. Vi sågo äfven katakomberna, de likna fullkomligt dem, som äro under Rom; trånga ohyggliga gångar, och då man sett tio alnar deraf, har man ett fullkomligt begrepp om huru de nästa tio ser ut. Under S:t Paulskyrkan är en källare, hvari står en marmorstaty af Aposteln, som skall hafva varit här, då han vid en storm strandade på Maltas kust. Men hvarken källaren, kyrkan eller katakomberna gjorde något intryck på mig. Jag var öfvermättad af åskådandet af sådana saker. Det gick med mig som med många andra resande: är man på något ställe, der det är något märkvärdigt att se, så gör man det till sin pligt att se det, emedan det står i böcker, och det talas derom. Men ofta är det ej mödan värdt. Hvad som mest intresserade mig i denna stad var folklifvet, de halft beslöjade bondhustrurna, hvilkas ögon blixtrade bakom slöjan; hvimlet af trasiga tiggare och de många främmande matroserna, som hade hyrt sig hästar och jagade åstad på dem med sina blanka hattar, hvarpå skeppets namn stod med förgylda bokstäfver, skinande i solen. Vi hörde här ej ett enda Italienskt ord; allmogen förstod oss ej, de talade en sorts arabiska.

På hemvägen passerade vi en präktig villa, hvars skuggrika trädgård lyste som en doftande bouquett, midt i denna brännande öken. Höga poppelträd och palmer med spetsiga blad växte högt öfver muren. På det flacka österländska taket gingo en mängd beväpnade turkar. Drusernas furste, Emir Beschir, som flyktat hit, bodde här, sade man oss, och derföre var det ej tillåtet att bese trädgården. Många svarta slafvar vandrade omkring på gården; en präktig Giraff stod vid muren och åt af de gröna löfträden. Det hela hade en så Asiatisk prägel, att det till och med utan den lågande solhettan ville och måste bränna sig in i minnet.

Icke långt från karantänshuset, som ser stort och präktigt ut, ligger den engelska kyrkogården; den är nästan öfverlastad med monumenter, alla huggna af Maltas sten. Här var emedlertid ej något monument af särdeles skönhet, ingen inskrift som rörde mig genom sin originalitet; intet stort bekant namn fann jag här, deremot sköna blommor, doftande och stora. Här var varmare än i Norden på dess sommardag, oaktadt det blott var den 17 Mars.

Mot aftonen gingo vi ombord på ångfartyget. Åsynen af hamnen och lifvet der var ett skådespel, som jag aldrig glömmer. Då solen gick ned, ljödo kanonskott, och alla flaggor sjönko på vårt skepp.

Blott få minuter, och natten kom öfver oss utan skymning; men natten såsom den kommer i Södern, klar och genomskinlig med lysande stjernor, som säga: "vi äro solar, hur kan du tvifla på det!" — Rörelsen förlorade sig in i staden, en svag musik ljöd öfver till oss; men snart brusade den i häftiga toner från de två krigsskeppen, som lågo oss närmast. "God save the queen" spelades och sjöngs, så att jag ej hört något dermed jemförligt, men omgifningen bidrog också mycket dertill.

Nu ljöd dansmusik! På ett af skeppen var bal! Sjelfva stjernorna tycktes dansa på vattenspegeln. Båtarne gungade; det var redan sent, innan jag kunde slita mig lös från detta skådespel.

Tidigt om morgonen blef jag väckt af renspolningar på däcket, sedan kolen intagits. Då jag kom upp, sken däcket i all sin friskhet; man gjorde sig klar till segling. Rundt omkring hördes skrik och stoj. De simmande boutikerna med deras handelsmän omringade oss; nakna pojkar tiggde; passagerarne stego om bord. Vår Perser satt redan på kolsäcken bredvid skorstenen; en Beduin, insvept i sin hvita Bennusch och med pistoler och knifvar i bältet, låg med ryggen mot honom, några Maltesiska qvinnor med sina svarta slöjor hade grupperat sig vid maschineriet; Greker i brokiga drägter, med den röda mössan på hufvudet, lutade sig öfver re-

lingen. Vid fallrepstrappan stodo tvenne matroser på vakt och vidmakthöllo ordningen med jernbeslagna hellebarder. Paketer, lådor och kistor uppstaplades! Styrmannens pipa ljöd, röken hvirflade ut ur röret och omkring skeppets hjul; kanonskott dundrade; flaggorna svajade, och med rask fart satte vi ut från Maltas redd, ut på det öppna Medelhafvet, som låg så blått och stilla som en sammetsmatta, utspänd öfver jorden. Hafvet syntes endast såsom ett blåaktigt doft, som en stjernlös himmel under oss. Den genomskinliga luften sträckte sig så vidsträckt för ögat som jag aldrig förr sett den. Ej en enda ljus eller mörk strimma syntes begränsa horizonten. Det var en klarhet, en oändlighet, som ej kan målas, ej beskrifvas, utan genom tankans eviga djup.

NORRKÖPING,
tryckt hos *Östlund & Berling*, 1842.

EN SKALDS
LUSTVANDRINGAR.

EN SKALDS

LUSTVANDRINGAR

i

TYSKLAND, ITALIEN, GREKLAND OCH ORIENTEN;

af

H. C. Andersen.

Öfversättning efter Danska originalet
"EN DIGTERS BAZAR".

I tvenne delar.

Sednare delen.

NORRKÖPING 1843,
På S. T. Durietz's förlag.

Sednare delens innehåll:

III. Grekland.

IV. Orienten.

V. Donau-Resa.

VI. Hemresa.

GREKLAND.

Vetenskapsmannen, Skalden, den berömde

Resanden

PROKESCH-OSTEN,

Österrikisk Minister

i Grekland

och

min Landsman, Archæologen

***Hist. Professorn* ROSS**

i Athén.

De tvenne män, bland de många, som hafva gjort mig vistandet här behagligt och dyrbart, sänder jag dessa blad till tack och minne af vår korta sammanvaro i det classiska landet.

I.

Ett par dagar på Medelhafvet.

Lugnt och spegelklart låg det omätliga hafvet; icke den ringaste rörelse förmärktes hos skeppet; man kunde vandra upp och ned på detsamma, likasom ginge man på det fasta landet; endast då man betraktade kölvattnet, varseblef man, huru skeppet skjöt allt längre och längre bort från Maltas gula klippor.

Vi hade fått sju unga Spanska munkar om bord; de kunde litet Italienska och voro alla missionärer, som nu skulle afgå till Indien. Den yngste af dem var mycket vacker, blek och melankolisk; han berättade mig, att hans föräldrar lefde ännu, och att han sedan sitt sextonde år ej hade sett sin moder, som var honom så kär; "nu får jag ej se henne åter förr än i himmelen!" suckade han. Med tungt och blödande hjerta lemnade han Europa, men han erkände, att det var hans pligt; han var ju Guds tjenare. Så väl han som de andra bröderna hörde till Theresianer-munkarne, en orden, stiftad af den heliga Theresia.

För de flesta om bord var jag den, som syntes vara mest långväga ifrån; jag kom ifrån Norden.

"Från Danmark!" upprepade vår Romerske andlige, som gick till Jerusalem; "Danmark! Ni är alltså en Amerikan?"

Jag förklarade honom, att Danmark låg långt ifrån Amerika, men han runkade på hufvudet såsom frun i "Danskarna i Paris" och sade som hon: "icke så långt ändå!"

Vi hade om bord en påfvelig gesandt, som skulle till Libanon; han var den enda af Italienarne, som visste något om Danmark; han hade känt Fru von Gothen och varit på hennes soiréer i Rom; *Thorwaldsens* namn var honom bekant, och han visste, att vi haft en *Tycho Brahe.* Jag har sedermera gjort den erfarenheten, att Tycho Brahe är den enda af Danskar, genom hvilken Danmark utomlands är mest kändt; Tycho är vår berömdaste landsman, och honom drefvo vi i landsflygt! Danmark är stor som moder, men stundom är hon ingen god moder mot sina bästa barn.

Ännu midt på dagen sågo vi Malta, af Sicilien deremot blott det snöbetäckta Aetna, men tydligt och klart; det lyste som om det varit en pyramid af hvit, solbeglänst marmor. På hafvet gick ingen dyning; det var, som om vi glidit fram genom luften. En ofantlig delfin, större än någon häst, tumlade sig ett par gånger tätt intill skeppet; solen strålade på dess våta, glänsande rygg. Melodier ur "Den

hvita frun", klingade upp till oss från fortepianot i kajutan, och de glada skeppsgossarna hängde i tågvirket och sjöngo: "*quel plaisir d'être matelot!*".

Kommandopipan ljöd, matroserna gjorde sina manövrer. Middagsklockan ringde. — Då vi drucko vårt kaffe, sjönk solen ned i purpur och hafvet lyste såsom eld.

Solen var nedgången, och stjernorna bröto fram med en prakt, som jag ej förmår skildra. Hvilket blixtrande! hvilken glans! Venus tindrade, som om hon varit månen sjelf; hennes strålar kastade en lång strimma utöfver hafvets yta, på hvilken man endast bemärkte ett sagta böljande, likasom om hafvet hade stilla andats. Lågt på horizonten, öfver Afrikas kust, stod en stjerna skinande och röd lik en fyr. Under denna stjerna jagade nu Beduinen på sin vilda häst; under denna stjerna drogo karavanerna genom öknens glödande sand. Huru herrligt att sitta under tältet hos Afrikas döttrar! — Stjernan jagar flammor genom blodet! Jag satt vid skeppets reling — och såg ut öfver hafsytan; phosphoriska ljus lyste genom vattnet, likasom ginge man på hafvets botten med facklor, och dessa plötsligt strålade upp genom vattnet; de kommo och försvunno, likasom om dessa flammor möjligen varit hafvets synliga andedrag.

Allaredan klockan nio var jag i min hytt och somnade genast, medan skeppet oförändradt skjöt sin fart framåt. Då jag tidigt om morgonen steg

upp på däcket, rengjordes det; alla händer voro i rörelse; snart glänste golfvet hvitt och rent, så att det var en lust att se derpå. Uppe der ankarne och trossarna lågo, hade matroserna sin stortvätt, och den var ganska egen. De tvättade i synnerhet sina byxor och lade dem utbredda på däcket och hällde vatten deröfver och gnodde eller rättare skurade dem med en vanlig, något sliten risqvast, på hvilken de emellan qvistarna hade strukit såpa.

Tvenne raska skeppsgossar, helt små, men lifliga som ekorren och fulla af skälmstycken, slagtade höns och höllo först till hönan ett humoristiskt tal, som alltid slutades med "voila!" och så satte de knifven till strupen.

En lätt krusning märktes på hafvet, men allt som solen kom högre upp, blef det så stilla och lugnt som dagen förut; ingen flod-seglats kunde liknas härvid i lugn; här och der långt borta antydde några mörka, blåa fläckar på det vidsträckta, solbeglänsta hafvet, att en hvirfvel der upprörde vattenspegeln. Malta var redan ur sigte, men långt bort vid horizonten stod Aetna, klart och tydligt; i nordost upptäckte vi de hvita seglen af ett skepp, som var det första fartyg vi sett, sedan vi lemnat Malta.

Akterut höllo matroserne sin frukost; hvar och en fick en portion vin, lök och bröd; de voro alla så muntra, och för deras skämt och qvickheter hade de en af kamraterna till skott-tafla.

Persern i den gröna koftanen och med sin hvita shawlturban satt ständigt ensam och lekte med sina öronringar eller med sin sabel; ingen talade till honom, och han icke heller till någon, men emellanåt spelade ett leende kring hans mun, likasom om glada minnen hade upplifvat hans själ, eller tänkte han måhända på hemkomsten, på det myckna, som han hade att förtälja om länder och haf; — jag gick förbi honom, och han fattade mig plötsligt i armen, sade några Persiska ord, dem jag icke förstod, men han log, nickade och pekade på sidan af däcket; min vänliga morgonhelsning återgäldade han med att väcka min uppmärksamhet på tilldragelserna inom vår lilla verld på vår fart öfver hafvet. En liten utmattad fogel, som hade satt sig på tågvirket, flaxade nu sakta ned på däcket. Den var så trött, att den icke längre kunde lyfta vingarna. Han fick snart en mängd åskådare, och jag blef ganska vred på den Romerske andlige, som ville hafva honom stekt, ty han menade, att den skulle smaka utmärkt delicat.

"Vår lille bevingade pilgrim skall ej uppätas!" sade jag; en af löjtnanterne tog honom i sitt beskydd och satte honom på ett segel, som var utspändt såsom ett tält öfver akterdäcket, och gaf honom vatten och brödsmulor, och fogeln blef vår gäst ända till nästa morgon, då han qvittrande flög ifrån skeppet, likasom om han velat säga tack för godt bemötande.

Detta var en märklig händelse för oss alla; dock snart återtog en hvar sin sysselsättning; en satte sig vid klaveret, en annan tog en bok, några spelade kort, andra spatserade upp och ned. Beduinen satt på kolsäckarna, tyst som en ande; ögonen blixtrade i det bruna ansigtet under den hvita bernuschen; de nakna svartbruna benen stucko fram. Persern lekte med sin stora sabel, klappade sina pistoler eller vred silfverringarna i sina svartbruna öron. Kapitenen kopierade ur mitt album en teckning från Marstrand: "blott en spelman", nu hänger den i kapitenens kajuta, och årligen seglar "spelmannen" mellan Marseille och Constantinopel på det stolta skeppet "Leonidas". Jag sjelf läste tyska med en af de fransyska officerarna, hvilken öfversatte Schillers "jordens delning".

Tiden gick förträffligt; vid middagsbordet herrskade glädje och lif. Solnedgången var oändligt skön; stjernorna tindrade så klara, så strålande. Det var ej möjligt att förnimma skeppets fart, om man ej höjde sitt öga mot tacklingen och stjernorna; då märkte man farten såsom om stjernehimmeln hade rört sig och skeppet legat stilla. Det var något så upphöjdt, så poetiskt i dessa aftnar på det lugna, oändliga hafvet, att jag saknar språk derför. Detta lugn utom mig speglade sig i min själ! Hemma i Norden hafva blott få minuter af mitt lif gifvit mig hvad jag här njöt under hela timmar.

Ännu sågo vi Aetna såsom en hvit pyramid i nordvest, och allt annat rundtomkring oss var det oändliga hafvet, men vid middagstiden upptäckte mitt öga en hvit fläck i nordost; den kunde ej vara ett skepp, ty dertill var den för vidsträckt, men möjligen en sky. Jag trodde, att det var den Grekiska kusten, och frågade kapitenen derom; han skakade på hufvudet och sade, att vi först nästa dag kunde få Grekland i sigte; det låg emellertid ganska riktigt i det väderstreck, der jag nu trodde mig se land. Men hvarken han eller någon af passagerarne varseblef något.

Då jag på eftermiddagen, kort före solnedgången, sökte samma punkt som förr, strålade den nu lika så starkt som Aetna; den kunde ej vara någon sky, den hade icke förändrat kontourer, den stod oförändrad som för tre timmar sedan.

Kapitenen tog sin bästa kikare och ropade: "land!" Ja, det var den grekiska kusten, det var en bergstopp vid Navarino, som snöbetäckt, strålade i den klara luften. Först af alla hade jag upptäckt Grekland.

"Aldrig förr har jag hört", sade kapitenen, "att någon med blotta ögonen har kunnat på en och samma tid se från Medelhafvet både Aetna och den Grekiska kusten; det är märkvärdigt!" Då jag sedermera i Athén berättade detta, yttrade der en lärd, att han nyligen i en kritik öfver ett engelskt arbete hade sett omnämnas samma märkvärdighet.

men recensenten betviflade det på det högsta. Dock sjelf har jag nu sett det. Snön på Aetna och snön på de Grekiska bergen gör det i klart solsken möjligt att här se land både i öster och vester. Grekland! jag såg alltså för mig detta snillets stora fädernesland! under detta berg sträckte sig Arkadiens sköna dalar. Tusende tankar såsom en skara af flyttfoglar, den ena skild ifrån den andra, flögo mot detta skinande berg; — men solen sjönk ned, och tankarna svingade sig från jordens minnen till himlens oändliga prakt.

Nästa morgon var jag uppe före solen; det var den 20 Mars. Så blodröd som jag aldrig förr har sett henne, uppgick hon underbart oval; dagen rann upp öfver det så lugna och stilla hafvet, och långt, långt bort till höger lågo Moreas kuster, klart och tydligt. Det var det gamla Lacedæmon, som vi sågo. En stel klippvägg sköt lodrätt ned i hafvet, och inne i landet höjde sig snöbetäckta, pittoreska berg. O, huru jublade ej mitt hjerta! —

— *Jeg seer skinnende Luft! jeg seer lysende Vand!*
Og Bjergkysten hist er Grækenland.

II.

Panorama af södra Morea och Cycladerna.

Vi närmade oss Morea, mullbärslandet, såsom dess namn betyder, och hvilket det har erhållit efter

dess utseende af ett mullbärsblad. Der strömmar Eurotas, der låg det gamla Sparta, och der finnes Agamemnons graf. Dessa fjell-kontourer med samma solljus och skuggor, dem vi nu sågo, visade sig äfven för Phoenicier och Pelasger; böljorna sjöngo äfven då liksom nu. Hela scenen är oförändrad. Vi seglade nästan under Cap Matapans klippor; naken och utan vegetation föreföll oss hela kusten. Starka bränningar bröto sig mot klipporna, hvarest ingen stenget klättrade, ingen herde eller jägare syntes. Dock i sjelfva denna nakna vildmark hade hvarje fläck ett värde, ett intresse, långt större än det vi känna för det rikaste landskap, ty det var Grekland, som vi sågo. Den varma minnets violblomma, den vi gömma i vår psalmbok, har för oss ett större värde än den friska, doftande rosen; minnet har en färg och ett doft, som i verkligheten icke finnes.

Vi passerade den yttersta udden af Mainotternas land; Mainotterna, en Spartansk folkstam, som ännu aldrig blef underkufvad; ett folk, modigt och tappert, rått och vildt, men gästfritt som i Lykurgi tider *).

Efter några timmars segling låg till höger om oss ön Cerigo.

---

*) Namnet Mainott härleder sig ifrån det grekiska ordet Maino: göra rasande, och antyder den vildhet, hvarmed de gå emot sina fiender.

"Cythere!" ropade vår lefnadsglade Fransman, "från dessa fjellar flög Venus i sin vagn, dragen af dufvor! Jag har en aning om, att hennes slägt lefver här ännu; här är den äkta Grekiska marmorn, de äkta Grekiska rosorna, begge framstående med lif och natur! Låtom oss kasta ankar och hylla gudinnan, som ännu har ett altare i hvarje menniskas hjerta!".

Vårt skepp ilade förbi. Sjön gick högt; det blåste från bergen. Morea sträckte det nakna Cap Malio ut bland de skummande bränningarna. Huru vildt och ödsligt var icke detta landskap! och dock låg der en menniskoboning, en eremits hydda, så afstängd från hela verlden och blott omgifven af skriande sjöfoglar, tätt vid det brusande hafvet. Det var omöjligt för sjelfva det beväpnade ögat att upptäcka stigen mellan klipporna, som förde till eremitens hem.

Hyddan var låg och liten, den hade en glugg till dörr och fönster; nära intill den rörde sig en menniska, det var eremiten på Cap Malio, som var det första lefvande väsen vi sågo på Greklands kust. Hvem var han? Hvad hade drifvit honom ut i denna vilda ödemark? Ingen besvarade mina frågor. Han och hans hydda hafva här varit sedda i flera år. Skeppen med sin lilla menniskoverld segla förbi, han ser på dem som på drömbilder; han ser på dem såsom han ser på de hvita hafsmåsarna; han läser sin morgon- och aftonbön, när hafvet är

lugnt, och när det i stormen sjunger sin mäktiga choral.

Vi aflägsnade oss allt mer och mer. Mot nordvest höjde sig ur de skummande böljorna en klippa, danad såsom en gigantisk hjelm; aftonsolen färgade den med sina röda strålar; jag ansåg den som en förpost af Cykladerna, men först emot natten kunde vi närma oss dessa.

Redan i morgongryningen var jag på däcket. Några seglande fartyg kryssade oss tätt förbi, som om de varit jettelika sjöfoglar, de der velat slå vårt skepps tackling med sina hvita vingar.

Himmelshöga, nakna stenmassor reste sig som torn upp ur vattnet; det var ön Melos, som är urholkad af eld och vatten; det var Siphanto, Serpho och Thermia; vi seglade likasom i en kanal emellan begge dessa sednare. Magnetgrufvor äro der under stenskorpan, doftande rosor ofvanpå, men den resande ser ingen ting deraf, kusten visar sig naken och vild.

Solen stod bakom ön Mycones berg; den bestrålade Paros och Anti-Paros, men inga marmorfjellar skimrade här, den gråa klippan låg tung och död i vattnet; intet gaf oss en aning om dess herrliga stalaktit-grotta med dess under. Vi sågo Naxos klippor, der Ariadne gjutit tårar, der Mænaderna med lösta lockar omkring de mjella skuldrorna dansade i stjernklara nätter och sjöngo sina hymner Bacchus till ära; men höga fjellar gömde för oss dess vinbekransade, frodiga dalar. Dio, Jupiters helgade

berg höjde sig allvarligt mot den himmel, från hvilken menniskorna hade förjagat de gamla gudarna.

I vår skoltid kallade vi klassikerna de "torra"; de klassiska öarna visa sig ännu mera torra, dock det är med de flesta af dessa som med dessa författare: man måste intränga uti dem, och då se vi vinrankorna slingra sina saftiga grenar öfver de solbeglänsta dalarna, då se vi antikens minnen såsom storartade tankar i skaldernas verk. Sköna qvinnor helsa oss, och skönhetens helsning är såsom melodier ur våra käraste sånger.

Skeppet styrdes hän mot en ganska liten ö, på hvilken stod ett hvitt, smärt fyrtorn, och då vi kommo det förbi, öppnade sig för oss Syras hamn. Böjd som en hästsko omkring bugten, låg der en stad med hvita, glänsande hus, liksom om det varit ett läger af tält på den gråa bergsidan. Det var ett litet lifligt Neapel; biskopens slott, häruppe högt på berget, återkallade i mitt minne Sanct Elmo. Jag hade tänkt mig alla Grekiska städer blott såsom ruiner och lerhyddor, men staden på Syra visade sig treflig och inbjudande.

En hel skara Grekiska båtar rodde ut till oss, och fast de lågo i lä om vårt skepp, stötte de dock hvart ögonblick tillsamman, ty sjön gick högt. Jag lät kasta ned mina saker i en af de närmaste och sprang sjelf efter; från ångfartyget ljöd ett lef väl! till mig från vännerna, dem jag i hast hade vun-

nit och sannolikt ej mer skulle återse i denna verld. Jag blef vemodig deröfver.

Roddarkarlarna satte årorna i rörelse, det gick emot land, men vi voro långt ute, böljorna vaggade vår båt som om den varit ett appelsinskal; den var nära att kantra i den starka sjögången; böljorna spolade öfver oss; ändteligen kommo vi in i hamnen, der skepp låg vid skepp och den ena båten tätt intill den andra.

Hela kajen var uppfylld med Greker i trånga tröjor, hvita fostaneller och med röda mössor på hufvudet; det var ett rop och ett stojande. En äldre karl räckte mig handen och helsade mig god morgon, och jag stod på Grekisk botten. Tacksamhet mot Gud, glädje öfver att vara här och dock en viss saknad uppfyllde mig i detta ögonblick.

På det fransyska ångfartygs-kontoret fick jag veta, att först efter sju dagar inträffade det Österrikiska ångfartyget, ty det Grekiska var sönder och gick alltså ej; dock en lägenhet fanns för mig samma dag, så vida jag ville finna mig i att begynna min ankomst till Piræus med några dagars karantän. Det fransyska krigsångfartyget Lykurgus, som kommit från Alexandria, der pesten just nu rasade, hade redan i flera veckor legat med karantänsflagg här vid Syra, det skulle i afton segla

till Piræus och der på tre dagar sluta sin karantän. Jag tog straxt en båt och satte ut igen på den svallande sjön hän till Lykurgus, på hvilken den gröna flaggan svajade. Mina saker blefvo kastade öfver i en tom båt, som med en tross var fastgjord vid skeppets fallrepstrappa; matroserna halade in den, och mina saker voro om bord; nu först kunde jag göra en vandring i staden.

Nära vid kajen låg en öppen träbutik med lergolf och ohyflade bjelkar; den hade en vind, som blott sträckte sig öfver halfva stugan; den andra hälften hade blott tak utan fyllning. Det var en kafé. Rundtomkring de små borden sutto Greker och främlingar. Öfver elden stod kaffekitteln; en vacker Grekisk yngling rörde i den med en käpp, den han vred omkring med begge händerna, så att kaffet blef jemntjockt, och sedan slogs det kokande i koppen*). Tvenne ryska matroser dansade här ef-

*) Kaffet i Grekland och Orienten är alldeles förträffligt, ja så utmärkt, att den resande, som kommer från detta land, icke snart finner smak i det, som tillagas på vanligt europeiskt sätt. Man dricker här äfven det tjocka; kaffet är jemnt, men derföre icke grumligt; det males till ett mjöl, alldeles som chokolad. Någon kaffesump vet man således icke utaf här.

ter en skrällande fiol, på hvilken en gammal Grek filade.

Jag gick längre in i staden; gatorna voro särdeles trånga, och på den förnämsta, som slingrar sig omkring bugten, var butik vid butik, der det såldes om hvartannat klädningsstufvar, victualier, saffiansskor och frugter. Framför "hotel della Grece" sutto på en brokigt målad träaltan Greker och Österlänningar, alla med långa pipor. Blott en Frank träffade jag och det var en Ryss, som straxt sporde mig, hvad jag ville här i detta fördömda land, hos dessa menniskor? "Alla äro de kjältringar", sade han; "förbannade vare dessa Lamartiner och skribenter, som skildra dessa land så, att man får lust att resa hit! jag önskade, att jag hade en af dessa galningar här, jag skulle min själ rådbråka honom! — jag kommer från Constantinopel, jag har gjort touren till lands längs kusten, och blifvit plundrad af Albanesare; hvarje tråd hafva de tagit ifrån mig; min tjenare hafva de mördat, här ligger jag och väntar på creditiv och penningar! det är ett nedrigt land och ett elakt folk! Hvad vill ni då i Orienten?" Det var en i sanning mycket behaglig emottagning. Emellertid gick jag dock öfver till den närmaste barberaren, satte mig mellan de andra Grekerna på träbänken längs med väggen; en vid densamma fästad läderrem spändes mig

om halsen, den skarpa knifven flög lätt som en fjäder öfver hela ansigtet, hvilket sedan beständktes med Eau de cologne. Barberaren frågade, om jag vore Engelsman, och då jag sade, att jag var Dansk, tryckte han mig till sitt hjerta och ropade: "brave Americani!" Jag försäkrade honom deremot, att jag icke var någon Amerikan utan en Dansk; han nickade glad, lade handen på hjertat och berättade, såsom jag förstod, huru kära Amerikanerne äro för alla Greker sedan frihetsstridens tider, då de Amerikanska skeppen tillförde dem proviant.

Jag gick genom gatorna; på dessa hvimlade det af menniskor, men icke en enda Grekinna såg jag till. Fönstren i alla husen voro invändigt betäckta med jalousier eller långa gardiner. Snart kom jag på mera folktomma gator, som lågo högre upp åt bergsidan; framför de flesta husen här var ett slags förgård med en stor löfhydda af ett enda vinträd. Blomkrukor stodo på murarna och på husens flata tak; gatan var framför de enstaka husen belagd med mosaik, stenarne bildade stjernor och cirklar. Jag gick in i hufvudkyrkan, som i förhållande till de Italienska och dem jag hade sett på Malta, var liten och obetydlig, men deremot i förhållande till kyrkorna i Grekland af ansenlig storlek. Altarväggarna strålade af förgyllningar och heliga bilder, stora silfverlampor hängde i rader öfver hela kyr-

kans bredd; ett par små gossar lekte härinne. Mitt sinne och mina tankar voro stämda till andakt; Gud var det enda, som jag här kände; jag kunde hafva böjt mitt knä för att få luta mitt hufvud mot hans hjerta, och i tankarna gjorde jag det.

Den högst belägna delen af staden stod ännu under byggnad, gatan syntes såsom en väg i ett stenbrott; det låg block och stycken af klippor der husen byggdes; men herrlig var utsigten öfver staden och hamnen till den lilla ön med det smärta, hvita fyrtornet. På den motsatta sidan af bugten låg karantänshuset. Jag såg öarna Tenos, Delos, Naxos och toppen af Andros; då jag rigtade min blick ut mot dessa öar, gick ett ångfartyg förbi; jag kände flaggan, det var Leonidas, det försvann under kusten af Delos. "Farväl! Farväl!" ropade jag, ingen hörde det, skeppet var borta, jag såg blott röken, som ännu liksom en sky låg mellan öarne.

Emot aftonen gick jag om bord på Lykurgus. Sjön gick starkt, två glada Greker rodde mig, och hvarje gång vågen reste båten så, att vi voro nära att falla öfver bord, jublade de högt. Främmande ansigten mottogo mig om bord. Vid solens nedgång lyftade vi ankar och skeppet styrde nordost om Syra, der vi fingo smult vatten. Det var en herrlig, stjernklar afton. Icke med någon hade

jag ännu gjort bekantskap, jag satt på en kanonlavett och såg på den praktfulla himmelen; en främling i österländsk drägt vände ryggen åt mig, jag betraktade honom, han såg på mig tillbaka, nickade vänligt och vidrörde sin turban, det var Persern, med hvilken jag hade seglat från Neapel; vi begge voro de enda gamla kamraterna från "Leonidas"; han syntes blifva glad öfver vårt möte, hvilket jag också blef; han ville alltså äfven till Athén, och derifrån hem; han bjöd mig några frugter, och jag bjöd honom några tillbaka, men ingen af oss kunde med ord göra sig förstådd för den andra. Jag pekade mot den herrliga stjernhimmelen; han lyftade handen till sin turban. Jag fann, att jag dock måste säga något, om än blott en tirad af ett språk, som var beslägtadt med hans, och hvad visste jag då annat än första raden af Genesis på Hebreiska, man hjelper sig så godt man kan, jag pekade mot stjernorna och sade: "Bereschit Barah Elohim Et Hoschamaim Veet Haaretz!" och han log, nickade och ville nu också säga allt hvad han kunde af ett språk, som han trodde vara mitt:

"Yes Sir! verily! verily!".

Det var hela vår konversation; ingen af oss visste mera, men goda vänner voro vi.

III.

Bugten vid Piræus.

Tidigt på morgonstunden hörde jag ankaret falla! jag gick upp på däck, vi lågo i viken vid Piræus, den såg ut som en liten insjö; ön Aegina, öfver hvars höga berg höjde sig ännu högre berg på Morea, det ena djerfvare än det andra, syntes tillstänga inloppet, som var mycket smalt; tvenne flytande tunnor tjenade såsom sjömärken, och om aftnarna bär hvardera af dem en lykta till fyr. Jag räknade i Piræus omkring 130 hus; bakom dessa och bakom en stensatt, gul jordhög och grågröna oliv-träd höjde sig Lykabettos och det lägre liggande Akropolis. Bergen Hymettos och Pentelikon begränsade landskapet, som hade ett förstelnadt, hårdt utseende: "det steniga Attika" sade också de gamla. Till venster låg en liten halfö med några buskar, en högt liggande väderqvarn och det nya karantänshuset; till höger sträckte sig en naken, stenig slätt ut till Parnesbergen, hvilkas vågformiga och brutna linier voro af en stor, pittoresk verkan.

I denna bugt, der Themistokles årligen lät 60 galerer löpa af stapeln, lågo nu blott ett par

små Grekiska skepp och en båt, deremot en mängd stora Engelska, Fransyska och Österrikiska fartyg, samt två ångfartyg förutom vårt. Välklädda Greker rodde förbi oss, och fram på dagen kom en båt med en Dansk, som önskade mig välkommen!*). Det blef mycket att höra, mycket att besvara. Danska tungor talade med kärlek för Danmark, och med hänryckning om Grekland; men blott på afstånd kunde vi tala, vårt skepp låg i karantän, hvilken först blef slut om morgonen på tredje dagen.

Dagen gick snabbt till ända och med aftonen begynte ett skådespel, som jag aldrig förr har sett, och som ingen kan med ord eller färger återgifva. Bergen Hymettos och Pentelikon, som i dagsljuset hade ett gråaktigt utseende, blefvo vid solnedgången röda såsom om de varit byggda af alla Greklands rosor; öfver hela dalen utbredde sig ett blekrödt skir, dock icke såsom om man sett dalen genom en rosenfärgad slöja, nej, här var intet spår af luftiga dimmor, alla föremål lågo så klara, så underbart nära, och dock fann man, att de voro milslångt aflägsna. Aegina och bergen på Morea hade en mera lilas-färg; den ena bergsträckan höjde sig bakom den andra, och hvardera smälte bort

*) Professor Køppen, hvilken der är anställd såsom lärare vid militärskolan i Piræus, var den förste jag kände.

från violett till svartblått. Nu sjönk solen, signalskottet ljöd, flaggan sjönk, — hvilken ensamhet! intet träd, ingen buske var synlig! Hvilken stillhet mellan dessa berg, hvilket lugn låg ej öfver den vidsträckta slätten, och huru genomskinlig var ej denna luft. Jupiter tindrade allaredan oändligt högt deruppe, Carlvagnen syntes ännu längre bort, men alltefter som jag betraktade den, rullade den med natten närmare; stjernorna tittade fram allt mer och mer, som om det oändliga rummet skolat uppfyllas med eldkulor, som om den blåa grunden skolat bortträngas af ett strålande ljus. Stjernorna skimrade i luften; de strålade i vattnet med ädelstenens blixtrande glans. Från Piræus ljöd matrosernas sång; ett bloss var upptändt på stranden; utanföre husen gick folk med ljus i händerna. Blott en enda gång hördes en åra plaska i vattnet, då en båt rodde oss förbi; annars var allt så stilla; sjelfva hafsmåsarna, som skriande flaxat omkring oss, hade nu gått till hvila.

Hvilken Guds kyrka med grafvar, monumenter och stora minnen! Aftonens frid var den skönaste själamessa öfver de döde.

IV.

Ankomsten till Athén.

Det var den tredje morgonen i Piræus och vår frihets timma slog; jag tror det låg ett dussin Grekiska båtar omkring vårt skepp; jag sprang i den första och bästa, och med raska årtag gick det emot land, der det höll en mängd droskor, gamla karreter och öppna vagnar, hvilka alla syntes sannolikt hafva uttjenat i Italien, och nu på sina gamla dagar gjort en utvandring till Grekland för att börja tjena ånyo. Det är blott ett par år sedan, som det sträckte sig emellan Piræus och Athén ett kärr, omkring hvilket kamelerna gingo, belastade med varor; nu är här en förträfflig landsväg och en butik med förfriskningar; för en bagatell åker man denna väg, som är en knapp Svensk mil. Alla våra saker lades i den gamla karreten, som blef alldeles fullpackad; koffertar och nattsäckar tittade ut genom begge fönstren. Sjelfva sällskapet kom i tre stora vagnar; bakpå den, i hvilken jag satt, hade vi en präktigt utstyrd Grek, hyrlakejen från Hotel du Münich i Athén; han var så rikt och välklädd, att han på en maskerad i Norden kunnat mer än väl blifva ansedd för en Hellenisk prins.

Vi rullade jublande ut från Piræus. Matroser med blanka hattar sutto kring kaféerna, hvilka förekommo mig som stora stugor af bräder; ett hurra uppstämdes för oss, då vinglasen tömdes. Vägen gick öfver lemningar af antika murar, som bestått af en gul stenart, hvilken ännu utgör klippgrunden här; vi foro i galopp, det dammade förskräckligt, men dammet var ju klassiskt.

Snart uppnådde vi olivskogen, Minervas heliga olivskog; en trädbutik stod på hvardera sidan af vägen. Citroner och apelsiner voro här utställda, garnerade med en rad af flaskor med vin och likörer; medan våra hästar här fingo friskt vatten, framkommo tiggare med stora tenntallrickar; vi gåfvo dem alla, de voro ju Greker.

Liksom i Athéns bästa dagar, far man nu från Piræus genom den stora olivskogen. Framför den låg Akropolis så som jag så ofta har sett den på taflor, men nu såg jag den i verkligheten. Det stilla Lykabettos med sin skinande, hvita eremitboning trädde tydligare fram; jag såg Athén. Få steg från staden, tätt vid vägen till höger, står Theseus-templet, så helt och stort med sina präktiga marmorkolonner, som genom tiden nu äro blifna gulbruna.

Jag kunde icke rätt förlika mig med den tanken, att jag vore i Grekland och att jag rullade in i Minervas stad. Hermes-gatan, den största i Athén,

är också den första för de resande, som komma från Piræus; men den börjar med en rad af hus, som efter europeiskt begrepp synas högst ömkliga och fattiga. Efter hand kommer man dock till större och bättre tvåvåningshus, liknande dem i staden på Syra; detta oaktadt var det åtminstone hos mig något, som sade: här är Greklands hufvudstad. Akropolis stod såsom ett gigantiskt högsäte för en konung högt öfver alla de små husen, och midt på gatan, der vi foro, prunkade ett palmträd så högt, att jag aldrig sett dess like; ett litet staket omgifver stammen, som annars snart skulle förstöras af de åkande Grekerna, hvilka, stående i de gamla droskorna, ila framåt såsom i en kapplöpning. Af allt omkring mig tilldrog sig denna palm mest min uppmärksamhet; sedermera fick jag veta, att då gatan lades, skulle palmen hafva blifvit nedhuggen emedan den stod der folk skulle köra, om ej vår landsman Holsteinaren Professor Ross hade bedt för palmen och så fick den stå qvar. Jag döper den derföre till "Ross' palm", härefter hafva alla resande och resebeskrifvare sig att rätta! Grekerna lägga vi på hjertat att minnas, att deras land utgör bryggan från Europa till Orienten, de böra derföre vårda de orientaliska ziraterna, och en praktzirat är denna palm; de flesta andra i Athén äro förstörde, man finner blott två eller tre.

Vi höllo vid hotel du Münich; värden är en Grek, värdinnan en Tyska, och "die schöne Wie-

nerinn" kallas hon. Man gaf mig det bästa rummet, och det var alldeles sådant, som man finner det på ett värdshus af tredje rangen i hvarje liten tysk småstad. Jag hade nu alltså ett hem, ett hem i Athén.

Det första intrycket af staden vill jag söka att återgifva och berätta, huru jag här tillbragte den första dagen.

Den förfärliga målning af Grekland, och särskildt af Athén, som jag hört i Neapel, fann jag öfverdrifven ända till löjlighet. Jag vill tro, att för 6 eller 7 år sedan allting här möjligen befann sig i så dåligt skick som man sagt, men man må erinra sig, hvad ett år betyder för ett land sådant som Grekland, hvilket befinner sig i ett fortfarande utvecklingstillstånd. Att jemföra Grekland med en gammal stat, är detsamma som om man ville jemföra barnets och den fullvuxna mannens utveckling. Sju månader äro för det förra, hvad sju år äro för den sednare.

Athén förekom mig så stort, som en Dansk småstad, t. ex. Helsingör, och såg ut som en liten stad, hvilken i hast blifvit uppbyggd till marknad. Hvad man här kallar bazarer, utgöres af små, krokiga gator, med trädhus på båda sidor, der man ser uthängda brokiga strumpor, klädesstycken, o. s. v.; på andra ställen köttvaror, frukt, gamla och nya böcker, m. m. Kusken, som körde vår dro-

ska, köpte sig en, hvars titel jag såg. Det var *Homers Ilias*, tryckt i Athén 1839.

Athén har ett par Grekiska eller rättare Turkiska kaféer, samt en ny Italiensk, så prydlig, att den ganska väl kunde taga sig ut i Hamburg eller Berlin. *Café Greco* i Rom är i jemförelse dermed blott en sandhåla under en trappa. Unga Greker, alla i nationaldrägt, men starkt snörade och försedde med lorgnett och glacéhandskar, rökte cigarrer och spelade billard. De voro äkta Grekiska sprättar och behöfde blott något ändra drägt för att vara fullkomliga lättingar i hvilken Europeisk hufvudstad som helst. Vid gatuhörnen stodo hela rader med Malthesiska lastdragare och solade sig.

Den mest bebyggda delen af Athén sträcker sig mot Akropolis, men staden är rundtomkring under tillbyggnad och synes växa äfven under de få veckor, som en främling der uppehåller sig. Konungens nya slott höjer sig emellan staden och Hymettos. Det är en marmorbyggnad, till hvilken hvarje sten är huggen från det närbelägna Pentelikon. I försalen skådas redan bilderna af Greklands hjeltar från frihetsstriden. Universitetet står äfven under byggnad. Det är en Dansk, Christian Hansen, som bygger det. Dess form är ett liggande latinskt H. Ett par kyrkor och flera boningshus för Ministrar och köpmän växa från timma till timma. Och hvilka äro här handtverkare? — Man har sagt mig, att det är bönder, soldater, röfvare,

som gripit till murslefven, hammaren och sågent De hafva sett främmande arbetare och hafva strax, blifvit murare, smeder och timmermän. Grekerna äro ett läraktigt folk.

Såsom nyss nämndes, öfverträffar anblicken af Athén i allt den föreställning derom, som man i Neapel hade väckt hos mig. Jag sade det till Professor *Ross*, som genmälte, att en Grek från Chios, (Romers födelseort), och hvilken Grek, efter sin ställning och omgifning, kunde anses mycket bildad, ehuru han aldrig sett någon större stad, blifvit så förvånad öfver den storhet och yppighet, som han fann i det nuvarande Greklands hufvudstad, att han hvarje ögonblick uttryckte sin förundran, och då någon, som sett honom i 14 dagar, yttrade, att nu kunde han väl Athén utantill, utropade han: "Utantill! — Aldrig med en sådan stad. Här är alltid något nytt att se och höra! Hvilka nöjen! Hvilka beqvämligheter! Här äro vagnar, i hvilka man kan åka! Hvar dag regementsmusik framför slottet! Här finnas kafféer, tidningar, skådespel, der de både sjunga och tala! Det är en förundransvärd stad!" —

Jag hade föreställt mig, att jag i Grekland skulle finna mig så främmande, så aflägsnad från hemmet. Och jag tyckte mig här dock vara hemma. Danskar och Tyskar emottogo mig så vänligt. Redan första dagen befann jag mig i ett Danskt hus, hos Drottningens Hofpredikant Lüth, en Hol-

steinare, gift med en Danska från Fredensborg, hvilken hade sin yngre syster hos sig. Mina landsmän infunno sig här, och jag träffade vår Danske consul, Holländaren Travers, som talade Danska mycket väl. Champagnern skummade! Med ett besök i den nya theatern skulle jag sluta min första dag i Athén.

Litet utanför staden ligger theatern, som utgör fyra etager, och är vackert dekorerad; dock det skönaste jag der såg, var åskådarne i Grekiska drägter i logerna och på parterren. Här voro flera sköna Grekinnor, men alla dessa voro från öarna, som man sade mig, ty i sjelfva Athén funnos få, som voro vackra. En Italiensk trupp gaf här representationer; prima donnan hade nyss genom en kabal blifvit uthvisslad; jag hörde *altera donna*, som var högst obetydlig. Sjelfva representationen bestod af bara plockgods; vi fingo ouvertyrer ur "Norma" och ur "Bronzhästen"; en akt af "Barberaren" och en af *Gazza ladra* ("skatan") samt dessutom en ballett.

Från parterren kom man i en slags foyer, der förfriskningar erhöllos. Rummet var ej lysande; så väl tak som väggar voro sammanfogade af ohyflade bräder; den långa disken var icke prydligare, några Greker serverade der punsch, mandelmjölk och kaffe.

Då theatern ligger ett stycke utom staden, gjorde det en förunderlig effekt, att midt i natten

komma ur detta hus efter representationen af "Barberaren" och "Skatan", och då se sig förflyttad under en österländsk stjernhimmel, som lyste så, att man knappt såg utsträckningen af den öde slätten begränsad af höga berg. Allt var här ensligt och stilla; man kunde tro sig i ett ögonblick genom en förtrollning vara förflyttad från theatern till den folktomma öknen. Denna storartade naturens dekoration, hvad var icke den emot dessa målade kulisser! Ensamheten spelade ett drama, som visade oss, huru småaktigt allt var derinne, hvarifrån vi kommo. Just igenom motsatsens ringhet kände jag Greklands hela klassiska storhet.

En enstaka marmorkolonn stod på vår väg i grus bland hedens ljung; ingen visste hvilket tempel den hade prydt. Folket säger, att det är den pelare, vid hvilken Christus blef bunden, då hans bödlar piskade honom; det tros, att Turkarne hafva kastat den i hafvet, men hvarje natt kommer den åter hit tillbaka. Ensam stod den hvita pelaren och pekade i den stjernklara natten mot Guds himmel.

V.

Akropolis.

Denna fritt stående klippa med sina marmorruiner är hjertat i det gamla Athén; dess minnen sträcka sig ända in i en fabelaktig tid. Då Arons mandelstaf blommade, skjöto Athänäs lagerträd unga skott och Neptuns saltkälla sprang fram ur fjellet*). Framför ändan af den breda Eolus-gatan sträcker sig en plats så ojemn som den kan vara genom dess nedrifna lerhus och kullstörtade murar. Upp ur gräset höjer sig här vindarnas torn, der i Turkarnes tid Dervischerne bodde; tvenne höga cypresser peka sörjande mot himmelen; ett Turkiskt badhus med många kupoler, en enstaka palm och en ur en gammal mur framqvällande källa äro det mest pittoreska i den närmaste omgifningen.

Jag gick öfver platsen; vid källan stod en vacker Grekisk flicka med sin lerkruka på skuldran;

---

*) 1400 år före Christi födelse förde Cecrops en koloni från Sais till Grekland och byggde här på fjellet borgen Cecropia. Erectheus och Cecrops ligga här begrafne. På Perikles tid blef det nuvarande Parthenon uppfördt af Phidias och byggmästarne Iktinos och Kallikratides.

det var en liten tafla, men en mera storartad låg framför mig. Ofvanför de oregelmässigt uppförda husen höjde sig upp mot kalkklippan en grön backe, hvarest en flock får betade i sällskap med fem à sex unga kameler, hvilka lyftade sina långa halsar i vädret och utvidgade stolt näsborrarna, i det de slogo med nacken; ruinen af en ödelagd fästningsmur sträckte sig öfver den gröna slätten; gångstigen slingrar sig längs utmed densamma öfver grus och sten, förbi djupa, tätt intill hvarandra liggande, brunnar utan ledstänger; jag följde denna gångstig och snart lågo stad och hus bakom mig.

Hvarje fläck här har en historisk betydelse, vid hvarje steg träder man här på en af minnen helig jord; det mäktiga klippstycket till venster, som synes genom stora naturkrafter vara lösryckt från Akropolis, är det ställe, der Paulus talade till Athenienserna; nu satt en ensam herde der med sina tvenne hundar och såg ut öfver den vidsträckta slätten, der olivskogen frodas; men blott flygtigt betraktade jag denna tafla; snabbt flög mitt öga hän öfver klippgrunden med de uthuggna trappstegen, på hvilket ställe Solon och Plato hade talat; Akropolis var målet för min vandring, Akropolis tilldrog sig all min uppmärksamhet; blott det vidsträckta hafvet och Moreas pittoreska berg blefvo en enda gång målet för min tanka.

Genom en öppen port, hvars gamla, jernbeslagna dörr hängde på blott ett enda gångjern, träd-

de jag inom fästningsmurarna från Turkarnes tid; ett par likstenar af marmor med inskrifter tjenade till karnis för porten. Litet nedanföre ligger ännu, med höga hvalfgångar af stora qvaderstenar danande en halfcirkel, den så kallade Herodestheatern.

Ännu en liten förgård, bildad af de ödelagda fästningsverken, måste jag genomvandra; ett segelgarnsnöre hängde på den skröpliga porten, trädklinkan sprang upp, och jag stod på en något större gård, hvarest man af sönderbrutna marmorpelare, krossade bas-reliefs och murstensstycken hade uppfört ett litet vakthus; till hälften påklädda Grekiska soldater med simpla, grofva militärrockar, löst kastade öfver skuldrona, lågo i åtskilliga grupper och rökte sina pappers-cigarrer. En spelade mandolin och sjöng en Grekisk visa. Ett par steg till och vägen går mellan ur jorden uppgräfda marmorblock och kullstörtade kolonner; den obevingade segergudinnans tempel, de herrliga propylæerna och ett fallfärdigt göthiskt torn från medeltiden ligga framför oss.

Denna uppgång är och har alltid varit den enda, som förer till Akropolis; från alla andra sidor höja sig klipporna lodrätt, och starka murar på dessa gjorde det än mera otillgängligt.

Under Turkarnes tid voro propylæernas pelargångar tillmurade och utgjorde en del af batteriet; nu stå marmorkolonnerna fritt, och sönder-

brutna marmorbilder uppgräfda ur gruset äro uppställda i rader på det snöhvita golfvet. Det blåste starkt häruppe; vinden susade mellan de herrliga pelarne, hvilka i solljuset kastade starka skuggor.

Jag gick genom propylæerna och stod nu på en plats, så förstörd och ödelagd, att jag aldrig förr har sett dess like. Det var som om en jordbäfning hade kastat de gigantiska kolonnerna och karniserna om hvarandra; här fanns hvarken väg eller stig längre; jag gick öfver gruset af ödelagda lerhyddor från Muselmännens tid, der gräs och Acanthus nu sköt frodigt upp; här och der syntes ödelagda cisterner, här och der stora brädskjul, i hvilka man hade kastat menniskoknotor och uppställt vaser, basreliefs och gipsmodeller; här lågo rostiga sönderspängda bomber från Venetianernes tid. Några hästar gingo på bete här uppe; och såsom i en sandgrop till venster stod Erectheus' tempel med sina caryatider; en lutande pelare fyller platsen framför den caryatid, som Elgin har röfvat åt det Engelska museum. Skelettet af en åsna låg framför den förfallna marmortrappan. Litet till höger visade sig Parthenon, praktruinen på Akropolis, som genom sin storhet, stil och sina relieffer ännu förvånar! Det är ett tempel öfver alla tempel, men hvarje pelare är barbariskt sönderskjuten, hvarje basrelief i frontespicen är stympad, och dock är det förvånande hvad som ännu finnes qvar. Under Venetianernes belägring flög en del

af krutmagasinet i luften; i frihetskriget var Parthenon ett mål för kulor och bomber! och dock hafva dessa lemningar ännu en storhet, som man blott kan uppfatta vid att stå mellan dessa praktfulla kolonner, som bära jätteblock af marmor, såsom om de blott vore bjelkverk. En fallfärdig moské ligger på tvären inne i templet, och tjenar nu till ett tak öfver gudars och kejsares marmorstatyer! på den sida, som ligger åt hafvet till, har tiden gifvit pelarne en rödgul anstrykning, men de flesta af de andra stå så hvita, som om de i år vore huggna i Paros' marmorklyftor.

Hela tempelruinen låg i det starkaste solljus då jag trädde ditin, och såsom fond höjde sig på andra sidan om dalen berget Hymettos, öfver hvars gulgråa stenmassa, utan spår af vegetation, en mörk sky kastade sin skugga. Evige Gud, om alla dock kunde se denna storhet och herrlighet! Tankan blifver stor i stora omgifningar! Hvarje småaktig känsla var död i mitt bröst; jag var uppfylld af en glädje, ett lugn och en lycksalighet, som icke kan beskrifvas, och jag böjde mina knän i denna stora ensamhet.

Få steg från mig, mellan sprängda marmorblock, der den vilda tisteln skjöt fram, lågo menniskoben; man hade kastat en dödskalle på det hvita marmorblocket; detta gjorde ett förunderligt,

djupt intryck på mig; tårarna strömmade mig ur ögonen.

Stormen susade mellan kolonnerna; svarta roffoglar flögo öfver dalen vid Hymettos; alldeles under klippan sträckte sig Athén rätt ansenligt med sina hvita hus med de rökta taken; på bergen Pentelikon och Parnes hade snö fallit. Hvilket skådespel rundtomkring! Dock skönast var det mot hafvet; det sken så stort och vidsträckt, så oändligt blått och vaggade de hvita seglarne. Luften var alldeles genomskinlig, så att jag trodde mig kunna öfverskåda hela Peloponnesus; jag såg de aflägsna bergstopparna kring Sparta, och till höger, deråt Korinth ligger, syntes vägen kort, och dock är den till lands hela dagsresor; med blotta ögat såg jag Akrokorinths hvita fästningsmurar, hvarje hörn som de bildade, och skuggorna, dem de kastade.

Då jag steg ned, mötte jag min reskamrat Persern från Herat; han nickade förtroligt, räckte mig sin hand och pekade åt hafvet till. Det var vårt afsked. Under mitt vistande i Athén besökte jag Akropolis både vid solsken och regn; här firade jag vid ett besök min födelsedag, här läste jag mina bref från hemmet; Akropolis var det sista stället vid Athén som jag besökte, då jag skulle resa derifrån. På Akropolis dröjer min tanka längst, då den vill gästa i Grekland. På detta ställe liksom

hvilade naturen och konsten vid mitt hjerta, här kände jag ingen saknad, utom den, att ej alla mina älsklingar kunde dela denna syn med mig.

En solnedgång, sedd häruppe, är det mest upphöjda jag känner! Jag har sett en sådan här, jag såg den på trapporna till Parthenon; allt var öde och dödt bort emot Hymettos, svarta roffoglar flögo hän öfver dalen, der en ensam hvit kolonn står; en åsna skrek der nere såsom schakalen skriker, solen sjönk ned bakom Salamisbugten, och bergen strålade i de starkaste färger; Aegina var blå såsom de friskaste violer. Samma färger, samma bergformer, som jag såg, hade Plato, Socrates och de andra fornverldens store sett från samma ställe. Det var samma scen de beträdde; jag kände ett ögonblick en tanka såsom om jag varit förflyttad tillbaka i tiden för dessa stora minnen och händelser. Solen sjönk ned, och utan skymning blickade de glimmande stjernorna fram öfver de gigantiska tempelruinerna! Naturen och konsten liksom hvilade vid mitt hjerta och jag kände, att Guds verk är evigt, då menniskans faller i grus, men ur begge indrack jag en lefvande poesi, hvilken, om Gud låter den blomstra och dofta, skall vederqvicka menniskors hjertan.

VI.

En regnvädersdag i Athén.

Våta, tunga skyar lågo omkring berget Hymettos; vädret var grått och kallt; den ej stenlagda gatan stod full af gul dy efter regnet om natten; de tunna väggarna i husen voro genomblötta.

Landets vigtigaste post, en Grek, som rider med bref och penningar landvägen till Patras, kom i sin våta, tunga skinnpels och ledde den tungt lastade hästen; laddade pistoler hängde öfver dess hals; det arma kreaturet släpade benen efter sig. Vid Apotheket gjordes halt; hästens sjuka ben blefvo ingnidna med salfva.

Regnet föll i stora droppar och började snart att i ymnighet nedstörta. Tre särskilta fårhjordar stodo på den trånga platsen framför kyrkan; de skockade sig allt tätare och tätare tillsammans. Herdarne stödde sig mot sina långa stafvar; under regnet tätt insvepta i sina bruna buldansrockar, och med slokiga hattar neddragna öfver hufvudet, sågo de snarare ut som Grönländare, än som vi hade tänkt oss Grekerna vara; de stodo barbenta i den gula gyttjan. Regnet sköljde ned; först emot

aftonen öfvergick det i duggregn; blåsten sönderslet skyarna och dref dem omkring som dimmor.

Jag vågade mig ut. Ett par svarta familjer, som under Turkarne hade varit slafvar, såg jag krypa fram ur deras låga jordkulor. Hustruns hela påklädnad bestod i en slags släprock och ett smutsigt linne; hon låg och öste vatten ut öfver dörrtröskeln, medan de små svarta barnen, af hvilka blott en hade en röd ylleskjorta, dansade i gyttjan.

Som en öcken utan väg eller stig syntes hela sträckningen från detta, det sista huset på gatan, ut till Pentelikon och Parnesbergen. En man i fårskinnspels, med pipan i munnen, red hän öfver heden, hustrun och den fullvuxna dottren sprungo bakefter; hustrun bar på sin rygg ett litet barn i en rensel; under sin ena arm bar hon en jerngryta och under den andra en tom svinhud, som hon hade haft till vinsäck. Dottern släpade på ett stort bylte. De talade högt och gladt; mannen vände sig gravitetiskt om och nickade, red så på raskare, och hustrun och dottren höllo hästen i svansen, på det att de skulle kunna hinna med. Allt gick i den bästa ordning, en hvar intog, efter vanan, sin riktiga plats.

Hvilken tafla! dessa nakna berg, öfver hvilka skyn ligger våt och tung, som om den ville störta

ned i dalen, och sjelfva dalen utan hyddor, utan herdens bloss, blott med sin blekgråa timian och denna vandrande familj! — Är detta Grekland? Hvarföre hvila fädrens missgerningar på barnen allt intill hundrade led!

Der den breda befarna vägen gick fram, på hvilken unga själfulla Atheniensare jublande vandrat till *Platos* akademier, rider nu, bland öcknens ljung, den halft förslafvade, fattige bonden; hans åsna känner spåret som hon skall följa. Den plats, som genom Plato fått en helig betydelse, den plats, från hvilken Andens ljus strömmade ut öfver det öfriga Europa, framvisar nu blott en grupp af vantrifna olivträd. Sandhögen tätt bredvid är *Kolonos*, med hvilken Oedipos' odödliga namn är förenadt.

Jag tog vägen dit öfver den våta, öde slätten. En vattenrännil, som blott på få ställen ligger litet öfver jordytan och der har en slags betäckning af sten, är nu Athéns vattenledning från bergen. Man blifver blott der uppmärksam på den, hvarest den till hälften är ödelagd, ty för att skaffa sin boskap vatten hafva herdarne tagit bort flera af de ofvanpå liggande stenarna och kastat dem åt sidan; den lossnade jorden flyter efter regnsqvalet ner i vattnet och grumlar det.

Jag stod på Kolonos. En murad graf, i form af en likkista, finnes här uppe. Här har man jordat den för kort tid sedan afdöde Tysken K. O. Müller, till hvilken vetenskapen står i så stor förbindelse. Hans stoft hvilar i det land, der han kände sig lyckligast! Den jord, som han älskade, emottog hans stoft. Ung och lycklig, midt under loppet af sina sträfvanden, innan några förhoppningar om honom blefvo svikna, fann han döden; hvad kan vara lyckligare!

Jag klättrade upp till grafven, och önskade hvad jag alltid har önskat: ett kort, men lysande lif! — Och vinden blåste kallt och skarpt från bergen; våta skyar drefvo mig förbi, men i sjelfva denna nordliga kolorit var det ej något, som förde mina tankar mot Norden. Öfver hela landskapet låg en storhet, som sjelfva Schweitz icke äger; der nedtrycka bergen, här äro dalarna stora som bergen; Greklands natur är i sin sorg för stor att aflocka oss tårar, man upplyftes af densamma.

VII.

Rhapsoderne.

Grekerne hafva ett slags kringvandrande spelmän, en hvar i sitt yttre en sann Homäros, dock

stundom äro de raska ynglingar, som i följd af böjelse och sin musikaliska talang hafva valt detta lefnadsyrke. De kunna en otrolig mängd sånger; vid vakteldarne på bergen, framför de rika Grekernas eldstäder föredraga de sina sånger, ja utföra till och med hela musikstycken på mandolinen: jag har hört dessa sånger, hört dessa melodier vid deras nationaldansar.

De sista dagarna af Mars var det min plan att göra en utflygt till Delphi; jag hade då kunnat tillbringa den andra April, min födelsedag, på *Parnassen*, den verkliga Parnassen, men gudarne ville det ej; Delphis dalar lågo höljda af snö, floderna strömmade öfver sina bräddar, det var fuktigt och kallt, jag måste stadna qvar i Athén, men sånggudinnorna voro mig dock bevågna, jag fick på denna dag både sång och musik, och det den mest originella, som jag hörde i Grekland.

Då jag kom ned från Akropolis, der jag ensam hade tillbragt morgonstunden, fann jag på mitt bord ett bref med inbjudning från Ross, att efter som jag i dag icke kunde komma till Parnassen, skulle Parnassen komma till mig! Mera kunde jag ju icke önska! Det var just i Athén tvenne vandrande Rhapsoder, unga Greker från Smyrna; de skulle för mig sjunga folkets bästa visor; men inne i rummen måste vi höra dem, ty regn och storm

herrskade derute. Skyarna hade spänt sina våta strängar ned till jorden, och stormen grep i strängarne; en mäktigare harpa kunde Gudarne icke stämma, och jag var egoistisk nog att låta det alltsammans ega rum på min födelsedag, som firades af Glaukopis Athänä.

Jag kom till Ross. Rhapsoderne togo plats; den ena hade sin Venetianska mandolin i knäet, den andra spelade violin, ett instrument, som först de sednare åren kommit i bruk hos dessa kringvandrande virtuoser. Begge buro en blå Grekisk drägt och på hufvudet hade de röda mössor; begge hade vackra, själfulla ansigten, mörka ögon, och vackert tecknade ögonbryn.

Jag vill tro, att det var tillfälligt, men ganska märkvärdigt var det —; i den ordning sångerna följde, bildade de en hel ny Grekisk historia.

De började med en Grekisk klagosång, diktad af sjelfva folket, då det ännu var under Turkarnes ok; de sjöngo om sina hjordar och sina döttrar, som fördes bort; det ljöd icke så, som när två sjunga en och samma visa, nej, stämmorna korsade hvarandra så originellt; hvardera hade sin sorg, sin förlust, men det var dock samma historia, samma smärta, som uttalade sig. Halft sakta och halft klagande blef den föredragen, såsom om fruktan bundit deras tungor; men några gånger

svallade smärtan öfver i ett vildt skri; det var såsom om ett helt folk gräte, det var något sönderslitande och hjertskakande, som i Israels sång vid Babylons flodor.

Nu följde en sång af Rhigas, mest själfullt sjöngs strofen:

"Sparta, Sparta kan du sofva?
Vakna ur din djupa dödssömn!" *)

---

*) "Vaknen upp, J Hellas' söner!" En bekant sång af Rhigas, Grekernes Beranger; han lefde i Venedig som rik köpman, och använde sin förmögenhet till unga Grekers uppfostran; hans sånger, som nu äro på allas läppar, bidrogo mycket till att uppelda frihetstankan hos det förtryckta folket. Han blef som bekant är, af Österrike utlefvererad till Turkarne, som i Belgrad läto genomsåga honom lefvande. Af nu lefvande Grekiska skalder är Alexander Sutzos den, hvars sånger äro mest omtyckta. Han är född i Constantinopel, af en rik Grekisk familj; under den Grekiska revolutionen flydde han till sin onkel Michael Sutzos, Hospodar i Wallachiet, sedermera Grekisk gesandt i London; denne sände honom till Paris för att der vetenskapligt bildas, men han återvände snart till Grekland och skref der sina "Satirer", slöt sig till oppositionen mot Kapodistria och flydde till Hydra, der han skref satirer, som äro samlade i hans arbete: "Samling af folksånger". Vid Konung Ottos

Och åter ljöd en krigssång, som till melodien var underbart beslägtad med Marseiller-marschen, och dock var den, som man sade mig, Grekiskt original; den antydde Grekernes strid; och rhapsoderne sjöngo samma sång, som folket hade sjungit vid Konung Ottos intåg i Nauplion, jag sjelf kände mig djupt rörd; ett folks historia skrifven med toner går djupare till hjertat än den, som skrifves med bokstäfver.

Plötsligt grep den yngsta rhapsoden i strängen, och violinen återgaf ett potpurri ur "Fra Diavolo", "Robert" och flera Fransyska operor; det var afskyvärdt! det förekom mig såsom en uppenbarelse, som förkunnade, huru alla dessa folksånger skulle förstummas, och främmande toner tränga in bland folket; allaredan nu höra Grekerna hellre dessa Auberska melodier än sina egna sånger.

Till slut fingo vi en Turkisk sång; något förfärligare har jag aldrig hört; jag trodde först, att det var en parodi, men Ross försäkrade mig, att detta icke var förhållandet, och sedermera har jag i Smyrna och Constantinopel blifvit öfvertygad om sanningen deraf. En stämma började ganska sakta

ankomst gick han åter till Paris, der han skref på Grekiska tragedien Marko Botzaris, som nyligen är uppförd på theatern i Athén. Hans sednaste arbete är på prosa: "Den förviste".

och obegriplig till och med för den, som kan Turkiska; stämman klingade som om en drömmande mumlade något; jag trodde mig höra en berusad opiidrinkare våndas under en ryslig dröm; hela accompagnemanget bestod i ett knäppande på en och samma sträng, alltid samma ton. Det var något så fruktande, så förtvifladt i denna sång, omqvädet ljöd såsom om sångaren plötsligt vaknade upp och skrek, då han blefve mördad.

Då rhapsoderne lemnade oss, fattade de våra händer, kysste dem och lade dem sedan, efter Grekisk sedvana, på deras panna. — Jag var hänryckt öfver hvad jag hade hört.

Om förmiddagen Grekiska visor, om aftonen folkdansar, det var en verklig festdag. Holsteinaren Lüth, Drottningens hofpredikant, förskaffade mig detta nöje; dansarne voro äfven ur folket; hans tvenne Grekiska drängar, en gammal kafévärd och tvenne unga handtverkslärlingar från staden utförde dansarna. Rhapsoderne läto mandolinen och violinen klinga, och vid några ställen sjöngo de dertill en kort sentens, eller uppmuntran till glädje: "fröjden eder!" "lifvet är kort!" "kärlek och smärta! kärlek och fröjd!" "dansen J unge!"

Hela raden rörde sig graciöst hän öfver golfvet, den som var på flygeln uppträdde som en slags dansande chorförare, de andra betraktade hans steg och ställningar och gjorde dem sedan efter. Barnflickan der i huset, en Grekinna från Zea, som var serdeles

vacker, hade tagit sina bästa prydnader på sig, turbanen isynnerhet klädde mycket väl det mörka håret och den sköna pannan; hon begynte nu med tvenne af karlarne en dans från hennes hemort. Något behagligare kunde man ej önska sig att få se, och likväl voro, som sagdt är, alla de dansande folk ur de lägre klasserne. Hon höll icke karlarne i handen, utan i deras bälten, de rörde vid hennes axlar och till en början gick det långsamt fram och tillbaka alldeles som en promenad; alla hennes rörelser antydde lugn, hos männen deremot andades de lif och passioner; hon ville slingra sig från dem, de höllo henne fast, blick och miner uttalade starka känslor, men blott en var den gynnade.

Efter att de hade dansat och sjungit för oss, dansade några af vårt sällskap en Tyrolerdans för dem, hvilken behagade dem så mycket, att de sökte under dansen likna de dansandes ställningar. Den ene af rhapsoderne, som skulle hafva, enligt hvad man sade, en poetisk talang, bad, att få höra en sång från Norden, "en hyperboreisk sång", som han uttryckte sig.

Jag lät honom då höra innehållet af visan om den Danske bonde, som bad, att honom måtte tillåtas, att få bära Kung Fredriks lik till hans sista hvilostad. Och han hörde, huru folket sjöng från stadens vallar ett djupt, vemodigt farväl! och kistan körde vid fackelsken ut öfver den med snö

betäckta landsvägen; ett fattigt ljus var satt i den minsta hydda nära vid vägen, och der stodo de gamle med sina barnabarn; de sågo facklorna brinna, knäppte händerna tillsammans och sade, "nu kommer kungens lik!" — Och allt som jag sjöng visan, såg jag tårar perla fram i den unga tjensteflickans ögon. Den yngsta af rhapsoderne bad vid dess slut, att ännu en gång få höra innehållet.

"Det har varit en god Konung!" sade han och såg på mig med en bedjande blick, att jag skulle sjunga om melodien, och jag sjöng den.

Då jag sent på aftonen gick bort, följde de tvenne rhapsoderne med. Det regnade icke mera, men öfver himmelen foro dimmiga skyar lätta och genomskinliga, så att man genom dem kunde se de glimmande stjernorna; vid vår sida sträckte sig den stora, tysta slätten upp mot bergen. Det var så stilla och tyst som i Roeskildes dôm, der Kung Fredrik hvilar.

Plötsligt tog den ene af rhapsoderne sin violin och spelade några takter af melodien till: "den Danske Bonde og Kong Frederik!" Kanhända diktar han sjelf en visa efter den, som han nu hade hört och sjunger mellan Greklands berg och i skuggan under Asiens plataner en sång om kungen i Norden, som blef buren till grafven af den sörjande bonden.

VIII.

Daphne.

Rundtomkring Athén sträcka sig flera stora sädesfält, men ingen stängsel skyddar dem mot gående eller ridande, hvilka så väl till häst som fots fortsätta sin väg hvarthän de vilja öfver säden; ägaren skulle blifva förvånad, om de gjorde annorlunda, sade man mig, då jag föreslog att gå utomkring åkern. Af körvägar finnes blott en, som är god, nemligen den emellan Athén och Piræus. De andra, den till Thebe och den öfver Eleusis till Korinth, äro ännu så godt som ofullbordade; men på sjelfva de korta stycken, på hvilka man skulle kunna köra, blifver det ofta äfventyrligt att komma fram, ty hästarne vilja icke draga här, de blifva istadiga, vända om eller kasta sig på jorden; jag har flera gånger då hört kuskarne säga: "de gå icke, de känna icke till dessa vägar! men vill ni åka till Piræus, så skall ni få se, att det är hästar, som kunna springa!" Man nödgas sålunda hvarje ögonblick stiga ur vagnen, kusken leder hästarne, och det går i skridt framåt.

Näst efter vägen till Piræus är den till Eleusis säkert den bästa; straxt utanför Athén passerar man, just der olivskogen börjar, den verldsberömda floden Cephisus, som nu blott består af tre små vattendrag, hvilka man lätt far förbi utan att märka dem. På andra sidan om olivskogen blifver trakten mera ödslig och vild, vägen sträcker sig här, tätt vid antika hjulspår i klipporna, jemn och bred ned mot hafsbugten och följer denna ända till Eleusis, som nu blott består af omkring tjugufyra lerhyddor och några ruiner af gamla tempel; ett halft tjog fiskarbåtar såg jag i hamnen.

Midt emellan Athén och Eleusis ligger i vild ensamhet det under revolutionen ödelagda klostret Daphne*), som är uppfördt i Morisk stil och nyttjas nu till kasern åt de gensd'armer, som äro här för vägens säkerhet.

Onekligen är Daphne en af de mest intressanta och pittoreska punkter mellan Athén och Eleusis; jag var här i sällskap med Ross och Greken *Philippos Joan***).

Man visade mig Aeginas mörkblåa, höga berg; tunga skyar sväfvade öfver himmelen. Salamisbugten låg kall och dyster; den hade i denna be-

*) Det Grekiska ordet Daphne betyder, som bekant är, ett lagerträd.

**) Professor vid universitetet i Grekland, och talar förträffligt Tyska.

lysning helt och hållet charakteren af en Nordisk insjö; den med timjan och cypressbuskar beväxta klippan tätt vid vägen framvisade en mängd af små inhuggna fördjupningar, som antydde nischer, hvari votivtaflor voro uppställda; dessa och några här och der kringspridda marmor- och porphyrblock äro det enda, som påminner om det Venustempel, som här en gång stod.

Luften var kall; skyarna kastade starka skuggor på de nakna bergen; nära intill oss låg den vidsträckta klosterruinen, till en del omgifven af höga murar, i hvilkas sprickor frodades buskar och andra krypväxter*). Utanför voro uppresta tvenne trädskjul; det ena utgjorde ett slags kafé, det andra en art bazar för resande eller aflägset boende bönder. Dessa trädskjul vid ruinen gåfvo landskapet liksom sista penseldraget af Grekisk melankoli.

Vi gingo in på klostergården, som var öfverväxt af alnshöga nässlor, och under dessa skyldes öppna brunnar utan någon omhägnad, vi måste känna oss före steg för steg för att ej störta ned i dem; sålunda kommo vi till den motsatta muren,

---

*) Kyrkan är omkring sex eller åtta hundrade år gammal och byggd på det ställe, der fordom ett Apollotempel stod; af detta finnes ännu en stor marmorkolonn qvar i kyrkans mur; för längre tid sedan funnos der tre, men tvenne af dessa hafva blifvit bortförda af Engelsmännen.

som syntes oss mest beqväm att bestiga, och snart stodo vi på kyrkans till hälften instörtade tak, der vegetationen var lika så rik som sjelfva byggningen var ödelagd. Ett trappsteg häruppe utgjordes af det omvända locket på en stor marmor-sarkofag, en annan trappa bestod af ett stycke af en refflad marmorpelare. Reseda, fogelgräs och tistel skjöto fram öfverallt. Flädermössen flögo på ljusa dagen öfver oss; här voro de hemma, här var deras rike, till och med när solen strålade på deras vingar.

Inne i sjelfva klostret äro munkarnes celler förvandlade till ett stort stall, i hvilket gensd'armerna hafva sina hästar, som nu gnägga der munkarne förr gjorde bön.

Kyrkan är präktig och kunde ännu sättas i stånd; vi stodo under dess kupol, som pråla i mosaik med en Christusbild. Frälsaren håller i sin venstra hand bibeln och utsträcker sin högra för att välsigna. Under revolutionen lägrade Turkarne sig här; de tände upp ett bål härinne; muren är ännu svart af röken; de rökte sina pipor och roade sig med att skjuta på de Christnas Frälsare deruppe i kupolen, och deras kulor träffade hans ena öga, hans mun och hans heliga gloria; spåren synas ännu tydligare i mosaiken; de utskrapade helgonbilderna på altartaflan och ditmålade oanständiga scener, medan kamraterna skrattade och jublade sitt bifall dertill. En mängd dödskallar och benknotor, funna under buskar och nässlor utanföre,

lågo nu kringströdda i en vrå mellan sjelfva altaret och den enligt bruket i Grekiska kyrkorna uppförda altarväggen, som har trenne dörrar och från ofvan till nedan är öfvermålad med heliga bilder; äfven dessa voro till största delen utplånade, men tre små lampor voro upphängda och brunno härinne. De putsas af den gamla Greken, som bor i brädskjulet och der lagar till kaffe och skänker i ett glas *raki**) åt de främmande. I denna kyrka döptes han, i denna kyrka slöt han vänskapens förbund och i denna blef han vigd. Detta allt skedde under Turkarnes herravälde; vännen stupade i frihetskriget, hans ben hvila nu måhända under hedens buskar, hustrun har sin graf tätt bakom den remnade muren, hvarest löper en stig mellan acanthus och nässlor; ett olivträd är planteradt nära intill en igenfallen brunn, och under detta olivträdet ligger hustrun.

Den gamla Greken har uppsigt öfver lamporna i detta ödelagda Guds hus; han och soldaterna hålla der hvar högtidsdag sin andakt, och stundom när en Grekisk prest far förbi, binder han sin häst vid brädskjulet, går in i kyrkan och läser en messa. Den gamle Greken är då ofta den enda åhöraren.

Om några år härefter sofver också han under olivträdet; hvem ser då efter de brinnande lamporna? hvem rycker då bort nässlorna från grafven?

---

*) Grekiskt bränvin, som beredes af torkade drufvor.

Lamporna skola brinna, lampor af silfver äro då upphängda! rosor skola blomstra der nu nässlorna stå! Greklands goda genius tillhviskar oss detta! Daphne skall resa sig ur sitt stoft här vid Eleusisvägen, hvilken af främlingar skall lika mycket befaras, som den Italienska nu. Daphne skall åter blomstra! I gården, der tistlar och nässlor frodas, skall lagerträdet grönska, rökelsen dofta och de knäfallande barnen se ett heligt sår i Christi öga, mun och gloria, hvilka en gång blefvo sönderskjutna af Turkarnes kulor.

Välsignelse och lycka öfver det land, som födde en Theseus, en Plato och en Socrates!

IX.

Frihetsfesten.

Den sjette April är den Grekiska frihetsfestens dag; på denna dag begynte upproret, på denna dag flöt det första Turkiska blod; korset står nu planteradt, der halfmånen stod, korset lyser på ruinerna, dödstillhet herrskar i dalarna, hvarest krigsbullret ljöd. Öfver hela landet, i den fattigaste by, svajar frihets-fanan i dag, herden vandrar till tempel-ruinerna i de ödsliga bergen, upphänger der en brinnande lampa framför de förvittrade bilderna

på den remnade muren och läser sin tacksägelsebön. Grekland är fritt!

I Athén bivistade jag i år denna fest. Det var en vacker solskensdag; icke en sky syntes på himlen, ingen kall vind blåste från bergen! Regementernas musik klingade på morgonstunden genom gatorna. Från mitt fönster såg jag de krigiska lederna af unga, vackra Greker med bruna ansigten och mörka ögon; en liten fana svajade på hvarje lans. Det såg bra ut, men de skulle hafva varit ännu vackrare, tror jag, om de hade varit klädda i Grekiska drägter; i dessa utländska uniformer sågo de ut som främmande truppar. På gatan sprungo vackra Grekiska gossar i hvita fostaneller och röda tröjor. På balkongerna stodo rikt klädda Greker med bjerta färger och guld- och silfverbroderier i sina galladrägter samt med dolk och sabel vid sidan. Qvinnorna hade sina rika hårflätor upplagda kring den lilla röda hufvudbonaden, sammetsroben stod öppen framtill och visade ett förgylldt lifstycke, som slöt sig kring den fulla, svallande barmen; de flesta män och qvinnor hade en myrtenquist eller en bukett af levkojer i handen. Bönderna från bergen med fårskinskappor och höga mössor lutade sig stolta mot kyrkans låga stenkolonner och sågo efter de ridande soldaterna. Hundrade lampor brunno i kyrkan; jag kunde från mitt fönster känna rökelsen, som strömmade ut genom den öppna dörren. Den Ve-

netianska mandolinen klingade och den silfverskäggige gubben sjöng Rhigas's krigssång:

"Vaknen upp, J Greklands söner!"

Athéns största kyrka, som ligger på Eolusgatan, har alldeles icke utseende af en kyrka och är ej eller uppförd för kyrkliga bruk; men då Athén fick ett hof, var vid hvarje högtidlighet en hvar af de då varande kyrkorna för liten att rymma ett hof, diplomater och autoriteter; man måste altså dertill välja denna byggnad, som är ett hvitkalkadt hus med ett slags Veranda af plankor och bjelkar och har på sidan en liten trappa af råa bräder upp till en smal dörr, som förer till den kungliga stolen. Jag trodde, då jag första gången såg byggningen, att det var en theater eller ett rådhus. I dag var kyrkan helt och hållet uppfylld endast af prester, den kungliga familjen, ministrar och embetsmän; den vakthafvande officeraren beviljade emedlertid mig såsom främling inträde. Den Grekiska biskopen i lysande skrud hade plats framför altaret mellan presterna i andelig ornat, som sjöngo en högt oharmonisk sång. Konungen och drottningen, begge i Grekisk drägt, sutto under en thronhimmel af sammet, som var smyckad med krona och spira; kronprinsen af Bäjern i uniform hade plats vid sidan. De religiösa bruken förekommo mig mera främmande och originella än egentligen högtidliga. Medan presterna sjöngo, spelade soldaternas musik-korps så muntert utanför! Det lät

krigiskt och vildt, som om man varit i striden, der presten beder, krigaren sjunger och gevären smälla skott på skott. "Lefve Konungen!" ljöd det i kyrkan då han och drottningen foro. Det var blott tre eller fyra vagnar, de flesta diplomaterna gingo; man märkte, att det var ett konungarike i sin linda. Hela gatan, altaner och fönster voro uppfyllda af Greker; det ena vackra hufvudet vid sidan af det andra, tusende röda mössor, brokiga tröjor och hvita skjortor prålade här i solskenet; de vackra karlarne och gossarne voro en riktig ögonfägnad. Af qvinnorna sågo vi icke många, och de vi sågo voro fula.

Efter frukosten red jag jemte mina landsmän Professor Ross, Köppen, bröderna Hansen och några andra vänner upp till bergen, för att i en af de närmaste byarna åskåda festligheterna. Vi redo nedför den smala bergstigen förbi Lykabettos till byen Maruzzé, hvars usla lerhyddor med hvitmenade väggar och små, frodiga trädgårdar togo sig rätt nätta ut. Alla innevånarne sågo vi på gatan, som var så smal, att folket måste taga sin tillflykt in i husen, då vi kommo ridande på gatan. Framför kyrkan var frihetsfanan planterad; den var hvit med ett blått kors. En liten vacker flicka i en kort sammetskjortel, på hvilken de hvita skinande lintygsarmarne hängde kring de små bruna armarna, hade ett ansigte så regelmässigt vackert, ögonen så mörka, ögonbrynen så fint tecknade;

hon satt på en knippa cypressgrenar tätt vid fanan. Jag vet icke hvaraf det kom, men den lilla, såsom hon der satt på dessa dödens grenar, syntes mig vara Greklands skönhetsgenius, öfver hvilken åter frihetsfanan svajade.

Målet för vår lilla resa var emellertid nästa ort Kephissia. Vägen derifrån kallar man en körväg för dem, som äro dömda att bryta halsen af sig. I det öfriga Europa har man ingen föreställning om en sådan väg; den ojemnaste kan i motsats mot denna kallas syndens breda väg, den förer makligt till h . . . . . e. Grekiska hästar kunna med lätthet klättra på ojemna berg och alltså äfven här; vattenrännilar gingo till en början vid sidan af vägen, men snart midt öfver densamma i en half alns gyttja. Präktiga lagerträd och blomstrande oleandrar växa på begge sidor. Inne på fälten — trädgårdar vågar jag knappast kalla dessa inhägnader — växte vilda päron- och mandelträd. Herdarne drefvo några boskapshjordar, hvaribland voro präktiga stora oxar; vi helsade herdarne på Grekiskt sätt med ett: ”Mött i en lycklig timma!” och de svarade vackert: ”i många år för dig”. Då Grekland var under Turkarnes herravälde, var den lilla staden Kephissia ännu mera blomstrande, sade man; här hade rika Atheniensiska Turkar sina sommarboningar. Athén skall år efter år resa sig upp igen, och snart skola täcka villor växa upp i denna fruktbara nejd. Midt i staden lågo ruinerna af

en Turkisk moské, som nu begagnas till stall. Af minareten var nu blott grunden qvar, men framför den prunkade den största och vackraste platan, som jag hittills har sett. De kraftiga, böjda grenarna bildade en krona, som nästan öfverskyggade hela platsen. På gräsmattan under trädet utbredde vi våra kappor, uppställde vinflaskorna och höllo vår måltid, omringade af Grekiska qvinnor, hvilka, då det just nu var fasta, säkert afundades oss våra välsmakande rätter. Sedan gingo vi en vacker skogsväg, der källorna porlade fram, der allt stod frodigt och grönt och påminte mig om den fruktbara landsträckan mellan Neapel och Posilippo. Vilda fruktträd och doftande rankor växte på båda sidor i en sträckning ända ned till den stora olivskogen; här voro åkerfält, här voro vinplantager; vi sågo hvad Grekland kunde vara, och det förekom mig just på frihetsdagen såsom en prophetisk syn. Midt i småskogen var en klippbassin, bäcken bildade några små fall; vi stego ner, de gröna grenarna hängde öfver våra hufvuden och vattnet plaskade så friskt och klart. Solstrålarna liksom illuminerade löfven, foglarna qvittrade, och på stigen bredvid kom ett tåg af Europeiskt klädda, ridande damer och herrar; de hörde till konung Ottos hof; vi helsade på hvarandra, och de försvunno mellan häckarna. Straxt derpå kom en till, som blifvit efter, en ung flicka till häst, helt och hållet i Grekisk drägt, och med den röda mössan på det kol-

svarta håret. Den kungliga pannan, de lifliga mörka ögonen och den raska hållningen till häst sade oss, att det var en äkta Hellenisk qvinna, som vi sågo; hon for som en vacker syn genom skogen, som de Grekiska alfernas drottning! Det var hjelten Marko Botzaris dotter, hofdam hos drottningen af Grekland och Athéns skönaste qvinna.

Solen började redan att närma sig bergen; vi satte oss åter till häst, men det blef mörkt om aftonen innan vi uppnådde Athén. Hela Akropolis var illuminerad af en mängd eldar; det såg präktigt ut, det strålade högt i den blåa luften, och allt som vi nalkades Athén, skådade vi öfver staden, som om det varit glansen af en gloria, skenet af de många lampor och ljus, hvarmed husen voro illuminerade. Ljus voro fästade på altanerna, ljuskronor flätade af blommor och besatta med kulörta lampor hängde tvärs öfver gatan eller utanföre de öppna butikerna. Frukt-bazarerna strålade af ljus och framvisade glödande appelsiner, mörkbruna dadlar och stora valnötter. I många fönster hade man uppställt lithographier, porträtter af skalden Rhigas, Miaulis, Marko Botzaris och Konung Otto. På Eolusgatan voro flera transparenter; på en af dessa såg man en graf, från hvilken en ung Grek reste sig med frihetsfanan i handen, på en annan såg man ett Grekiskt skepp i stormen. Under alla lästes sinnrika verser på nygrekiska.

En transparent tilldrog sig i synnerhet uppmärksamheten; den föreställde en bock, som åt af ett vinträd; den Grekiska versen derunder är bekant, så väl som den Tyska öfversättningen, hvilken lyder sålunda:

"Frisst du mich auch bis zur Wurzel, doch trag' ich Trauben genug noch,
Wein zu spenden, o Bock, wenn Du — als Opfer erliegst!"

Jag fann detta vackert och passande användt på Turkarne, under hvilkas ok folket hade suckat; emellertid utlade några Bäjrare, som jag träffade, verserna helt annorlunda; de skulle, menade de, syfta på dem, och verkligen har det visat sig, att Grekerna icke gynna dessa främlingar, men under mitt vistande här märkte jag dock ej något bestämdt tecken dertill.

Eolusgatan, den bredaste af Athéns gator, och som i rak linie sträcker sig upp mot Akropolis, hvimlade af glada Greker; ljus och lampor gjorde aftonen till dag; regementsmusiken tågade der fram; husen upp emot Akropolis bildade terrasser för lampraderna, de röda blossen på den öfversta ringmuren upplyste de gamla tempelpelarne med en sväfvande och osäker dager. Sånger vid mandolinen ljödo i de öppna butikerna och i den Frankiska

kaféen trängdes man för att i de färska tidningarna få se hvad det öfriga Europa sade om Candioternas uppror.

Underrättelserne från Creta, såväl de mundtliga som de tryckta i bladen, läto olika, och som ett tillförlitligt rykte hette det, att krut och vapen helt nyligen blifvit i hemlighet bortförda från magazinet i Patras. För Candioternas seger blef mer än en skål tömd af de upprymda Grekerna. Bösskott och sång hördes ända långt fram på natten i staden Athén och i stenhydderna mellan de enstaka bergen.

X.

Marmor-lejonet.

Det var en vacker solskensdag; muntert trafvade vi ur Athén, öfver den vida ojemna slätten, genom Sokrates' födelsestad, der vilda fruktträd bildade små trädgårdar; ett ensamt kloster låg fram emot Hymettos, vi foro i raskt traf; min Agojat sprang vid sidan.

Utsigten mellan Pentelikon och Hymettos framtedde en vidsträckt slätt och det blåa, glänsande

hafvet; vi sågo ön Zea och hela Negropont med dess vackra bergformationer. Vid vår väg låg en enstaka hydda med rörtak, som räckte nästan ned till jorden; hustru och barn kommo ut att betrakta oss, som voro främlingar, vi beställde vårt kaffe hos henne, tills vi skulle komma tillbaka, och redo nu öfver ljung, buskar och höga oleandrar.

Allt var vildt och ödsligt; der stod på heden ruinen af en kyrka med ett präktigt olivträd framföre, det var något att måla! Nära derintill låg ett stort marmor-lejon, ett antikt grafmonument, sjelfva Laïs *) hade ett sådant på sin graf; här var det af en underbar effect att i denna ödemark finna en torso **) af konstens skönaste skapelser. På fötterna ligger lejonet helt och stort, uttrycket i blicken visar, att ett snille fört mejseln.

Frodiga krypvexter slingrade sig kring dess sidor, som om om de ville binda det vid den graf

---

*) En för sin skönhet och sina själsföreträden berömd Grekinna, som, efter sägen, drog betydlig vinst af sin skönhet. Öfvers. anm.

**) Torso är ett Italienskt ord, som betyder stommen af en figur eller kropp, utan armar, hufvud eller fötter, som förvaras såsom en lemning från forntiden. Öfv. anm.

det skulle pryda, den graf, som ingen kände. Just som vi stodo och betraktade lejonet, framsteg en herde, sjungande, ur kyrkruinen, men stannade plötsligt då han fick se oss; det var en melankolisk visa han sjöng, som mina ledsagare kände, den var äkta Atheniensisk, vi bådo honom sjunga om den, han stödde sig mot marmorlejonet och sjöng*):

Den förhexade älskaren.

"Flygen svarta foglar, flygen, resen hem med Gud!
Men ta'n mången helsning med er till min unga brud!
I Athén, der som jag föddes, fån J skygd och lä;
I vår gård straxt bredvid porten står ett päronträd,
Sätten er i trädets krona der och sjungen då:
Henne, som jag älskar, sägen mina små,
Att hon mig ej väntar; hvad hon lider, nog jag vet;
Då jag kom från hemmet blef jag slaf, blott sägen det!
Enkans dotter, hennes dotter, har jag nu måst gilja,
Hon, som floderna förtrollat; att de icke rinna vilja;
Hon, som har förhexat brunnen, att den har ej vatten mer,
Också mig har hon förhexat, jag ej hemmet återser,
Tänker jag att flyga ditåt, snön då kring mig far.
Vänder jag till hexan åter, strålar solen klar".

---

*) Grekerne sjunga alltid i näsan och skriande; detta är altid lika så onaturligt som oskönt, emellertid sakna de icke gehör, det märker man snart då man hör huru de Atheniensiska gatpojkarna hvissla Bellinis melodier, dem de hafva hört spelas af regementernes hoboister framför slottet.

Solen lyste på det hvita marmorlejonet, hvilket de vilda vexterna höllo fängsladt; solen lyste på den vackra, vemodige Greken, som sjöng, och på det vidsträckta landskepet, som var en bild af storhet och ödslighet. Den melankoliska tonen i visan låg utbredd öfver hela naturen, den trängde in i vår tanka och försvann icke derur, då vi betraktade den ensamma hyddan, som fick allt sitt ljus genom den öppna dörren; hustrun stod och fäktade med att få några svarta kakor ut ur den heta askan midt på golfvet; i hvarje kaka hade man i anledning af påsken inlagt ett brokigt måladt ägg. Mannen stod likgiltig och såg hustrun arbeta; en liten gosse lekte i dörren; jag gaf honom en skilling; han log förnöjd och sade mig sitt namn, Demetri. Det svarta brödet med de brokigt målade äggen var hans högtidsglädje, han var lycksalig deröfver och väntade med otålighet den timma, då de skulle tagas ur askan. Den svarta hyddan var hans paradis, marmorlejonet hans ridhäst; på dess rygg hade hans moder ofta satt honom, medan hon plockade vilda bär kring murarna af den ödelagda kyrkan.

XI.

Påsk-högtiden i Grekland.

Catholikernas påsk i Italien och i synnerhet i Rom är storartad och hänryckande. Det är en upplyftande syn att på den stora Peters-platsen se hela menniskomassan sjunka på knä och mottaga välsignelsen. Påsk-högtiden i det fattiga Grekland kan icke uppträda med en sådan prakt, men efter att hafva sett begge, kommer man till den bekännelsen, att i Rom är det en fest, som i prakt och glans går från kyrkan ut öfver folket, men i Grekland en fest, som strömmar från folkets hjertan och tankar, från hela deras lif; kyrkan är blott ingången dertill. Den föregås af en lång och sträng fasta, som hålles mycket noga; bönderna lefva så godt som blott af bröd, hvitlök och vatten.

Den Atheniensiska tidningen utkom långfredagen med svarta kanter i anledning af Christi dödsdag, titelvignetten visade en sarkofag med tårpilar och ofvanför stod en passions-dikt af Sutzos. Sjelfva festen begynte denna afton; jag gick till hufvudkyrkan, som var praktfullt upplyst,

och aldeles öfverfull af menniskor; framför altaret stod en likkista af glas, sammanfogad med silfverplåtar. Kistan inneslöt färska rosor, som skulle föreställa den döde Christus. En förunderlig mängd af bedjande var i detta Guds hus; brokigt klädda prester och biskopar kommo och gingo för altaret, der de läste sina böner. Klockan 9 om aftonen begynte en sorgmusik, och tåget tog sin början från kyrkan genom hufvudgatan till slottet. Från mitt fönster såg jag processionen i sakta långsamt framskridande, och den var en af de högtidligaste, som jag har sett. Det var en tindrande stjernklar afton, så mild och så stilla; rundtomkring på alla altaner och vid de öppna fönstren stodo åskådare, och en hvar af dem hade ett brinnande ljus i handen; musiken klingade upp till oss från sidogatorna, doftet af rökelsen uppfyllde luften. Ett stort hvimmel af menniskor rörde sig framåt; hvar och en var högtidsklädd och hade ett långt, brinnande ljus, till och med de små barnen buro ett sådant. Militär-sorgmusik ljöd såsom om folket burit sin konung till grafven. Omgifven af prester bars kistan med de friska rosorna, och öfver denna hängde ett långt sorgflor, som uppbars af landets förnämsta embetsmän och högre officerare. En trupp af dessa, och derefter den stora menniskomassan, alla, som sagdt, med brinnande ljus, slutade tåget. Det var en stillhet, en sorg,

en andakt, som måste bemäktiga sig hvarje sinne. Utanför slottet, der konungen och drottningen stodo, höll biskopen ett kort tal, och konungen kysste den heliga bibeln. Under hela ceremonien hördes en entonig klockringning, alltid blott två slag och derpå ett kort uppehåll; natt och dag var kyrkan uppfylld af menniskor. Midnatten före påskdagen voro konungen, drottningen och hela hofvet här; presterne stodo bedjande och sörjande omkring den med blommor fyllda kistan; hela folket bad tyst. Klockan slog tolf, och i samma ögonblick framträdde biskopen och förkunnade, att Christus var uppstånden.

"Christus är uppstånden!" jublade hvarje tunga; pukor och trumpeter hvirflade; musiken spelade de gladaste stycken; alla menniskor föllo hvarandra om halsen, kysstes och jublade, att Christus var uppstånden! Utanför smattrade skott på skott, raketer stego i höjden, bloss upptändes, karlar och gossar, en hvar med sitt ljus i handen, sprungo glada i långa rader genom staden. Qvinnorna gjorde upp eld, slagtade lam och stekte dem på gatan; små barn, hvilka hade fått nya mössor och röda skor, dansade i blotta linnet kring elden, kysste hvarandra och ropade likasom de äldre: Christus är uppstånden! O, jag ville trycka ett af dessa barn till mitt hjerta och jubla med det, att Christus var uppstånden! Det var rörande, upplyftande och skönt!

Man vill säga, att det hela var blott en ceremoni, man vill tillägga, och det med kanske någon sanning, att det var den menskliga glädjen deröfver, att den stränga fastan var slut, och att de nu kunde först få äta sitt lam och dricka sitt vin, som gjorde dem så glada; må vara, att detta inverkar något, men jag vågar tro, att här var något mera; här var ett sannt religiöst jubel! Christus var så väl i deras tankar som på deras läppar. "Christus är uppstånden" ljöd budskapet, och det var icke en gammal händelse, nej det var, som om den ägt rum i denna natt, i detta land! det var som om budskapet derom i detta ögonblick hade nått deras öra!

Allt var musik och dans i kungastaden och i hvarje liten stad i hela landet! Allt arbete hvilade, en hvar tänkte blott på glädjen; borta vid Theseustemplet och under Jupiters marmorkolonner var dans och glädje. Mandolinen klingade, de gamle uppstämde sånger, och under glädjen ljöd till välkomst och afsked: "Christus är uppstånden!"

XII

Hofvet i Athén.

Från olivskogen på vägen från Eleusis såg konung Otto första gången Akropolis och sin residens-

stad Athén, som då var ej stort annat än en grushög med några usla lerhyddor och enstaka korsverkshus; några af dessa, förenade genom ett slags parkanläggning, upplätos till slott åt honom, och äro det ännu tilldess det nya marmorresidenset blir färdigt.

Det är en högst enkel boning, som konungen bebor; den skulle annorstädes i Europa gälla för en privat mans sommar-villa; en gräsplan, smyckad med några buskar, sträcker sig framför densamma, dagligen marscherar högvakten upp med musik ur "den Stumma," "Scaramuzia" och "elisere d'amore!" de Grekiska barnflickorna låta de små barnen dansa på armarna efter de lifliga tonerna.

Den unga, högst älskvärda drottningen skall i sitt hem, Oldenburg, blifvit uppfostrad till qvinnlig huslighet; glad och nöjd flyttade hon in i detta tarfliga slott, och folket helsade henne med jubel och med glädje. Alla gator voro vid hennes ankomst, sade man mig, beströdda med rosor; sjelf erhöll hon en bukett af ännu sällsammare och skönare blommor. Potaterne voro då nyss införda i Grekland och man visste redan då uppskatta deras stora värde; blommorna af potatesstånden förekommo Grekerne såsom de skönaste och raraste blommor, och derföre gaf man drottningen, som kom från Oldenburg, en bukett af potatesblommor.

Konungen bekänner sig till den katholska religionen, drottningen till den lutherska, och de barn, som de få, skola uppfostras i den Grekiskt katholska läran. Jag tror, att det unga kungaparet är älskadt af nationen; jag har hört flera Greker nämna deras namn med kärlek och hänryckning! och de förtjena det, ett konungapar så ungt, så älskvärdt! Det är ingen lycka, att regera i Grekland; huru mycket hafva de ej måst försaka för att lefva här? Huru många sorger gå icke, för landets och folkets välfärd, genom Konungens hjerta, han som är här ensam i detta ödelagda — classiska land, rikt på stora minnen; ensam hos detta folk, som jag känner för litet, för att kunna rätt bedömma, men jag älskar icke detta folk; Turkarne hafva behagat mig långt mera, de voro ärliga och godlyndta.

Gud förläne konung Otto kraft och ihärdighet! Årligen göra konungen och drottningen resor omkring landet; öfverallt emottagas de med jubel; långväga ifrån kommer folket med klagomål och bönskrifter; den unge konungen hörer en hvar, låter undersöka deras sak, och sålunda medföra dessa resor ofta mycket godt; men i och för sig sjelfva äro de ej mycket beqväma, oaktadt allt göres för att undanrödja de besvärligheter, som åtfölja hvarje resa i Grekland. Tjenare skickas förut, tält uppslås, hvari man kan tillbringa natten, borden uppdukas mellan de vilda fjellen, cham-

pagnen knallar, och herdar och herdinnor dansa på slätten utanför tältet, medan aftonsolen förgyller den ensamma marmorkolonnen och de höga bergen; det är en natur i decoration och en ballet, sådan som blott den classiska scenen, på hvilken verkliga Gudar en gång uppträdde, kan erbjuda. Men der möta också ofta stora obehagligheter, pinande ögonblick, såsom till exempel på resan förledet år i en liten by. Dagen före hofvets ankomst hade här varit fjorton röfvare. Då Konungen hörde detta, satte han straxt efter dem med sin lilla lifvakt. Drottningen, hennes damer och några kavaljerer stadnade qvar, ovissa om utgången. Konungen träffade emellertid ingen röfvare; deremot voro några af ställets bönder mera lyckliga, de fångade den påföljande natten flera och gjorde processen kort med dem, skuro af deras hufvuden, samt kommo med dessa tidigt på morgonen springande till konungens och drottningens tält.

Konungen skall ännu blott hafva undertecknat en dödsdom, och denna var öfver en erkändt förfärlig röfvare; Grekerna, som sjelfva ej taga i betänkande att afskära hufvudet på en sådan karl, kunna dock ej förstå, att landets lagar kunna befalla detta; ett exempel derpå har man i den omtalte röfvarens afrättning, som egde rum förlidet år; regeringen hade nödgats förskrifva en skarprättare från Malta, ty ingen Grek ville åtaga sig denna syssla.

Röfvaren blef nu, ledsagad af vakten och en otalig menniskoskara, förd ut till olivskogen; men då han kom hit och de Tyska soldaterna hade slagit en spetsgård omkring honom, protesterade han mot afrättningen; "ty det var något, som man här ej var van vid! "sade han, och började att brottas med skarprättaren. Det skall hafva varit rysligt att åse; striden varade nära i tvenne timmar, och soldaterna vågade ej blanda sig deri. "Vi skola passa på, att han ej undkommer," sade de; "det är vår pligt." Det var nära, att skarprättaren hade blifvit halshuggen af röfvaren; denne sjönk dock till slut utmattad och sårad till jorden, der han fick dödshugget. Skarprättaren skall sedermera hafva blifvit hemligen mördad. Jag omtalar emellertid historien sådan som den för mig i Athén blef berättad.

Under mitt vistande här hade jag den äran att blifva föreställd för konungen och drottningen, hvilka begge bevisade mig en nåd och en mildhet, som, i förening med de innerliga känslor, af hvilka jag förut var uppfylld för det unga konungaparet i det nya, uppblomstrande Grekland, har gjort intrycket af dem båda outplånligt i mitt hjerta.

Jag anser det vara en tung lott att i närvarande stund herrska i Grekland, och dubbelt tyngre för en ung furste, som äger ett varmt hjerta för sitt land och sitt folk.

Inne i slottet äro rummen små, men trefliga; man känner sig glad i dem. Konungen i Grekisk

drägt, drottningen i frankisk sorgklädning, ty en af hennes slägtingar hade just uti dessa dagar aflidit, emottogo mig båda på en gång. Konungen ser mycket ung ut, något blek och lidande, men har själfulla ögon och ett högst mildt och älskvärdt uttryck. Vårt samtal rörde Grekland, dess natur, minnen och skönhet, och jag yttrade, att jag fann de Grekiska bergen långt skönare i färger och form än Italiens. Samma intryck syntes de ock hafva gjort på konungen. Han talade med liflighet och värma derom.

Jag yttrade, huru interessant och stort det måste vara för honom att se Athén likasom skjuta upp under hans ögon; för främlingen här syntes det, som om staden växte i hvarje vecka. Han frågade, hvad intryck staden på Syra och dess hamn hade gjort på mig, och han syntes glädja sig öfver det lif och den mängd af fartyg, som jag der hade funnit.

Drottningen är ung och skön, hon har ett uttryck af mildhet och förstånd; hon talade mest om min förestående resa till Constantinopel och på Donaufloden, som förekom henne lång och högst besvärlig.

Det är en vacker syn att se konungen och drottningen, begge unga och lifliga, omgifna af sina damer och kavaljerer, rida i Grekisk drägt bortåt vägen öfver heden. Ögat upptäcker lätt hufvudfigurerna i taflan, men ännu en tredje fäster upp-

märksamheten på sig, det är en ung qvinna till häst, det är hjelten Markos Botzaris' dotter, drottningens hofdam; med den röda mössan på det kolsvarta håret följer hon, som Greklands skönhets genius, sin unga drottning; de långa mörka ögonhåren sluta sig som silkesfransar kring det eldiga ögat; hon är skön i sin flygt på den eldiga hästen, och hon är skön när hon stadnar, då man rätt kan betrakta hennes ansigte.

Hos drottningens öfverhofmästarinna, fru Pluskov, blef jag en afton presenterad för henne; jag hörde henne blott tala Grekiska och Italienska. Mellan de många olika bilder mitt minne bevarar från Grekland, är Markos Botzaris' dotter skönhetsbilden af landets döttrar.

XIII.

Prokesch-Osten.

Bland diplomaterna vid hofvet i Athén var Österrikiska ministern Prokesch-Osten för mig den interessantaste; jag kände hans resa i det heliga

landet och några af hans vackra ungdomsdikter; han blef dubbelt interessant och kär för mig, då han, personligen bekant, visade mig all vänskap och uppmärksamhet. Anton Prokesch är född på sin faders lilla gods i Grätz*) och utmärkte sig såsom gosse genom simning och skridskolöpning; 1813 kämpade han för sitt fädernesland, arbetade sedan som professor i mathematiken vid kadettskolan i Olmütz, blef sedermera adjutant hos fursten af Schwartzenberg och snart genom sina snillrika militär-skrifter föremål för en större uppmärksamhet. Som öfverst-löjtnant i generalstaben kom han till Triest; åsynen af hafvet väckte hans lust för resor; det Grekiska folket hade för honom ett stort interesse; han gick till Grekland, mindre Asien och Constantinopel, der han verkade till mycket gagn för den Österrikiska skeppsfarten i Levanten. Efter att hafva ånyo genomrest Grekiska fasta landet och öarna, blef han en vinter i Constantinopel och gick derifrån genom Mindre Asien till Egypten och Nubien**), der han kom i beröring med Mehemed Ali; hemvägen tog han öfver Smyrna. Med lika mycken klokhet som allvar

*) Den 10 December 1795.

**) Om dessa hans resor hafva vi hans arbeten: "Erinnerungen aus Egypten und Klein-Asien. 3 Bände. 1829—31"; samt "Das Land zwischen den Katarakten des Nils. 1832."

arbetade han för undanröjandet af de stora skaror af sjöröfvare, som uppfyllde hela Medelhafvet. År 1828 utverkade han, vid ett besök hos Capodistria på Paros, en utvexling af Grekiska och Arabiska fångar. Året derpå se vi honom i Palæstina*) ho paschan af St. Jean-d'Acre, en man lika bekants för sin originalitet, som för sin fasta vilja och hårdhet; med honom slöt han en öfverenskommelse till förmån för de christne i Palæstina och Galilæen.

Då Grekerna voro fria, kallades Prokesch tillbaka till Wien. Kejsaren upphöjde honom i adelikt stånd och gaf honom, då han i Österlandet hade förtjenat sina ridderliga sporrar, tillnamnet "Osten". År 1832 lefde han i Rom, der han var anställd såsom Österrikiskt sändebud; nu bekläder han samma post i Greklands hufvudstad.

En af de ytterst liggande byggningarna i Athén, i riktning mot Parnesbergen, visar oss en enkelt men rikt inrättad villa; glasdörrarna öppna sig, man har vändt ryggen åt den vidsträckta heden och de höga allvarsamma bergen, och tror sig, då ma

*) "Reise im heiligen Land" hafva vi från denna tid; den är öfversatt på Danska af Christian Winther. "Dichtungen aus dem Morgenlande" äro skrifna på åtskilliga tider, en del i Asien, en del i Afrika, och utgifna af en af hans vänner.

ser den blankt polerade trappan med mattor på hvarje steg, vara på ett landställe vid Donaus kejsarstad; denna tro blifver nästan till visshet, när man kommer in i de smakfulla rummen, och ser rococo, moderna emmor, präktiga speglar och taflor. En älskvärd, äkta Tysk hjertlig värd och värdinna helsa oss på Tyska. Det är hos Prokesch-Osten och hans snillrika hustru som vi äro. Härinne är det ej något, som påminner oss, att Athén är i sin uppväxt; härinne står den i lika rang med Neapel, Wien eller Köpenhamn.

Prokesch är en kraftfull, vacker man med mörka, själfulla ögon; han är en utmärkt deklamatör. Efter middagsbordet, då jag första gången infördes i huset, blef han af sällskapet ombedd att läsa en af sina dikter; han lofvade det, men tog först fram Chamissos dikter och läste dem af mina, som a Chamisso blifvit öfversatta; han läste dem med en sådan effekt, att de klingade såsom musik; sålunda föreläste, måste de intaga; jag blef emellertid vid denna uppläsning på det artigaste sätt presenterad för dem i denna krets, för hvilka jag var alldeles främmande.

Af hans österländska dikter utmärkte sig just genom det dramatiska i hans uppläsning en liten dikt, som var författad i Juni månad 1826, då han till häst tog vägen öfver Idaberget. Vid min afresa

från Athén nedskref han det till mig, och jag vill återgifva det sålunda:

"Med sabeln vid sidan, med bössan i hand
Så modigt jag ilar kring främmande land.
Väl lurar på Ida i buskarnas snår
Jemt röfvarn, som djerft emot farorna går.
Med blixtrande vapen försvarar han nog
Sin maka, sin häst uti villande skog.

Med örnblick han spejar kring dalarnas vrår,
Och forskar så grannt efter vandrarens spår,
Och för karavanens kameler på fjell
Han lägger försåt både morgon och qväll;
I skogarnas natt och vid brusande flod
Jemt våldet, sitt handtverk, han idkar med mod.

Blott modigt och framåt! Så olikt hvart land
Sig visar! det ena har qvinnor och sand,
Det andra har lagrar och drufvornas märg;
Bör Ida ock ha något utmärkt på berg;
På malmrika bergen i skogarnas snår
Bland klassiska minnen, der röfvaren går."

Mig förekom det under uppläsningen, att jag sjelf jagade fram mellan de stela bergen, jag såg honom väpnad med sabel och pistoler och med samma eldiga blick, hvarmed han nu föredrog oss sin skildring; röfvarskaran spejade från bergskogen,

kamelernas klockor klingade och allt var åter så tyst och stilla i den stora, vilda ödemarken, der ingen stig fanns.

Jag står i skuld till Prokesch, icke endast för glada, själfulla timmar i Athén, utan äfven för ett vänligt emottagande i Constantinopel och en gästfrihet der, som jag framdeles skall omtala. Han och hans hustru syntes finna behag i mina sagor och de bådo mig snart skrifva flera; dessa blad här, när de en gång komma för deras ögon, må förtälja dem, att i mitt eget lifs saga äro timmarna hos dem ett af de kapitel, som jag finner interessantast men alltför kort.

XIV.

En liten resa.

I vackert väder gjorde vi en utflygt till marmorbrotten i Pentelikon. Från den öde heden, som sträcker sig från foten af Lykabettos ut till bergen, är slätten en blomstrande vildmark; på denna korta sträcka kunde en målare samla en hel bok af interessanta, vackra skizzer.

En af de första skulle blifva den, som vi sågo, nemligen bilden af ett värdshus i den lilla byn Kalandri;

eldstaden var i en vrå på golfvet; väggarna voro prydda med hyllor, hvarpå stodo vin och matvaror, frukt och handelsartiklar, men från alla hyllorna fladdrade för vinden långa remsor af guld- och silfverpapper likasom fransar. Tvenne karlar gjorde musik, den ena slog på trumma, den andra blåste flöjt, sex andra dansade i långa rader, en gråhårig man var chorförare, han gjorde de förunderligaste krumbugter; de dansade tre gånger omkring, derpå ut ur huset och uppåt landsvägen, der en grupp af Grekiska qvinnor stod i sina pittoreska drägter och betraktade de dansande; ett par af de yngsta flickorna hade violetta sammetsjackor, och deras mörka, långa hårflätor voro lagda som ett bräm kring den lilla röda mössan. Solen strålade starkt på qvinnorna; de måste hålla handen öfver ögonen för att kunna se de dansande; det var en vacker tafla.

Vilda olje-, päron- och mandelträd bildade vackra grupper, som voro ämnen för skizzer. Som bakgrund på en af dessa skulle då anbringas vårt tåg, de gående och de åkande, och mellan dessa sista voro tvenne sköldpaddor. Hvarje ögonblick sågo vi midt på vägen ett sådant djur ligga stilla som en bautasten, eller flytta sig framåt med en snigels långsamhet; jag ville icke, att de skulle öfverköras, och tyckte också, att man borde hjelpa

dem litet fram i verlden, då viljan var god, och jag satte dem derföre upp hos kusken, och låt dem åka med till Pentelikon; kanhända sola de sig nu på slätten vid Marathon. Det var en liten sköldpaddsunge, som icke var större än ett fickur; jag hade stora planer med densamma och tog den också med mig; men då jag sedermera betänkte, huruledes den skulle komma att lida hnnger och törst på en längre vandring med mig, så bar jag den bort till ett buskage af oleander, der solstrålarna riktigt samlades, och den blef glad deröfver.

Som i en ödelagd, öfvergifven trädgård ligger här ute på bergsidan klostret Pentelis; vid första anblicken är det mycket likt en stor förfallen ladugård; murarna äro remmade och beväxta med grönt likasom murarna vid Daphne; det enda som här antydde lif och innevånare, var en flock höns som hoppade omkring på grushögarna på den första gården. Utanför den lilla kyrkan, till hvilken dörren stod öppen, så att solen sken in på de brinnande lamporna, stod ett stort lagerträd, som var i full blomning, så rikt, så doftande, att jag blef hänryckt deraf; en af presterna såg min glädje, och bröt straxt en gren af detsamma samt räckte mig den; hemma i Danmark har jag delat den

mellan Thorwaldsens byst och Oehlenschlægers porträtt.*)

Utanför klostret nedåt berget sträckte sig mellan gröna, skogbeväxta berg en vacker dal med en frisk rinnande bäck, med höga popplar och blomstrande fruktträd. Vid horizonten höjde sig Moreas berg, den ena kedjan öfver den andra i rika färgkonturer. Våra hästar betade på den gröna ängen, en stor eld upptändes och ett helt lamm satt på spettet, hvilket vändes af en vacker Grekisk yngling; allt tillreddes till en måltid i det gröna, men först ville vi se Pentelikons marmorbrott; vägen gick öfver buskar och snår, der några små gossar vaktade klostrets kor och får. Rundtomkring kröpo stora sköldpaddor, en hade tumlat öfver på ryggen, och låg och sprattlade i solskenet, jag blef dess obekante välgörare.

Det var en besvärlig vandring beständigt uppåt; öfver stora stenblock, mellan buskar och törnen, men marmorbrotten skulle vi se, Petelikons rygg måste vi bestiga.

---

*) Då jag vid Athén besökte det ställe, som man kallar Sokrates' fängelse — en kammare, huggen i klippväggen vid "Aeropag" — var min tanka hos Nordens store skald, den ende, som från den Danska scenen påmint oss om Sokrates; tätt vid ingången till hålan stod en vacker röd blomma; jag plockade den och sände den som bref och helsning till Oehlenschläger i Danmark.

Det stod en herde deroppe i sin Grekiska ullpäls; han lutade sig mot sin långa staf och såg ned i den gråa dalen, der en stor grafhög prålade i vild ensamhet; hafvet och Euboeas berg begränsade horizonten. En blåaktig rök hvirflade upp dernere från en hydda, som blott till hälften var synlig; grafhögen, som syntes såsom en liten ö mellan säfven, har ett rykte så stort som något i verlden, och hvilken är då denna graf? vi nämna slätten, och grafhögen är då bekant. — Det är slätten vid Marathon.

XV.

Vänskaps-förbundet.

(En novell.)

Vi hafva nyligen gjort en liten resa och önska redan, att göra en större, hvarthän? till Sparta! till Mycene, till Delphi? der äro hundrade ställen, vid hvilkas namn hjertat slår af lust för resor. Det går till häst uppåt bergstigar öfver snår och buskar; den ensamma resenären kommer fram som en hel karavan. Sjelf rider han framför med sin Argojat; en packhäst bär koffert, tält och proviant, ett par

gens'darmer följa efter till hans beskydd; intet värdshus med välbäddad säng väntar honom vid slutet af den tröttande dagsresan; tältet är ofta st hans tak i den stora, vilda naturen; Argojaten kokar der en pilaf*) till aftonmåltid. Tusende myggor susa kring det lilla tältet; det är en otreflig natt, och i morgon går vägen öfver starkt uppsvällda floder; sitt fast på din häst, så att du ej följer med strömmen!

Men hvad lön blir att skörda för alla dessa besvärligheter? den största, den rikaste! Naturen uppenbarar sig här i all sin storhet; hvarje fläck är historisk; öga och tanke njuta. Skalden kan sjunga härom, målaren kan återgifva det i rika bilder, men verklighetens doft, som för evigt intränger och förblifver i åskådarens tanka, det förmå de ej att återgifva.

I många små skizzer har jag sökt att åskådliggöra en liten del af Athén och dess omgifningar, och dock, hur färglös står icke den gifna bilden, huru litet betecknar den Grekland, denna sörjande skönhetsgenius, hvars storhet och sorg främlingen aldrig kan glömma.

Den ensamme herden uppe på fjellet vill och kan med en enkel berättelse om en af sina lefnads-

---

*) Den tillagas af ris, höns och carri.

händelser kanhända bättre än jag med mina bilder öppna ögonen på dig, som i några enkla drag vill se Hellenernas land.

Låt honom då tala, säger min sånggudinna! ty en händelse, en vacker egendomlig händelse, vänskapsförbuudet, skall herden här på berget berätta för oss.

"Vår koja var uppmurad af lera, men dörrkarmen bestod af slipade marmorpelare, fundna på stället, der huset byggdes; taket nådde nästan jorden, det var nu svartbrunt och otäckt, men då det lades, bestod det af blomstrande oleandrar och friska lagerträdsgrenar, hemtade bakom bergen. Det var trångt omkring vårt lilla hus; klippväggarna stodo stela och hade en naken, svart färg; ofvanpå dem hängde ofta skyar, såsom hvita, lefvande varelser, aldrig hörde jag här en sångfogel, aldrig dansade männerna efter säckpipans toner, men stället var heligt från gamla tider, sjelfva namnet påminner derom, stället kallades ju Delphi! De mörka, allvarliga bergen voro alla höljda med snö, det högsta, som skimrade längst i aftonsolens strålar var Parna, bäcken vid vårt hus strömmade ned derifrån och var också en gång helig; nu grumlar åsnan den med sina fötter, men den rinner hastigt och blifver åter klar. Hur minnes jag ej hvarje fläck och dess heliga, djupa ensamhet! Midt i hyddan tändes elden och när den heta askan låg hög

och glödande, gräddades brödet derpå. Låg snön rundt omkring vår hydda, så att den nästan var öfverskyld, då syntes min moder gladast, då höll hon mitt hufvud mellan sina händer, kysste min panna och sjöng de visor, dem hon annars aldrig sjöng, ty Turkarne, våra herrar, fördrogo dem ej; hon sjöng: "På Olympens topp, i den låga granskogen, satt en gammal hjort, hvars ögon voro tunga af tårar; röda, ja gröna och blekblåa tårar grät den, och en råbock kom förbi!" — "Hvad fattas dig då, att du gråter så, gråter röda, gröna, ja blekblåa tårar." — "Turken är kommen i vår stad, han har en väldig hop vilda hundar till sin jagt!" — "Jag jagar dem öfver öarne bort i det djupa hafvet!" sade den unge råbocken; "men innan dagen var tillända var råbocken dödad, och förrän natten kom, var hjorten jagad till döds!" — När min moder sjöng så der, fuktades hennes ögon, och en tår tillrade ner för kinden; men hon dolde den och gick att vända våra svarta bröd i askan. Då knöt jag min hand och sade: "vi skola slå Turken ihjäl!" Men han återtog af visan: "Jag jagar dem öfver öarne bort i det djupa hafvet! — men innan dagen var tillända var råbocken dödad, och förrän natten kom, var hjorten jagad till döds!" — I flera dagar och nätter hade vi varit ensamma i vår hydda, då min fader kom; jag visste, att han bragte mig musslor ock snäckor från Lepantoviken eller också en knif, skarp och blänkande. Denna gång

bragte han oss ett barn, en liten naken flicka, hvilken han höll under sin fårskinnspäls; hon var inlindad i ett skinn, och allt hvad hon hade, då detta i min moders knä aftogs henne, var tre silfvermynt inbundna i hennes svarta hår. Fadren berättade, att Turkarne hade mördat barnets föräldrar; han berättade oss så mycket, att jag drömde derom hela natten; — min fader sjelf var sårad, min moder förbandt hans arm; såret var djupt; den tjocka fårskinspelsen var styf af blod. Den lilla flickan skulle blifva min syster; hon var så söt och englalik! min moders öga var ej mildare än hennes! Anastasia, som hon kallades, skulle blifva min syster, ty hennes fader var genom vänskapsband förenad med min, enligt en gammal plägsed, som vi ännu följa; de hade i sin ungdom slutit broderskap och valt den skönaste och dygdigaste flickan i hela nejden att viga dem till vänskapsförbundet; jag hörde så ofta omtalas detta vackra och sällsamma bruk."

"Nu var den lilla min syster; hon satt på mitt knä, jag gaf henne blommor och hämtade åt henne fogelfjädrar från de högsta fjell; vi drucko tillsammans af Parnassens vatten; vi sofvo hufvud mot hufvud under skuggan af hyddans lagerträd, medan mången vinter min moder ännu sjöng om

de röda, de gröna och de blekblåa tårarna! Men jag begrep ännu icke, att det var mitt eget folks tusenfalldiga sorger, som afspeglade sig i dessa tårar."

"En dag kommo der trenne frankiska män, annorlunda klädda än vi; de hade sina sängar och tält på hästar och mer än tjugu Turkar, alla med sablar och gevär, ledsagade dem; ty de voro Paschans vänner och hade bref från honom. De kommo endast för att se våra berg, för att i snö och skyar bestiga Parnas och betrakta de sällsamma, svarta, stela klipporna kring vår hydda; de kunde icke rymmas inuti densamma och de fördrogo icke heller röken, som gick ut genom den låga dörren; de spände upp sina tält på den lilla platsen utanföre vår hydda och stekte lam och foglar samt iskänkte söta och starka viner, men Turkarne fingo icke dricka deraf."

"Då de reste, följde jag dem ett stycke på vägen, och min lilla syster Anastasia hängde, insydd i ett getskinn, på min rygg. En af de frankiske herrarne ställde mig mot en klippa och aftecknade mig och henne, så lefvande som vi stodo der; vi utgjorde en enda skapelse; aldrig hade jag tänkt deröfver, men Anastasia och jag vora ju också ett, alltid hvilade hon på mitt knä eller hängde

på min rygg, och drömde jag, så var hon i mina drömmar."

"Tvenne nätter derefter inträffade annat folk i vår hydda; de voro beväpnade med knifvar och gevär; de voro Albanesare, tappert folk, såsom min moder sade; de blefvo der blott en kort tid. Min syster Anastasia satt på den enas knä, — då han var borta, hade hon två och icke tre silfvermynt i sitt hår; de rullade tobak i papper och rökte deraf, och den äldste talade om den väg de skulle taga och var oviss derom; "spottar jag uppåt," sade han, "så faller det i mitt ansigte, spottar jag neråt, så faller det i mitt skägg!" — Men en väg måste väljas, de gingo och min fader följde; en stund derefter hörde vi skott, det knallade åter tillbaka; — soldater kommo i vår hydda; de togo min moder, mig och Anastasia. Röfvarne hafva haft tillhåll hos oss, sade de, min fader hade följt dem, derföre måste vi bort; jag såg röfvarnes lik, jag såg min faders lik, och jag grät tills jag insomnade. Då jag vaknade, voro vi i fängelse, men rummet var icke sämre, än det i vår egen hydda; jag fick lök och vin, som de hällde ur en tjärad säck; bättre hade vi det icke heller hemma."

"Huru länge vi voro fångna, vet jag icke; men många nätter och dagar förflöto. Då vi utsläpptes

var det vår heliga påskhögtid, och jag bar Anastasia på min rygg, ty min moder var sjuk, så att vi endast kunde gå långsamt, och det var långt, innan vi kommo till hafvet och Lepanto-viken. Vi trädde in i en kyrka, som strålade af bilder på gyllene botten; englar var det, och så vackra! men mig syntes dock, att vår lilla Anastasia var likaså vacker. Midt på golfvet stod en kista, fylld med rosor; det var Herren Christus, som låg der såsom sköna blommor, sade min moder, och presten förkunnade: Christus är uppstånden! Allt folk kysste hvarandra; hvar och en höll ett tändt ljus i sin hand; jag sjelf fick ett, den lilla Anastasia ett; säckpiporna ljödo; männerna dansade hand i hand från kyrkan och utanföre stekte qvinnorna påskalam; vi blefvo inbjudna, jag satt vid elden; en gosse, äldre än jag, fattade mig om halsen, kysste mig och sade: "Christus är uppstånden!" således möttes första gången vi begge, Aphtanides och jag."

"Min moder kunde binda fisknät; detta gaf här vid hafsviken en god förtjenst, och vi uppehöllo oss en lång tid vid hafvet, — du sköna haf, som suckade tårar och påminte med sina färger om hjortens gråt; än var det ju rödt, än grönt och åter igen blått."

"Aphtanides förstod att styra en båt, och jag med min lilla Anastasia satt i båten, som flöt på

vattnet som en sky i luften; när solen sjönk ner, blefvo bergen mera mörkblåa, den ena bergssträckan tittade öfver den andra, och längst borta stod Parnas med sin snö; i aftonsolen lyste bergstoppen som ett glödande jern; det såg ut, som om skenet kom inifrån, ty det lyste länge i den blåa glänsande luften, långt efter solens nedgång; de hvita sjöfoglarna slogo med sina vingar på vattenytan; annars var allt här så stilla som vid Delphi mellan de svarta fjellen. Jag låg på min rygg i båten, Anastasia satt på mitt bröst, och stjernorna öfver oss lyste ännu starkare än lamporna i vår kyrka; det var samma stjernor, och de stodo alldeles på samma ställe öfver mig, som när jag satt vid Delphi, utanföre vår hydda. Jag tyckte mig slutligen vara der ännu! — då plaskade det i vattnet och båten guppade starkt. Jag skrek till högt, ty Anastasia var fallen i vattnet; men Aphtanides var likaså snabb, och snart upplyftade han henne till mig. Vi togo hennes kläder af, vredo vattnet ur dem och påklädde henne så igen; detsamma gjorde Aphtanides med sig sjelf och vi blefvo derute tills kläderna åter blefvo torra; ingen visste om vår förskräckelse för den lilla fostersystren, hvars lif Aphtanides ju nu hade del uti. — Det blef sommar! Solen brände så hett, att löfträden vissnade; jag tänkte på våra kära berg, på det friska vattnet derinne;

min moder längtade också, och en afton vandrade vi åter tillbaka. Hvad der var tyst och stilla! Vi gingo öfver den höga timjan, som doftade ännu, ehuru solen redan hade borttorkat dess blad; icke en enda herde mötte vi; ingen hydda kommo vi förbi; allt var stilla och ensamt, endast stjernskotten gaf tillkänna att det var lif der uppe i himmelen; jag vet icke, om den klara blå luften lyste sjelf eller om det var stjernornas strålar, men vi sågo fullkomligt alla bergens konturer; min moder uppgjorde eld, stekte lökar, dem hon medfört, och jag och den lilla systern såfvo i timjan utan att frukta för den stygga smidraki *), från hvilken lågan står ut ur halsen, ännu mindre för ulfven och schakalen; min moder satt ju hos oss och det trodde jag vara nog."

"Vi uppnådde vårt gamla hem, men hyddan var en grushög; vi måste således bygga en ny. Ett par qvinnor hjelpte min moder, och inom få dagar voro murarna uppresta och ett nytt tak af oleander lagdt öfver dem. Min moder flätade af skinn och bark många flaskhölster, jag vaktade prester-

*) Den grekiska vidskepligheten låter detta odjur födas ur slagtade fårs ouppskurna mage, som kastas bort på marken.

nas *) lilla hjord; Anastasia och de små sköldpaddorna voro mina lekkamrater."

"En dag fingo vi besök af den käre Aphtanides; han längtade så mycket efter att se oss, sade han, och han blef två hela dagar hos oss."

"Efter en månad kom han åter och omtalade för oss, att han skulle med ett skepp till Patras och Corfu; åt oss måste han först säga farväl; en stor fisk bragte han med sig till min moder. Han visste att berätta så mycket; icke blott om fiskrarne vid Lepantoviken, utan äfven om konungar och hjeltar, som en gång hade herrskat i Grekland liksom Turkarne nu."

"Jag har sett rosenträdet sätta knopp och denna inom dagar och veckor blifva en utvecklad ros; den blef det förrän jag begynte tänka på huru stor och vacker den var; sålunda gick det också med Anastasia. Hon var en vacker utbildad flicka, jag en kraftig yngling; ulfskinnen på min moders och Anastasias säng hade jag sjelf flått af djuret, som föll för min bössa. År hade förflutit."

"Då kom en afton Aphtanides, smärt som ett rör, stark och liflig; han kysste oss alla och visste att berätta om det stora hafvet och Maltas fästningsverk, och om Egyptens sällsamma grafmonu-

*) En bonde, som kan läsa, blifver ofta prest och kallas allerheligaste herre; allmogen kysser jorden, när den möter honom.

menter; det klingade förunderligt som presternas legender; jag såg med en slags vördnad upp till honom."

"Hvad du vet mycket!" sade jag, "hvad du kan berätta!"

"Du har likväl en gång berättat mig det vackraste, sade han. Du har berättat mig hvad som aldrig går ur mitt minne, det vackra gamla bruket med vänskapsförbundet, ett bruk, som jag riktigt har mod och lust att följa. Broder, låtom oss, likasom din och Anastasias far gjorde, gå till kyrkan; den skönaste och oskyldigaste flicka är Anastasia; hon skall viga oss tillsamman! Ingen har dock en skönare plägsed än vi Greker!"

"Anastasia rodnade såsom det friska rosenbladet; min mor kysste Aphtanides."

"En timmas väg från vår hydda låg den lilla kyrkan; en silfverlampa hängde framför altaret."

"Jag hade mina bästa kläder på; i mitt bälte sutto knif och pistoler. Aphtanides hade sin blåa drägt, sådan Grekiska sjömän bära; en silfverplåt med Guds moder hängde på hans bröst; hans skärp var kostbart, sådant blott rika herrar kunna bära det. Hvar och en såg nog, att vi båda skulle till en högtid. Vi gingo in i den lilla ensamma kyrkan, hvarest aftonsolen sken genom dörren in på den brinnande lampan och de brokiga bilderna. Vi knäföllo på altarets trappsteg, och Anastasia ställde sig framför oss; en lång hvit klädning hängde

lätt omkring hennes intagande former; hennes hvita hals och bröst voro betäckta med en sammankedjning af gamla och nya mynt, hvilka bildade en hel stor krage; hennes svarta hår var upplagdt på hufvudet i en enda krans, som omslöts af en liten hufva af silfver- och guldmynt, fundna i de gamla templen. Skönare prydnad hade ingen grekisk flicka. Hennes anlete strålade, hennes ögon voro såsom tvenne stjernor."

"Alla tre läste vi stilla vår bön, och hon frågade oss: "Viljen J vara vänner i lif och död?" — Vi svarade Ja. — "Viljen J alltid, hvad än må hända, ihogkomma: min broder är en del af mig, min hemlighet är hans, min lycka är hans! uppförande, ståndaktighet, min själs innersta tankar och uppsåt, allt hafva vi gemensamt!" och vi återtogo vårt ja! och hon lade våra händer i hvarandras, kysste oss på pannan, och vi gjorde åter en stilla bön. Då trädde presten fram från altardörren, välsignade oss alla tre, och en sång af de andra allraheligaste herrarne ljöd bakom altarväggen. Det eviga vänskapsbandet var slutet. Då vi reste oss, såg jag min mor vid kyrkodörren fälla varma och innerliga tårar."

"Hvilken glädje vi hade i vår lilla hydda och vid Delphis källor! Aftonen förr än Aphtanides skulle bort, sutto han och jag tankfulla på klippans brant; hans arm var lindad om mitt lif, min om hans hals;

vi talade om Greklands nöd, om män, till hvilka man kunde hafva förtroende; hvarje tanke i vår själ låg klar för oss begge; då fattade jag hans hand: " — Ett ännu skall du veta! ett, som intill denna stund endast Gud och jag vet, hela min själ är kärlek! det är en kärlek, starkare än den till min mor och till dig — —!"

"Och hvilken älskar du?" frågade Aphtanides, och hans kinder färgades af en stark rodnad."

"Jag älskar Anastasia!" sade jag, — och hans hand darrade i min, han blef blek som ett lik; jag såg det, och insåg hvarföre! jag tror, att också min hand skälfde" jag lutade mig mot honom, kysste hans panna och hviskade: "jag har aldrig sagt henne det! hon älskar måhända icke mig! — Broder! kom ihåg, att jag har sett henne dagligen, hon har vuxit upp vid min sida, vuxit in i min själ!"

"Och din skall hon blifva!" sade han, "din! — jag kan icke dölja för dig och vill det icke heller: jag älskar henne också! — men i morgon begifver jag mig bort! vi se hvarandra åter om ett år, då ären J gifta, icke sannt! — Jag har några penningar, de äro dina! Du skall emottaga dem!" Stilla vandrade vi öfver fjellet; det var sent på aftonen, då vi stodo vid min moders hydda."

"Anastasia höll lampan emot oss, då vi trädde in; min moder var der icke. Anastasia såg för-

underligt vemodigt på Aphtanides! — "I morgon går du ifrån oss!" sade hon; "hvad det bedröfvar mig!"

"Bedröfvar dig?" sade han; ack, jag såg det låg en smärta deruti, stor som min egen; jag kunde icke tala, men han fattade hennes hand och sade: "vår broder älskar dig; har du honom kär? I hans tystnad röjer sig just hans kärlek!" och Anastasia darrade och brast i gråt; då såg jag endast henne, tänkte endast på henne; jag slog min arm omkring hennes lif och utropade: "Ja, jag älskar dig!" Då tryckte hon sin mun till min; hennes händer hvilade kring min hals; men lampan var fallen på golfvet, det var mörkt omkring oss som i den stackars Aphtanides, hjerta.

Före dagens inbrott stod han upp, kysste oss alla till afsked och drog bort. Min moder hade han gifvit alla sina penningar. Anastasia var min brud och några dagar derefter min hustru!

XVI.

Afresan från Grekland.

Midt på förmiddagen lemnade jag Athén och for till Piræus, oaktadt det Franska ångfartyget "Eurotas", på hvilket jag hade tagit plats, först emot aftonen skulle afgå; här var alltså ännu tid till en liten vandring, och denna gällde Themistokles' graf, hvilken jag en gång förut hade besökt.

Ut ifrån Piræus sträcker sig en liten halfö, som begränsar den östliga sidan af bugten; ned vid denna ligger den nya karantänsbyggnaden, och högre opp, såsom jag förut nämnt, höjer sig en väderqvarn; hela grunden är af en slags kalksten, och rundtomkring ser man lemningar af de gamla murarna. Acanthus, cypress-busken, obetydligt gräs och lysande röda blommor växte här, hvarest några ensamma får betade och en halfvild hund med glupska miner och förfärligt tjutande rusade mot hvarje främmande. Jag vandrade omkring halfön från öster åt vester.

Nära stranden framemot Piræus-bugten står ett fattigt monument uppmuradt, alldeles såsom en fyrkantig skorsten, ofvanpå hvilken en mindre är an-

bragt, som återigen bär en ännu mindre; i denna senare är inmurad en fyrkantig marmortafla, stor som ett vanligt pappersark, och på denna läses: Här hvilar skeppshöfdingen *Andreas Miauläs. 1838.*

Detta är den minnesvård, som upprestes öfver Miaulis; hans ben, sade man, skulle af familjen hemligen vara förda härifrån. Nära vid hjeltens graf är en mindre, men intet antyder, hvilken som här hvilar; ett litet trädkors utan färg och inskrift var här upprest. På den andra sidan af ön, ut mot Phalereus-bugten, ligga kullstörtade kolonner, huggna af klippans gula grund, och, emellan dessa, tvenne öppna grafvar, helt och hållet fyllda med hafsvatten; den ena vågen efter den andra slog här in. Denna fläck ligger utanför Salamisbugten; man angifver den såsom Themistokles' graf. De två yttersta punkter af denna lilla halfö bära altså en forntids- och en nutidshjeltes graf, Themistokles*) och Miaulis. Det är två historiens fyrtorn, här för tanken uppresta åt främlingen, som landstiger i Piræus.

Vågorna bröto fradgande i den stora bugten till höger, Phalereus-bugten, hvarifrån Theseus seg-

*) Professor Ross antog, att icke här, utan på den motsatta sidan af Piræus-bugten, vore Themistokles begrafven.

lade ut för att strida emot Minotaurus! Här inskeppade sig Menelaos; öfver dessa vatten, omgifna af dessa berg, som oförändrade helsade mig, gick det till Ilium! — den samma vägen låg öppen för mig, de samma kuster skulle jag snart se; Trojas slätter och Idaberget; hvilket smyckar sig likasom förr med blommor och grönt, hvilket höljer sig i skyarna, betäcker sig med snö och ser då genom slöjan vemodigt på Achilles' grafhög, det enda minne af det mäktiga Ilium och den verldsstora striden för en qvinna. Huru mycket nytt, stort och obekant skulle icke upplåtas för mig, och dock var jag djupt bedröfvad öfver att lemna Grekland, der allt höjde min tanke från hvardagslifvets småaktigheter, och der all bitterhet från hemmet hade blifvit utplånad ur min själ.

I Piræus träffade jag de fleste af mina vänner från Athén; Presten Lüth hade sina små barn med, de utsträckte händerna efter mig; de Grekiska tjenarne fattade min hand och nickade glade åt mig*); ombord var Ross den siste Dansk jag såg; han tryckte mig till sitt hjerta — det var mig smärt-

---

*) Jag träffade här i Piræus en Dansk bonddräng från Fyen, som 1834 hade åtföljt Consul Falbe hit och gift sig här; då hans herrskap reste, blef han qvar. Han kunde nu hvarken tala danska, tyska eller grekiska; alla tre språken hopblandade han med italienska.

samt detta ögonblick — "jag kommer tillbaka till Grekland!" sade jag, liksom för att trösta mig sjelf; måtte det vara prophetiska ord!

Jag var nu ensam qvar; från land hviftade damernas näsdukar; alla afskedshälsningar voro slut; då lemnades mig från Prokesch-Osten ett recommendationsbref till den mycket betydande Baron v. Stürmer, Österrikisk Internuntius i Constantinopel. Prokesch sjelf var denna morgon rest till Thebe; hans snillrika, älskvärda fru skref mig ett par ord till afsked, och vid dessa låg en afskrift af Prokesch's härliga dikt "Gebet in der Wüste"*). Sonnenleitner, attaché vid den Österrikiska Ambassaden i Grekland, en ung man med poetiskt sinne och personlig älskvärdighet, var öfverlemnaren; han var ibland de flera Tyskar, som med sann vänskaplighet slutade sig till mig i Athén, jag har ofta tänkt på honom; jag sänder honom här min helsning.

Då han var borta, befann jag mig endast ibland Greker, Armenianer och Asiatiska Judar, skeppets manskap undantaget. Vid solnedgången skulle vi segla; sjön gick hög; det var min önskan att kunna sofva under hela farten till Syra, liksom jag förut hade gjort det från Syra till Piræus; jag

---

*) Poemet, som är ett af Prokesch-Ostens mest berömda, finnes i "Morgenländische Gedichte" och är satt i musik af flere Compositörer.

lade mig i min hytt att sofva. Först vid bullret af ankarkettingarna, dem jag hörde skramla, vaknade jag upp; det var allsingen rörelse i sjön; i hast kastade jag kappan om mig och sprang upp på däck för att se staden på Syra; jag kom upp, men såg — Piræus, berget Hymettos och Parnes; nu i morgonstunden först gingo vi åstad; kaptenen hade väntat på kungliga depescher, och dessa voro nu först ankomna. Klockan var fyra om morgonen.

Vi seglade i temligen smult vatten; solens strålar blefvo hvarje timma allt starkare och starkare, den ena stora paraplyen utspändes efter den andra; hela sällskapet bildade de mest pittoreska grupper. På raperten*) satt en Grekinna och gaf sitt lilla barn di; en liten flicka, fattig, men vacker och serdeles städad, stod lutad mot kanonen. Männerna rökade papperscigarrer och beundrade en Arabs damascener-klinga. Man frågade mig, om jag var en Bäjrare, och då jag sade att jag var Dansk, blef jag återigen helsad som Amerikan.

I det starka solskenet framstodo de skinande hvita marmorpelarne af templet på Cap Colonne, Suniums ruiner; sjöfoglarna flaxade omkring den gråa öde kusten.

Zea utsträckte sig framför oss, och snart sågo vi Syra med sin nakna fjellvägg; vi måste gå rundt omkring hela ön innan hamnen öppnade sig; här hade jag varit, här var jag icke längre främmande.

*) Ett slags lavett för sjökanoner. Öfv. anm.

Ångfartyget, med hvilket jag skulle fara till Constantinopel, var ännu icke kommet; jag flyttade in i Hotel della Grece; och icke en timma derefter sade värden mig, att der voro Grekiska soldater, som skulle afhemta mig till rådhuset; öfverheten ville tala vid mig! — Hvad kunde den väl vilja? Jag åtföljde två drabanter och kom in i en mörk, obehaglig byggnad, hvarest en Grekisk öfverhetsperson frågade mig i en sträng ton och på dålig italienska, om jag hade pass? Jag uppviste detsamma; han läste och läste, men passet, utgifvet i Köpenhamn, var skrifvet på fransyska och danska; han förstod ej dessa språk.

"Det är en Tysk, hvilken vi skola taga fatt på och sända tillbaka till Athén!" sade mannen; "jag förstår väl allsintet ert pass, men jag tror, att ni är en Tysk och just den vi söka; ni skall derföre resa tillbaka till Athén!"

Jag sökte att förklara honom innehållet af mitt pass, men han ville icke förstå mig. "Nå väl!" sade jag och tog fram ett recommendationsbref, som jag i Athén hade erhållit till den Grekiske ministern i Constantinopel, Chrystides, för närvarande guvernör på Syra, hos hvilken jag på det bästa hade blifvit rekommenderad. "Behagar ni läsa, hvem jag är!" — mannen tog brefvet, och snart blef han sjelfva höfligheten, gjorde många

ursäkter, och man beledsagade mig med en stor artighet till hotellet, der jag ännu träffade den Ryss, som hade blifvit plundrad på resan från Constantinopel, ännu likaså vred som förr, och förbannande Orienten och alla poeter, som väckte reselusten till dessa länder.

Österrikiske Internuntien i Constantinopel

BARON V. STÜRMER,

genom hvars gästfrihet jag fann mitt Norden
i Orienten

och

Skandinaviens store skald

ADAM OELENSCHLÆGER

i Köpenhamn,

genom hvars Aladdin och Aly och Gulhindy
jag tidigt fann Orienten i mitt Norden,

tillegnar jag af tacksamt hjerta dessa skizzer.

ORIENTEN.

döda på däcket, och sjön gick öfver hela skeppet, så att alla blefvo alldeles genomvåta, och under allt detta kringflaxades vi af hafsmåsar, hvilka kommo som den osynliga dödens bevingade timglas. Hvarje planka i skeppet knakade; vi foro än från stjernorna ned i djupet och än åter upp mot desamma.

Ändtligen kom jag i min koj. Allting störtades omkull, allting knakade; jag hörde styrmannens pipa, officerarnes kommando, bullret af luckorna, som stängdes, huru stängerna sprungo, huru sjön slog mot skeppet, så att det hejdades i sin fart och hvarje planka våndade sig. En person bredvid mig anropade Madonnan och alla helgon, en annan svor; jag var öfvertygad om, att vi gingo döden till mötes, och då jag rätt tydligt tänkte derpå, blef jag lugnare till sinnes. Min tanka var hos alla mina älsklingar i Danmark! "Huru mycket hafva de ej gjort för mig och hur litet har jag ej uträttat!" Det var den sorg, som låg djupt i mitt hjerta. Jag tänkte på mina vänner; "Gud välsigne och glädje dem!" var mitt tysta testamente; "låt mig i en annan verld verka det som jag ej här kunde! allt hvad man hos mig värderar var ditt! allt har du gifvit mig! — ske din vilje!" och jag tillslöt ögonen; stormen susade öfver hafvet, skeppet bäfvade som en sparf för väderilen; men jag sof, sof af lekamlig trötthet och vid en god engels förbön.

Då jag uppvaknade, hörde jag väl böljornas svallande mot skeppet, men detta gled stilla framåt såsom en gungande svan. Vi voro i lä, vi voro i bugten vid Smyrna; jag, så väl som de Grekiska madamerna, hade väntat att vakna i en annan verld, och så skedde också. Jag stod på däcket och framför mig låg en annan verld: Asien.

II.

Smyrna.

Sjön i Smyrnas vidsträckta, djupa vik såg gröngul ut som en karantänflagg; Asiens kuster påminte om Siciliens, men de voro långt yppigare; en sådan fruktbarhet har jag aldrig sett; solen brände glödande het. Jag såg den verldsdel, hvars åsyn också förunnades Egyptens Moses, den verldsdel, der Christus föddes, lärde och led; jag såg de kuster, från hvilka Homäros' sånger tonade ut öfver verlden. Österlandet, sagans hem, skulle jag här beträda.

Vi kommo förbi en fästning; hela kusten till höger var betäckt med rika olivskogar; midt i dessa låg en stor by med rödbruna hus, blomstrande frukträd och en frisk gräsmatta; en naturlig park med

I.

En storm i Archipelagen.

Tidigt om morgonen rodde jag ut från Syras hamn till det Fransyska krigsångfartyget Rhamses, som kom från Marseille och hade på Medelhafvet haft en ganska stormig resa; vädret hade ännu icke rigtigt lagt sig. Vinden pep i tacklingen och böljorna vältrade mot sidan af skeppet.

Här var ett skrik och ett ropande af Grekinnor, Judar och Judmadamer, som skulle med om bord till Smyrna; hvar och en af dem måste, för att komma ombord, framvisa sin biljett, men denna var antingen gömd i en knut af näsduken, hvilken icke kunde upplösas, eller också lemnad till en slägting i en annan båt, så att det var en förskräcklig förlägenhet, och den matros, som höll vakt vid fallrepstrappan, satte sin hillebård mot hvar och en, som icke genast uppvisade sin biljett. En tjock Grekinna gråt alldeles förtvifladt.

De stackars fattiga däckspassagerarne drefvos bort till en åt dem afmätt plats af skeppet; en vakt höll ögat på dem; disciplinen syntes vara mycket sträng på ångskeppet Rhamses.

Vi seglade nästan under kusten af Tenos, hvilken syntes vara väl odlad och fruktbar, den ena byn låg tätt intill den andra; en af dessa var af betydlig storlek och hade en vacker kyrka; rundtomkring lågo vinfält och väl odlade åkrar. Tre bergskedjor höjde sig bakom hvarandra. Vi gingo så nära fjellryggen, att jag på skeppet tyckte mig känna bränningen; beständigt blef sjögången starkare; det var som om stormen hade farit ut från bergen på Tenos. Det öppna hafvet låg framför oss likaså skumhvitt som svart. Redan spolade sjön öfver däcket, de stackars däckspassagerarne måste begifva sig upp till skorstenen; beständigt ryckte de närmare upp mot röret. Ingen förhindrade dem detta, ty hvarje matros hade nu annat att göra. Seglen hissades, men lika så hastigt måste de ner igen; kommandopipan ljöd, det var ett ropande, ett stoj, ett jemmer och en sjösjuka, som öfvergår all föreställning och var beständigt i tilltagande. Jag höll mig ännu på däck, oaktadt skeppet flere gånger såsom en kälke på en isbana störtade ned på de stora, höga vågorna. De grekiska qvinnorna omfamnade hvarandra och gräto, barnen lågo nästan half-

löfträd och högra cypresser slöt sig till olivskogen. Litet framför oss låg Smyrna.

De flesta husen äro bruna, taken röda och spetsiga likasom i Norden; nästan vid hvarje hus voro cypresser planterade, och dessa stodo, höga som våra poplar, i en otalig mängd, så långt staden sträckte sig; hvita smärta minareter, de första jag såg, höjde sig öfver de mörka, höga cypresserna. I stadens östra qvarter, ned mot bugten, der de främmande konsulerna bo, svajade på höga stänger alla nationers flaggor; bakom staden höjde sig ett litet grönt berg, med en liten cypresskog och, aldraöfverst, ruinerna af en ödelagd fästning.

Hamnen var uppfylld med skepp; der lågo flera ångfartyg, äfven ett Turkiskt; den röda flaggan med halfmånan svajade derpå. En båt med beslöjade Turkinnor rodde derifrån. Dessa masquerade varelser påminte om de Romerska likprocessionerna.

Vi kastade ankar, och jag lät sätta mig i land.

Man hade då således sjungit vid min vagga, att jag skulle beträda Asiens stränder; min tanke var uppfylld af stora minnen, och det första mitt öga föll på, var en Fransysk theater-affisch. Här var en fransysk trupp; man spelade i afton "La reine de seize ans" och "Les premiers amours." Drottning Christina af Sverige tyckte visserligen mycket om att resa, men det hade hon sannolikt ej drömt om, att hon skulle visa sig på en theater i Asien för Turkar och Greker.

Jag gick in på den närmaste gatan; en mängd smala och mörkagränder gingo ifrån densamma. Grannarna kunde beqvämligt, ur sina fönster tvärs öfver gatan, taga en pris ur hvarandras snusdosor. Husen äro antingen af korsvirke eller ock allenast af bräder; intet var synnerligen högt, och vid hufvudgatan, der jag gick, voro de flesta våningarna på nedra bottnen öppna butiker med allahanda handelsartiklar; gatan gick i en vinkel genom hela staden och slutades vid den högre liggande delen, der bazaren är belägen.

Man säger, att man för att undvika pesten bör fly all beröring med hvem som häldst, men här är detta en omöjlighet, om man vill passera Smyrnas hufvudgata; denna är för trång och trängseln för stor. Jag mötte hela skaror af qvinnor, insvepta i långa musslinsslöjor, så att blott nästippen och de mörka ögonen voro synliga; der kommo Armenianer, i långa blåa och svarta talarer med stora svarta hattar på sina aldeles kala hufvuden; prydliga Greker och smutsiga Judar, gravitetiska Turkar, som läto bära sina tobakspipor framför sig af små gossar. Högt på puckeln af en kamel var upphängd en slags kalesch med brokiga gardiner, och bakom dessa tittade ett beslöjadt qvinnohufvud fram. En barbent Beduin, med hufvudet nästan gömdt i sin hvita bernusch, gick med raska steg, såsom ett masqueradt öknens lejon, genom trängseln. Jag mötte en halfnaken

svart gosse, som med en käpp dref tvenne stora strutsar framför sig, de voro två ytterst fula djur, men de gjorde effect i taflan. Ur några butiker strömmade en doft af muskus och myrrha; andra prålade med frukter; Pomonas ymnighetshorn är ej rikare. Väfnader och tyger från trenne verldsdelar visade här det mest brokiga skådespel, och alla tungomål brusade här om hvarandra, Arabiska, Turkiska, Grekiska, Italienska, — ja, det skulle blifva ett helt register att uppräkna dem alla.

Midt i trängseln pekade min ledsagare på en frankiskt klädd herre, "det är Danska consuln H:r Jongh!" sade han. Jag presenterade mig för honom såsom Dansk, och snart vandrade vi arm i arm genom den långa gatan. Af en händelse hade jag således i Smyrna straxt träffat den, till hvilken jag såsom Dansk kunde bäst hålla mig. H:r Jongh skulle emellertid samma timma resa till Constantinopel med ett af de Turkiska ångfartygen, hvars snabbhet han berömde; i Pera skulle vi åter mötas.

Vid ena ändan af staden, der landsvägen tycktes föra till det inre af landet, var ett Turkiskt värdshus; framför detta lågo dynor och säfmattor, och på dessa sträckte sig i brokiga kaftaner och turbaner en mängd Turkar, som rökte sina pipor. Förfärligt stora vagnar drogos af hvita oxar, som voro behängda med metallbleck, röda snören och blommor; en vagn var aldeles uppfylld af beslöjade fruntimmer, hvilka sutto i en hög på bottnen i vagnen, hvilken kör-

des af en gammal tjock Turk. De voro sannerligen vackra! ja, bakom månget galler i ett gathörn satt väl en liten samling af "houris", men de voro som den Turkiska skalden sjunger: "gömda som rubinerna i juvelskrinet, som rosenoljan i flaskan och som papegojan i buren!" Sjelfva negrinnan dolde "att natten har gjutit sig i hennes former" och att "håret är ett mörker, som hvilar på ett mörker."

III.

En ros från Homæros' graf.

I alla Orientens sånger klingar näktergalens kärlek till rosen; i de tysta, stjernklara nätterna gifver den bevingade sångaren sin doftande blomma en serenad.

Icke långt från Smyrna, under de höga platanerna, der köpmannen drifver sina lastade kameler, hvilka stolta höja sina långa halsar och klumpigt trampa på en jord, som är helig, såg jag en blomstrande rosenhäck, vilda dufvor flögo mellan de höga trädens grenar, och dufvans vinge skimrade, då en solstråle blixtrade deröfver, såsom om vingen varit af perlemor.

På rosenhäcken var en blomma skönast bland dem alla, och för den sjöng näktergalen sin kärleks smärta, men rosen var tyst; icke en daggdroppe låg såsom en melidandets tår på dess blad; den böjde sig med sina grenar öfver några stora stenar.

"Här hvilar jordens störste sångare!" sade rosen; "öfver hans graf vill jag dofta; på den vill jag strö mina blad, när stormen sliter dem af! Iliadens sångare blef stoft, detta stoft, hvarpå jag spirat upp! en ros på Homäros' graf, är för helig till att blomstra för en fattig näktergal."

Och näktergalen sjöng sig till döds.

Kameldrifvaren kom med sina lastade kameler och sina svarta slafvar; hans lilla gosse fann den döda fogeln, och han jordade den lille sångaren i Homäros' graf, och rosen bäfvade i vinden. Aftonen kom och rosen slöt sina blad tätare tillsamman och drömde, — att det var en vacker solskensdag; en skara främmande frankiska män kommo; de hade gjort en pilgrimsresa till Homäros' graf; bland de främmande var en sångare från Norden, från dimmornas och norrskenets hem, han bröt rosen af, pressade den i en bok och förde den sålunda med sig till en annan verldsdel, till sitt aflägsna fädernesland. Och rosen vissnade af sorg och låg i den trånga boken, som han öppna-

de i sitt hem, och han sade: "här är en ros från Homäros, graf!"

Se, detta drömde blomman, och hon vaknade och doftade i vinden; en daggdroppe föll från dess blad på sångarens graf, och solen rann upp, och rosen var skönare än någonsin; dagen blef het, det var i det varma Asien. Då ljödo fotsteg: der kommo främmande Franker, alldeles som rosen hade sett det i drömmen, och mellan de främmanmande var en skald ifrån Norden; han bröt rosen, tryckte en kyss på dess friska mund och förde den med sig till dimmornas och norrskenets hem.

Som en mumie hvilar nu blomsterliket i hans Iliad, och som i drömmen hörer hon honom öppna boken och säga: "här är en ros från Homäros graf!"

IV.

En liten fogel har sjungit derom.

Vi seglade ut ur Smyrnas bugt förbi den doftande gröna skogen, förbi de eviga minnena. Nya passagerare äro komna ombord. Hvilken är den fattige Greken, som sitter akter ut på ankarets rostiga kettingar? han är ung, vacker men så fattig

i sin klädsel; han är kommen icke långt härifrån, hans usla lerhydda står der det mest berömda templet har prålat, det tempel, som har lyst af guld och elfenben; det är en herde från Ephesus. Känner han de stora minnen, som äro fästade vid hans hem, vid den fläck, der han mellan stenarne i den heta askan bakar sitt svarta bröd? Hans fader har berättat honom en saga; marmorstyckena i gräset hafva intygat, att den är sann; en liten fogel har sjungit derom!

Under berget mellan gröna kullar ligger det nya Phocea; nicken dock, J gröna grenar, åt vårt skepp, det kommer från Frankrike, från Marseille, en stad, som uppbyggdes af Phoceas barn; J ären för unga, J gröna grenar, för att känna detta, men J veten det dock; en liten fogel har sjungit derom!

Du stormande haf, hvi svallar du så? himlen är molnfri, solen sjunker ned i lågor. Asiens tredubbla bergskedja andas storhet och lugn! hvila också du, stormande haf, och dröm om gamla minnen! fullmånen på himlen synes såsom en tunn båt af guld; den bär en glaskula, som hänger på ett osynligt band vid den glimmande aftonstjernan, hvars stråle pekar ned mot Mytilene. Hvilken afton! dock redan i norden tänkte jag mig en sådan, en liten fogel har sjungit derom!

Det är natt; böljorna slå mot skeppet, hvilket oförändradt skjuter sin fart. Nu äro vi i lä, men hvar? hvem kan sofva vid minnets verlds beröm-

da kuster! Vi stå på däcket, nattens stjernor strålar på Tenedos' och Asiens kust! högt på denna står som ett lekverk en rad af väderqvarnar, hvilkas vingar snurra ikring; en slätt öppnar sig för oss från hafvet till bergen. Styrmannen pekar åt en mörk punkt, en kämpegraf på slätten och säger: *Achilles.* Du vidsträckta ödsliga hed med fattiga hyddor och en gräsbeväxt graf, känner du din ryktbarhet? nej, du är för gammal! dina stora minnen har du glömt: *Hector* och *Achilles*, *Ulysses* och *Agamemnon!* Idaslätt, på hvilken *Troja* stod, du känner ej längre dig sjelf; främlingen spörjer dig om dina minnen, och du svarar: "jag tror det! stjernorna veta det! stjernorna veta hvarest Ilium stod; der Athene beskyddade hjelten! jag minnes det icke! men hört det har jag — en liten fogel har sjungit derom!"

V.

Dardanellerna och Marmorasjön.

Om morgonen seglade vi in i Dardanellerna, de gamles Hellespont; på Europeiska sidan låg en stad, som syntes hafva blott ett tempel för Gud, men deremot flera för materiella behof; här stodo

en minaret och fem väderqvarnar; uppe vid staden låg en vacker, och, som det tycktes, väl serverad fästning; på Asiatiska sidan låg en dylik, och afståndet mellan begge förekom mig vara omkring en eller en half sjömil. Båda kusterna bestodo af sandbackar och flacka, gröna fält; på Europeiska sidan låg, på något afstånd från hvarandra, usla stenhyddor, på hvilka dörrar och fönster voro blott små gluggar i muren; här och der växte en piniebuske, och på den ödsliga gångstigen längs med stranden vandrade ett par Turkar; på Asiatiska sidan såg det mera vänligt och sommarlikt ut; här lågo vidsträckta fält med löfrika träd.

Framför oss låg i Asien Abydos, i Europa Sestos, mellan hvilka Leander samm öfver den strida strömmen, som skiljde honom från Hero. J stormen släcktes den brinnande lampa, som af kärleken hölls upprätt; i stormen blef det lågande hjertat isande kallt. Byron gjorde såsom ett konststycke samma simmtour häröfver *).

Afstånden mellan kusterna af de tvenne verldsdelarne förekommer mig icke stort; jag såg med blotta ögat så väl den minsta buske som menniskorna; dock bidrog luftens genomskinlighet mycket härtill. De båda små städerna hade bruna tak, hö-

*) Xerxes slog här tvenne bryggor. Afståndet mellan Dardanell-fästningarna uppgifves vara 750 famnar.

ga, spensliga minareter och framför hvarje hus en grön, blomstrande trädgård.

Vårt ångfartyg måste gå emot strömmen; men med 200 hästars kraft kommer man nog fram i verlden.

Vi styrde öfver mot Asiens kust, mot den stora Dardanell-staden, på hvars fästning den ena kanonen låg vid sidan af den andra, utan att salutera oss. Europeiskt klädda soldater, dock med höga, spetsiga mössor, kikade fram mellan kanonluggarna. Rundtomkring vårt skepp kryssade båtar med Turkar och Turkinnor. Alla skeppen här förde flagg med halfmånan på; sjelfvaång fartyget, som for förbi, var Turkiskt. Däcket var uppfylldt af Muselmän och deras beslöjade qvinnor. Vind och ström var med dem, storseglet var hissadt, röken hvirflade tjock och svart ut ur skorstenen och skeppet med sina brokiga passagerare skjöt i flygande fart fram mellan de gröna kusterna. En del af vårt sällskap lemnade oss här; men nya passagerare kommo i stället, öfver hundrade, alla Turkar med mössor eller turban, beväpnade med pistoler och bössor. En officer, kanske några och tjugu år gammal, hade hela sin seralj med; hustrurna och deras betjening uppfyllde en hel båt då de kommo. Jag ställde mig vid trappan, på hvilken de stego upp till oss; tre hustrur, tre svarta slafvinnor, två barn och en betjent utgjorde hela

familjen. Qvinnorna drogo straxt slöjorna för sina ansigten, sjelfva de svarta slafvinnorna dolde sin kolsvarta skönhet. Deras betjent, klädd som sjelfva herrn, i militärrock, med mössa på hufvudet, och tofflor på stöflorna, utbredde vid relingen brokiga dynor, och på dessa lade fruntimren sig med ryggen mot oss och ansigtet vändt mot förskansningen. Alla hade de gula saffiansstöflor och utanpå dessa röda tofflor; de buro vida silkesbenkläder, en kort brokig skjorta och en kägelformig kappa med svart bräm; en stor, hvit mouslinsslöja, som betäckte bröst, hals, haka och mun, hängde utanpå densamma öfver hufvudet fram till ögonbrynen. Näsa och ögon voro således fria; de långa mörka ögonhåren förhöjde glansen af de svarta ögonen; det hvita i dessa var blåaktigt. Muslinet satt så fast och genomskinligt, att man fick ett begrepp om ansigtsformen. Det är blott när de äro gamla och fula, hörde jag sedermera i Constantinopel, som slöjan är af tätare duk. Man ser form, färg, de röda läpparna och de skinande hvita tänderna, när de le; det yngsta af fruntimren här var mycket vackert.

Innan vi seglade, måste alla Turkar, hvilka vi fingo ombord, först afskjuta sina pistoler och gevär; det smällde dugtigt, och gaf echo från Abydos och Sestos. Alla vapnen lades i högar midt på skeppet, som inom få minuter från bogsprötet till rodret, öfver hela däcket, blef betäckt med broki-

ga dynor och mattor, på hvilka de många Asiatiska främlingarne utsträckte sig. Några rökte tobak, andra drucko kaffe; andra åter öppnade skaftet på sina dolkar, hvari de hade sitt skrifdon, såsom bläckhorn och penna. De uppsatte nu långa Turkiska notiser, men om dessa voro på vers eller på prosa, kan jag icke säga.

Der lågo ännu vid maschineriets skorsten fyra säckar med kol; på en af dessa satt en ung, lefnadsglad Turk, klädd i en mörkblå skinnbrämad pels och en präktig shawlsturban; han improviserade vers och berättade historier för en hel skara, som med benen i kors hade satt sig omkring honom; de logo och tillropade honom bifall; här var en glädje, ganska olik den, hvilken jag hade tänkt mig hos en gravitetisk Turk. Capitenen och några Franker stodo uppe på hjulhusen och betraktade kusten. En kyrkogård med hvita monumenter låg på Europeiska sidan; man var nästan villig att tro, att det var en äng med linne till blekning. På Asiatiska sidan var en herrlig vår. Jag tog plats mellan Turkarne, som lyssnade till improvisatören, och de visade mig, huru mycket beqvämare än mina deras kläder voro att ligga med. Benkläderna sutto trångt åt vid fotknölarne, men upp emot knäet voro de mycket vida; lika så ledigt sutto tröjorna. Den unge Turk, som var sagoberättare, förärade jag några frukter; han tackade med ett så godmodigt och vackert ansigte; hans ögonhår voro mörka

och långa, men ögonen mycket ljusblåa; det låg i dem ett godt, vemodigt men dock skälmskt uttryck. Han tog fram sin penna, slet ett blad papper ur sin minnesbok och skref under det han oupphörligt nickade till mig och log; han öfverräckte derpå till mig papperet med en Turkisk vers; jag visade det för en Frank, som kunde Turkiska, och han öfversatte det för mig; der stod den unge Turkens namn: han reste till Wallachiet för att köpa präktiga hästar, men först skulle han se Stambul! Han gjorde resan med det utmärkta ångfartyget Rhamses och på detta hade han träffat mig, som kom så långväga ifrån som tre gånger till Mecca. Jag tackade honom för versen och han bad mig skrifva några ord på mitt språk; jag skref en liten Dansk vers till honom, och den vändes och vreds af honom och hans kamrater, likasom jag vände upp och ned på hans Turkiska poëm.

Jag ställde mig sedan vid relingen af skeppet, der de Turkiska qvinnorna sutto; jag ville betrakta kusten, men jag såg också på fruntimren; de spisade och hade derföre tagit slöjan från munnen; de betraktade också mig; den yngsta och skönaste syntes vara vid gladt lynne; hon gjorde säkert anmärkningar öfver mig och hviskade till den äldre, som iakttog största allvar och blott svarade med en nick. Under denna ömsesidiga granskning kom en ung Turk och inlät sig i samtal med mig på fransyska; under loppet af detta sade han i en halft

skämtande ton, att det var emot landets seder att se deras qvinnor utan slöja; jag tyckte mig också märka, att den äkta mannen betraktade mig med en allvarsam blick; hans äldsta lilla dotter uppvaktade honom med pipa och kaffe; den mindre sprang mellan honom och qvinnorna. Vill man stå väl hos föräldrarna, så skall man smeka deras barn; detta är en visdomsregel. Jag ville taga fatt på den minsta af flickorna, gifva henne frukter och leka med henne; men hon var som ett vildt kid; hon sprang straxt till en af de svarta pigorna, klängde sig upp till henne och gömde sig i hennes långa slöja; det lilla glada barnet log och räckte fram munnen, liksom till en kyss, skrattade så högt och ilade derpå till fadren; den äldre systern, omkring 6 år gammal och serdeles vacker, var mera tam; hon var en liten täck obeslöjad turkinna med röda saffianstofflor på sina gula stöflor, vida ljusblåa silkesbyxor, och en rödblommig kort tunika samt en svart sammetströja derofvanpå, som räckte öfver höfterna; hennes hår hängde öfver skuldrorna i två långa flätor med guldmynt i, och på hufvudet satt en liten hatt af guldtyg; hon uppmuntrade den lilla systern att taga frukterna, dem jag bjöd, men hon ville det icke; jag lät uppassaren taga fram syltsaker, och straxt blefvo den äldsta och jag de bästa vänner; hon visade mig sina leksaker, en lerkruka, att dricka ur, som var formad liksom en häst och hade en liten fogel bakom hvardera örat. Hade jag kunnat tala

Turkiska, skulle jag genast hafva diktat en saga derom, och berättat för henne densamma. Jag satte henne på mitt knä, och hon fattade mig med sina små händer om mina kinder och såg mig så förtroligt och kärleksfullt i ögonen, och så måste jag tala till henne; jag talade Danska, och hon log så att hjertat hoppade i hennes bröst; aldrig förr hade hon hört ett så besynnerligt språk; hon trodde bestämdt, att det var en Turkisk rotvälska, som jag satte ihop för hennes skull. Hennes små fina naglar voro, likasom de andra qvinnornas, målade alldeles svarta; ett svart streck gick midt öfver insidan af handen. Jag pekade derpå, och hon tog en af sina långa hårflätor och lade den i min hand, för att bilda ett liknande streck öfver den, vinkade derpå den yngre systern, som hon talade med, men alltid på tillbörligt afstånd. Fadren kallade henne, och i det han med den vänligaste uppsyn tog på Europeiskt sätt i sin mössa och helsade på mig, hviskade han några ord i örat på sin lilla dotter; hon nickade klokt, tog en kopp kaffe ur tjenarens hand och bar till mig; en stor Turkisk pipa presenterades mig, men då jag icke röker tobak, tog jag blott mot kaffet, och lade mig på dynan hos den vänlige äkta mannen, hvars lilla dotters hjerta jag redan hade vunnit. Det vackra barnet hette Zuleika, och det är en fullkomlig sanning, då jag säger, att jag under det jag seglade från

Dardanellerna in i Marmorasjön, fick jag en kyss af Asiens dotter.

Till venster låg staden Galipoli; den såg förunderligt mörk ut och hade helt och hållet charakteren af en stad i norra Sverige, när jag undantager de hvita, höga minareterna; alla husen,— vid hvart och ett var en liten trädgård, — hade spetsiga, röda tak, alldeles såsom i Norden och alla sågo mörka och gammalmodiga ut, med rödmålade trädaltaner. Det var något mörkt och förfallet i hela staden. Flera byggningar hängde ut öfver sjön, på hvilken det gick höga böljor; det blåste bitande kallt; på hela resan i Södern har ej på hafvet varit en så isande vind som här; jag tyckte, att jag kände marmor. Ett fyrtorn var byggdt på Asiatiska och Europeiska sidan; låga men vilda och nakna klippor utsträckte sig vid Galipoli; derpå kommo flacka, gröna fält, likasom i Danmark; på Asiens kust höjde sig bergen, flera sträckor bakom hvarandra. Ström och vind voro stick i stäf; Marmorasjön såg mörk och skummande ut, böljorna slogo mot förstäfven af skeppet och spolade öfver de Turkar, som der tagit plats. En af dem fick ett ganska artigt bad och rystade nu sin röda mantel och aftog sina trenne hufvudbetäckningar, af hvilka den yttersta blifvit uppfylld af vatten. Alla Turkarne hafva, som bekant är, sitt hufvudhår afrakadt

på en lång tofs nära, med hvilken lifvets engel på yttersta dagen skall draga dem upp ur grafven. Först hade denne Turk en hvit nattmössa, ofvanpå denna åter en liten röd mössa, och åter på denna en större mössa med silkestoffs. Jag kände mig emellertid sjövand, men vinden var olidligt kall såsom i Norden. Snart var kustlandet så väl i Asien som i Europa ur sigte; raskt styrde vi emot Marmoraön, som, storartad och pittoresk, höjde sig upp ur det svallande hafvet. Efter middagen voro vi under dess kuster; här gick sjön mindre starkt; solen var i nedgåendet och upplyste den sköna ön, dess gröna träd och hvita skinande marmorfjell. Jag tänkte på "tusen och en natt" och huru kallt här än var, kände jag dock, att jag var på scenen för dess förunderliga sagor; jag tror, att jag ej skulle hafva förundrat mig mycket, om den lilla lerhästen med foglarna bakom örat, fått lif och blifvit förvandlad till en stor häst, som kunde bära mig och lilla Zuleika, och flugit med oss öfver till Marmoraön, och om hon, när vi beträdde jorden der mellan myrtnarna, blifvit en fullvuxen jungfru, skön och full af behag, såsom hon nu var det som liten, och om hon blifvit glödande såsom den sol, som hade gjutit sina strålar i hennes svarta ögon; men lerhästen fick icke lif och det blef ingen flygt af! Sjön gick allt högre och högre; jag måste läg-

ga mig i min koj, oaktadt klockan ännu ej var mer än half till åtta på aftonen. Den kalla Marmorasjön slog emot skeppet, så att det knakade i dess refben, och det var åter såsom om plankorna hade hotat att vilja skiljas ifrån hvarandra. Tiden gick med sköldpaddgång; hvar gång jag såg på uret var visaren knappt en half timma framskriden, o, det lär blifva en lång natt! — och så sof jag, medan skeppet dansade öfver skummet af *mare di marmora!*

VI.

Ankomst till Constantinopel och Pera.

Hela natten hade det varit ett stormigt byväder; i soluppgången kämpade solskenet mot skyar och dimmor, bakom oss vältade Marmorasjön sina mörkgröna, skummande vågor, men framför oss sågo vi likasom ett annat Venedig, bygdt af phantasien, det ofantliga Constantinopel, Turkarnes Stambul. Svarta cypresser och ljusgröna löfträd tittade arabeskformigt fram mellan detta stenhaf af mörkröda byggningar, hvarest moskéernas kupoler med gyllne kulor och halfmånar hvilade här som en

Noachs ark; och i den gråa, skyuppfyllda luften skeno till hundradetal de höga, pelarlika minareterna med deras spetsiga torn.

Bosphorus var ej mera synlig; Asiens bergiga kust smälte tillsammans med Europas. Solljuset föll liksom en störtande strålflod öfver en del af den stora cypress-skogen, Turkarnes Asiatiska kyrkogård, om hvilken de säga, att dess areal är tillräcklig att frambringa säd för hela Constantinópels behof, och att dess likstenar äro så många, att de med dessa kunna resa nya murar omkring staden *).

Vi seglade nästan under de gamla murarna, hvilka alldeles smälte tillsamman med den första byggnad, som vi sågo, fästningen: "de sju tornen", på turkiska Jedi Kulelev. Månget jordskalf har skakat denna byggning, utan att få bugt på den; en häck af vinrankor och vilda plantor slöt sig omkring muren; mörk och dyster låg denna bebodda ruin, krigsfångarnes schavott, på hvars gård *blodsbrunnen* uppslukar hufvudena af de der afrättade statsförbrytare.

Från "de sju tornen" förbi seraljens trädgård, som utgör spetsen af det gyllne hornet **), sträc-

*) Bergsudden här vid Scutari är det ställe, der Mythen låter Jo landa, då hon, förvandlad till en ko, flydde undan för Juno.

**) Constantinopel är byggdt alldeles i *form* af ett

ker sig långs med hafvet en väg under stadens murar; små hus och hängande trädgårdar voro uppförda på dessa; Turkiska gossar sprungo skrikande deruppe och lekte.

Under seraljens trädgård blef vägen mera smal, men muren högre och alldeles hvit med hängande små hus, hvilkas fönster med galler blänkte af guld och silfver; hela trädgården och murarna lågo så féelika, så drömmande. Den gamla seraljen är en mörkröd, rätt ansenlig byggnad, men något tung emot den öfriga omgifningen *). Den nya seraljen ser vänlig och inbjudande ut; rundt omkring pråla praktfulla kiosker, hvarest dyrbara marmorkolonner uppbära de sirliga och framspringande taken.

Vi styrde förbi det gyllne hornet, förbi Leandertornet**), och lågo nu i hamnen, hvilken djupt

---

ymnighetshorn och har derifrån namnet: det gyllene hornet.

*) På den plats, der Byzas reste templet åt Neptunus och Aphrodite, lät Constantin bygga kyrkor åt Guds moder och den heliga Barbara. Der dessa tempel och kyrkor stått, är nu seraljen. En för de Christna helig källa qväller fram ur trädgården genom muren.

**) Turkarne kalla det "flicktornet" och förbinda dermed en historia om en Grekisk prinsessa, som af sin fader här hölls fången, men blef befriad af den Arabiske hjelten Heschan. I vår tid begagnas det såsom fyrtorn.

sträcker sig intill det söta vattnet *); på venstra sidan helsade oss Constantinopel, på den högra Galata och det högre liggande Pera, hvars runda torn räckte högt upp i luften, der skyarna drefvo. Stora skepp bildade en skog af master i den breda bugten. Ett hvimmel af båtar, de flesta tunna och smala likasom vildarnes kanoter, flögo oss pilsnabbt förbi. Det var ett skrik och ett ropande, ett susande och buller, mot hvilket larmet i Neapels bugt nästan förekom mig kunna gälla såsom en sorgefest. Gamla, gulbruna Turkar, med stora brokiga turbaner och nakna armar, skreko emot hvarandra, svingade årorna och inbjödo oss att stiga i deras båtar; jag lät kasta ned mina saker, steg sjelf efter, och nu gick det med raska årtag mot kusten, hvilken var garnerad af båtar och små fartyg; öfver dessa var landgången. Vi stodo på skeppsbron. Jag bjöd roddarkarlen ett silfvermynt, hvars värde jag sjelf ännu ej rätt kände; han skakade på hufvudet, tog ur sin ficka ett ganska litet mynt och visade på det, under det han försäkrade, att det ej tillkom honom högre betalning. Så ärliga äro Turkarne; hvarje dag under vistandet här

*) Så kalla Frankerne den vackra dalen, som begränsar hamnens norra del, och är en förlustelseort för innevånarne i Constantinopel och förstäderna.

fick jag bevis derpå. Turkarne äro det godmodigaste, det ärligaste folk.

En rödbrun, muskelstark Arab tillbjöd sig att bära mina saker; i hast slog han ett rep om koffert, nattsäck och hattfodral, kastade bördan på sina skuldror och vandrade åstad, under det han beständigt nickade, när jag för honom nämnde det hotel, der jag ville bo.

Vi kommo in på en gata, som gjorde en krokig vinkel; i hvarje hus här var en butik med grönsaker, bröd, kött eller kläder. Alla verldens nationer mötte vi. Vägen gick genom Galatas trånga port in i Pera. Ingen frågade oss efter pass *). Gatan gick stelt uppåt och var likaså smal och med lika jemn stenläggning som den i Galata. Vi kommo förbi en vakt; några unga, gulbruna gossar i trånga, blåa byxor och tröjor, med hvita bandoler och röda mössor, lågo så godt som på magen här på gatan och läste sin bön; ett timglas stod vid sidan af dem.

Under Peras torn, i löpgrafven, lågo flådda, blodiga hästar; vi gingo förbi Turkiska kaféer:

*) Detsamma var förhållandet vid min ankomst till Grekland; deremot vid afresan blefvo i Piræus så väl mina som de öfriga passagerarnes koffertar undersökta, om vi ej i dem bortförde statyer eller kolonner.

springvattnet plaskade in uti den öppna stugan; de undergörande Derwischernas kloster, med gyllne inskrifter ur Alkoran, anbragta i muren öfver porten, låg på vår väg genom hufvudgatan, hvilken är mycket smal; husen härstädes hafva två, tre våningar; sidogatorna äro ännu mera trånga, husen tyckas alldeles mötas deruppe, så att man i regnväder knappt behöfver någon paraply.

Hvilket hvimmel! och midt i hvimlet dansade en Bulgarisk bonde med röd kalott på hufvudet, usla sandaler på fötterna och för öfrigt i fårskinnspels; han dansade liksom en björn, som springer på bakbenen; en annan Bulgar trakterade med musik på säckpipa. Lastdragare släpade stora marmorblock, som hängde på stänger; sex till åtta bruna, muskelstarka karlar höllo tag deri ocb skreko oupphörligen sitt: se upp! Armenianska prester med fladdrande sorgflor på hattarne mötte oss. Nu ljöd en mumlande sång; en ung, Grekisk flicka skulle begrafvas; hon låg i sina vanliga kläder och med obetäckt ansigte i den öppna kistan, som var prydd med blommor; tre Grekiska prester och två små gossar med tända ljus gingo framföre.

Hvilken trängsel, hvilken brådska! brokiga vagnar, hvilka sågo ut som små alkover, gjorda af kortpapper, förgyllda både fram och bak samt med långa fladdrande gardiner, genom hvilka beslöjade

qvinnor tittade ut, rullade öfver den ojemna stenbron. Hästar och åsnor, lastade med bjelkar och plankor, hvilka släpade efter dem på gatan, banade sig väg i trängseln.

Ändtligen voro vi i hotel de la France hos Herr Blondel; och straxt innanför dörren vittnade allting om Europeiska inrättningar och beqvämligheter. Fransyska och Italienska uppassare sprungo upp och ned för trapporna. Trefliga rum öppnade sig och vid table d'hôte spisade man lika godt som på något annat hotel i Europas större städer. Sällskapet var mycket brokigt, de flesta Franker, hvilka kommo från resor i mindre Asien och behöllo sin Asiatiska drägt, under hvilken de voro mera säkra *); några Preussiska officerare, hvilka voro anställda vid Sultanens armé, voro klädda i Turkiska militärrockar och med den höga, spetsiga mössan. Larmet från gatan susade upp till oss. Bulgarernas säckpipor ljödo; en obehaglig sång af fattiga obeslöjade qvinnor ute från bergen öfverröstade återigen dessa toner, och så brusade den larmande Janitschar-musiken af Turkiska soldater, hvilka kommo hem från manövern; jag kände igen melodien, det var gallopaden ur Aubers opera: Gustaf den tredje.

---

*) Sålunda träffade jag här Fransmannen Achille Laurent.

XII.

Bazarerna. *)

Främlingen bör först af allt i Constantinopel besöka bazarerna; då först träder man in i den ofantliga staden; man öfverväldigas af dess åsyn, prakt och rörelse; det är ett bisamhälle man kommer in i, men hvarje bi är en Perser, en Armenian, en Aegypter eller en Grek. Orienten och Occidenten hålla här stor marknad. En sådan trängsel, en sådan olikhet af kostymer och en sådan gruppering af handelsartiklar uppvisar ingen annan stad.

När man från Pera i en båt är satt öfver bugten till Constantinopel, går gatan, som förer till bazarerna, beständigt uppåt, trång och krokig i bugter. Nedra våningen i husen på hvardera sidan likna trädsbutikerna på våra marknader; man ser in i verkstaden hos smeden och skomakaren. Man tror sig gå midt igenom köket eller bageriet, så kokas, bakas, ryker och doftar det ur skorstenarne och ugnarne i de öppna husen. Bröd och alla slags matvaror äro utställda.

---

*) Besestin, det är uttydt, betäckt torg, kallas här bazarerna; egentligen trenne sådane finnas här och hvartill sidogatorna kunna betraktas som försalar.

Vi stå nu utanför den stora bazaren, omkring hvilken grena sig åtskilliga smala, halfbetäckta gator; ett qvarter här framvisar alla slag af grönt och frukter, både friska och syltade; ett annat qvarter har skaldjur och fisk af de mest olika färgor och skapnader. Från butik till butik äro öfver gatorna dragna stora segelstycken eller gamla mattor såsom tak. Stenläggningen är dålig, och midt på gatan löper rännstenen fram!

En lång försal, till det mesta af bräder, och helt och hållet uppfylld af piphufvuden, pipskaft och munstycken af bernsten, förer in i bazaren, hvilken är uppförd af tjocka, eldfasta murar. Det är en hel stad med tak öfver; hvarje nation har här sitt qvarter, Judarne sitt, Aegypterne äfvenså o. s. v.; hvarje handelsartikel har sin gata, hvarje yrke sin, skomakarne en, sadelmakarne en, och sålunda i oändlighet. Hvarje gata är ett hvalf, måladt med blommor och fullt af inskrifter ur Alkoran; ljuset kommer ofvanifrån. Butik ligger vid butik, och inne i de tjocka murarna äro öppningar inhuggna, hvilka innesluta de varor, som ej äro framlagda till profver.

Aegypternas qvarter, Missr-tscharschussi, liknar ett stort Apothek, som sträcker sig genom två gator; alla Indiens och Arabiens specerier, medicinal-växter och färgstofter utsprida här ett blandadt doft; en gulbrun Aegyptier i lång talar står bakom

disken; han ser ut såsom man tänker sig bilden af en alchymist.

Ett annat hvalf ser alldeles ut såsom om det vore försalen till all verldens rustkammare; här äro sadelmakarnes butiker. Sadlar och tömmar af saffian och buffelhudar, från de finaste och konstigast sydda till de simplaste och klumpigaste, hänga här på väggarne och ligga utbredda på disk och golf.

En annan pelargång är juvelerarnes; guldkedjor blixtra, armband glimma, dyrbara ringar och präktiga juveler blända ögat.

Nu kommer man emellan lutter parfymörer; här doftar allt af rosenolja; här säljas muskuspungar, rökelser och doftande råttsvansar. Vi gå in i nästa gång och se idel stöflor och skor af alla färger och fasoner; tofflor pråla här med perlor och äkta broderi. Ett annat hvalf går intill detta, och deri finnas blott kramvaror, musseliner, fickdukar, broderade med stora guldblommor, präktiga tyger. Nästa butik blixtrar af vapen, damascenerklingor, dolkar, knifvar, gevär och pistoler.

Det är högst interessant att betrakta det charakteristiska sätt, på hvilket hvarje folkslag här gifver sig tillkänna. Turken sitter allvarsam, gravitetisk med den långa pipan i sin mun; Juden och Greken äro fjäskiga, ropa och vinka. Emellertid rö-

rer sig den brokiga menniskomassan genom dessa hvarandra korsande pelargångar; Perser med ludna, spetsiga hattar, Armenianer med omvända kägelformiga, svarta hattar, Bulgarer i fårskinnspelsar, Judar med en pjaltig shawl om den svarta, spetsiga turbanen, välklädda Greker och beslöjade qvinnor; här är en trängsel, och midt i denna rider så gravitetisk en förnäm Turk; han ser hvarken till höger eller venster.

På gifven signal om aftonen aflägsna sig köpare och säljare; ett slags vakter, hvilka hafva sig uppdraget att vaka i bazarerna, tillsluta alla ingångar och öppna dem först igen nästa morgon på en bestämd tid; säljarne finna då sina butiker alldeles, så som de lemnade dem. Om sjelfva dagen tillstänges hvarje bod ej annorlunda, än att ägaren hänger ett nät före eller spänner ett par snören i kors öfver. Ingen vågar att stjäla der.

Palais Royals präktiga butiker äro mot Constantinopels bazarer blott såsom en välklädd grisette är mot Orientens dotter i dess rika tyger, med håret doftande af rosenolja och myrrha.

VIII.

En vandring genom Constantinopel.

Vi hafva sett bazarerna, hjertat i det gamla Stambul; vi vilja nu göra en liten vandring och begynna med hvad man fordom kallade "förbudna vägar" för de christna, först till "slafvinne-torget*), och så till en af moskéerna. Numera erhålles tillåtelsen lätt, men de presenter, dem man måste gifva till de särskilta embetsmän, genom hvilkas händer tillåtelsen går, uppgå dock till en ej obetydlig summa; men bland främlingarne i Pera är ofta en gesandt eller en annan rik man, som gerna betalar denna tribut. Hyrlakejerna hafva altid reda på, när ett sådant tillfälle gifves, och man sällar sig då till den, som har tillåtelsen, hvilken altid gäller för en person med sällskap.

Vi höra nu således till en rik Amerikans sällskap; vi måste sitta upp till häst, hvilket tager sig mera ståtligt ut, och Turkarne se altid på ståt och prakt. Några ridande soldater ledsaga tåget.

*) Utom detta torg skall det finnas ett i Topschana och ett för manliga slafvar vid "de sju tornen."

Icke långt från den stora bazaren kommer man på en plats, omgifven af byggnader, hvilka utgöra ett öppet galleri; det långt utskjutande taket uppbäres af bjelkar; innanför längs galleriet äro små rum, der handelsmännen hafva sina varor, och dessa varor äro menniskor, svarta och hvita slafvinnor.

Nu äro vi på platsen; solen strålar, säfmattorna äro utbredda under de gröna träden; der sitta och ligga Asiens döttrar. En ung moder gifver sitt barn di, dessa två vill man icke skilja åt; på trappan upp till galleriet sitter en fjortonårig negrinna, hon är så godt som alldeles naken, en gammal Turk betraktar henne, han har tagit hennes ena ben i sin hand, hon ler och visar sina hvita, skinande tänder.

Beslöja ej de vackra, hvita qvinnorna, du gamle fule karl; dem vilja vi just se, drif dem icke in i buren, vi skola icke, som du tror, skada dem med onda ögon.

Se, en ung Turk med eldfull blick, fyra slafvar följa honom och tvenne gamla judemadamer köpslå med honom; vackra Tscherkassiskor äro ankomna, han skall se dem dansa, höra dem sjunga och sedan välja och köpa. Han kan gifva oss en skildring af slafvinne-marknaden, som vi icke förmå. Han följer qvinnorna, för att beskåda jordens

Houris! och huru se dessa ut? Den Turkiske skalden Ibn Katib har sjungit om de himmelska; låtom oss lyssna dertill och minnas, att han lånade bilderna från de jordiska.

— *"Houris är en skönhet, som har svarta ögon, skära kinder,*
Smala ögonbryn, långa ögonhår, lockarna ha doft af ambra,
Danade af solens guld; fing' jag henne kyssa och omfamna!
Och hon strålar i sin skönhet såsom perlan i en mussla.
Hvar minut omvexlar glansen! här är färgprakt utan like,
Här är skönhet, här är behag, här är himlens bästa rosor;
Bergets snö och skum på hafvet blygas djupt för deras hvithet.
Icke jordens frukt och rosor likna hennes mun och kinder.
Hvad är perlor och juveler mot dess sköna fot af muskus!
Några mörka, andra ljusa som två arter af rubiner.
Från den ena blott korta blickar, från den andra i långa drag de sändas.
Om en Houris här sig visste, då stod jordens krets i ljusglans,
Drog hon litet blott på munnen, skulle jag Guds almakt prisa!
Slöjan döljer mer än verldar, ty den döljer hennes ögon.
Houris formad är af ljuset, men kan ej som stoft förvandlas.
Evigt ung hon är — — !"

Men vi göra nu bäst i att rida från Ibn Katib och Constantinopels slafvinne-marknad.

Vi höllo vid Sophia-kyrkan; det är en tung, oregelmässig byggnad; Constantin den store lät bygga och inviga den åt den heliga visheten: Aia Sophia; sällsamma reliquier gömmas här; den Samaritanska brunnen, tre dörrar klädda med bräder från Noachs ark, sten-englarnes trumpeter, hvilka sades varit begagnade vid Jerichos belägring; dessa curiositeter äro nu försvunna. Aia Sophia sjönk tvenne gånger för flammorna, en gång för en jordbäfning; dock altid reste den sig praktfull åter. I Ramazans nätter, då den flatt utsträckta stora kupolen är belyst af strålande strutsägg och hela menigheten i brokig prakt ligger utsträckt på ansigtet, drömmer kyrkan om kejsarkröningar, förmälningar, synoder och kyrkoförsamlingar; den drömmer om denna fasans natt, då dessa portar blefvo sprängda och de christna altaren vanhelgades; "det är ingen Gud utom Gud, och Mohamed är hans prophet!" hörer den än i dag, som den hörde det från kejsar Mohameds läppar i den natt, då den förvandlades till en moské. Hvilka förunderliga drömmar; hela menniskoslägtets historia rörer sig i densamma! Drömmer du kanhända också om framtiden, Aia Sophia! och har en aning, beslägtad med den, hvilken rörer sig hos

folket härinne. Skall de Christnas nedtagna kors åter uppresas? Skall altaret flyttas från det hörn, som vetter åt Mekka, och åter intaga sin plats mot öster? Musulmannen pekar på en igenmurad dörr i kyrkans öfversta galleri och hviskar en sägen om denna natt: en christen prest blef nedhuggen framför altaret bakom denna dörr; en gång, när de christna åter blifva herrar här och Ismaels slägte drager till Asien, som redan gömmer dess döda, skall hvarje sten falla ur denna dörr och den christna presten stå der åter och sjunga messan till slut, hvari han blef afbruten, då dödshugget träffade honom. När messan är slut, försvinner den döde och genom kyrkan jubla de christnas hymner.

Det är sällsamt att vandra härinne, åtföljd af beväpnade och betraktad med vreda blickar af de bedjande, såsom om vi voro bannlysta andar.

Präktiga pelare resa sig härinne; de åtta af porphyr stodo en gång under kupolen i soltemplet i Balbek, de gröna äro förda från Dianas tempel i Ephesus. Under kupolen läser man i bokstäfver, som äro sex alnar långa, ett tänkespråk ur alkoran: »Gud är himlens och jordens ljus!"

Se ej så vred på oss, du gamle prest; din Gud är också vår Gud! naturens tempel är vårt

gemensamma gudshus; du böjer knä vänd mot Mekka, vi mot öster! — "Gud är himlens och jordens ljus," — han upplyser hvarje själ och hvart hjerta.

Vi begifva oss från Aia Sophia; en kort gata förer oss till Almeidan, den största och vackraste platsen i Constantinopel. Dock en gång var den långt praktfullare; här var den Hippodrom, som Constantin smyckade med pelargångar och statyer; här prålade de stolta bronzhästarne, hvilka nu hafva sin plats i Venedig öfver ingången till Markuskyrkan*), här stod Herkules' kolossala staty, på hvilken hvarje finger hade en menniskas storlek. Blott trenne forntidsminnen finnas här ännu; det närmaste är en liten pelare, hvilken utgöres af tre sammanflätade kopparormar, hvilka en gång bildade piedestalen till oraklets trefot i Delphi. Turkarne betrakta den såsom Grekiska rikets talisman, och derföre afhögg Mohamed den Andre med sin stridsyxa det ena ormhufvudet, Engelsmännen hafva stulit de tvenne andra; de Turkiska gossarne kasta nu till måls på återstoden. Få steg härifrån reser sig en obelisk af porphyr betäckt med hieroglypher; den kom från Egypten öfver Athén; oför-

*) De kommo från Athén till Chios, derpå till Constantinopel, och derifrån till Venedig; Napoleon lät föra dem till Paris, men nu äro de åter i Venedig.

ändrad står den likasom om den beskyddades af osynliga Egyptiska gudar.

Det tredje minnet här är en fyrkantig stod af väldiga stenar, hvilken hotar att störta omkull; det är Constantins pelare; en gång var den beklädd med förgyllda kopparplåtar; nu ses blott de jernringar, hvilka höllo dessa tillsamman.

Detta är återstoden af Hippodromens prakt, dock ännu är denna plats den skönaste i staden; dess vidsträckthet och sultan Achmeds moské fängslar ögat! Bakom den skinande, hvita muren med de förgyllda och med galler försedda fönstren höja sig höga plataner och cypresser; innanför plaska springvattnen vid de förgyllda grafpelarne. Det är en liten lund, der brokigt klädda Musulmän och qvinnor stilla vandra. Breda trappor föra der upp till Achmeds moské, hvarest allt är marmor, ja sjelfva de sex höga minareterne, hvilka höja sina balustrader den ena öfver den andra, prunkande med uthugget gallerverk; guldkulor glimma på kupolerna, halfmånen skiner på minareterna. Det är herrligt att skåda! Och likväl gå vi bort; en liten krokig gata leder till en phantastisk byggning, hvarest allt är marmor och guld; se, hur det skiner i den blåa och genomskinliga luften. Plataner, cypresser och blomstrande rosenhäckar bilda en liten trädgård bakom de med praktfulla fönster och konstiga uthuggningar zirade murarna. Sjelfva byggnaden är

sannerligen Fata Morganas egen sofkammare; den är så ljus och luftig, oaktadt den är byggd af marmor; zirligt och brokigt stråla pelare, tak och karniser; vi stiga upp för trappan, hvilken går rundt omkring hela byggnaden; vi titta mellan de förgyllda gallren in genom de stora rutorna, och se in i ett rundt, stort hus. Ögat bländas af österlandets prakt! År det en brudkammare för landets första Pascha? Nej — det är en graf! det är sultan Mahmuds graf*). Midt på golfvet står hans kista, betäckt med brokiga, dyrbara shawlar; hans rika turban, blixtrande af juveler, och med en plym, som tyckes vara flätad af strålar, är lagd på kistan, der hans hufvud hvilar. I en krets rundtomkring stå små kistor; hvar och en af dessa gömmer ett af hans barn, en af hans älsklingar; alla äro de höljda af rika mattor; tvenne prester stirra emot oss och lyfta hotande handen; "Christen, man får ej se en rättrogens graf!" säga de; rökelsekaret svingas, den blåaktiga röken stiger i solglans mot det präktiga taket.

Öfver Mahmuds kista var ett tält spändt då den hitfördes. Rik och fattig tilläts tillträde; gamla män gräto, så älskad var han; han, som störtade Janitscharerna, införde frankisk disciplin och klädsel. Rundtomkring tältet reste sig emellertid den byggnad, hvilken vi nu se; först då kupolen

---

*) Abdul Meschids fader.

var färdig, då halfmånen skimrade i solen deruppe, borttogs tältet öfver kistan, hvilken var vätt med tårar.

Men nu äro vi trötta att vandra och beskåda; det är en dag äfven i morgon, då gå vi till Karavanseriet, den väldiga stenkoloss, som gömmer de rika varorna från Asiens städer. Vi gå till den präktiga vattenledningen, der yppiga växter skjuta fram mellan de stora qvaderstenarne; vi besöka ett Turkiskt bad*), och försöka det sjelfva kanhända.

Se detta är i dag vår vandring i Constantinopel!

IX.

Dervischernas dans.

Det är väl bekant, att Turkarne, det vill säga den råa hopen af nationen, anse alla sinnessvaga för inspirerade af en gudomlig anda. Der-

*) Badhusen hafva likasom moskéerna kupoler, i hvilka ljuset faller genom stora glasklockor. I den första salen, der man kläder af sig, är en fontän, och längs med väggen divaner. Genom ett mera uppvärmdt rum träder man in i badsalen, som är af marmor med höga kolonner; golfvet är upphettadt, så att man måste gå med trädtofflor; heta ångor uppfylla salen.

före hafva de vanvettiga plats i moskéerna; de förfärliga Isaui äro föremål för vördnad och fruktan; i samma förhållande äro Dervischerna vid sin dans, hvilken är ett verkligt sjelfpinande; ett slags berusande rot, den de tugga, förökar vildheten.

Dervischerna, hvilka hafva sitt kloster i Scutari, kallas "Ruhanis," som betyder "de tjutande" Dervischerna i Pera hafva namnet "Mevlevis," det är uttydt, "de vridande;" de dansa vanligen hvarje thorsdag och fredag. Jag har sett dessa dansar, och vill försöka att gifva en skildring af dem och af det intryck hela ceremonien i deras kloster gjorde på mig.

En resande, med hvilken jag seglade öfver till Scutari för att se Dervischerna, stämde mig särdeles förut genom sina berättelser om de beslägtade dansarna af Isaui. Den resande kom från Tripolis, hvarest, liksom på hela Afrikanska kusten, i alla moskéerna finnas under en slags bevakning hela skaror af dessa varelser. På en viss dag om året kungöres, att Isaui skola dansa genom gatorna, och då stänger hvar och en sin dörr, och ingen Christen eller Jude vågar sig ut; han skulle eljest vid mötandet af det vilda tåget, ehuru det är under bevakning, lätt blifva lefvande söndersliten; hundar, kattor, alla kräk, hvilka de möta, rifva de ihjäl och sluka de blodiga styckena.

"Jag var sistlidet år på denna de vansinnigas dag i Tripolis," sade främlingen; "jag hade hos vår consul plats på husets flata tak; på hela gatan voro alla portar och dörrar väl tillstängda. Tåget närmade sig, en skara välbeväpnade soldater till häst omringade de rasande, hvilka på ett bälte nära, voro alldeles nakna; deras långa kolsvarta hår hängde omkring skuldrorna. De gjorde små förunderliga hopp och utstötte vilda tjutande ljud, i det de ideligen kastade hufvudet än framåt och än tillbaka, så att det långa håret än skylde ansigtet och än omfladdrade det i fasansfull vildhet. De rysliga skriken beledsagades med musik af trummor och säckpipor, och allt efter som de sprungo framåt, grepo de stundom ner i gatan, togo der lösa flintstenar och med dem skuro de sig djupa sår i bröst och armar. Utanför huset, der vi stodo, hade vi, för att få se Isauis vildhet, låtit en mohrisk tjenare binda en lefvande get; då skaran kom, fick Mohren befallning, att dräpa djuret, han stötte sin dolk i halsen på detsamma och sprang så bakom dörren. Geten sprattlade i sitt blod, och på ögonblicket trängde de tjutande Isaui fram, och en af dem stack sin hand in i det blodiga såret, lyftade, under ett rysligt tjutande, geten upp i luften, sönderslet den och slungade de blodiga inelfvorna upp på husets murar. Hela skaran störtade sig öfver djuret och slukade bokstafligen kött, hud och hår."

Under denna skildring satte vi öfver Bosphorus; jag berättar det såsom han berättade det för mig, som det præludium, hvilket stämde min phantasi för klostret och de dansar jag här skulle se.

Vi befunno oss i Scutari, en stad, som har 150,000 menniskor, alltså en half gång så många som Köpenhamn; dock anses den blott som en förstad till Constantinopel; här är allt gammalt mahomedanskt, här bo, om man så vågar kalla dem, de orthodoxa Turkarne. Ett par starkt beväpnade halfnakna Araber drefvo sina lastade kameler från strandbrädden genom gatan utåt den stora kyrkogården; en lång resa begynte. Vi följde efter och stadnade vi ändan af staden vid ett fattigt, obetydligt hus; så vidt jag minnes var det korsverkshus; detta var Dervischernas kloster.

Dörren var ännu icke öppnad; vi kommo för tidigt, och gingo derföre bort till de närliggande Turkiska kafféerna, hvilka gränsa till den milslånga cypresskogen, i hvilken de döda hvila. Utanför kafféerna under de gröna löfträden sutto en mängd Turkar, militära och civila; en del af dem var här för att taga del i Derwischernas dansar, eller, liksom vi, för att åskåda dem. En otäck, gammal dverg satt här; han skulle vara en ifrig Ruhanis, sade man; jag skulle snart få se honom bland de dansande; han skulle vara mycket rik och hafva tolf vackra qvinnor i sin seralj. Sin lilla son hade

han med sig i kafféen, en vacker gosse, som var likaså hög som fadren.

Ändtligen öppnades dörren till klostret. Vi gingo derigenom och kommo in i en bred förstuga, hvilken med ett till hälften uppfästadt ylletäcke var delad i tvenne delar; här såg ut som i våra småstäder afskrankningen är för det hus, der vilda djur visas. Hvar och en måste draga af sina skor eller stöflor, och dessa ställdes bakom gardinen.

Min ledsagare, den resande, hvilken hade varit i Tripolis, tog ett par saffiansstöflor upp ur sin ficka, drog dessa öfver stöflorna och gick sålunda in; men Turkarne sågo vreda på honom och talade sins emellan. Jag hade hällor i byxorna, så att det var svårt att draga af stöflorna; men då man antingen bör följa landets sed eller ock fly landet, tog jag i hast en knif, skar hällorna itu och spatserade likasom Turkarne på mina strumpor; en gammal man med turban klappade mig på axeln, nickade mildt och sade något, som min tolk öfversatte, att jag var en god menniska, som aktade religionen och förtjente att vara Turk. "Gud upplyse dig!" var hans sista ord.

Jag trädde nu in i sjelfva templet, om det kan så kallas; det utgjordes af en fyrkantig sal, som deruppe hade väl stängda gallerier för fruntimren; dernere rundt omkring ett skrank af ohyflade bräder,

och innanför detta var dansplatsen, hvilken för ögonblicket låg betäckt med röda, hvita och blåfärgade skinn. På dessa lågo på magen en mängd Derwischer, klädda som Turkarne vanligtvis äro, dock voro här också många i den nyare af reglementet påbjudna drägten, militärfrackar och höga, stora mössor; de rörde vid golfvet med sina pannor, emellanåt upplyftade de hufvudet, men hastigt, såsom om något hade förskräckt dem, slogo de åter ned detsamma. Jag stod i strumporna på det kalla stengolfvet och bytte om med att sätta den ena foten på vristen af den andra för att bibehålla varmen; det var föga behagligt.

Nedåt den mellersta väggen hängde inom ramar stora Turkiska inskrifter och taflor, hvilka föreställde byggnader. Här hängde tamburiner, bäcken och jerngissel med skarpa piggar att hudflänga sig med. Midt i väggen var, liksom i Turkiska moskéer, en nisch, som tjenade till altar, och framför denna stod en prest i blå talar, grön turban och med långt, hvitt skägg; han svingade ett rökelsekar och utstötte med ett förunderligt strupljud några Turkiska ord; sedan begynte enkla stämmor en sång med chör, jag säger en sång, men det är icke rätta ordet för slikt; det var ljud, hvilka utgjorde något så egendomligt vildt, hvilket omvexlade i åtskilliga rythmer, en slags scala, ett förunderligt löpande med strupen, alldeles såsom en vilde med

musikaliskt gehör skulle, efter att första gången hafva hört en bravour-aria, på sitt sätt efterlikna den konstfulla sången. Det var mera otäckt än oharmoniskt att åhöra.

Sedan Derwischerne flera gånger hade berört golfvet med hufvudet, reste de sig, kysste prestens hand och ställde sig nu i en halfkrets längs det skrank, utanför hvilket åskådarne stodo.

Dansen började; i detsamma kom en menniska, den mest egna jag någonsin har sett; två Derwischer från Pera, igenkännlige på sina höga filthattar utan brätten, ledsagade honom. Han var en eremit från trakten af Medina, sade min tolk. Aldrig har jag sett någon menniska, hos hvilken vanvettet så har lyst ur ögonen som på denna. De dansande hade lagt sina turbaner och mössor framme på nischen, och hvardera hade påtagit en hvit filtkalott; med en sådan trädde eremiten in; ett svart, stridt hår hängde honom långt ner öfver ryggen och axlarna. Han bar en hvit kappa, på hvilken med röda lappar två bevingade hästar voro utsydda; han ställde sig midt i halfkretsen, alla stodo de såsom om fötterna voro fastnaglade; men som en ångmaschin satte de de öfriga lemmarna i rörelse. En hvar af dem rörde sig i samma rigtning och på samma gång först framåt, så tillbaka, så till höger och så till venster, och allt detta under en sång eller ett skrikande, hvad man nu vill kalla det, först långsamt och derpå i ett mera hurtigt

tempo, så väl sång som rörelse. De dansande kommo i vilda, nästan halsbrytande ställningar.

Två unga Turkar sutto på huk utanför halfkretsen och ledde sången, hvilken beständigt steg med en enformig tonvigt på tredje stafvelsen; hela Mohameds slägt gingo de igenom från Abdallah till Mohamed och chören svarade: "La illah! illalah!" Det klingade till slut som ett doft tjutande, ett snarkande eller dödsrosslande. Några voro dödsbleka, andra sågo ut som blod; svetten strömmade ned för ansigtet på alla. Eremiten afkastade sin stora kappa och stod nu i en röd ylleblus med långa ärmar ned öfver händerna och med nakna ben; snart kom han i raseri och slet sönder den trånga blusen, de nakna armarna slog han mot bröstet; hans ena hand var vissnad, sannolikt hade han sjelf en gång stympat den; hans mun var ett blodigt sår, ty nyligen voro begge läpparna afskurna, så att de hvita tänderna lyste fram; det var förskräckligt att se. Hans mun sprang upp i blod, hans ögon rullade, ådrorna i pannan svällde. Dansen blef mer och mer våldsam och ingen ryckte en tum från sin plats. De dansande syntes icke vara menniskor, utan maschiner; de talade icke ut orden längre, de förlorade sig i korta tjut; Jehova lät som Je—hu! i den öfriga ramsan klingade "Ja med! o hjelp!" mest tydligt. Det var som ett dödsstönande, det mest rysliga, och ju mera jag såg på de dansande, destomera trodde jag mig vara i ett dår-

hus bland galningar. "Ja—hù! ja—hù!" lät det tjutande vildt.

Min ledsagare tillhviskade mig: "för himlens skull skratta icke, då äro vi olycklige, de mörda oss!" — "Skratta," svarade jag, "o, jag är färdig att gråta! det är uppskakande, det är fasansvärdt! jag kan icke längre uthärda dermed!" Hastigt sökte jag utgången, och i samma ögonblick sjönko två af de dansande till jorden.

Utanför på gatan hördes ännu det vilda tjutet: "Ja—hù! ja—hù!"

Huru skönt och varmt var det icke ute i det klara solskenet. Den lätta båten, tunn som ett spån, förer från Asiens kust mot Europa öfver starka strömmar förbi seglande skepp och båtar; den minsta stöt och vi hade måst kantra; men det var icke i min tanka; vi kommo från fasans boning; allt var natur och lefnadslust.

Dagen derpå besökte jag Mewlewis, de bekante Derwischerna i Pera; dessa hade sin egen drägt och ett luftigt, vackert kloster. Allt antydde, att de intogo en högre rang än Ruhanis. Utemot Peras hufvudgata, nära vid kyrkogården, är ingången till klostret; på gården stå några höga cypresser; sjelfva klostret är afsöndradt från den tempelbyggnad, hvarest de dansade.

En gammal Armenian ledsagade mig derin. Gården var uppfylld af qvinnor; sjelfva templet få

de icke beträda. Genom de öppna fönstren i klosterbyggnaden såg jag flera unga Derwischer öfva sig med att vrida sig rundt omkring.

Soldaterna, hvilka höllo vakt, vinkade oss då vi blefvo stående på gården; men våra stöflor måste vi aftaga, och så blefvo vi införda i det rundt omkring salen anbragta galleriet, hvilket var belagdt med mattor; allt härinne var renligt och vackert; utsigten genom det öppna fönstret åt Scutari och de fjerran belägna Asiatiska bergen bidrog väl till en del härtill; hvarje fönster erbjöd ett hemligt diorama.

Det galleri, hvari jag inträdde, var uppfylldt af Turkar; men då de sågo, att jag var en främling, gjorde alla straxt plats och puffade hvarandra åt sidan, på det att jag rigtigt skulle komma fram till skranket. Här och öfverallt måste jag berömma Turkarnes höflighet.

Nu begynte festligheten. En skara Derwischer inträdde; de hade alla bara fötter och voro insvepta hvar och en i en stor, mörkgrön kappa; en hvit filthatt, säkert en aln hög och alldeles utan skyggen, betäckte hufvudet. En af de äldsta, med ett långt, hvitt skägg, ställde sig i midten af salen, lade armarna i kors och läste en bön, hvartill ljöd en sakta, enformig musik, två toner på flöjten och ideligen blott en och samma ton på trummorna; det lät nästan som en källas enformiga porlande;

alla de andra Derwischerna gingo långsamt i en krets kring den gamle.

Nu kastade de af sina kappor och stodo alla i en mörkgrön tröja med långa, trånga armar, ett långt skört af samma tyg och färger hängde ned till fötterna och föll i stora fållar omkring deras ben; de bredde armarna ut och vredo sig rundt omkring alltid åt samma sida; deras skört stodo i luften som en tratt omkring dem.

Midt i kretsen vredo sig tvänne Derwischer beständigt på samma punkt, beständigt åt samma sida; utomkring dessa svängde sig de andra i hvirflande dans; den äldste med det långa skägget spatserade stilla mellan de yttersta och de två i midten. Dansen skulle föreställa planeternas gång.

Från ett tillstängdt galleri uppöfver oss ljöd en sakta, enformig sång; trumman och pipan vidblefvo sin sömngifvande musik; de dansande fortsatte oafbrutet sin svängdans alltid åt samma sida, alltid i samma takt; de sågo alldeles ut som liflösa dockor; icke en mine förändrade sig, men de vora alla dödsbleka.

Vid ett starkt slag på trumman stodo de plötsligen stilla, som om de hade träffats af en blixt; de mumlade en kort bön; den enformiga musiken begynte ånyo, och åter vredo sig alla åt samma sida som förr; man var nära att svindla vid att se derpå; de svängde och svängde, nu vacklade en, då ljöd pipan och trumman i ett hurtigare tempo, och den

vacklande hvirflade ännu hurtigare omkring, alltid vildare, alltid hastigare; det var ej möjligt att uthärda! En hel timma varade denna dans; men den hade ingenting rysligt, den kunde nästan kallas graciös; man måste blott glömma, att det var menniskor, och tro, att det var dockor. Dansen, i förening med den svaga, entoniga musiken, gaf det hela charakteren af ett stilla vanvett, hvilket mera rörde än förfärade. Uppbygglig kunde hela handlingen svårligen kallas; den förekom mig såsom ett slags ballett, hvaremot dansen af Derwischerna i Scutari hängde qvar i min inbillning liksom en bild från ett dårhus.

X.

En Turkisk skizz.

När man från Pera stiger ned emellan kyrkogårdens cypresser, kommer man till ett litet qvarter, som väl må räknas till Galata, ehuru det ligger utanför dess murar. Här är en äkta Turkisk gata, hvarest den nya tidens inverkan ännu icke spörjes; den går något spetsigt, dess bredd är så stor, att en åsna med packning kan komma fram;

den är icke stenlagd och synes, efter regnväder, vara en gyttjig bäck, hvari pålar äro neddrifna, och mellan hvilka ett bräde är lagdt. Alla husen äro af träd och två våningar. Den understa föreställer en öppen butik utan fönster och dörr, och här sitter på det upphöjda golfvet Turken med sin långa pipa, och rundtomkring hänga hans handelsvaror. I brokiga långa kläder och som oftast med ett vackert ansigte och skägg, sitta här de gamla Turkarne! Här är intet prat! Hvarje hus kunde gälla för träskjulet framför ett vaxkabinett och vaxdockan har man i sjelfva ägaren. En flock hundar utan husbonde slåss midt på gatan; en annan svärm slites om ett as, som ligger här. Jag återgifver taflan sådan som jag har sett den. Fem, sex små Turkiska gossar, så godt som nakna, den ena med blott en turban på sig, hoppa med vilda tjut omkring en död häst, hvilken, då skinnet är afflådt, ligger helt blodig i ett gathörn och sträcker alla fyra benen i vädret; de nakna ungarne sätta sig upp och rida på det blodiga djuret — och springa så omkring; det är ett eget skådespel! Men finnes ingen stråle af poësi i hela detta oväsen? Jag svarar jo; ty jag minnes de stora vinrankor, som vid de privata husen sträcka sina tjocka stammar uppåt trädväggen och utbreda sig som ett löftak här öfver gatan till grannens hus, hvilket de smycka med sitt

grönt! Jag minnes den väl stängda högre våningen, hvilken innesluter qvinnorna och döljer dem för den främmandes blick! här är poesi! Sjelfva Turken, den gula opiumsätaren, hvilken sitter i röda byxor och brandgul koftan med grön turban, är en lefvande dikt; han sitter med benen i kors, med halföppna ögon och darrande läppar; mitt öga läser de darrande bladen, den hänryckande skriften, och sålunda lyder den: —

"Se, hur vinrankan slingrar sig! dess blad är grönt som min turban, dess saft är röd som mitt blod! Men saften och blodet skola icke blandas, säger propheten! Att dricka vin är en synd; vin är till endast för christna och judar! Men opiisaften är Salomos ring! Den blifver i min mun långt härligare än vin; den blifver ett berg med drufvor och solsken! hvarje sorg bortdoftar den! jag känner mig så liflig, jag blifver så glad, jag blifver eldig och vild, jag seglar och sväfvar! Propheten vet hvad jag gör! jag omfamnar min hustru, jag omfamnar tio, tolf! jag lutar mitt hufvud mot marmorbröstet, ett marmor, som svallar af eld och flammor, men blifver sjelf en flamma! hvarje nerv är en blixt, det lågar! det lågar! Allah är stor!"

XI.

Kyrkogården vid Scutari.

Turkarne betrakta sig såsom främlingar i Europa; de vilja derföre hvila i sitt fädernesland, och det är Asien; vid Scutari är Constantinopels största kyrkogård. Der, hvarest någon förut ligger begrafven, lägga Turkarne aldrig ett nytt lik; den dödes graf är hans hem, och det är fridlyst; sålunda måste kyrkogården tillväxa; den vid Scutari sträcker sig milsvidt. För hvarje barn, som födes, planteras en platan; för hvarje menniska, som dör, planteras en cypress.

Kyrkogården vid Scutari är derföre en vidsträckt skog; den är genomskuren af vägar och stigar. Här äro de rikaste grafmonumenter, den största omväxling af minnestoder öfver de döda. På de grafvar, hvilka betäckas af en flat, vidsträckt sten, är midt i denna anbragt en fördjupning, deri regnvattnet kan samlas; hundarna släcka här sin törst, och Turken, hvilken ser det, finner häri ett tecken, att den döde är salig i Mohameds paradis!

Tätt intill hvarandra, såsom stubbarna på en afmejad åker, stå under de höga cypresserna de dödas grafstenar; en hvar af dem har en turban eller

en hög mössa huggen i stenen; man märker lätt, hvarest Turken af den äkta, gamla tron och Derwischen hvılar, och hvarest det nya halfeuropeiserade slägtet har sin hviloplats; på stenarne stå med gyldne inskrifter de dödas namn och stånd. En sinnrik grafskrift förmäler om lifvets förgänglighet eller uppmanar till att bedja för den döde; der qvinnorna hvila, ses blott ett uthugget Lotusblad, smyckadt med guld; intet ord talar om henne! också i döden är qvinnan här gömd, obekant för främlingen.

Intet stängsel innesluter denna skog med de dödas grafvar; tyst och ödsligt är det här under dessa herrliga cypresser; den breda landsvägen går fram öfver de igenstörtade grafvarna; Araben drifver sina kameler framåt; klockan på djurets hals är det enda ljudet i denna stora ödemark.

Stilla, som de döda under cypresserna, ligger Marmorasjön framför oss och visar oss sina färgsköna öar *); den största af dessa synes vara ett litet paradis med vilda fjellar, vingårdar, cypress-, platan- och pinieskogar. Hvilken herrlighet, sedd från de dödas trädgård! Denna herrlighet var förvisningsstället för de störtade kejsarne, prinsarne och prinsessorna under det Byzantiska väldet. I

*) Prins-öarne.

klostren på dessa öar måste de sucka såsom fattiga munkar och nunnor! det är bättre hos de döda! det förolämpade sofver der utan att drömma; det eviga sträfvar upp till Gud.

Hvilken stillhet mellan dessa grafvar under cypresserna! i den månljusa aftonen vilja vi vandra här. Hvilka mörka träd — natten slumrar öfver grafvarna; hvilken lysande himmel — lifvet strömmar ut från densamma!

Hän öfver den ojemna vägen rörer sig en hvit och en röd strålande punkt, som om det vore skinande rosor; det är blott två papperslyktor; en gammal Turk håller dem i sin hand i det han rider genom de dödas trädgård; han tänker icke på de döda; nej, de lefvande äro i hans tankar; de vackra, de lefnadsglada qvinnorna i det vänliga hemmet, der han snart skall utsträcka sina lemmar på de mjuka dynorna, spisa sin varma "pilaf," röka sin pipa, medan den yngsta af hustrurna klappar hans kind, och de andra gifva honom ett "skuggspel," en lustig komedi, som Turkarne uppföra i sina hus med Karagöf och Hadschi Aiwat *). Under

*) Turkarne hafva det från China införda skuggspelet; hufvudpersonerna deri äro Karagöf: Harlequin, Hadschi Aiwat: Pantalone, som talar på vers och med sentenser, och Hopa-Thelebis: Petit-maitre.

de mörka cypresserna mellan grafvarna tänker den gamle på lifvet — och lifvet är njutning!

Det är åter stilla! Nu höras fotsteg, — men ingen lykta lyser, ingen häst trafvar förbi; en yngling, eldfull och stark, vacker som Ismael sjelf, då han tryckte sin första hustru till sitt hjerta, kommer der, han kommer med samma tankar! Månen belyser hans strålande ansigte, han önskar att i kärlek skifta såsom denne, han önskar att bygga sig ett bo i hvart hus, i hvar buske! — Som det glödande lifvet vandrar han öfver de dödas grafvar till ett nattligt möte. Hvilka tankar genomflyga hans själ! — ja, det är en Turk!

Det är stilla i de dödas trädgård! det är stilla i byddorna vid *mare di marmora*, men innanföre mötas två läppar som musselskalen mötas; de innesluta kärlekens perla.

XII.

Mohameds födelsedag.

Den fjerde Maj är prophetens födelsedag; redan aftonen förut begynte festligheten, och den är onekligen den vackraste delen deraf. Att det

emellertid var månsken och att den Osmanniska polis-stadgan, till och med under dessa omständigheter, bjöd en hvar, som går ut sedan solen är nere, att bära ett ljus i en lykta, såvida han icke vill arresteras, ansåg jag icke för det behagligaste; men jag måste finna mig deri, ty hvarken månskenet eller polisförfattningen lät förändra sig. En ung Ryss, Aderhas, och jag slöto oss till hvarandra, och utan någon ledsagare, blott försedda med ljus i en stor papperslykta, vandrade vi åstad för att se illuminationen till prophetens ära. Vi gingo genom en af Peras trånga sidogator, och ett skådespel låg framför oss, så storartadt, så phantastiskt och vackert, som man i Norden blott kan se det i en förunderlig dröm. Från den husrad, der vi stodo, och djupt ned emot hafsbugten, sträckte sig en kyrkogård, det vill säga en cypresskog med stora, täta träd; den kolsvarta natten hvilade härinne. Öfver ojemna backar, beständigt nedåt, under de höga träden, slingrar sig en gångstig, som menniskans fot och hästens hof hafva banat, än trång mellan grafmonumenter, än hän öfver kullfallna grafstenar. Här och der rörde sig en röd eller blå lykta, hvilken snart försvann och snart åter blef synlig i den mörka bakgrunden. Några hus ligga här enstaka på kyrkogården; ljuset lyste från de öfversta fönstren eller ock bars det ned på den öppna altanen.

Öfver cypressernas toppar sken blå såsom en damascenerklinga bugten uppfylld af skepp; tvenne af dessa, de största, voro på det rikaste smyckade med brinnande lampor; dessa strålade kring kanonportarna, kring relingen och kring masten samt hängde i tågverket och förvandlade detta till ett strålande nät. Framföre låg sjelfva staden, det vidsträckta, stora Constantinopel med sina otaliga minareter, alla omgifna med en krans af lampor. Luften var ännu röd af den nedgående solen, men så klar och genomskinlig, att Asiens berg, det evigt snöbetäckta Olympus, visade sig med alla sina brutna linier, som i en silfverhvit sky bakom den präktiga staden. Månljuset försvagade icke lampornas glans, men visade minareterna endast bättre; de syntes såsom hvita stänglar med kolossala eldblommor; de mindre buro en strålkrans, de större två, och de största tre, den ena öfver den andra.

Nära derinvid, der vi stodo, var icke någon menniska synlig; det var ödsligt och stilla; vi vandrade ned mellan cypresserna; en näktergal uppstämde här sin kraftfulla, melodiska sång, och turturdufvan kuttrade i trädens natt. Vi kommo förbi ett litet rödmåladt vakthus, uppfördt af plankor; en liten eld var upptänd der framme mellan grafstenarne, och soldaterna lågo rundt omkring elden. De voro Europeiskt klädda, men ansigts-

dragen och färgen sade, att de voro af Ismaels slägt, öknens barn; med de långa piporna i munnen lågo de och lyssnade till hvad som förtäljdes; det var om Mohameds födelse; näktergalen öfversatte det för oss, annars hade vi icke förstått det.

"La illah ilallah! *). I staden Mekka kommo köpmännen tillsammans i handelsärender; dit kommo Indiska, Persiska, Egyptiska och Syriska köpmän; i templet Kaaba hade hvardera sin gudabild; en son af Ismaels slägt beklädde en bland de högsta värdigheterna, den att mätta och vederqvicka pilgrimerna. I sin fromhet ville han, likasom Abraham, offra sin son, men sierskan bjöd, att den helige Abdallah skulle lefva, och att hundrade kameler skulle offras för honom. La illah illalah! — och Abdallah växte och blef så skön, att hundrade flickor dogo af kärlek till honom; prophetens gloria strålade omkring hans panna; den flamma, som ifrån skapelsens dag varit gömd, och gått ifrån slägte till slägte, intill propheten föddes, Mohamed, den siste och den förste. Prophetissan Fatima såg denna flamma, och hon bjöd hundrade kameler för hans famntag; men han tryckte Emina till sitt bröst, och samma natt försvann prophetflamman från hans panna och brände under Eminas hjerta. La illah illalah! Nio månskiften gingo, och aldrig hade jordens blom-

*) Det är ingen Gud utom Gud.

mor doftat så ljuft som under dessa; aldrig har frukten på grenen glödt så saftfull; då skakades klipporna, sjön Sava sjönk i jorden, gudabilderna störtade i templet, och dæmonerna, som ville bestorma himlen, föllo som millioner stjernskott, störtade af lanssvingaren, ty Mohamed, Propheten, föddes i denna natt! La illah ilallah!"

Denna berättelse öfversatte näktergalen för oss, och näktergalen förstår Turkiska likasåväl, som han förstår Danska.

Vi gingo bort under Peras torn ut till Mewlewis-Derwischernas kloster, och ett stort panorama visade sig. Hela Marmorahafvet och Asiens berg lågo bestrålade af månljuset, och såsom en mellangrund höjde sig Scutari, hvars minareter strålade af lampor likasom Constantinopels, der i synnerhet framträdde Sophia-moskéen med sina fyra minareter och Achmed-moskéen med sina sex, hvardera med två eller tre glimmande stjernkransar; de syntes begränsa seraljens trädgård, hvilken sträcker sig mörk som en stjernlös natt ned mot Bosphorus; icke ett ljus visade sig i Sultaninnornas palatser längs stranden; men der det gyllene hornet slutar, var planteradt ett flammande svärd, som kastade sitt röda skimmer öfver vattnet. Otaliga små båtar, hvardera med röda, blåa eller gröna papperslyktor, foro som elddrakar mellan de begge verldsdelarnes stränder. Alla de stora krigsskeppen strålade af lampor; man såg hvarje skepp med

tågvirke och rår, allt var såsom det vore aftecknadt med eldconturer; Scutari och Stambul tycktes vara sammanfästade genom det strålande vattnet och de brokiga eldpunkterna; det var sagans stad, phantasiens stad; ett magiskt ljus var utgjutet öfver det hela; blott på två punkter låg natten med all sin hemlighetsfullhet; i Asien på den stora kyrkogården bakom Scutari, i Europa uti seraljens trädgård. På begge ställena var det natt och drömmar; de döda hjeltarnas dröm är om paradisets qvinnor, i seraljens natt drömmes om jordens, och der äro de unga och sköna såsom deras himmelska systrar.

På Peras gator var ett hvimmel af Greker, Judar och Franker, hvar och en med lykta eller ljus; det var ett orientaliskt *mocoli*, men i drägterna långt mera correct, rikare och brokigare än Roms *corso* den sista carnavalsaftonen. Framför de främmande ministrarnas hoteller brunno lampor, uppställda i pyramid eller antydande i ett stort M prophetens namn. Klockan nio ljödo kanonskott från alla skeppen; det dundrade såsom under det starkaste sjöslag; alla fönster skallrade, skott följde på skott, förkunnande prophetens födelsetimma.

Jag somnade in under skotten och vaknade tidigt under samma dån; lustig musik af Rossini och Donizetti klingade genom gatorna; trupparna uppmarscherade, för att uppställas mellan seraljen

och Achmed-moskéen, dit sultanen i stor procession skulle begifva sig.

Vår Danske consul Romani, en Italienare, kom för att afhemta mig; en ung Turk med pistoler i bältet och bärande två långa tobakspipor, gick framför oss; en gammal Armenian i mörkblå fladdrande koftan och sin svarta, spetsiga hatt på det rakade hufvudet, bar våra kappor efter oss, och på detta sätt skredo vi genom Peras hufvudgata ned till Galata; tjenarne stego i en båt och vi båda i en annan, och nu gick det öfver bugten, pilsnabbt mellan hundrade andra båtar, hvilkas roddarkarlar till hvarandra skreko och ropade, på det att den ena ej måtte stöta den andras lätta farkost i sank. Vid landstigningsstället i Constantinopel bildade mängden af gondoler en stor, gungande bro, öfver hvilken vi måste hoppa för att uppnå fasta landet, som var garneradt med bjelkar och bräder. Trängseln var stor, men snart kommo vi in på en bredare sidogata. Här var folk nog, men dock alltid god plats. Beslöjade qvinnor i stora skaror togo samma väg som vi, och snart voro vi under seraljens murar, hvilka inemot staden äro mycket höga och se ut såsom gamla fästningsmurar. Här och der är ett torn med en liten jerndörr, hvilken dock tyckes aldrig hafva varit öppnad; gräs och krypväxter skjuta upp öfver gångjernen. Stora, gamla träd sträckte sina löfrika grenar ut öfver murarna; man skulle tro, att det vore gränsen af den förtrollade skogen med den sofvande prinsessan.

Utanför Sophia-moskéen, mellan den stora fontänen och ingången till seraljen, valde vi pår plats. Härifrån har Sophia-moskéen med sina många kupoler och tillbyggnader något, som kommer oss att tänka på en stor blomsterlök, omkring hvilken en mängd smärre lökar hafva växt ut. Terasserna framföre voro uppfyllda med Turkiska qvinnor och barn; de skinande hvita slöjorna gåfvo åt det hela något festligt. Fontänen bakom oss är den största och skönaste i Constantinopel; under benämningen fontän föreställa vi oss vanligen en bassin, hvari vattenstrålen plaskar; men så är det icke i Turkiet; en riktigare föreställning får man, då man tänker sig ett fyrkantigt hus, hvars väggar utvändigt äro alldeles Pompejanskt brokiga; den hvita grunden är öfvermålad med röda, blåa och förgyllda inskrifter ur Alkoran, och från små nischer, i hvilka messingsskålar äro fastkedjade, sorlar det invigda, friska vattnet, hvarmed Musulmannen på de bestämda timmarna om dageu tvättar ansigte och händer. Taket är i Chinesisk stil och dertill brokigt måladt och förgylldt; dufvan, Turkens heliga fogel, bygger här bo; i hundradetal flyga dufvorna öfver vårt hufvud från fontänen till Sophia-kyrkan och åter tillbaka. Rundtomkring lågo en mängd Turkiska kaffehus, alla af träd och med altaner, nästan som husen i Schweitz, men mera brokiga och äfven

mera skröpliga. Små trädplanteringar voro anbragta framföre hvart och ett och öfverallt uppfyllda med tobaksrökande och kaffedrickande Turkar, hvilka i sina brokiga koftaner, några med turban, andra med mössor, kunde sägas drapera huset och smycka trädgårdarne. Mellan fontänen och den stora port, som förer till seraljens förgård, voro dessutom uppförda af bräder två långa ställningar på tunnor och bord, den ena högre än den andra och begge belagda med dynor och mattor, hvarpå beslöjade Turkinnor af den lägsta klassen sträckte sig; gamla Turkar, Perser och en del Frankiska främlingar, hvilkas obeslöjade qvinnor starkt beskådades, hade plats på den högre delen af ställningen. Nu kommo flera regementen af Turkiska soldater, alla Europeiskt klädda med trånga benkläder och korta tröjor, det hvita bandoleret i kors öfver bröst och skuldra; alla med röda, styfva mössor på hufvudet; gardet såg mycket bra ut; det hade nya uniformer, styfva halsdukar med snippar, och bar i dag, som jag hörde, för första gången hvita handskar; deremot sågo de andra regementena högst bedröfliga ut; jag vill icke tala om, att ibland dessa funnos alla ansigtsfärger, hvita, bruna och kolsvarta; men der voro både halta och klumpfotade soldater. Den Europeiska uniformen var för dem för trång, och derföre hade en stor del skurit upp sömmarna vid armbogen, eller öppnat en

lång rispa i benkläderna framför knäet, på det att de skulle hafva friare rörelser; men härvid stack en alldeles naken armboge fram, och under marschen stucko röda eller kolsvarta knän ut ur de blåa benkläderna. I synnerhet excellerade ett regemente, hvilket jag vill kalla det barfotade, ty några hade blott en stöfvel och en sko, andra deremot gingo alldeles barfotade i tofflor, och det af olika färger. Under klingande spel drogo de alla in i seraljen, och efter att hafva der defilerat förbi sultanen, kommo de tillbaka och ställde sig i leder på hvardera sidan af gatan — Aethioper och Bulgarer stodo sida vid sida! Beduinen blef granne till herdesonen från Balkanbergen.

Klockan tio skulle processionen begynna, men klockan blef inemot tolf, innan det behagade sultanen att begifva sig ur seraljen. Solen brände med sommarhetta; den ena kaffekoppen dracks efter den andra, brädställningarna föllo ett par gånger tillsammans, och alla Turkinnorna föllo på hvarandra i en hög. Det var en lång väntan. Här var för några år sedan ett bruk, att på denna plats hufvudena af dem, som blefvo halshuggna på seraljens gård, kastades ut för hundarna; nu såg allt helt fredligt ut. Unga Turkar, hvilka kunde litet Fransyska eller Italienska, inläto sig i samtal med oss och de andra Frankerna, ja, de visade

oss den största beredvillighet i att förklara för oss hvad som ådrog sig vår uppmärksamhet. Nedanför seraljens murar utbredde sig den solbeglänsta Marmorasjön med hvita seglare, och Asiens berg lyste med sina hvita snötoppar högt uppe i den klara, blågröna luften. Det gräsgröna skimret i luften hade jag aldrig förr sett; en ung Turk, hvilken, enligt hvad han berättade mig, var född vid stranden af Euphrat, sade, att himlen der ofta strålade mera grön än blå. Nu ljödo kanonskott i seraljens trädgård och processionen tog sin början. Först kom en musikcorps till häst; äfven pukslagaren och den, som förde den stora pukan sutto till häst; tygeln hängde löst öfver hästens hals, medan pukan blänkte i solen. Nu kommo gardena, hvilka i sanning togo sig så bra ut som något garde i christenheten; härpå fördes en skara präktiga hästar, alla utan ryttare, men prydda med herrliga schabracker, röda, blåa och gröna, och alla öfversådda med ädelstenar. Hästarne tycktes dansa på sina fina, men starka ben; kraftfullt höjde de halsarna med de långa mahnarne; de röda näsborrarna skälfde såsom sensitivans blad, och ur ögat blickade en förståndig instinkt. En skara ridande unga officerare följde, alla Europeiskt klädda i rockar och mössor; militära och

civila embetsmän, alla i samma slags klädedrägt, kommo efter dessa, och derpå rikets storvisir, en man med ett stort, hvitt skägg. På åtskilliga stallen på gatan voro musik-chörer uppställda, hvaraf den ena aflöste den andra, i synnerhet med numror ur Rossinis Wilhelm Tell! Plötsligt tystnade dessa, och den unga sultanens älsklingsmarsch begynte; den är componerad af Donizettis broder, hvilken här är anställd som kapellmästare. Sultanen kom; framför honom fördes ett tåg af Arabiska hästar, med ännu präktigare schabrack, än dem vi förut sett. Rubiner och smaragder bildade tofsar vid hästarnas öron, saffianstyglar voro öfversådda med glimmande stenar, och sadlar och täcken voro broderade med juveler och perlor! det var en prakt vi skådade, sådan den underbara lampans ande hade skapat den för Aladdin. Omringad af en skara unga män, alla till fots och vackra som Orientens qvinnor, hvilka utan slöja hade vågat sig ut, och hvar och en med en grön fjäderplym i handen, — satt den unge nittonårige sultanen Abdul-Meschid på en präktig Arabisk häst; han hade en grön rock igenknäppt öfver bröstet och utan någon slags prydnad, när man undantager en stor juvel och en paradisfogelplym, hvilken var häftad på hans röda mössa. Han såg blek och mager ut, hade lidande drag och fästade sina mörka ögon på åskådarne, i synnerhet på

Frankerne. Vi aftogo våra hattar och helsade; soldaterna ropade högt: lefve kejsaren! men han gjorde icke den minsta rörelse till återhelsning.

"Hvarför helsar han ej på oss tillbaka?" frågade jag en ung Turk vid sidan af mig; "han såg ju, att vi aftogo hattarna!" "Han betraktade er," svarade Turken, "han betraktade er mycket noga!"

Dermed skulle vi vara nöjda; det var så godt som den bästa helsning. Jag sade Turken, att alla Frankiska furstar helsade med blottadt hufvud, alldeles såsom vi helsade dem. Det förekom honom som en saga. Paschar och andra rikets Store följde efter honom, samt frankiska officerare i Turkisk tjenst, och derpå en skara af folket, Turkar och Turkinnor, slutade tåget. Det blef en trängsel, ett sorlande! Halfnakna gatpojkar med utslitna turbaner, gamla tiggarkäringar, beslöjade med trasor men i saffianstofflor och med brokiga byxor, boxade sig skrikande fram mellan hvimlet. Allah Ekber!*) skrålade de, när soldaterna satte geværskolfven emot dem.

Hela gatan var en brokig flod af mössor, turbaner och slöjor, och på begge sidor rörde sig, som säfväxter vid flodstranden, de blänkande bajonetterna.

---

*) "Gud är stor."

Öfverallt, der Frankerna ville passera mellan de uppställda militärlederna, kommo strax officerarne och med den största artighet gjorde plats; de drefvo sina trosbröder åt sidan, och dessa stirrade på de hedrade frankerna, under det de upprepade utropet: Allah Ekber!

XIII.

Besök och Afsked.

I Athén blef jag försedd med flera bref, hvilka gjorde mig vistandet i Pera mycket behagligt. Den Österrikiske Internunten Baron Stürmer, den Grekiske ministern Chrystides och vår Danske Konsul Italienaren Romani må jag i synnerhet nämna.

Omgifvet af murar och med en stor vacker trädgård, hvarifrån man mellan rosor och cypresser har utsigt öfver den lägre liggande staden, Bosphoren och Marmorasjön, ligger det Österrikiska minister-residenset, hvilket består af flera byggnader. Härinne i de upplysta rummen, hvilka erbjuda all Europeisk beqvämlighet och lyx, känner man sig likasom hemma. Tyska, Franska och Engelska tidningar och

journaler lågo framlagda; der sjöngs och musicerades; en stor del af den diplomatiska verlden och flera intressanta familjer lärde jag här att känna, och timmarne gingo som sekunder. — När vi emellertid om natten bröto upp, erbjöd hemvägen något eget; i korridoren väntade tjenare med portchaiser för damerna; herrarne ledsagades genom gatorna med facklor, eller också hade hvar och en sin lykta med ljus.

Hos Ali Effendi och den kejserlige tolken Saphet, hvilka begge bo i den byggning, som bär namn af *den höga porten*, såg jag för första gången ett Turkiskt hus invändigt. På trapporna och i de långa gångarne, hvilka voro betäckta med säfmattor, hvimlade det af Europeiska och Asiatiska musulmän samt fattiga qvinnor med böneskrifter i händerna; rundt omkring gingo soldater med korta, tunga sablar. En hvar, som kom, måste först afdraga sina skor eller stöflor och taga på sig tofflor.

Framför ingångarna, hvilka voro beklädda med långa mattor, höllo beväpnade tjenare vakt; inne i rummet var en divan långs med väggarna, hvilken var det dominerande möblementet. Ali Effendi samtalade med mig om Lamartines resa i Orienten och frågade mig, om jag skulle beskrifva mitt vistande här och det intryck åskådandet af Constantinopel hade gjort på mig.

Jag sade honom, att jag fann belägenheten vara den skönaste i verlden, att anblicken deraf var skönare än den af Neapel, men att vi i Norden hade en stad, hvilken erbjöd något beslägtadt med Constantinopel. Och jag beskref *Stockholm* för honom, hvilket, sedt ifrån Mosebacke har något af den anblick Constantinopel erbjuder från Peras torn ut mot de "söta vattnen." Den del af Stockholm, som kallas Södermalm, visar oss rödmålade trähus, kupoler på kyrkorna, granträd och hängbjörkar, allt är Turkiskt, blott minareterna fattas. Under samtalets lopp frågade han mig, huru många dagsresor Stockholm låg från mitt fäderneslands hufvudstad, och om skillnaden mellan språken i dessa tvenne städer. Saphet Effendi var mindre språksam men högst uppmärksam och, som det tycktes, helt och hållet europeiserad. Tjockt kaffe och pipor med god tobak presenterades; jag, som aldrig röker tobak, måste af höflighet taga en pipa i munnen, och detta var det enda obehagliga i "*den höga porten.*"

Romani berättade mig, att jag i Pera hade en landsman, en skomakare från Köpenhamn; han var gift och bosatt och hette Herr Langsch, ett alldeles Danskt namn, som han trodde; jag förnekade detta sednare, men bad honom föra mig dit; vi kommo på en af de mest besökta gator i Pera, der

det hängde öfver dörren en äkta Dansk skylt med en stor stöfvel, och under den stod skrifvet namnet "Lange." Vi kommo in i verkstaden. "God dag! jag har visst här en landsman," sade jag, och straxt sprang mannen upp från sin stol med ett af glädje strålande ansigte; jag tryckte hans hand, och snart voro vi inne i ett Danskt samtal; han berättade mig, att det var nio år sedan han hade lemnat Danmark; han hade genomvandrat hela Ungern och Wallachiet, och arbetat länge i Galatz samt der gift sig med en Wallachisk flicka; de hade för ett par år sedan flyttat hit till Pera, der de lefde godt och hade deras rikliga utkomst; han höll lärgossar och kunde ändå aflägga en liten sparpenning för att en gång resa hem till Danmark, och komma så åter till Turkiet, der allt gick honom så väl.

Han bad mig helsa sin fader, bröder och systrar; fadren var skomakare i Köpenhamn, sade han.

Vår Danske minister, kammarherren Hübsch, som är född i Constantinopel och alltid har varit här, har sin boning i Bujukdere, som ej ligger långt ifrån Svarta Hafvet; ett besök hos honom från Pera blifver alltid en liten resa, men den kan göras mycket beqvämt på en båt ned åt Bosphoren *).

*) Under mitt vistande i Constantinopel afslöts handelstraktaten mellan hans majestät konungen af

Hübsch var så artig, att han ville afhämta mig för att hos honom tillbringa några dagar; men samma dag hade den Grekiske ministern Chrystides inbjudit mig till en dinér, der jag skulle träffa flere Greker, hvilka intresserade mig; att sedermera göra denna utflygt tillät icke tid och omständigheter. Det Österrikiska ångfartyget, som från Constantinopel öfver det Svarta Hafvet stod i förbindelse med ångfartygen på Donau, afgick just i dessa dagar. Denna fart interesserade mig i hög grad, ty jag skulle derigenom få tillfälle att se en stor del af Bulgariet, Wallachiet, Servien och Ungern. Men i Rumelien var det uppror; man fruktade, att oroligheterna skulle sträcka sig till de nästgränsande länderna. I hela tre veckor hade den Österrikiska post, som går öfver Belgrad till Constantinopel, uteblifvit; man var öfvertygad, att den måste vara mördad eller fången. Ingen här visste rätt besked; inga mått och steg vidtogos; den Österrikiska och Ryska ministern sände stafetter till Adrianopel och Balkan; de underrättelser de erhöllo voro högst ofullständiga, men säkert var, att de Turkiska uppbördsmännens hård-

---

Danmark och den Ottomanniska Porten, den 9:de i månaden Rebi-ul-ewel 1257, det vill säga den 1:sta Maj 1841.

het och orättvisa hade bragt de christna familjerna till uppror i de tvenne städerna Nissa och Sophia. Under Grekernas påsk skulle Turkarne hafva trängt sig in i kyrkorna och der hafva skändat qvinnor och barn; öfver 2000 skulle vara mördade.

Hvar tionde dag kan man från Constantinopel göra resan öfver det Svarta hafvet uppför Donau till Wien, men så, som förhållandena nu voro, var det att befara, att, ju längre resan uppsköts, desto mera osäkert blefve det, om den kunde göras, och om jag ej skulle nödgas, att gå tillbaka öfver Grekland och Italien. I hotellet, der jag bodde, voro två Fransoser och en Engelsman, med hvilka jag hade träffat aftal, att tillsammans resa Donauvägen till Wien; men de öfvergåfvo nu denna plan och valde hemvägen genom Italien; de ansågo nu Donautouren för ett alldeles dåraktigt företag, och voro af autoriteterna, som de sade, bestyrkta i denna föresats; de upproriska Bulgarerna vilja knappt, menade de, respectera Österrikes flagga, och om man ej blefve mördad, skulle man ändock säkert utsätta sig för hundrade obehagligheter.

Jag tillstår det, att jag hade en högst orolig, plågsam natt, innan jag kunde bestämma mig; redan nästa afton skulle jag vara ombord, om jag ville gå med på skeppet. Fruktan för de många

farorna, hvilka efter allas utsago, förestodo, men på den andra sidan min brinnande lust att se något nytt och interessant, satte feber i mitt blod. Tidigt om morgonen gick jag till Baron Stürmer, meddelade mig med honom och begärde hans råd. Han sade, att aftonen förut hade en Rysk kurir inträffat, hvilken hade passerat just den del af landet vi skulle igenom, för att från det Svarta hafvet uppnå Donau, men att inga oroligheter ännu hade visat sig, samt att tvenne Österrikiska officerare, öfverste Philippovich och major Tratner, hvilka begge reste hem från fälttågen i Syrien, och hvilka jag redan kände från dinéerna här i huset, gjorde Donau-resan hem just med det skepp, som i morgon tidigt skulle afgå. Alla depescherna och brefven samt en betydlig summa penningar voro, då posten icke kunde gå, anförtrodda åt Philippovich; under de värsta omständigheter kunde han påräkna allt beskydd; till dessa herrar kunde jag sluta mig.

Resan var nu alltså bestämd, och från detta ögonblick var också all fruktan förbi. Samma timma inträffade i Pera en underrättelse, hvilken ögonblickligen utträngde de många rykten om upproren inne i landet, den sorgliga underrättelsen, att ångfartyget Stambul, det största, som det Österrikiska kompaniet ägde, denna morgon, under de starka töcknen, hvilka inträffa på det Svarta hafvet,

hade stött på en klippa tolf mil öster om Amastra och alldeles förlist, men alla passagerarne voro räddade.

Emot aftonen lemnade jag Pera; från kyrkogården under dess höga, runda torn njöt mitt öga ännu en gång af det stora, underbara panoramat af Constantinopel, Marmorasjön och det snöbetäckta Olympus.

Det var ångfartyget Ferdinando I, som skulle föra mig öfver Pontus Euxinus; här var hyggligt och beqvämt ombord och i första kajutan var, utom Philippovich, Tratner och jag, blott en passagerare till, nemligen Engelsmannen Ainsworth*), hvilken hade varit utsänd till en expedition i Kurdistan, och nu sednast kom från Babylon.

Ombord fann jag en hel skara däckspassagerare, Turkar, judar, Bulgarer och Wallacher, hvilka begagnade sin beqvämlighet, kokade sitt kaffe och utsträckte sig för att sofva. Båtar kryssade rundt omkring vårt fartyg; skepp kommo och gingo. Det var ett lif på vattnet, ett susande och buller i Pera och Constantinopel, såsom om ett upplopp hade brusat genom gatorna; nej, något dylikt kan blott det lefvande Neapel gifva ett brgrepp om.

Litet öfver seraljens mörka cypresser stod månen rund och stor, men ganska blek i den lysan-

*) En nära slägting till den bekante Engelske Skalden Ainsworth.

de blåa luften; solen gick ned och dess röda strålar föllo på de öfra fönstren i Scutari; det såg alldeles ut som om det varit bloss tända vid bloss; det bländade ögat, i ett nu voro de släckta, och aftonen spridde sig öfver den klara vattenytan, öfver kupoler och minareter; tätt invid vårt skepp vältade sig stora delphiner. Från seraljens sida foro pilsnabbt öfver bugten stora gondoler, rodda af tolf till tjugu roddarkarlar, alla med florsärmar, hvilka hängde ned från de nakna, kraftfulla armarne; taktmässigt rörde sig de raska årorna; gondolen flög såsom en pil, och akterut satt på upphöjda, brokiga dynor och rika mattor, hvilka hängde litet ut i vattnet, den gravitetiska Turken med korslagda armar! Det var såsom en drömbild, en scen i en saga! Stjernorna glimmade, Meuzzinen ropade i dofva toner ned från minareterna, hvilken timma det var.

XIV.

Bosphorus.

Bosphorus är en flod med hafvets genomskinlighet, en saltvattensflod, som förenar tvenne haf, en flod mellan tvenne verldsdelar, der hvarje fläck

är pittoresk, och hvarje ställe historiskt; här friar Orienten till Europa och drömmer sig vara herrskare. Jag känner ingen trakt, der kraft och mildhet äro så förenade som här. Rhenflodens stränder i all sin höstprakt hafva dock ej sådana färger som stränderna vid Bosphorus; Rhen förekommer trång mot dess glasgröna vatten, och dock måste jag tänka på Rhen, jag måste tänka på Mälarens stränder mellan Stockholm och Upsala, när den varma sommarsolen skiner mellan de mörka granarna och de skälfvande björkarna.

Vattenspegeln är på de flesta ställen icke bredare, än att man tydligt ser allt på båda kusterna; i sju krokar slingrar sig denna öfver tre mil långa ström mellan Marmorasjön och det Svarta hafvet, och nästan i hela denna utsträckning ser den Europeiska kusten ut såsom en stad, en enda gata, bakom hvilken bergen höja sig, om icke alltid storartade, dock alltid så, att de kunna kallas berg, och på dessa grönskar det såsom i en äkta botanisk trädgård! Här äro björkar likasom i Sverige och Norrige, grupper af bokträd såsom i Danmark, pinier, plataner och kastanier såsom vi se dem i Italien, och cypresser, herrliga och stora såsom blott kyrkogården i Pera och Scutari ega dem; och midt i detta yppiga gröna höjer sig palmen med sin bre-

da capitel, en minnespelare, hvilken säger oss, hvarest vi egentligen äro i verlden.

Hela kusten synes, som sagdt, såsom en stad, och är dock ingen stad! här vexla gator om med trädgårdar, med kyrkogårdar och vinfält; här står en moské med sina hvita, prunkande minareter, här är en mörk till hälften förfallen fästning, der ett palats, såsom vi tänka oss detsamma i Österlandet, och här små rödmålade trädhus, hvilka tyckas vara hämtade från Norriges susande granskogar.

Vända vi nu ögat mot Asiatiska sidan, så är allt likaså rikt, likaså omvexlande, blott icke denna massa af byggnader, hvilken kommer oss att betrakta kusten i Europa såsom en oändlig stad; här äro slätterna större, bergen högre och mera utgrenade.

Den femte Maj, Napoleons dödsdag, skulle jag tillbringa på det Svarta hafvet! Det finnas flera andens festedagar för oss, än dem Almanachan betecknar såsom sön- och högtidsdagar! vårt eget lif och verldshistorien tillkännagifva oss dessa, hvilka icke stå i kalendern; ofta har jag, vid minnet af en sådan dags märkvärdigheter, rätt lefvande känt, huru prosaiskt tom den har passerat för mig; dock detta år var en af nutidens berömdaste dagar rätt egendomlig och festlig för mig; denna morgon klockan ½ 5 seglade jag från Constantinopels hamn genom Bosphorus ut i det Svarta hafvet!

Jag vaknade vid ankarets lyftande; i hast var jag påklädd och trädde upp på däcket; allt låg inhöljdt i töcken, men det var blott ett ögonblick. och med en underbar hastighet höjde de sig till spetsen af Peras torn. Detta jemte Galata och Topschana låg bakom oss; de stora kasernbyggningarne, de höga moskéerna i förstaden Fündüklu trädde dominerande fram med hela den Turkiska flottan, hvilken låg här, efter att nyligen hafva återkommit från Egypten. Vi foro den tätt förbi; rundtomkring från alla kanonportar stucko Turkiska soldater och matroser ut sina hufvuden; en hvar af dem kunde i få minuter förtälja oss sannfärdiga saker, och sjelfva sagan derom är mera poetisk än den Püchler-Muskau gifver oss i sina långa, "berömda" arbeten; men vårt ångfartyg var i flygt; dimmorna voro också i flygt, och berörde än skeppets skorsten, än höjde de sig, likasom för att förvandlas till regnskyar; det var ett lif och en rörelse öfver oss, såsom om Darius med sin här i dessa töckenkonturer åter hade dragit öfver Bosphorus; det var ett lif och en rörelse omkring oss af båtar; de som kommo från krigsskeppen, voro stora och väl bemannade; de åter, som kommo från kusterna, voro tunna och skröpliga gondoler, hvari Turken låg på bottnen med korslagda ben. Men på vårt fartyg var det stilla. Öfver däcket hade Turkarne utbredt brokiga mattor; några sofvo insvepta i sina fodrade pelsar, andra drucko sitt tjocka kaffe eller blåste

skyar ur den långa tobakspipan; dimmorna sjönko och stego såsom när verlden formades af Chaos; än bröt solen fram, än syntes den ingen makt hafva; de aflägse liggande skeppen fingo utseende af töckenbilder; jag måste tänka på dödsseglaren och den flygande Holländaren.

Topschana och Pera tycktes vara en stad tillsammans med Constantinopel, och Scutari förstaden; denna med sina hvita minareter, rödbruna hus och gröna trägårdar låg nu i det klaraste solljus, som strömmade ut öfver hela Asiatiska kusten; man såg den behagligt belägna lilla staden Kandelli, den kejserliga trädgården och Storherrns vidsträckta palatser. Hvilken rikedom, hvilken naturprakt omkring Bosphorens kuster!

Huru ofta, då jag var ung, seglade icke min tanka genom "tusen och en natt" och jag såg sällsamma slott af marmor med sväfvande trädgårdar och svala, springande vatten; här framträdde ett sådant för mig i verkligheten, lefvande gjordt i hvarje enskilt parti; det var det på Europeiska sidan nyligen fulländade sommarpalatset, hvarest förlidet år Abdul Meschid var den förste sultan, som flyttade in. Det är i österländsk stil och i stora proportioner med marmorpelare och höga terrasser.

Detta är scenen för en ung, icke tjuguårig furstes kärlekslycka; här, för att tala i den Turkiske skaldens anda och med dess ord, här kom-

mer våren tidigt och ikläder tulpanen sin röda kjortel, hvilken daggen påsätter silfverknappar, och för den unge fursten höja cypresserna och palmerna bedjande sina händer, att de må med sin skugga få vederqvicka honom i en lång lifstid. Men hvad är en lång lifstid, är det en lycklig lifstid? ja, derom är begreppet olika, — ett odödligt namn eller kärlekens lycka —?! fråga den unge! och en hvar är icke en Alexander, som kan vinna beggedera och vinna dem dubbelt vid att dö midt i segern.

Slottets trädgård sträcker sig ned till Kurutscheme, hvars originella trädbyggnader längs med vattnet ådraga sig uppmärksamheten; den ena våningen hänger ut öfver den andra, understödd af bjelkar, hvilka gripa in i trädverket nedanunder. Rummet mellan byggnaderna och vattnet är således så godt som betäckt deruppe af de framspringande våningarna. Härinne bo flera äldre sultaninnor; fönstren äro derföre väl försedda med galler med skärmar, hvilka naturligtvis icke sakna sina kikhål, hvarifrån de fordom sköna och mäktiga kunna se ut på vattnet och de främmande skeppen. Ack, en hvar af dessa qvinnor var en gång en skönhets dikt, nu äro de glömda, och de kunna icke trösta sig med: "vergessne Gedichte sind

neue!" *) De långa silkesögonhåren, som voro en rad af pilar, hvilka trängde in i bröstet, hänga nu såsom tårpilar öfver ögats sjö, den enda, hvari ännu en skönhets stjerna speglar sig, och de draga slöjan tätare tillsammans, blott ej för ögat, hvilket ser och bör ses. Himlen vete, hvilket öga vi och vårt skepp afspeglade sig uti, då vi seglade förbi Kurutscheme; skeppet kom också i starkare rörelse, men styrmannen förklarade detta dermed, att här voro de värsta strömsättningarne i Bosphorus.

Den behagliga dalen Bebek med sitt lustslott öppnade sig för oss; den begränsades af en kyrkogårds mörka cypresser. Dock dessa få ord gifva ingen tafla; ögat bör se denna dal, hvilken såsom en Engelsk park i det skönaste solljus visar oss en omvexling af grönt, såsom det icke kan blandas på någon palett, man bör se dessa pilar, hvilkas böjda grenar synas leka med sin skugga på jorden, dessa grupper af löfträd, under hvilkas skuggrika tak den vilda turturdufvan har sin seralj; dessa feta, gröna gräsmarker, der den hvita skinande oxen står såsom en forntidens marmorbild, till hälften skyld af det höga gräset. Här är lif, solsken och njutning, och nära intill ligger gränsen, den mörka cypresskogen, med död, skugga och ro.

*) Bortglömda dikter äro nya!

Vi foro förbi kyrkogården; pittoreska klippor höjde sig; vi voro på den punkt, der Androkles från Samos slog bron öfver Bosphorus, på hvilken Darius förde Perserna in i Europa emot Scytherna; en af klipporna blef då omskapad till en thron, från hvilken Darius såg öfvergången; intet spår deraf finnes numera. Osmaniska helgon hvila vid klippans fot; helig är nu den jord, hvilken beträddes af vilda härar; höga, svarta cypresser stå nu vakt omkring grafvarna. Bosphorus'flyttfoglar — sjöfolken kalla dem de fördömda andarna — flögo här emot oss och vände på ögonblicket om. Här ligga på den Asiatiska och Europeiska sidan de väldiga slotten Anatoli, Hissari och Rumili Hissari, hvilka skulle beherrska inloppet, men skottgluggarne äro igenmurade; byggnaderna hafva redan länge varit förvandlade till fängelser; "de svarta tornen" kallas nu de slott, hvarest tusende christna hafva försmäktat. Slottet på den Europeiska sidan är förunderligt byggdt; sultan Mohamed ville, att det skulle bilda hans namn såsom det skrifves med Arabiska bokstafstecken; hundrade kyrkor rundt omkring måste lemna materialier till dessa bebodda ziffror; men ingen glädje har andats i dessa; döfva suckar ha genombäfvat Mohameds namnpalatser; ehuru muradt af fast sten på sten, skall tidens starka finger dock utplåna denna skrift, och der den stod, skall jorden

på sin svarta tafla bära vårens dikt, doftande buskar, gräs och blommor.

Skönast är det på den Asiatiska sidan! Bakom den mörka fästningen sträcker sig in i landet dalen med "de himmelska vattnen," den af alla valar vid Bosphorus, som prisas såsom den skönaste, och hvars naturprakt har gifvit bäcken sitt namn; men vi foro för hastigt förbi; vi sågo blott så mycket som man, vid blickandet i en skön qvinnas öppna öga, kan läsa af hennes själs skönhet.

Kandiliches stora moské höjde sig framför oss såsom om det varit Achmeds kyrka, hvilken af Mohameds englar blef hitburen, på det att vi ännu en gång skulle upplifvas af dess herrliga åsyn; en liten stad låg nästan gömd mellan jättestora fikonträd; den har af dessa fått namnet: Fikonstaden.

Mellan lindar, tårpilar och plataner höjde sig amphitheatraliskt Sultanje och speglade sig i den lugna vattenytan vid kusten. Den hvita, smärta minareten, den, som i verkligheten pekade mot himmelen, och den, som på vattenspegeln pekade nedåt, tycktes säga: Se'n icke lifvet endast i solglanomkring eder, se'n det äfven öfver eder i de jagande skyarne och de flygtande foglarna, sen det i hvimlet på vattnet mellan de tvenne verldsdelarne! Och, i sanning, här var lif och rörelse! Stora båtar med Turkinnor, höljda i hvita, luftiga slöjor, sattes öfver ifrån den ena kusten till den andra. Nästan under vårt fartyg reste sig en af de yngsta qvin-

norna i en af båtarne; hon blickade uppåt, och det tonade för mitt öra den Persiska sången om cederns växt och tulipanens prakt. Hvem har icke i kolsvart natt plötsligen, vid en enda blixt, sett hela nejden upplyst, och allt åter blifva natt igen: men man glömmer aldrig bilden af hvad man såg; här kommo två blixtar, hvardera ögat sände en sådan, och så blef det natt; vi sågo icke längre Orientens dotter, men redan århundraden före vår tid har skalden sjungit om henne: "Torkar hon sina lockar med klädet, då doftar det af muskus; borttorkar hon ögats tårar, då trilla perlor från klädet; berörer det hennes kind, då fylles det med doftande rosor, och trycker hon det till sin mun, då omsluter det en paradisisk frukt!" Jag såg efter båten — vi voro långt ifrån den; qvinnorna i de hvita slöjorna syntes som hade de varit andar i Charons båt, och det låg sanning i denna tanka, ty hvad vi aldrig mera skola se, det är ibland de döda. Hon hade kastat en orange i vattnet; den gungade på strömmen såsom en minnets stjerna af mötet. Långa fiskarbåtar sköto förbi de stora skeppen, hvilka kommo från Svarta hafvet; Rysslands fläckta örn slog med vingarna i den stolflaggan. Stilla och gungande ute på vattnet, utanföre ett fiskarläge, jag tror det var Baikos, lågo hyddor, hvilka slutade dernere vid ett utspändt nät.

deri svärdfiskar skulle fångas; jag säger hyddor. man kunde också kalla dem korgar; i en hvar af dem satt en halfnaken fiskare och inlade fångsten.

På Europeiska sidan närmade vi oss Therapia, i hvars djupa bugt lågo ett par stora skepp; en liten båt mötte oss här, en gammal Neger satt vid årorna; han var blott klädd i en ylle långrock, sådan som Grekerna pläga bära; stora silfverringar hängde i hans öron, men på hufvudet hade han blott sitt tjocka ullhår; båten var, bokstafligen taladt, fylld med rosor; en liten Grekisk flicka, med sitt mörka hår flätadt omkring den röda mössan och en stor guldpenning deri, stod och lutade sig mot en af blomsterkorgarne; i handen hade hon blott en Bulgarisk handtrumma. Båten krängde af vågornas starka rörelse, vårt skepps starka fart satte strömmen i sqvalpning och den lilla flickan höll sig fastare vid en af korgarne; den föll omkull med henne och utgjöt en ström af rosor öfver hennes bröst och ansigte; hon reste sig åter, och då hon såg att vi betraktade henne, slog hon leende på den lilla trumman, kastade den derpå i korgen och höll en hand full af rosor för sitt ansigte; denna båt, negern och den lilla flicken samt såsom bakgrund Therapia med sina trädgårdar, bygg-

nader och skepp, — det var en tafla, hvilken förtjente att förevigas!

Dock i ett stort och rikt taflegalleri bortttränger, vid första vandringen derigenom, den ena taflan den andra, och Bosphorus är en sådan bildersal med tusende bilder, sådana blott de största mästare kunna gifva oss; jag, som berättar härom, har blott en enda gång i mitt lif, på ett ångfartyg i full fart, beskådat dessa kuster.

En större, bredare bugt än den vi hittills sett, utgjorde förgrunden för nästa tafla; ambassadörernas sommarboningsplats Bujukdere låg framför oss; jag sökte der, emellan de många nationers flaggor, som der svajade, efter mitt fäderneslands, och jag upptäckte den! Jag såg det hvita korset på den röda bottnen; Danmark hade planterat sitt hvita Christi kors i Turkens land. Flaggan svajade för vinden; det var såsom om den hade bragt mig en helsning från hemmet. Min granne vid skeppets reling pekade på den stora vattenledningen med de dubbla hvalfven, hvilka midt i det gröna höjde sig i den djupa dalen; en annan berättade om Medea, hvilken hade vandrat här, hvarest nu sjöfolket drog sina båtar upp under de höga platanerna; men mitt öga och min tanka voro blott hos den Danska flaggan, hvilken jag här såg för första gången under hela min resa;

minnen, hvilka gjorde hjertat vekt, bemäktigade sig så mildt hela min själ.

Hvad af tänkbar skönhet kunde Bosphorus' kuster väl mera erbjuda, och likasom i medvetandet deraf förvandlade de sig plötsligt till en vild natur. Gulaktiga, sönderfallna stenblock stodo i vattnet; batterier, anlagda för att skydda Bosphorus mot Kossackernas ströftåg, ökade det omilda i åsynen häraf. Tornet högre upp kallades Ovidii torn, och sagan förmäler, ehuru falskt, att det var här, som skalden satt fången vid det Svarta hafvet. Tornet är nu blott en ruin, som, när solen är nere, begagnas till fyrtorn; stora facklor upptändas deruppe; det röda bålet lyser seglaren på Svarta hafvet.

Ännu en liten sträcka är allt på den Asiatiska sidan yppigt grönt; men snart, der kusterna mest närma sig till hvarandra, träder den vilda fjellnaturen lika djerft fram på begge sidor; i Asien slutar här den Bethyniska bergskedjan, i Europa den Thraciska. Ingen stig slingrar sig nu mera längs vattnet; stengetterna klättra högt på klipporna. Svarta hafvet ligger framför oss, och på udden af de två verldsdelarnes land ligga fyrbåkar med välkomstbloss eller afskedsstjernor, allt efter som skeppet styr sin kurs.

Nära vid kusten resa sig underliga klipp-öar; de synas som om de vore kastade emot hvar-

andra; det ena stenblocket ligger på det andra; sagan förmäler, att dessa fjell en gång voro simmande; de klämde skeppen emellan sig; först då Argonauterne lyckligt seglade förbi dem, blefvo de bundna.

Solen sken på de nakna stenarna; hafvet låg oändligt stort framför oss; vi foro ut derpå. Töcknen, hvilka, under hela vår seglats genom Bosphorus, än stego, än sjönko, men dock aldrig skylde kusterna, föllo nu som en duk, hvilken rullas ned för en opera-decoration; i ett ögonblick var Europas och Asiens kust dold för oss; sjöfoglarne slogo en ring om skeppets skorsten och flögo så åter tillbaka; vi sågo blott haf och töcken.

XV.

Svarta Hafvet.

Så länge vi seglade i Bosphorus, hade vi blott öga för den vackra landskaps-scenen; nu var den förbi. Vi tyckte, att vi sväfvade genom skyarna, hvilka i ännu hurtigare flygt än vi, foro öfver hafvet. Det var något så nordiskt dunkelt i dessa

töcken; det var såsom om jag i November månad hade seglat på Kattegat. Man måste svepa in sig i alla de vinterplagg man hade, och ju längre vi kommo ut, desto kallare blef det. En half timma omslötos vi af den fuktiga dimman, men såsom en blixt försvann den; solen strålade klart, luften blef vackert blå; likväl fick vattnet icke Medelhafvets blåa färg och genomskinlighet. Svarta hafvet har helt och hållet våra nordiska hafs charakter; här gingo korta böljor af en tät, glanslös färg; de voro blyaktiga emot det lätta, skinande Medelhafvets.

Vårt skepp, som här genomskar de vatten Argonauterna en gång beseglat, var hvarken i storlek eller beqvämlighet likt ångfartygen af första rangen, och dock skulle det på Jasons tid hafva gällt för mera än kungligt, ja det skulle hafva fått namn af trolldomsverk. Elastiska divaner och beqväma kojer omslöto en stor, vackert inredd salong med speglar, taflor och böcker. På bordet framsattes friska Egyptiska fikon, plockade för en vecka sedan; här voro drufvor från Smyrna, vin från det aflägsna Gallien; dock det mest trolldomslika, den mäktiga elden, det flammande vidunder, som förde skeppet emot ström och vind, låg inne i fartyget och utsände derifrån sina andedrag såsom en kolsvart rök, en sky, hvilken lade sig bort öfver hafvet. Något dylikt kunde Medea icke skapa; vår tids upp-

finningar taga försteget framför dessa århundradens mäktigaste trollerier. Snillet tillhörer nu icke längre den enskilde, det tillhörer hela verlden.

Än i klart solsken, än höljda i fuktiga dimmor, foro vi åstad. Utom vi fyra passagerare i första kajutan, var det på andra och tredje platserna ännu ett litet sällskap, som skulle med till Wien. Den, som tilldrog sig den största uppmärksamheten var Pater Adam, en Amerikansk prest i svart habit och med en hatt, stor som en riddarsköld; på fem och tjugu år hade han icke sett sina vänner i Donaus kejsarestad, och reste nu på ett kort besök dit, såsom ledsagare för två Armenianska gossar, den Armenianska biskopens brorsöner. Den äldste Hieronymus, med ett rundt flickansigte, skulle studera och blifva läkare; den yngste, Antonio, särdeles vacker, med kloka talande ögon, högst charakteristika drag och en egen stolthet i hvarje rörelse, skulle blifva prest. Afskedet från hemmet var redan glömdt; den äldste låg och sträckte sig, samt rökte sin cigarr; den yngste lekte med några helgonbilder. En ung, fet Jude, som blandade sig i allt, en godmodig, ung tjenare och en sjösjuk kammarjungfru, hvilken beständigt uppehöll sig i sin koj, så att vi ännu ej hade sett henne, tre Tyskar, en ung Turk och två Greker, utgjorde återstoden af sällskapet, som skulle göra hela resan

med oss. De öfrige gingo blott med till Küstendje och Silistria. Likasom på Medelhafvet fingo vi här en trött flygande passagerare: en liten fogel hvilade sig hos oss på däcket, fick brödsmulor och vatten på en tallrick. Mot aftonen flög han ifrån oss, likasom mot öster. Jag bad honom helsa de Kaukasiska bergen, helsa de vilda buskarna vid de floder, ur hvilka tigern släcker sin törst, helsa staden Tiflis och Cirkassiens vackra qvinnor! Allt det der i öster ville jag gerna se! Denna gång skedde det dock ej; vi styrde mot norden på den våta, stormiga vägen *); stjernorna tindrade vackert såsom öfver Grekland och Medelhafvet; men här var det kallt. Man skulle tro, att vi gjorde en sommarexpedition till Spetsbergen och ej en seglats på Svarta hafvet i Maj månad.

Om natten väcktes jag af ankarets kastande; töcknet var så tjockt, att kaptenen, hvilken ångfartyget Stambuls strandning låg i tankarna, icke vågade segla längre. På morgonstunden klarnade det litet upp, och vi gingo åter till sjöss; men efter få minuter måste vi åter gå för ankar. Det var som om en tjock rök hade vältat sig upp ur hafvet;

*) Om vintern och hösten är det högst farligt att besegla i synnerhet denna sträcka af Svarta Hafvet mellan Bosphorus och Odessa; många skepp förlisa; sistlidne vinter förolyckades det Österrikiska ångfartyget Seri Pervas, och ett Ryskt: Neva.

stora vattendroppar fuktade däcket och relingen; tågverket var vått som om det hade legat på hafsbottnen.

Med ens bröt solen fram; kusten framträdde låg och obebodd; icke ett hus, icke ett träd, icke ett sjömärke var synligt; men kaptenen läste dock på den flacka landtkonturen, att vi voro komna nära två mil nordligare än vi skulle. Genast ändrade fartyget kurs, och det gick öfver de gröna skummande böljorna mot en liten bugt; ankaret föll, och nu först uppsteg den sjösjuka kammarpigan med ett leende mot kusten, hvilken icke log tillbaka. Farväl du Argonauternas haf! Om än ej poesiens gyllene skinn, dock minnets förer jag från Orienten öfver dina vågor.

XVI.

Skeppsresa emellan Svarta hafvet och Donau.

Küstendje är en låg kust med kalkjord och conchylier till beståndsdelar; icke ett träd, icke en buske är synlig. Här lågo ett par hyddor

utan fönster, med rörtaket ned mot jorden och omslutna af steninhägnad. En flagga svajade, en grupp väl beslöjade qvinnor betraktade vår ankomst.

Genom en stark bränning sattes vår båt i land, der några skriande Tartarer mottogo oss.

Landningsstället bestod af kullstörtade stenblock, mellan hvilka folket, för att dock göra det litet mera jemnt, hade kastat en hop grästorf; trädhyddorna härnere syntes resta i största hast; hela kusten bebådade en öcken, hvarest i går eller i dag några boningar blifvit uppslagna. I ett par vagnar, dragna af oxar, kastade de våra saker, och nu gick det emot värdshuset, hvilket var rätt ansenligt i jemförelse med dess omgifning, och i synnerhet för sin renlighet var inbjudande. En balkong, öfver hvilken gick ett rörtak, förde till de bästa rummen, hvilka upplätos åt passagerarne på första platsen.

Medan maten tillagades, gjorde vi en vandring genom staden.

Küstendje blef 1809 alldeles ödelagdt af Ryssarne; allt såg här ut som om förödelsen hade gått häröfver för några veckor sedan; usla, till hälften nedfallna, hus utgjorde hufvudgatan, hvilken var temligen bred; här och der lågo marmor- och gråstenspelare, hvilka tycktes tillhöra en äldre tid. Minareten på stadens enda och till hälften kullfallna moské var uppförd af plankor och hvitmenad med kalk. En kafé saknades naturligtvis icke,

men dess utseende var, likasom gästernas, högst uselt; på den framspringande altanen lågo några Turkar, hvilka rökte sin pipa, drucko sitt kaffe, och tycktes icke taga någon notis om oss främmande.

Ett par förskräckligt trasiga karlar med långt skägg, turban, koftan och saffianstofflor gingo på gatan och samlade skarn till bränsle, ty träd finnes här ej på många mils afstånd.

Tätt vid staden voro icke obetydliga lemningar af Trajani mur, hvilken skulle hafva sträckt sig här ifrån Svarta hafvet till Donau; så vidt vi kunde se omkring, upptäckte ögat blott hafvet och den omätliga steppen; icke ett hus, icke röken från en herdes bloss, inga boskapshjordar, ingen lefvande varelse syntes; allt var en oändelig grön slätt. Nära intill staden voro några fläckar, utan all inhägnad, der säden växte, icke högre än gräset och med lika färg.

Jag vandrade till hafvet; nära intill detta var en död stork det första mitt öga föll på; den låg med sin ena vinge utsträckt och halsen böjd; jag blef helt vemodig vid dess betraktande! Storken har alltid varit för mig den interessantaste fogel; den låg i mina tankar, då jag var barn, den spökar ju i mina romaner och sagor, och den var nu det första, som jag såg, då jag öfver hafvet vände hemåt; den hade knappt uppnått dessa kuster förr än den dött En vidskeplig tanke bemäktigade sig mig, och ingen kan säkerligen i hela sitt lif göra sig fri

för en sådan: kanhända också jag knappt kommer öfver hafvet, innan mitt lifs bana är slut.

Då jag betraktade fogeln, jagade den våta dimman öfver hafvet och kusten så tjock och tät, att jag för ett ögonblick fruktade att ej finna vägen åter till värdshuset; jag kunde ej se fyra steg framför mig och gick då i lika rigtning tillbaka, klättrade öfver en stenmur och kom sålunda en helt annan, men kortare väg till värdshuset, der en förträfflig måltid väntade, så förträffligt tillagad, att, om än alla läsare säga: "skola vi nu höra om maten?" det dock ej hjelper, de måste höra det; maten — var alldeles förträfflig, och hvad vi dagen efteråt erforo, otroligt billig; ingen af oss hade upplefvat något dylikt; vi uppskrefvo också värdens och värdinnans namn och lofvade att berömma dem; jag vill göra mitt dertill och nämna, att mannen är en Österrikare, Thomas Radicsevitch och bor vid hörnet af Svarta hafvet.

Efter måltiden blefvo våra saker ompackade på stora vagnar, som voro helt och hållet af träd; de skulle nu gå till Donau och behöfde, då de drogos af oxar, hela eftermiddagen, natten och påföljande dagen för att uppnå Czerna-Voda. Vi deremot skulle öfver natten stadna qvar i Küstendje, och skulle, om vi på morgonstunden gåfvo oss på väg, inträffa på samma tid som våra saker.

Wallachiska bönder, i fårskinnspelsar och med svarta filthattar, hvilkas ofantliga brätten bokstafligen hängde såsom en paraply öfver rygg och skul-

dror, följde med vagnen. Man försäkrade oss, att landet i denna trakt var alldeles fredligt, och att vi på vår steppresa ej skulle träffa andra än Wallachiska nomader.

En tjock, våt dimma vältade åter från hafvet ut öfver hela trakten; de lastade vagnarna, hvilka nu körde, försvunno såsom i en sky några steg ifrån oss; här var kallt såsom midt ute på hafvet.

Värden berättade om dessa starka luftvexlingar, om den sista vinterns förfärliga stormar och om kölden. Isen hade legat flera mil ut i hafvet; man kunde köra på detsamma från Küstendje med till Warna. Han berättade för oss om snöyran, hvilken jagade herdarne med sina hjordar bort öfver steppen, och talade om de herrelösa hundarne, af hvilka vi sågo flera. Genom hela Bulgarien och Rumelien drogo, i synnerhet vid vintertiden, dessa tjutande skaror.

Ofta träffa de tillsamman med vargarne, och anfallet är lika häftigt på ömse sidor; om en ensam varghona förvillar sig bland hundarne, tages hon till nåder; ungarne, hvilka hon föder, kunna ej skiljas från hennes egen slägt, och på det bästa sätt låter hon dem dia; men när de äro några dagar gamla, släpar hon dem ned till floden, och dricka de då, på hundens sätt, vattnet med tungan, rifver hon dem ihjäl; instinkten säger henne, att de äro hennes slägts värsta fiender.

Emot aftonen var vädret vackert; jag vandrade med Ainsworth längs med hafsbrädden för att samla stenar och conchylier; vi gingo förbi den döda storken; tätt vid denna låg ett annat dödt djur, hvilket jag väl hade sett förra gången, men icke vidare fästat någon uppmärksamhet vid, och dock var det kanhända interessantare än storken; det var en stor pudel, säkerligen utkastad från något skepp och här drifven i land; det kunde om dessa två skrifvas en sjö- och en luftroman; af dessa sednare hafva vi ännu ingen, men de komma troligen med ballongerna.

På hemvägen besökte vi en af dessa usla Tartarhyddor, hvilkas rörtak gå ned till jorden; egentligen kröpo vi ned i stugan, hvilken tog sig alldeles ut såsom en stor skorsten; väggarne glänste af sot; allt öfver oss förlorade sig i rök. En obeslöjad Tartarflicka stod vid elden och stekte kött på en käpp; vacker var hon just icke, dragen voro för grofva, ögonen för ljusblåa, men hennes figur och hållning tog sig bra ut; en målare kunde här hafva tagit motiv till en egendomlig bild med dubbel belysning, elden inne i hyddan och af aftonsolen, hvilken strålade blodröd in genom den låga dörren.

Vi gingo ut, och månen sväfvade rund och stor öfver hafvet; i värdshuset rykte en bål punsch på

bordet; en glad, treflig afton tillbragte vi härinne; Tysk uppassning, Tyskt språk och beqvämlighet läto oss tro, att vi med ens voro från Orienten förflyttade midt in i Tyskland.

Längs väggarne under fönstren sträckte sig breda divaner med sofmattor; på dessa var vårt nattläger! jag kunde icke sofva; bränningen ljöd såsom thordön; jag såg genom fönstren det vidsträckta hafvet, bestråladt af den klara, runda månen.

Tidigt nästa morgon var afresan bestämd. Bönder kommo med lifliga, Wallachiska hästar, hvilka dansade utanför vår dörr; två sleto sig lösa, sprungo öfver stengärdslet och slogo bakut; det var ett skri och ett gnäggande! Jag gick emellertid nu ned till hafvet, för att säga det farväl; det öppna, salta hafvet, hvilket jag älskar, skulle jag nu icke återse förr än vid Danmarks kuster.

Ändteligen var tåget ordnadt; vår värd i sin Österrikiska uniform red framför och vi andra följde i rask fart genom staden ut på den öppna, oändliga steppen; till venster, hela vår dagsresa, sträckte sig sjön Kurasu, hvilken anses vara lemningar af den kanal, genom hvilken Trajanus sammanband Donau med Svarta hafvet; den kunde lätt sättas i stånd igen, dock ännu mindre kostsamt skulle det blifva att på denna jemna sträcka anlägga en jernbana; den enda svårighet, som

kuude möta för utförandet af ett sådant project, vore den, som möjligen gjordes från Turkiska sidan; det skall hafva varit besvärligt nog för Donau-ångfartygs-commitéen att erhålla tillåtelse att här upprätta värdshus och kontor, så att deras resande kunna taga denna kortare väg genom landet. Tillåtelsen, sade man mig, lydde för det Österikiska Donau-ångfartygs-sällskapets familj och vänner.

Vi passerade några förskansningar från det sista Ryska kriget; de voro helt och hållet underminerade af vilda hundar, hvilka i dessa hålor funno svalka om sommaren, när solen bränner på den skugglösa steppen, och skygd och värma om vintern, när snö och storm hvina öfver deras hufvuden.

Slutligen kommo vi till en by, deri hvarje hus såg ut såsom en gödselsög på ett stenrör; till höger höjde sig ett par gråstenskolonner af ett ödelagdt kloster.

Vi redo förbi, och blott den gröna, ödsliga steppen sträckte sig framför oss på alla sidor. Tre Turkar i brokiga drägter med turban och fladdrande kaftan kommo till häst i vild flygt likasom emot oss, det var alldeles en tafla sådan, som Horace Vernet gifver oss; "Allah ekber!" var deras helsning.

Midt på den tysta steppen låg en ödelagd Turkisk kyrkogård med hvita, sönderslagna grafstenar; endast på några enstaka var turbanen ännu synlig; icke en cypress, icke en buske öfverskuggade de döda; den by, hvilken hade legat här, var utplånad från jorden.

På hvarje enformig fläck väcker sjelfva det obetydligaste, framträdande föremål vår uppmärksamhet; en stor örn satt i gräset och lemnade icke sin plats, förr än vi voro blott femtio steg ifrån honom. Vi sågo boskapshjordar, hvilka togo sig på afstånd ut såsom en hel uppställd krigshär. De Wallachiska herdarne likna alldeles vildar; de bära långa fårskinnspelsar, på hvilka ullen är vänd utåt, och ofantliga hattar eller en trång hufva af ludet skinn; ett långt stridt, svart hår hängde öfver deras skuldror; alla buro de en tung yxa. Solen brände starkare än jag någonsin har kännt det; värmen öfverväldigade oss, vi nästan försmäktade af törst; de flesta bredde sina näsdukar öfver några små vattenpussar, der det hvimlade af kryp, och insögo nu vattnet; jag kunde ej förmå mig att väta läpparne, och midt i denna värme, midt i den brännande solhettan stodo de Wallachiska herdarne i sina tunga skinnpälsar och stödde sig mot sina yxor, de stackars nomaderna! jag hörde deras sånger; melodien klingar ännu för mitt öra, jag skall sätta text till den.

"Du gröna pil med de hängande grenar!"
"Der Kosacken lutar sig mot lansen i Czarens land,

der solen blixtrar på Österrikes sabel och på Mohameds minaret, der två floder skilja tre kejsares land, stod min faders hängande koja mellan säfven, och der växte de gröna pilarna! — jag vaktade hjorden, jag dref den in på Bessarabiens stepper, ensam och allena! Men natten har stjernor, hjertat har tankar! — Du gröna pil med de hängande grenar!"

"Jag vaktade hjorden på steppen, då vårsolen bröt fram, men skyarne segrade; regnet strömmade ned, regnet blef snö i luften, och stormen smidde ispilar, som foro mig i ansigtet, ispilar, hvilka trängde genom fårens tjocka ull; hjorden blef skygg, den flydde för stormen, vi sprungo, vi flögo genom dag, genom natt, dit stormen ville; blott de döda hade ro! — du gröna pil med de hängande grenar!"

"Hvar är skygd, hvar är lä på den vidsträckta steppen? stormen dref oss åstad, hjord och herde; vi kunde ej vända vårt ansigte mot stormens mun, derifrån ispilarne flögo! framför oss var hafvet under den branta klinten! hvilken flygt, hvilken fasa! en yrande snö, en flyktande hjord! — men der voro hyddor på stranden, der voro kraftfulla män, hela hjorden blef räddad, och jag återsåg de tvenne floderna, hvilka åtskilja tre Kejsares land! du gröna pil med de hängande grenar!"

"Solen bränner het i Turkens land! jag sofver

i hålan, den de vilda hundarna hafva uppgräft; jag ser främmande män och qvinnor hasta mig förbi som om de jagades, såsom blefve jag jagad i snöstormen! Tänka de väl, hvad jag den gången tänkte, och hvad jag nu tänker lutad mot min yxa här i den heta solen! Nej, de hafva ingen, som liknar henne, jag vet, och du vet — du gröna pil med de hängande grenar!"

De arma nomaderna! vi jaga förbi dem; en liten för tillfället upprest Kan inbjöd oss, kaffe kokades, de medförda rätterna förtärdes; vi voro sjelfva både gäster och värd! ingen bodde här! dörrar och fönster igenlästes åter då vi hade hvilat, och så gick det med förnyad fart framåt i samma rigtning som förut; trakten blef mera ojemn, och som ett gräsgrönt haf vid horizonten visade sig nu det gräsrika Wallachiet.

De backar, hvilka vi passerade, voro beväxta med låga löfträd, bok och björk; allt hade en Dansk charakter, så mild och leende; nu voro vi i Czerna-Woda, som är ett prakt-exemplar af en förfallen stad. Det ena huset syntes i denna slags målande skönhet vilja öfverträffa det andra; på ett bestod taket blott af tre eller fyra läkten, på hvilka hängde en kärfve sjövass. Ett annat hus deremot bestod endast och allenast af tak, hvilket låg alldeles ned öfver jorden. Ett stort hvimmel af

barn störtade fram ur hvarje dörr eller rättare hål, de flesta små och alldeles nakna; en hade väl en fårskinnskalott på hufvudet, men det var också hela grannlåten; en gosse hade sin faders stora kaftan om sig, men kaftanen stod öppen, och man såg, att han icke hade annat än den på sig.

Donau hade stigit högt upp öfver ängen; vattnet plaskade under hästarnes fötter. Den Österriska flaggan svajade på ångfartyget Argo, hvilket vinkade oss såsom ett hem. Härinne var en sal med speglar, böcker, kartor och elastiska divaner, bordet stod betäckt med rykande rätter, frukter och vin, allt var godt och beqvämt ombord.

DONAU-RESA.

20

Pianots Furstar,

mina vänner

ÖSTERRIKAREN **THALBERG**

och

UNGRAREN **LISZT**,

föredrager och tillegnar jag detta

"Donau-Thema med Kust-variationer."

I.

Från Czerna-Woda till Rustzuck)*

Klockan var tre på eftermiddagen, då vår Donauresa begynte. Besättningen ombord var Itali-

*) Hvar fjortonde dag kan man med Österrikiska ångfartyg gå från Constantinopel öfver det Svarta hafvet uppåt Donau till Wien; här gifvas tvenne särskilda lägenheter: den ena är från Svarta hafvet genom Donaus mynning till Galatz, der man håller sju dagar karantän och derpå seglar längs med den Wallachiska kusten, hvilken är alldeles flack och blott har få städer, till Orsova, hvarest en ny men kort karantän väntar. Den andra turen, hvilken jag valde, är långt interessantare; man går då icke upp till Donaus mynning, utan sättes i land vid Küstendje, derifrån man landvägen har en dagsresa till Donau vid staden Czerna-Woda. Härigenom förkortas tre dagar af flodseglatsen, hvilken från mynningen ända till Czerna-Woda blott erbjuder åsynen af sumpiga fält med säf och vass; dernäst har man den fördelen, att fartyget håller sig på venstra sidan mot strömmen, der kusten är mera omvexlande, och hvarest man landstiger i en mängd af de större Bulgariska städerna. och kan göra vandringar i den Serviska skogsnaturen. I Orsova göres då på en gång hela karantänen, hvilken räcker i 10 dagar; efter denna fortsättes resan till Pesth och derifrån till Wien.

ensk; kapiten var Marco Dobroslavitch, en Dalmatier, en humoristisk, förträfflig gammal karl, hvilken snart blef oss alla kär; han bannade matroserna och var dock innerligt älskad af dem; de sågo riktigt nöjda ut, när han dref på dem, ty han hade alltid till hands ett godt infall, som godtgjorde hans bestraffning. Under de flera nätter och dagar vi voro ombord här ända upp till militär-gränsen, var ingen mera verksam och vid så godt humör som vår gamle kapiten. Midt under natten, när det kunde seglas, ljöd hans kommando-stämma; alltid samma glada lynne, alltid i beredskap med ett slag på örat och ett godt infall, och vid middagsbordet var han en jovialisk, skämtsam värd. Han var säkert perlan för alla de Donau-kapitener, med hvilka vi kommo i beröring; beständigt aftogo de i älskvärdhet, beständigt kände man, att de voro mindre höflige; naturligtvis blef man bland främmande folkslag mera förtrolig med hvarandra; alt som man kommer Pesth och Wien närmare, blifver sällskapet så stort, att den ena icke bryr sig om den andra. Hos fader Marco voro vi ju så godt som i en pension.

Hela vår eftermiddags-seglats från Czerna-Woda gick mellan öfversvämmade öar, på hvilka toppen af ett pilträd och gafveln af en rörhydda stack upp ur vattnet. På intet ställe sågo vi ännu Donau i hela sin bredd. Vi tillbragte en glad afton i den väl upplysta, vackra kajutan. Champagnen

skummade! Rågbrödssmaken i den äkta Tokajern påminde mig om rågens land, det fjerran belägna Danmark. Natten blef emellertid icke sådan som aftonen; vårt blod måste flyta på Bulgariets kust! I dessa sumpiga trakter alstrar sommarhettan icke blott febrar, utan millioner af giftiga mygg, hvilka på det förfärligaste plåga kustens bebyggare och besättningen på flodskeppen. Otaliga skaror af mygg hade under de sednaste nätterna fått lif och likasom vältrade in till oss genom de öppna luckorna; ingen hade ännu väntat deras tillvaro; de störtade öfver oss och stungo oss så, att blodet tillrade i droppar öfver ansigtet och händerna.

Tidigt, förr än solen gick upp, voro vi alla på däck, en hvar med blödande, uppsvälldt ansigsigte. Vi hade vid midnatten passerat den Turkiska fästningen Silistria, och fått flera Turkar såsom däckspassagerare ombord; de lågo insvepta i stora mattor och sofvo mellan kolsäckarne.

Nu var det dag! Donaus öar stodo under vatten; de sågo ut såsom simmande skogar, hvilka voro i begrepp att dyka ned. Hela den Wallachiska sidan erböjd åsynen af en oändlig grön slätt, hvars enda afvexling var ett förfallet vakthus, uppfördt af lera och halm, eller en aflång hvitmenad karantänsbyggnad med rödt tak; här var ingen trädgård, blott ett enda träd, byggnaden låg ensam, lik verldsomseglarens skepp på ett obefaret spegelblankt haf. Midtemot höjde sig Bulgariets

kust med gräs och buskar; den feta jordmånen tycktes vara serdeles fruktbar. Långa sträckor lågo alldeles öde; tusende menniskor vandra från Europa till Amerika; huru mycket bättre kunde de ej här finna ett hem, en fruktbar åker här vid Europas största flod, landvägen till Orienten.

På Bulgariska sidan helsade oss den första staden, det var Tuturcan; framför hvarje hus var en liten trädgård; på stranden sprungo halfnakna gossar och ropade: "urolah!"*) Här tydde allt ännu på fred och ingen fara; oroligheterna inne i landet hade ännu icke nått dessa kuster. Emellertid hörde vi af de Turkar, dem vi sista natten hade fått ombord vid Silistria, att flera flyktingar der hade satt öfver Donau, för att fly till Bucharest. På andra sidan bergen rasade uppror och död.

Ofvanför Tuturcan passerade vi en högst pittoresk hålväg; frodiga häckar hängde utöfver från de höga stränderna; en skara vackra, svarta hästar drefvos här ned till floden och skulle föras öfver; en af dem utmärkte sig så väl genom sina lifliga rörelser som genom sin kolsvarta färg och långa, fladdrande man; den sprang uppe på branterna, så att jorden yrade omkring dess vilda hofvar.

"Du vilda häst! skall du kanhända bära den unga Wallachiska furstebruden, klappas af hennes

---

*) Lycklig resa.

fina hand, och dina glänsande, svarta sidor smyckas med brokiga täcken! Dansar du nu vid åsynen af ditt nya fädernesland på andra sidan floden? eller skall du i Wallachiet blifva stamfader för en slägt, hundrade gånger så stor som den flock, hvilken nu omringar dig, ditt namn pråla öfverst på stamregistret och gossarnas rop gälla dig, du vackra, eldiga djur! urolah! urolah!

Den nästa ort vi uppnådde på Bulgariska sidan, Havai, låg såsom den vackraste bakgrund till en liten Turkisk novell; vilda rosor blommade här i det varma solljuset; häckar, träd och hus grupperade sig så egendomligt vackert omkring den hvita minareten; en novellförfattare kunde få lust till att här förlägga scenen för sin dikt, och sådant kan också inträffa, ty Havai erbjuder just stoff till en novell, och det en historisk. Den afdöde sultan Mohamed, fader till Abdul Meschid, gjorde en gång en resa på Donau; det blef ett förfärligt oväder och fartyget var nära att sjunka; vid Havai steg de troendes beherrskare i land, hvarje rosenhäck svängde sin doftande offerskål för honom, sultanen blef här öfver en natt; om han sof godt och drömde behagligt, vet jag icke, men denna natt är nu för innevånarne här en vacker, försvunnen dröm.

Icke långt härifrån sågo vi de första vattenqvarnarna; de ligga på fastgjorda flodfartyg, hvilka, när vintern kommer, uppdragas på land; familjen sitter då inne i den tysta qvarnen, trumman

höres, från flöjten ljuder ett stycke, men så enformigt såsom om det vore lärt af syrsan. Familjen ledsnar vid landtlifvet, längtar efter våren, då qvarnen åter kan gunga på den brusande strömmen, hjulen dåna, lifvet röra sig och de sjelfva få stå i sin stugdörr och fiska, medan ångfartyget far förbi.

Solen brände varmt; vårt tälttak gaf skugga, men luften var så upphettad som i en bakugn, och denna hetta tilltog; intet vederqvickte kropp eller själ! Rundt omkring alltid samma grönska, en oändelig idyll; vi seglade alltid såsom emellan sparristoppar och persilja. Värmen blef alltmer tryckande, vi kände oss såsom i en badstuga, omgifna af heta ångor, men det kom intet svalt störtbad, det var icke en sky på himlen! nej, till en dylik värme har alldrig min phantasi höjt i sig mitt kalla fädernesland.

Ändtligen sågo vi en stad på Wallachiska sidan; det var Giurgevo*), hvars fästningsverk äro ödelagda af Ryssarne; en del af stadsboerna hade samlat sig på öfverlefvorna af vallarna; det var ett rop och ett frågande om helsotillståndet i Constantinopel,**) om oroligheterna inne i landet.

---

*) Härifrån är blott sex timmars resa till Wallachiets hufvudstad Bucharest.

**) För ögonblicket var då ingen pest der, men i Alexandria och Kairo rasade den; jag hörde genom ett bref under de sista dagarna jag var i Pe-

Solen gick just ned; stadens kyrktorn, hvilket nyligen blifvit täckt med skinande bleckplåtar, strålade som om det varit af silfver; det gjorde riktigt ondt i ögonen. En sommarlik kolorit låg öfver hela den gröna, flacka ängen; sjöfoglarna flögo upp ur vassen. På Bulgariska sidan höjde sig gula klippor; vi styrde in under dessa och medan vi ännu beskådade det skinande tornet i Giurgevo, voro vi under hus och trädgårdar, hvilka bildade förstaden till deu betydliga Bulgariska staden Rustzuk. En mängd minareter, den ena tätt intill den andra, tillkännagaf, att det måste vara en äkta troende stad. Hela quaien och skeppsbron var uppfylld af menniskor, bland hvilka det var en förunderlig rörelse; vi foro nära framför landningsstället, då tvenne personer, begge i frankisk drägt, men med mössor, under ett otäckt skri störtade i vattnet, en på hvardera sidan om den smala bryggan; de simmade begge mot land, den ena hjelptes upp, men den andra drefvo de tillbaka, ja de kastade stenar efter honom; han vände sig mot vårt skepp och tillropade oss på fransyska: "hjelp! de mörda mig;" — ett par af våra matroser sprungo i en båt och fingo upp honom; vårt fartyg styrde ut från land; hela besättningen, alla passagerarne skockade sig till relingen. Begynte här måhända resans obehagligheter i ett upproriskt land! huru stod

ra, att det på de tvenne ofvannämnde ställena dagligen dog flera hundrade menniskor.

det till i Rustzuk? Härpå följde ett par ängsliga oroliga ögonblick. Några signaler gåfvos och besvarades! soldater visade sig på bron, en båt rodde ut till oss med stadens lilla pascha, Hephys *). Några af hans officerare ledsagade honom ombord. Sättet, på hvilket detta skedde, såg högst originellt ut; en höll honom vid hvar handled, en vid hvar armboge och en i hvar skuldra: sålunda skredo de fram till kapitenens kajuta, i hvilken de blefvo serverade med syltsaker och likörer. Sedan beså han de åtskilliga kajutorna, ledsagad på samma sätt, som då han kom, blott att tvenne unga Turkar buro brinnande ljus framför honom.

Hvad tumultet angick, så inskränkte det sig helt och hållet till ett privat; de tvenne stridande personerna voro karantäns-directören, en Turk, och läkaren, en Fransman; dessa stodo hvarandra i många hänseenden i vägen, och då detta på skeppsbron åter inträffade, skuffade de hvarandra ut i floden och Turkarne togo Turkens parti.

Doktorn blef emellertid ombord omklädd och lemnade under Paschans beskydd vårt fartyg, hvilket nu lade intill bryggan, från hvilken soldaterna hade drifvit folkmängden. Kol togs in här; det var en mörk afton, blott en lykta brann i skeppets tackling. Allt var stilla i Rustzuk, en enda

*) I Rustzuk äro ej mindre än tre paschar, den förnämste är Mersa Said, den dernäst är Mohamed och den tredje Hephys.

gång tjöt en herrelös hund, Muezzinen utropade timmarna från minareten, en lykta rörde sig genom de mörka, folktomma gatorna.

Våra sängar öfverspändes med gröna flor, på det att vi måtte befrias från de giftiga myggsvärmarna. Mitt sällskap satte sig emellertid att spela kort, men jag kan icke ett enda spel; Donaukortet var mitt kort, jag studerade det, den oförgängliga landvägen till Orienten, hvilken år efter år blifver alltmera besökt och engång på sina starka strömmar skall bära skalder, som veta att lyfta ur gruset de skatter af poesi, hvilka här ligga dolda i hvarje sten och hvarje buske.

II.

Vi segla!

Morgonen är så vacker: hvilken vidsträckt grön slätt! hvilken doft af hö! äro vi i Danmark? Se hvilken färgrik blomsterduk, se gräsbeväxta höjder, hjeltegrafvar såsom på Seland; menniskohänder hafva format dessa! allt är så idylliskt, så sommarlikt Danskt — och dock äro vi icke i Danmark. Den gröna slätt, hvarest höet doftar, är Wallachisk, hjeltegrafvarne till höger stå i Bulgariet. Nära intill

stranden ligger en hydda; den består blott af en säfmatta lagd öfver tvenne pålar; herdefamiljen sitter utanföre; den stora hunden skäller på vårt fartyg.

Här äro nya ansigten ombord; Rustzuk har i natt sändt oss många gäster. Hvilken brokig folkvandring! Turken böjer knä och håller sin morgonbön, hans panna vidrör skeppsdäcket; nära derintill sitter en jude, i mormors kjol med purpurfärgad turban; hans gula tofflor stå framför honom, han håller en parasolett öfver sig, oaktadt solen icke skiner på honom; han tager en liten handspegel, ser sig deri, småler och rycker så med en liten tång de gråa håren ur sitt skägg.

Vi flyga förbi Bulgariska städer; hvad heter denna? det är Verdun! När jag hör näktergalen sjunga mellan vildt blomstrande syrener, vill jag minnas dess syster på detta ställe! Åter en stad, det är Sistowa; högt öfver denna pråla murarne af ett kastell; Turkar med långa pipor sträcka sig på husets träbalkonger och se lika likgiltigt på ångfartygets flygt som på röken från sina pipor. Nu en stad till höger, en Wallachisk stad med usla jordhyddor och en lång dödstyst karantäns-byggnad, det är Simnitza! vi uppteckna ditt namn och glömma dig dock!

Hvad lyser der framme? hvilka hvita stränder på Bulgariska sidan! allt mer och mer träda de fram!

det är alldeles Danskt! det är Möens kritklippor, de hafva rest mig till mötes! jag igenkänner ju alla formerna, jag känner det sommargröna högt uppe på de hvita bergshöjderna! — dock det är blott buskar; Möen har skogar, Möen har under sig det klara, det blågröna hafvet och icke dessa Donaus brungula böljor. Det ligger en stad deruppe, det är Nicopoli, Trajani stad, Bajazeths trofé. Vi glida tätt under de hvita klinterna; skepparen pekar upp på en rad af djupa inhuggningar i klippan, de tyckas vara stora skotthål i fästningsmuren! Det är forntidsgrafvar! Hvilka voro de hjeltar och furstar, hvilkas stoft här hvilar, medan den gula floden oförändradt vältrar sina böljor mot klippgrunden! ingen vet det. Nu bygger svalan sitt bo i hjeltens grafkammare.

Mellan de hvita klipporna och den gröna Wallachiska slätten står högt öfver floden, hvars böljor svalla såsom på en insjö, en vacker regnbåge. Huru glödande, huru präktig! mången regnbåge har hvälft sig här, sedd af Paschar och Bojarer, men de måste dö och ingen målare eller skald såg den! — Du herrliga, luftiga bild på den mörka skyn! ack om jag vore målare!

Är det sommarskyar högt vid horizonten af Bulgarerlandet? Sålunda såg jag ofta i Danmark skyarna öfver de gröna fälten! är det berg med

snö? Sålunda se vi Alperna från Bayerns hufvudstad! Det är Balkanbergen! den nedgående solen bestrålar de hvita snötopparna. — Herrliga bergland, din storhet stämmer själen till andakt! — Nära intill mig knäfaller Turken; han böjer sitt ansigte mot jorden och mumlar sin aftonbön; solen är nedgången! det är frid i naturen, frid i mitt hjerta! aftonen är så ljus, vi segla! natten är klar — vi segla!

III.

Orolig fart.

Det var midt om natten; vi blefvo alla plötsligen väckta deraf, att skeppet stod stilla, och starka genomträngade stämmor ljödo öfver oss, kapitenens kändes genast igen. Vår lampa var utbrunnen; det var alldeles mörkt i kajutan, vi hörde årslag derutanför det kom någon ombord, det skramlade öfver vårt hufvud likasom en sabel; hvad är det? frågade vi hvarandra inbördes. Vi voro här alldraminst tio mil från den sträcka, der upproret rasade då vi lemnade Constantinopel; skulle det nu hafva utbredt sig hit till kusten?

Folk kom nedför trappan, vapen slamrade i trapporna, ingen talade. Den förste, vi sågo, var kapitenen med en lanterna i handen; han åtföljdes af en beväpnad Tartar med luden fårskinnskappa öfver skuldrorna och en hög mössa; för öfrigt var han till hälften öfversmord med dy och håret var genomvått. Han gick fram till Philippovich, och ett samtal begynte på Turkiska; man förstod det till hälften genom Tartarens gesticulation; han berättade om öfvervåld, strid och död; flera gånger fick han tag i pistolerna eller skakade han sabeln; ögonen rullade i hans hufvud.

Först då han med kapitenen lemnade oss, fingo vi reda på hela historien. Tartaren var ett af de postbud, hvilket förde bref och depescher från Widdin och Constantinopel; han visste, att hans kamrater blifvit uppsnappade och höllos fångna i Nissa och Sophia, och han hade derföre med sitt sällskap sökt undgå dessa ställen; detta hade icke lyckats honom, hans ledsagare voro dödskjutna, sjelf hade han kommit undan till denna trakt vid Donau, der han visste, att det Österrikiska ångfartyget om natten skulle passera; här hade han suttit i vassen och väntat. Då vi kommo, ropade han oss an och ville med oss gå till Serviska kusten, till Radejevacz, för att derifrån försöka på en ny väg en lyckligare resa.

Vi stodo alla upp med solen; Oreava hade vi passerat, flacka kuster sträckte sig på begge sidor af Donau. På däcket var ohyggligt, Turkarne hade utbredt smutsiga mattor; mina Frankiska kamrater talade om djurutvandringar, passagerarne på andra platsen bekräftade detta och kapitenen nickade, man visste icke hvart man skulle töras gå. I fören var ett sköljande och rensande med blodiglar; vi hade nemligen i Nicopoli fått fyra Franska igelhandlare ombord, dessa hemta sina lefvande varor i Bulgariet, millioner iglar göra hvarje år utvandringar till Frankrike. De måste tvättas och skötas, och derföre, såsom sagdt är, var här ett rensande och sköljande. De arma djuren kommo derpå i påsar, hvilka upphängdes på snören, för att vattnet skulle öfverskölja dem; en och annan af dem spatserade på däcket eller på relingen; en skeppsgosse gick med blödande fötter, en igel hade bitit sig fast vid dem.

Vi seglade förbi Bulgarerstaden Zibru, längst bort vid horizonten lågo Balkans stolta, snöbetäckta berg; en stor skara storkar spatserade på den gröna ängen, der kyrkogården utan inhägnad låg med sina hvita grafstenar. Ett par fisknät voro utspända, det var ett helt vackert landskap; men det var ingen ro i vårt fartyg, Donaus böljor svallade såsom en insjös, skeppet krängde upp och ned, den

sjösjuka kammarjungfrun satt alldeles blek, lutade sig mot kapitenens kajuta och hviskade: "det är rysligt! det är alldeles som på hafvet!" men det var icke som på hafvet, här var blott litet oro.

Rätt ansenlig, med en buskbeväxt höjd och gröna doftande trädgårdar ut mot floden, reste sig staden Lom-Palanka; Turkar — riktiga guldgubbar, efter det Turkiska ordspråket: "att tala är silfver, att tiga är guld!" sutto orörliga som dockor och rökte sina pipor; de vredo ej en gång hufvudet för att se efter oss.

Vinden susade i skeppets tågverk, böljorna lyftade sig allt högre och högre, såsom hade de dansat i en storm; en dylik böljdans hade jag aldrig tänkt mig på en flod. Kammarjungfrun var förfärligt sjösjuk; Pater Marco sjöng och försäkrade jungfrun, att det var väder att hålla barndop i, ja, han hissade också ett segel, som han kallade *una Phantasia*, då det efter hans mening mera såg ut såsom något, hvilket ej gjorde egentligt gagn.

Widdin, Bulgariens starkaste fästning, låg framföre oss med sina fem och tjugu minareter; kanonerna tittade ut genom skottgluggarne; ett hvimmel af menniskor stod på landstigningsstället; Turkarne lågo på träbalkonger och drucko sitt kaffe; soldaterna marscherade upp, på det att ingen från

vårt skepp skulle komma in i staden och medföra pestsmittan från det alltid misstänkta Constantinopel; det var ett lif och en rörelse i denna brokigt klädda folkvandring. Ändtligen lade vi intill den låga bryggan och en landgång iordningställdes. Tätt intill låg ett litet hus; i detta var en trängsel af eld och rökelse; hvar och en af oss, som ville omkring i staden, måste först in i detta hus för att genomrökas, så att peststoffet i kropp och kläder blefve förjagadt. Det var något besvärligt att balancera på de lösa bräderna från skeppet; de godmodige Turkarne togo oss derföre vid handen och hjelpte oss ned, och släppte oss sedan hastigt, och så blefvo vi rökta, för att ej smitta dem. Philippovich, hvilken de redan visste i Widdin var ombord och skulle på audiens hos paschan, blef alldeles icke rökt, ty det skulle endast förorsaka dröjsmål; en vackert sadlad häst väntade honom, på hvilken han uppsteg och jagade genom gatorna till Hussein Paschas palats för att tala om förhållningsreglor angående posterna, hvilka voro tillfångatagna, samt om brefvens och depeschernas vidare afsändning. Hussein är pascha af tre hästsvansar och bekant genom sin energi i striden mot Janitscharerne 1826, hvilken slutades så, att hela detta parti blef omintetgjordt. 1828 stod han länge mot Diebitsch vid Schumla, men var 1832 mindre lycklig mot Ibrahim Pascha i Syrien, hvarefter han fick paschalikatet Widdin.

Vi stego i land och blefvo rökta; alla varor deremot, sjelfva ullsäckarne slappo undan derifrån; nu vandrade vi omkring i den af regnvädret förfärligt nedblötta staden; de närmaste gatorna voro ett helt moras; på några ställen sågo vi en skildtvakt, som hade ställt sig på en ur gyttjan uppskjutande sten; jag säger ställt sig, men det var i en egen ställning; egentligen satt han på sina hasor, hans nakna knän stucko fram genom en springa i benkläderna; han stödde sig till hälften på geväret; det var högst komiskt att se. — I Widdin besökte vi alla, för sista gång i Turkiet, ett slags handtverksfolk, hvars färdighet kulminerar i detta land; det är barberarne, hvilka här äro mycket märkvärdiga; de nästan tvåla in ens hela ansigte tillika med hufvudet; men de hade en behändighet, en lätthet; man tror, att det är en fjäder, som glider öfver hela ansigtet, och då är det den skarpa knifven. Tre gånger å rad barberas och parfymeras hela ansigtet; dertill kommer, att man icke nu, som för några år sedan, behöfver frukta för, att de skola raka hufvudhåret af oss; nu veta de, att Frankerna vilja behålla det; sjelfva begynna de att låta sitt eget växa.

Om aftonen sände Hussein Pascha oss en hel bundt af de färskaste Tyska tidningarne. Hussein håller "Allgemeine Zeitung" *), och nu fingo vi veta,

*) Här så väl som i Athén och Constantinopel funno vi detta blad. Mina reskamrater hade sett det i

huru det stod till inne i det land, som vi hade förbirest; en viss Mladen och en prest Lesskoweza stodo i spetsen för rörelserna. Det var en verklig själaspis att få tidningar; den bästa rätt hade Hussein vetat att sända oss.

Vi begagnade vår beqvämlighet; skeppet låg så stilla och roligt; det hade blifvit alldeles lugnt; hur angenämt skulle vi ej sofva i natt.

Åter oro! vi väcktes af ett sken såsom om allt hade stått i ljusan låga; det dånade såsom om fästningen hade afskjutit sina 280 kanoner. Det var ett Bulgariskt åskväder; den gamle Zeus eller Thor, hvilken af dem som ännu regerar öfver skyarna, rullade åstad öfver oss. Den ena kedjan af thordönsbrak slutade sig till den andra. Det bullrade böljor för örat såsom Donau-floden vältrade dem för ögat; hvarje ögonblick visade sig trakten i det klaraste dagsljus. Vi voro alla vakna på däcket, blott Turkarne sofvo lugnt, insvepta i sina yllepelsar och med ansigtet betäckt.

Vi hade lemnat Widdin och lågo ut för den lilla orten Florentin; usla jordhyddor reste sig tätt vid stranden; ruiner af ett Turkiskt badhus sträckte sig

---

Jerusalem och Babylon. Det är i sanning en tidning, som blifvit "Allgemein." (Den utgifves i Augsburg af den bekante Cotta.)

ut i Donau; som här framvisade de första klipporna*); vi sågo sammetsgröna ängar med grupper af hornboskap och vilda hästar. Ja, detta bör icke ses om dagen, nej, vid det försvinnande dagsljuset, det är en tafla målad på ljusglansen! Den hvita minareten, de smärta poplarna, de flyende hästarna, den svallande floden — ordet förmår ej gifva skildringen den flygt, som upplifvade verkligheten.

IV.

Serviens Dryader.

En liten flod, som faller i Donau, utgör gränsen mellan Bulgariet och Servien; hela detta land tyckes vara en ofantlig ekskog! Ja, här är Dryadernes stora forum med herrliga minnen och ett folks djupa sånger. Det gröna trädet är heligt för folket; den, som nedhugger ett sådant, säga de, tager ett lif. Det gröna trädet tyckes vara af långt större betydelse för mannen än qvinnan är för

*) På ett af dessa berg låg till 1839 en Romersk ruin; nu är den så godt som försvunnen; paschan har låtit använda stenarne till nya byggnader.

honom; hon står i sitt eget hus ödmjuk och tjenande; hon uppasssr sin man och gästerna; hon står med korslagda armar nederst vid bordet och väntar, för att vara tillreds och uppfylla deras önskningar. Så är det i bondens hydda, så är det i furstens slott.

Som ett charakteristiskt kännetecken på folket och culturen visa sig här straxt på gränsen åtskilliga vakthus, som ligga hvarandra så nära, att soldaterna kunna ropa öfver till hvarandra.

På Wallachiets flacka gräsfält, med sina mot Donau murade vallar, låg en usel lerhydda utan fönster; den hade rörtak och en skorsten af rör, men hög och rymlig som om den varit ett litet torn på taket; karlar i långa skinnrockar utgjorde gruppen här. På Bulgariska sidan, der naturen hade ungefär samma charakter som i Wallachiet, låg ett svart stenhus, likt våra potateskällrar. En tjock Turk i tröja, med hållning såsom en mops, hvilken skall stå på bakbenen, var gränssoldat. I Servien deremot voro bergen bekransade af skogar; hvarje träd var värdigt att inneslutа en dryad. Vakthuset var ett vanligt hvitt hus med rödt tak; allt log så lifligt och grönt derintill; soldaten visade sig till hälften krigare till hälften herde.

"Farväl Bulgarerland!" ropade vi och gledo fram under Serviens skogar.

Den första stad här, huru liten den än var, flyttade oss med sina röda tak, sitt vänliga yttre, midt in i Tyskland. Nio storkar gjorde sin promenad i det gröna; Afrikas sol-andar hade kanhända här nyss ridit sommar i staden på dem; här var 20 graders värme.

Såsom det är löf i dessa skogar, är det sånger på detta folks läppar, och såsom de frodiga gröna grenarna påminna Dansken om hans gröna öar, så påminna dessa sånger honom om hans folkvisor. När Serviern sjunger om Stojan, hvilken ej kunde vinna Ivans stolta syster, så tro vi oss höra en af våra kämpavisor. Vi tänka på Herr Peder, som skar runor; den Serviska Stojän skref fyra kärleksbref, kastade det ena i lågorna och sade: "du skall icke brinna, men Ivans systers, hennes förnuft skall brinna!" det andra kastade han i vattnet: "du skall icke bortskölja brefvet, men bortskölj hennes förnuft!" det tredje gaf han till vinden: "för ej detta på dina vingar, men flyg bort med hennes förnuft!" det fjerde lade han om natten under sitt hufvud, och han sade: "ej du skall hvila här, utan Ivans syster!" och då det blef natt, klappade det på hans dörr, och hon stod der utanför och ropade: "släpp mig in för himlens skull! flammorna förtära mig, vattnet rycker mig med sig! förbarma dig, läs upp!

stormen för mig bort!" och han öppnade dörren för Ivans stolta syster. Och Serviern älskar sina träd såsom Schweitzaren sina berg, såsom Dansken älskar hafvet. Under trädets kronor samlas årligen med furst Milosch städernas ombud; träden hvälfva sig till domsal! under trädet dansa brudgum och brud! trädet står i striden som en kämpe och strider mot Serviens fiender; de doftande gröna träden hvälfva sig öfver de lekande barnen; de gröna doftande träden äro den gamles grafmonument. Detta skogland är den grönskande grenen på det Osmaniska trädet; men grenen hänger blott med en lätt sammanfogning fast vid det nästan förtorkade trädet; grenen har slagit sin rot och vill växa sjelf; som ett af Europas bästa kungliga träd får det låf att stå! Detta sjöngo Serviens dryader, då vi seglade förbi, och då vi hvilade på gräsmattan under skyddet af deras doftande fladdrande hår.

Ofvanför Radeciwecz begynner med ett präktigt skogsparti ön Ostrawa, hvilken är tolf Italienska mil lång. På Wallachiska sidan höjde sig här de första stora trädpartier, som vi ännu hade sett, ja der visade sig odlade vingårdar; det var som om Serviens skogsrikedom och kultur hade kastat en glans icke blott öfver Donau-ön utan äfven öfver den Wallachiska kusten. Foglarne sjöngo såsom jag blott har hört dem sjunga i de Danska bokskogarna.

Vi seglade på en smal arm af Donau; det var, såsom hade vi rest genom en herrlig skog; solljuset svāfvade mellan de gröna grenarna och dallrade på den strida strömmen. En ung Servisk flicka, med röda band på den hvita korttröjan och glänsande blommor på sin röda hatt, stod med sin vattenkruka vid strömmen; det var en lefvande vignett till den Serviska visan: "Den unga flickan gick att hämta vatten; hon böjde sig ned, och sade stilla de orden till sig sjelf: stackars barn, ack hvad du är skön! med en krans såg du dock långt bättre ut, tordes älska herden, den unga herden, hvilken går framför jorden, såsom månen framför stjernornas här."

Hos ett krigiskt folk, der qvinnan ej är amazon, men helt och hållet qvinna, måste hon tiga och ödmjuka sig; de Serviska qvinnornas underordnade ställning tillåter dem ej, att uttala hjertats djupaste stämma; den uppenbarar sig dock charakteristiskt i alla deras kärlekssånger.

"Då vi i går voro i herberget, spisade vi en präktig aftonmåltid, och vi sågo en flicka, så ung och skön; perltulpaner bar hon i håret. Jag gaf henne min raska häst, och hon sade till den: säg mig, du brunte, är din herre gift? och hästen svarade med gnäggande: nej, vackra flicka, han är ej gift, men till hösten tänker han på att föra dig

till sitt hem! och flickan sade glad till brunte: i fall jag visste, att det vore sanning, ville jag straxt låta smälta mina spännen och med dem beslå din grimma; jag ville låta smälta mitt halssmycke för att dermed förgylla ditt rena silfver!"

Det är furst Milosch, som under de sista åren låtit samla en rik skatt af dessa landets många sånger, om den enskildes lefnad, om hela folkets hjeltebragder. I Servierns hus, der ofta flera äkta par lefva tillsammans, men under ett af dem sjelfva valdt öfverhufvud, som har hand om egendomen och husets angelägenheter, ljuder om aftonen liflig musik af violin och säckpipa; i hvarje hus finnes någon, som kan spela och med instrumentet accompagnera deras hjeltesånger; sålunda lära barnen historien, sålunda styrkes den äldre i sin kärlek till fosterjorden. De minnas sina konungsliga tider, Belgrads grundläggare Stephan Dussan, Corbelitza och Johannes Hunyades.

Aftonen var så stilla och mild; Donaufloden löper ju här i bredd med Arno; stjernorna glimma och Serviens skogar stodo högt i den genomskinliga luften. Natten var så klar, att vi oafbrutet kunde segla framåt; ett stort stycke var redan passeradt, då jag nästa morgon kom upp på däcket; vi passerade just då på Serviska sidan den Turkiska fästningen *Fetisland*; taket på det stora tor-

net var alldeles nedfallet, Det var en ömklig fästning att påse; en del af besättningen satt i gluggarne på muren, rökade tobak och stirrade efter oss. Klockan åtta voro vi vid Gladowa. Passagerare och gods blefvo omskeppade i en stor, vackert målad båt med däck. Här började den så kallade "Jernporten," hvilken af de flesta resebeskrifvare omtalas såsom ett parti af Donau, som nästan ej kan befaras. Här äro starka fall, här äro mäktiga hvirflar, hvilka hafva uppslukat båtar och sönderslagit skepp; rundt om den fradgande strömmen sträcka svarta klippor sina afbrutna fingrar upp i luften: men besegla "Jernporten" kan man dock; jag finner seglatsen mellan Orsowa och Drencowa långt mera vild och farlig.

Vår raske kapiten ställde sig förut i båten, hvilken med en ketting af jernkedjor drogs upp mot strömmen af mera än ett halft hundrade Servier, som på stranden gingo och halade. Vid kusten låg en mängd flodfartyg; de dragande Servierna måste såsom stengetter springa från skepp till skepp, hala och hala, derpå springa i sina tunna båtar och med trossen om lifvet ro sig och oss framåt.

Vi höllo tätt intill den Serviska kusten; midt uti strömmen voro några fall; vattnet fosrsade emot båtens förstäf; på några ställen höjde sig kustens låga men lodräta klippor; i dessa voro fastgjorda,

likasom ett slags ledstänger, tåg, vid hvilka Servierna i de små båtarna höllo sig fast och sålunda arbetade mot strömmen; de sprungo då åter i land och vår lilla båt gick såsom ett ångfartyg mot den starka floden. Farligt såg det alldeles icke ut, men något eget var det. Gamla träd hängde ut från bergen; näktergalen sjöng, och vår stora flagga med den klufna örnen fladdrade för vinden. Litet ofvanför den lilla staden begynner den farligaste delen af seglatsen genom "Jernporten"; alla passagerarne stego i land, och blott två matroser och kapitenen stadnade qvar ombord. Det var icke fruktan, som jagade oss dertill, utan det var den gröna skogen, som inbjöd oss; här var friskt, doftande och vackert. Serviska gränssoldater, hvilka följt med från Gladowa, passade på, att vi icke skulle komma i någon slags beröring med landets innevånare.

Ensamt det att beträda land efter att i flera dagar — det korta besöket i Widdin undantaget — blott hafva vandrat upp och ned på skeppsdäcket, var en vederqvickelse, och dubbelt stor här, midt i en doftande skog på en gräsmatta, hvilken prålade med blommor; vi plockade oss alla en bukett. Bakom träden höjde sig höga, buskbeväxta klippor; guldregn skiftade brokigt i det gröna. Vi kommo under ett stort träd, och man sade oss, att här hade den förre Paschan af Orsowa dagligen intagit

sin frukost, och då icke sällan, just på dessa grenar, låtit upphänga några christna. Icke långt härifrån stod ett kors, hvilket var det första på öppna fältet, som jag sett sedan jag lemnade Italien; det helsade mig såsom ett kärt heligt tecken utanför halfmånens land. Det gröna, dessa blomster och foglarnes sång, o det var en högtidsdag i naturen! vi vandrade mellan Serviens dryader. Vår vakt hade nog att göra med att hålla sällskapet samladt; en ville hafva en gren med guldregn, en annan ville plocka blommor, en tredje dricka af källvattnet, och vi tordes ej skilja oss från hvarandra; vi skulle hålla steg med båten, hvilken här kom något långsammare fram, krängde litet, och jag blef stundom till och med öfverspolad af den bölja, hvilken den skar igenom. Herdar och qvinnor, hvilka vi anträffade, flydde och betraktade oss på tillbörligt afstånd.

Vi kommo förbi en svafvelkälla; en eländig stig förde till den, men kanhända inom ej många år ligger här ett präktigt badställe och badgäster vandra under dessa löfrika träd. Vår raske kapten satt vid rodret; båten vaggade såsom ett spån öfver bränning och hvirfvel, och den gamle nickade till oss, när vattnet stänkte i vädret. Vinden susade i träden och dryaderna sjöngo om en likaså rask

skeppare på en ännu farligare flod, politikens. Dryaderna sjöngo om landets furste, Milosch, den äkta Serviern. Träd står ju vid träd i detta land, såsom i Amerikas skogssträckor; dryaden förtäljer för dryaden om hvad som rörer sig i de inneslutna dalarna och i det mörka hvimlet. Det låter såsom en saga i vår tid, att upp till Ungerns slätter, tätt vid den svallande Donau, lefver ett krigiskt och dock patriarkaliskt folk, hvars furste såsom gosse vaktade sin faders hjordar, hvars furste såsom yngling gjorde handelsresor genom landet. Då den svarte Georg bröt Turkarnes kedjor, kämpade han med folket för dess frihet; han var den modigaste krigaren, den lyckligaste segraren. Den svarte Georg drog såsom flykting bort med de slagne; den unge krigaren gick med sina hjeltar djupare in i de mörka fjellen. Klipphålan var då Miloschs konungaborg, der väntade furstinnan honom, der stekte hon sjelf det lamm, hvilket skulle sättas för honom och för vännerna. Han kom, men som flykting, och dristig såsom den blifvande drottens hustru, såsom modren till hjeltens barn, uppehöll hon honom i flykten och frågade, om de skulle omkomma, om fäderneslandet skulle falla, och bjöd honom vända om, — och han vände om till segern. Europas furstar hafva erkänt Milosch

såsom furste*); de Turkiska soldaterna och pascharna i Serviens fästningar äro blott en skugga af makt, en skugga deri, Serviens barn söka krafter. I Miloschs konungaborg är det furstinnan och döttrarna, hvilka uppassa fursten och gästerna; det går i furstens borg till såsom i bondens hydda, och säckpipan och blanka vapen äro de första och vigtigaste föremål vi der möta.

V.

Paschan i Orsowa.

Framför oss låg det Turkiska Orsowas fästning, sätet för en pascha. Den farligaste delen af "Jernporten" var passerad; vi närmade oss det första målet för vår seglats, karantänen. Vi stego åter i båten; frukostbordet var dukadt, en afskedsskål tömdes för halfmånen och dess beslöjade qvinnor.

Den Wallachiska kusten höjde sig såsom den Serviska i skogbeväxta fjell; till höger på en fram-

*) Den första Juni 1839 blef Milosch tvungen att resignera; den äldste sonen Milan fick regeringen till den 8 Juli 1839; nu herrskar den yngre sonen Michael Milosch.

springande landtunga ligger det nya Orsowa med rödmålade hus, hvita minareter och grönskande trädgårdar; den största byggnaden, sade man oss, var Paschans seralj; bakom de väl tillslutna fönstren betraktade de vackra qvinnorna vår brokiga båt, fästade på oss kanhända kikaren — de hafva troligen en sådan — sågo hvilka främlingar som kommo och nu snart skulle i karantän inspärras såsom de, men ensamt, utan kärlekens lycka. De sågo oss under fästningen, hvilken på Serviska sidan stiger upp ur Donau; de sågo sin äkta herre Paschan af Orsova med soldater vandra utanför murarna ned mot vår båt, hvilken nu låg stilla.

Paschan, en kraftfull man omkring tjugufyra år, med blå militärfrack, stora guld-epauletter och mössa, helsade på oss och samtalade länge med Philippovich.

Fästningen, som såg förfallen ut, helsade oss med fem kanonskott, då vi passerade förbi; vi sågo nu den Österrikiska staden gamla Orsowa, och fläcken Xupaneck, der karantänen hålles; vi måste alldeles förbi Orsowa, så stark är strömmen; först långt upp kunde en öfverfart göras möjlig; den varade blott få minuter.

Landningsstället var omhägnadt med plank; det brakade under mängden af åskådare, hvilka hvilade derpå för att få se oss förpestade främlingar;

Stora vagnar, förspända med oxar, emottogo våra saker och satte sig i rörelse; sällskapet följde långsamt efter, omgifvet af soldater och karantänsbetjenter; en hvar af dem hade en lång hvit käpp för att hålla oss tre steg från lifvet; ännu en gång kastade vi vår blick ned åt strömmen, som hade burit oss. Fästningen låg i skuggan, men i Nya Orsowa skeno i det klaraste solljus minareter, tak och träd. En båt roddes tvärsöfver strömmen emot paschans seralj; det var paschan, som for öfver för att besöka sina fruntimmer; vi vandrade till vårt afstängda fängelse, han till blomstrande terrasser, kyssar och omfamningar — menniskans lott är olika i verlden; det är moralen af denna historia.

VI.

Karantänen.

Att ligga i karantän, det är att öfva sig i polyp-yrket! Egentligen ligga vi alla i denna verlden i karantän, till dess vi få låf att göra den stora himmelsresan. Skalder födas, säger man, men det födes också bestämdt folk för att ligga i karantän.

Jag har känt resande, som ligga till framemot middagen, och hafva då suckat och pustat för att komma i kläderna, och är det då eftermiddag, så skrifva de bref, eller anteckna hvad de upplefvat den timman af dagen förut, då de rört sig i gallerierna. De behöfva då år för att se, hvad andra se bättre på en månad; men det kallas att vara solid, att icke fjeska, att göra sig förtrolig med o. s. v.; jag kallar dessa menniskor karantäns-menniskor. Pückler Muskau berättar om sig sjelf i karantänen på Malta, att han bad att få blifva der en dag längre för att blifva färdig med sitt arbete. Jag har en alldeles motsatt natur; på resor tumlar jag om från morgon till afton; jag skall se allt; man kan ju icke göra annat än packa hela städer, folkseder, berg och trädgårdar i tankan; alltid taga, alltid gömma, det är icke tid till att sjunga en enda sång; ja, jag är icke en gång stämd dertill; men det kommer nog, tror jag! Inom mig svallar och glöder det, och när jag så är i den goda staden Köpenhamn och får andeliga och lekamliga kalla omslag, så skjuta blommorna fram, om också behandlingen icke är den önskvärdaste, men hvem frågar mig derom; till slut tror jag sjelf, att jag mår ganska väl deraf, af sjelfva slambaden i den dödfödda "Tidskriften".

Vårt intåg i karantänen var ett ämne för en må-

lare; rundtomkrig skogsbekransade berg och framför oss en flack, grön slätt, der han kunnat anbringa först de stora med ressaker fyllda vagnarna, dragna af hvita oxar, hvilka drifvas af Wallachiska bönder i hvita koftor och kolossala hattar, som hängde ned öfver skuldrorna, och sedan det brokiga följet af Turkar, Greker och Franker; Pater Adam i sin svarta drägt, med en hatt som en stor sköld, var icke den minst pittoreska figuren. Soldater följde med som konvoj. Inträdet var det lustigaste; vi sågo kanoner, nakna murar, stora hänglås, nycklar som rasslade, karantänsbetjenter, som vördnadsfullt drogo sig åt sidan för att ej komma i beröring med oss; landsvägen, den så kallade promenaden, emellan de höga murarna, var så gemen, att den derigenom fick nyhetens prägel; väl stodo här ett par rosenhäckar, men rosorna sjelfva lågo nu i karantän i den gröna knoppen; hvarje blad påminde oss om den gröna karantänsflaggan. Jag vill icke klaga öfver lokalen, men blott beskrifva den; jag vill icke klandra kosten, oaktadt surkål och Donauvatten, om man än också, som här, får fullt upp af fett fläsk dertill, icke smaka mig.

Hela byggnaden är ett slags låda i en låda; den innersta föreställer ett slags fyrkantig trädgård, hvars kärna är ett litet lusthus af omålade läkten, hvilka de gröna rankorna icke hafva riktigt mod

att slingra sig omkring, fyra hus, i hvilka hvarje fönster är dubbelt tillgallradt, omgifva detta paradis, hvilket man blott får se men ej vidröra. Utom husen är åter en stor mur; hvarje liten kammare innanföre har således en liten gård. Muren har åter en mur omkring sig, och mellanrummet är promenaden; det är mera trefligt att läsa derom än att pröfva det i verkligheten. Engelsmannen Ainsworth och jag flyttade tillsammans i tvenne små rum; ett bord, en stol och en bänk utgjorde amöblementet för hvar och en af oss, för öfrigt helt nyligen hvitmenade väggar; solen lyste så välsignadt på väggarna, att man nästan blef blind af denna herrlighet. Till Guardian fingo vi en gammal karl Johan, som hade varit med i slaget vid Leipzig och der fått en blessyr, och en blessyr måste han få, när han kom i ett slag; han sof hvarje natt i förstugan på vårt matbord.

Den första dagen i karantänen går förträffligt, man hvilar sig efter resan, den andra, den tredje och fjerde dagen skrifver man bref, den femte och sjette är man van dervid och läser i en god bok, om man har en sådan, men den sjunde dagen går man ur vanan igen och finner, att väl den sjunde dagen, men icke hela sju dagar, böra vara hvilodag. Jag började då att finna det förtvifladt, oaktadt vi dagligen fingo visit af svalorna, hvilka

byggde bo i vår förstuga och flögo omkring i rummet under det de berättade *Chronique scandaleuse* från den goda staden Orsowa. I vår gård stodo två doftande lindar; jag slingrade så ofta mina armar omkring dem, att jag till slut satt på en gren, och så kom jag upp på en högre. Derifrån kunde jag öfver muren se ett helt stycke berg med skog och åkerfält och midt emellan begge en liten hydda, och der såg rätt paradisiskt ut, ty der var man fri. Jag kunde från min gröna balkong se ned i en sträcka af grangårdarna; Philippovich hade planterat en Turkisk hästsvans framför sin dörr; messingsknappen derpå glimmade i solen, de långa, hvita och röda hasthåren fladdrade omkring den brokiga stången. Våra igelhandlare tvättade och sköljde de svarta iglarna, hvilka de hade i påsar och säckar. Bulgariska qvinnor lågo i en krets på sina täcken, omringade af barn; de berättade visst sagor, ty barnen jublade och svalorna flögo utanför och qvittrade föraktligt.

Den första dagen af vår karantän hade vi musik, och vacker musik; två unga Wallachiska konstnärer, en flöjtist och en, som spelade glasharmonika, gåfvo en concert i sina små fängelsehålor; det ljöd öfver hela trädgården; i alla fönstren tittade de medfångne ut, och till slut applauderade de, ty det var konstmässigt skönt; flöjtspelaren

andades känsla och smak, tonerna vederqvickte oss. En afton spelade han emedlertid nog likaså lustigt, "gläd dig åt lifvet," men det klingade härinne såsom ironi; han kunde gerna spela det, ty han skulle ut nästa dag, då vi ännu hade sju dagar att hålla ut här,

Men det kunde ju göras vandringar rundtomkring byggnaden emellan de höga hvita murarna; man kunde titta genom staketet in till hvarje liten gård, läsa på den lilla svarta taflan, hvarpå var skrifvet med krita dag och timma, då de främmande voro inlogerade, dag och timma, då de skulle ut och hur många de voro härinne; det var en läsning för phantasien och för hjertat; hvem är den främmande? hvarifrån är han? hvart går han? eller är det kanhända en dame? här var ju tillfälle att taga notis om hvarandra; men man tordes icke på denna promenad helt och hållet öfverlemna sig åt phantasien och hjertat, man måste hålla sig till Guardianen och till sin eftertanka, såvida man ej ville störta sig i en ny karantänstid. Stundom mötte man sednare ankomne, och man måste då hålla sig upp emot muren, för att ej komma i beröring med dessa; man måste se efter, att vinden ej förde öfver muren en liten fjäder, som kunde falla på våra skuldror; se till, att vi ej trampade på en tråd, som någon hade tappat, ty då förlängdes karantänen.

Jag gick denna tour endast på det att fötterna icke måtte komma ur vanan att gå. Ingen spatserade här för sitt nöje; mer än ängsligt, nästan betänkligt var det att här möta ett lass med varor; kom man i beröring med detta, så började ånyo tjugufyra dagars karantän. Här var en värme mellan dessa murar och på vår lilla gård, att man blef likasom kokt; jag drömde om dagen, att jag var i Venedigs blykamrar, och om natten, att jag var lifslefvande i helfvetet. Denna gången visste jag genom bref, att Heiberg i sin nya satir *) hade berättat om tvenne af mina större dramatiska styckens uppförande der nere; detta hade alldrig kommit i min tanka så länge jag var i Guds fria natur; men här, som sagdt, i detta helfvete drömde jag mig vara likasom instängd i det Heibergska, och der var det naturligtvis som han berättade, att man gaf mina stycken, och det var för mig mycket behagligt, ja, såsom christen menniska, serdeles behagligt att erfara, hvilket han också berättade oss, att de fördömde efter att hafva sett mina stycken kunde lägga sig med god samvetsro. Sjelf hade jag der med mina arbeten åstadkommit något godt. Jag hörde emedlertid dernere, att man utom mina två styc-

---

*) *Digte: 1840.* En bok, hvilken jag i öfrigt anser för Heibergs utmärktaste arbete.

ken på en afton hade en gång bestämt att gifva till slut: Heibergs fata Morgana; men de fördömde hade protesterat; man kan också göra ett helfvete för hett, och det skall vara måtta med allt. Djefvulen måste då låta det blifva vid mina tvenne stycken, men det är hans föresats, att de skola aflösas af den nyaste, en sådan riktig allerhelfvetes comedi, som Heiberg gifver oss härnäst, hvarigenom publicum ställes på den rätta ståndpunkten för att kunna uppfatta och beundra. Se, sålunda kan man drömma i karantänen!

Vi blefvo till slut alla sjuka och läkaren förordnade en medicin, hvilken förekom mig förträfflig för Wallachiska hästar, men icke för svaga menniskor, hvilka lida af magkrämpor; först skulle det drickas ett stort glas bränvin och derpå en stark kopp kaffe utan socker och grädde.

Det mest enformiga lif har dock sina vigtigare tilldragelser; vårt hade tre. Den ena var en visit af paschan i Orsowa; det nakna lusthuset i trädgården tjenade till conversationssal; sex soldater, med bandolerer öfver den blåa tröjan och bajonett på geväret, utgjorde tillika med tolk, läkare och betjenter följet. Den andra stora händelsen var, att vi här fingo en gammal tvätterska, som skulle tvätta vårt linne och sedan blifva hos oss till karantänens slut. Vi fingo Guardianens hustru; det gamla äkta

paret sof i gången på matbordet; en sammanrullad tröja var hufvudgärden och en soldatkappa täcket: allt var på fältfot. Doctorn var deras allt i allom i vakan och i drömmen; de nämnde aldrig hans namn utan att de antogo en militärisk hållning. Den tredje händelsen uppträdde med musik och deklamation! Tvärs öfver trädgården ljöd från ett fönster till ett midtemot det förfärligaste ropande och skriande af några trasiga karlar, hvilka för sju år sedan hade rymt från Österrike öfver till Wallachiet, och hade lefvat der, men af hemsjuka nu vände frivilligt om tillbaka; de hade sjelfva angifvit sig, och måste nu, innan de utlefvererades, göra sin karantän. Tidigare än solen gick upp och ända till sent på aftonen converserade de eller spelade de på Bulgariska flöjter; men alltid det samma stycket af två eller högst tre toner. Det ljöd såsom när man blåser i ett tulipanblad och i detsamma trampar en katt på svansen.

Ändteligen slog vår frihetstimma, men vederbörande hade middagssällskap, eller hvad det var. En hel timma öfver vår fängelsetid, en hel timma, hvilken syntes såsom en dag, måste vi alla, med undantag af en gynnad, vänta för att kunna draga hädan, och det skedde icke med glättighet, såsom då vi kommo; vi voro matta, vi, som hade glädt oss så mycket åt friheten, voro trötta af öfningen att lyfta vingarna. Den, som kommer från ett skepp, har stundom ännu en känning af sjösjuka;

sålunda hade äfven vi en känning af karantänen. Först långt efteråt afspeglade sig i min tanka poetiska erinringsbilder, och dessa visade åsynen af det lilla fattiga huset jag från trädet upptäckt mellan åker och skog; de läto mig höra flöjttonerna af den unge konstnären från Bucharest; de läto mig åter förnimma sabbathens andakt i vårt fängelse, då Ainsworth satt stilla och läste i sin bibel, pater Adam sjöng messor med sina Armenianska gossar, och jag betraktade det gröna vinbladet vid mitt fönstergaller, der Guds sol strålade så varm, så att min tanka flög ut i naturen, och i den är man alltid vid Guds hjerta.

VII.

Det är söndag i dag!

Det är söndag i almanachan, söndag i Guds natur! skynda ut i bergen till Mehadia, Ungerns skönast belägna badställe! hvilken brokig färgprakt af blommor i det gröna, höga gräset! hvilket solljus på bergens solbekransade sidor! Luften är så blå, så genomskinlig! Det är söndag i dag, och derföre är allt folk, som vi möta, i så festlig skrud.

Flickornas uppflätade, svarta, glänsande hår prålar med lefvande blommor, en gren af guldregn*) eller en mörkröd nejlika. De stora lintygsärmarna äro broderade med grönt och rödt; på skörtet äro långa fransar, röda, blåa och gula. Sjelfva gamla mormor är klädd i fransar och har sin blomma på det hvita lintyget. Ynglingar och gossar hafva rosor på hatten; den minste ser ju präktig ut; hans korta skört hänga öfver de mörka benkläderna, en gren guldregn ligger omkring den stora hatten, hvilken faller ned öfver ögonen på honom; ja det är söndag i dag.

Hvilken stillhet bland dessa berg! lif och helsa porla i vattnet från dessa källor! musik brusar från den smyckade stora badsalen. Näktergalen sjunger i det klara solljuset mellan de doftande träden, der de vilda vinrankorna slingra sig! Du Guds herrliga natur, min bästa, min heligaste kyrka, här säger mitt hjerta mig: ”det är söndag i dag!”

Vi äro åter i Orsowa; messingskulan på kyrkotornet skiner i solen, dörren står på glänt; hur ensamt härinne! Presten står i messkrud och höjer sin stämma; det är pater Adam! den lille Antonius böjer knä och svänger rökelsekaret; den äldre gossen Hieronimus har plats midt i gången och föreställer hela den Armenianska menigheten.

Utanföre kyrkan, på torget, der lindarna stå i blommor, är stor dans af gamla och unga; midt i

*) En växt i Södra länderna.

kretsen stå spelmännen; den ene blåser säckpipa, den andre gnider på en violin. Kretsen vänder sig först till höger och så till venster. Alla äro de i sin högtidsskrud, med fransar och blommor; det är söndag i dag!

Några små gossar springa i bara skjortan, men en stor karlhatt hafva de på hufvudet, och på hatten en blomma. Honoratiores, herrar och fruar, helt och hållet Wienerklädda, vandra förbi och se på folket. Den röda aftonsolen skiner på det hvita kyrkotornet, på den gulbruna Donau och på de skogbekransade Serviska bergen; må den skina i min sång, när jag sjunger härom! hur skönt och lifligt! hur friskt och egendomligt! allt tyder på en fest, allt tyder derpå: att det är söndag i dag.

VIII.

Resa längs Donau från Orsowa till Drencowa.

Långt farligare seglats än den genom "Jernporten," erbjuder största delen af Donau-farten mellan Orsowa och Drencowa; strömmen har här vildare kraft, fallen äro stora och många, hvirflarna långt mera vidsträckta. På denna resa hände det

för två år sedan, att den båt, hvilken förde ångfartygspassagerarne, kantrade och de alla funno sin död i strömmen. Det var, berättade man mig, en grå, regnfull dag; det stormade icke litet, kapitenen stod vid rodret, båten var full af resande; det var ingen lätt manöver att styra den emellan de i floden rundt omkring de framskjutande skären. En flock bönder gick på stranden och drog den genom de starka hvirflarna, medan strömmen lyftade flodskummet flera alnar i vädret. Kapitenen ropade till bönderna, att de skulle draga långsammare; de hörde honom ej, storm och ström öfverröstade hans stämma; han upprepade ännu en gång kommandot; de missförstodo det, drogo ännu häftigare, och på ögonblicket stötte båten mot ett klippstycke; den kantrade, och ingen räddning var möjlig. Långt från stället, der olyckan skedde, fann man några af liken, bland andra en ung Engelsmans; hans slägtingar hafva upprest ett monument tätt vid floden, hvarest man fann hans lik, och hvarest han har blifvit begrafven.

Från den tid, då olyckan skedde, låter ångfartygs-styrelsen ingen af sina passagerare göra resan här på båt, utan man rider eller åker. En förträfflig körväg är under arbete, och redan nära så godt som färdig. På flera ställen har man låtit spränga klippor, och der grunden var lös och sumpig, har man igenfyllt och gjort den fast. Alla res-

sakerna deremot föras, dagen förr än den resande tågar åstad, på båtar, hvilka dragas af hästar *).

Tidigt om morgonen den 24 Maj höll vagnen framför hotellet, och vi rullade åstad. Det var det vackraste sommarväder; rundt omkring stod allt så grönt och frodigt; på Serviska sidan höjde sig bergen med buskar och löfträd; på Österrikiska sidan, der vi åkte, syntes allt såsom en stor trädgård, med alltid omvexlande partier; än voro bergen oss helt nära, än trädde de tillbaka, för att omsluta skogbeväxta dalar. Aldrig förr har jag sett så många fjärilar som på denna morgon; de voro alla hvita, och öfver tusende träd så fullsatta med dem, att man trodde sig se blommande fruktträd. Här kunde sägas med Jean Paul: "Schmetterlinge sind

---

*) Jernångfartyget Stephan, hvilket nu går emellan Wien och Linz, hade, fjorton dagar innan jag passerade denna väg, försökt att gå med strömmen ända ned till Orsowa, och det hade lyckats; deremot hade resan tillbaka varit långsam, oaktadt maschinernas kraft, och vid Ishlas nödgades man låta spänna fjorton hästar före, då ström och hvirflar här voro mäktigare än ångkraften. Ett nytt större ångfartyg är nu under arbete, och med detta, hoppas Donau-kompaniet, skall man kunna segla upp emot strömmen på denna den våldsammaste del af Europas största och starkaste flod.

fliegende Blumen" *). Postiljonen smällde åt alla sidor, och fjärilarne flögo i luften som snöflingor om vintern.

Här på denna sträcka af militärgränsen bo Wallachiska bönder; vi kommo igenom ett par af deras mycket pittoreska byar. Lerväggarne framvisade stora sprickor; papper var klistradt öfver den öppning, som skulle tjena såsom fönster; ett slags port, fastbunden med bastrep vid några pålar, utgjorde ingången till en slags gård, hvilken vanligtvis hvimlade af svinhjordar och en otrolig mängd af så godt som nakna barn; till och med flickor om nio eller tio år visade sig här alldeles utan kläder; rundtomkring stodo präktiga träd, i synnerhet kastanier, så doftande och stora. De få bönder, hvilka vi mötte åkande, stodo upprätt i sina vagnar och jagade åstad såsom de gamle Romarne på kapplöpningsfältet.

Trakten fick en mera romantisk charakter, hvilken onekligen öfverträffar Rhenens i skönhet. Vid Plavisovicza, der passet Kazan finnes, löper Donau emellan lodräta klippor; vägen är här sprängd genom berget; såsom ett jemnadt tak hänga klippmassorna öfver den resandes hufvud. Under en lång sträcka finner man här den ena stora grottan vid sidan af den andra; en af dessa är så

*) Fjärilar äro flygande blommor.

djup, att man behöfver, berättade man mig, half-annan timma för att genomvandra den, och då kommer man ut i en dal på andra sidan af berget. Mest bekant är här den så kallade *Veteranis*-grottan; vi gjorde halt utanför densamma, men någon ingång var ej synlig. Hela berget är öfvervext med buskar och klyngvexter; upp emellan häckarna löper en liten stig; den var brant, och der lågo många lösa stenar, men vi hade ju de gröna grenarna att hålla oss i, och lätt komma vi då de få famnarne upp öfver körvägen till en ingång, beqväm och stor nog för en fullvext karl; ett par steg innanföre måste man böja sig litet, men straxt utvidgade sig fjellväggen till en rätt ansenlig, men dunkel kammare; från denna gick man genom en stor öppning, hvars öfversta rand var bevext med buskar och långa nedhängande klyngvexter, hvilka bildade en blomstrande ram för den blåa luften. Taket formade sig i öfrigt såsom om det hade varit förstenade skyar; golfvet, på hvilket vi gingo, var ojemnt och fuktigt; här och der lågo stora nedstörtade stenar, och här i en vrå kol och till hälften utbrunna grenar efter de sista herdar eller Ziguenare, hvilka här hafva hållit sin måltid. Några vattendroppar föllo enformigt plaskande på marken.

Grottan består af oändligt många afdelningar; vi gingo till en af de närmaste; jag var i förväg, och stadnade vid det öfverraskande skådespel, som erbjöd sig. Midt på golfvet var upptänd en stor

eld, en kittel kokade öfver den; rundt omkring lågo och stodo hvitklädda män och qvinnor, med mulattfärgade ansigten och långt, svart hår. Smidiga som kattor, sprungo tvenne unga gossar emot mig, utsträckte bedjande sina händer och tilltalade mig på ett för mig obegripligt språk. Det var en hel Ziguenar-familj. De voro alla så lifliga, så rörliga; destomera stucko de af mot de två gamle, hvilka sutto vid elden; dessas hår hängde stridt och yfvigt ned om deras fula ansigten, och deras drägter samt den ställning, i hvilken de lågo, gjorde, att jag icke rätt visste, om det var två män eller två qvinnor. Vårt sällskap gaf en hvar af de små gossarne en småsak; ett af barnen fick ett litet silfvermynt af mig, och straxt sprang en äldre flicka fram och tog min hand, drog mig bort till elden, såg mig i handen, neg derpå tre gånger ned till jorden och spådde mig, men jag förstod ej ett ord deraf; efter den öfversättning, hvilken en ung herre från Bucharest sedermera gaf mig af hvad han hade uppfattat, syntes spådomen hafva mer varit beräknad på en rik Engelsman, än på en Dansk poet. "Ditt silfver skall förvandlas till guld," hade hon sagt, "och dina egendomar skola tillvexa år från år." På min fråga, om flickan ej hade spått mig något ondt, sade han mig, att hon hade sagt: att jag skulle få minsta glädjen af mina döttrar; och deri hade hon träffat det rätta, hvad poesin beträffade, ty "Agnete" och "Maurerpigen" hafva

förskaffat mig föga glädje; jag må derföre alltid bemöda mig om att få gossar.

Mitt öfriga sällskap blef också spådt, men jag lärer varit den lyckligaste af dem alla.

På Serviska sidan finnas, hela denna sträcka längs åt Donau, i klippväggen huggen en antik väg, hvilken blifvit anlagd under Romarnes herravälde. Vi sågo på andra sidan af strömmen den så kallade "Trajani tafla;" den består af en slät klippa med inskrift till minne af Trajani första fälttåg i Dacien.

Fram på dagen uppnådde vi Tissowiza, der vi i ett fattigt värdshus skulle intaga frukost; värden var ej underrättad om, att ångfartygspassagerarne skulle inträffa denna dag; vi kommo alldeles oväntade, och han måste i hast göra jagt på alla stadens kycklingar. Då vi funno det alltför ruskigt inne i värdshuset, föredrogo vi den fria naturen och lägrade oss under höga, skuggrika kastanier. De flesta af oss voro ännu sjuka efter karantänen; jag i synnerhet kände mig lidande.

Efter några timmars uppehåll rullade vi åter åstad, beständigt längs med Donau; vi passerade ruiner af tre stora torn från Romarnes tid, byggda nära intill strömmen och nu inrättade till vakthus; en bro förde från vägen ut till dem; beväpnade gränssoldater sutto der och spelade kort eller

redo på ledstängerna. Nästan hela vägen är en allé af präktiga valnötträd; i farten togo vi af de doftande bladen, och med en gren skyddade vi oss mot den brännande solen, när de stora träden icke gåfvo oss någon skugga! Här var en sådan hetta, att vi försmäktade af törst; den banade vägen tog nu slut och den blef icke bredare, än att nästan det ena hjulet rörde vid klippväggen och det andra var ett tum eller två från branten vid den brusande floden. Vi körde i skridt, men till slut såg det dock farligt ut för oss; vi måste stiga ur, men detta skedde gonom att krypa ned ur vagnen bakifrån, ty på sidorna var ingen plats för fotfäste. Plötsligt upphörde vägen alldeles; en mängd arbetare voro sysselsatta med att utvidga och jemna den; de murade en slags grund; framför oss var en stalp nästan två alnar lodrätt ned. Folket sade, att ingen hade underrättat dem om, att här i dag skulle komma resande, och vi måste alltså göra halt, tilldess de fingo laga till en rutschbana, ty väg kunde man ej kalla det; stänger och grenar lades på sned från höjden, der vi voro, hästarne spändes ifrån, och vagnen for nu ned, så att stången afbröts på den ena.

En ny olycka, hvilken hade kunnat medföra obehagliga följder, förestod; den under Trajanus på Serviska sidan huggna vägen i klipporna är i vår tid ej i stånd att begagnas; Servierna måste derför under militärbevakning draga sina skepp på mili-

tärgränsen. Hvarje beröring, som man kommer i med detta folk eller med den långa trossen, hvarmed de hala skeppet, har till följd, att man kommer ånyo under karantän. Vi sågo nu framför oss öfver hundrade Serviska bönder, hvilka under en enformig sång drogo upp mot strömmen ett stort flodskepp, hvilket gick blott långsamt mot den starka forssen; vi måste köra blott fot för fot, ty ingenstädes blef vägen så bred, att vi kunde komma förbi dem. Alla karantänsqvalen voro ännu i vårt blod; jag visste i detta ögonblick intet fruktansvärdare bud, än det: vänd åter om till karantänen! — Fot för fot körde vi, höllo så stilla, körde åter fot för fot för att åter stanna; jag hade en känsla som om jag skulle gått verlden rundtomkring med blyvigter om benen.

Ändteligen kom det ett ställe, der vägen blef en smula bredare än förr, och der soldaterna, hvilka bevakade Servierna, menade, att vi kunde komma förbi. Svansarne på hästarne uppknötos, på det att de icke, om de svajade utåt, skulle komma i beröring med tåget; våra saker, sjelfva lädergardinerna på vagnen drogo vi väl in till oss; de stackars Serviska bönderna ställde sig så ytterst nära flodbrädden som de kunde, och dock voro vi knappt mer än en half aln ifrån dem; och nu körde vi försigtigt och långsamt förbi hela den långa raden af säkert hundrade menniskor; om blott pisksnärten ha-

de vidrört en flik af den enes rock, så hade vi måst vända åter om till karantänen i Orsowa.

O, huru lätt andades vi, huru dref icke kusken på hästarna, då vi voro förbi dem? Det gick i galopp genom skogen, öfver små badställen och förbi sorlande källor; de gröna grenarna slogo oss i ansigtet. Öfver floden och buskarna öppnade utsigten sig mot den lilla platsen Drencowa, der ångfartyget Galathea väntade oss.

Före år 1836 var Drencowa blott ett vakthus, men genom Donau-ångbåts-resorna skall det snart blifva en liten stad; här voro flere rätt ansenliga byggnader; ett af dessa var ett värdshus; omkring en dagsresa härifrån växer det berömda vinet Schiller; jag drack i det en skål för dess namne; det andens vin, som han har gifvit oss, tål att försändas till alla verldens länder och det kan blott upplifva men ej berusa.

Med stor glädje beträdde vi det rymliga och vackra ångfartyget, hvilket skulle föra oss till Ungerns hufvudstad, och gladde oss öfver de många beqvämligheter, hvilka det erbjöd: "men ingen känner sitt öde!" med detta omqväde skulle vi sluta vår dagsresa. I Pesth hålles fyra gånger om året en serdeles stor marknad. Folk från alla landets aflägsnaste kanter strömma då till staden, och i synnerhet blifva ångfartygen då begagnade och öfverfyllda, och vi skulle inträffa i Pesth just två da-

gar före den stora St. Medardusmarknaden*). Värden förutsade oss en högst besvärlig resa, men vi trodde honom ej och menade, att han blott ville locka oss att botanisera här till nästa ångfartygslägenheten, för att emellertid hos honom hvarje afton dricka *Schillers* skål i Schiller.

Vid solnedgången spatserade jag ensam in i skogen tätt bredvid; också här träffade jag Zigueнare, som hade gjort upp eld och lågo rundtomkring densamma; då jag åter kom ut ur skogen, stod der mellan buskarne en vacker bondgosse; han helsade mig på Tyska god afton.

Jag frågade honom, om det var hans modersmål, som han talade. Han svarade nej och berättade, att han vanligtvis talade Wallachiska, men hade i skolan lärt Tyska. I sin klädsel syntes han vara mycket fattig, men allt, som han hade på sig, var så rent, håret så slätt kammadt, hans ögon strålade så vackert, det var något så klokt och godt i detta ansigte, sådant jag blott har funnit det hos få andra barn. Jag frågade honom, om han skulle blifva soldat, och han svarade: "ja, det skola vi alla här blifva, men jag kan också blifva officer, och derföre vill jag lära allt hvad jag kan få lära!" Det var något så oskyldigt i alla hans åtbörder, något så ädelt, att jag är viss derpå,

*) Den begynner den 1 Maj och varar omkring 14 dagar.

att om jag hade varit rik, så hade jag upptagit denne gosse.

Jag sade honom, att han skulle blifva officer, då han rätt ifrigt önskade det och förtröstade på den gode Guden.

På min fråga, om han kände Danmark, betänkte han sig litet och svarade då: "jag tror, det är långt härifrån —! — nära Hamburg!"

Jag kunde ej gifva honom en almosa, han syntes mig vara för ädel, att emottaga en sådan; jag bad honom plocka mig några blommor, och han sprang åstad och gaf mig genast en vacker bukett; jag tog den och sade: "dessa blommor köper jag!" och så fick han sin betalning; han blef helt röd i ansigtet och tackade vackert.

Han berättade mig, att han hette *Adam Marco*; jag tog upp mitt kort utur fickan, gaf honom och sade: "när du en gång blifver officer och då kanhända kommer till Danmark, så fråga efter mig och jag skall glädja mig åt din lycka! var flitig och förtrösta på Gud, hvem vet hvad som kan ske!" jag tryckte hans hand; han stod länge och såg på skeppet, på hvilket jag steg ombord.

Aldrig har vid första mötet någon främmande yngling så intagit mig som denne; hans ädla väsen, hans kloka, oskyldiga ansigte var det bästa adelsdiplom. Han bör blifva officer! och jag gifver min skärf dertill — om än buren på tillfällets hand — i det jag bugar mig för hvarje rik, ädel Ungersk

dame, som möjligtvis läser denna bok och har i vänlig tanka "Improvisatören" eller "Spelmannen från Svendborg"; författaren beder henne, han beder, och ifall han sig ovetande, har en rik vän i Ungern eller Wallachiet: "tänk på Adam Marco vid Drencowa och hjelp din lilla landsman fram, ty han förtjenar det!"

IX.

Donauresa från Drencowa till Semlin.

Det var på morgonstunden, skeppet hade redan länge varit i full fart. Vi hade förlorat Drencowa ur sigte; skogbeväxta berg höjde sig på begge sidor om floden, en flock af skyar hängde såsom en sväfvande bro emellan fjellen; vi seglade likasom derinunder och den bäfvade dervid. Lefde ännu Oberon och Titania, så är jag viss på, att alferna hade timrat denna bro åt sig före den sista natten; den förändrade sig plötsligen till en balongformad sky, då röken från ångfartyget blandade sig dermed. Trakten var pittoreskt skön. Midt i Donau står ett klippblock i form af ett Rhinoceros-horn och kallas Babekey; detta ord kan likaså väl vara Turkiskt eller Serviskt som Slaviskt; på Serviska be-

tyder det: ”var lugn, du gamle!” på Turkiska: ”klippornas fader!” på Slaviska: ”ångra det gamla!” och den sista förklaringen stämmer öfverens med folksagan, hvilken är förknippad med denna klippa; en svartsjuk, äkta man skall nemligen här hafva utsatt sin hustru midt i den starka strömmen. Klippan är knappt så stor, att en person rätt beqvämt kan stå der och, om han har lust dertill, här aftaga en mycket vacker prospect, ty på Serviska sidan ligger på det fjell, som står lodrätt upp ur floden, slutande sig till mörka skogspartier, bergfästningen Gobulaza, af hvilken en del är ifrån Romarnes tid. För hundrade år sedan var den ett röfvareslott; vilda sånger och bägareklang ljödo i natten derinne, medan Donau vältrade sina böljor mot den enstaka klippan Babekey, hvilken för mången stackars fånge i röfvareslottet blef ett mål för dess lif. Snart passerade vi Moldowa, berömdt för sina koppargrufvor, samt Basiasch med sitt lilla fattiga kloster; på hvartdera stället fingo vi ett par passagerare; en af dessa från det senare stället var en en gammaldagsherre, hvilken syntes vara sigillgravör eller sigillsamlare; han gick med sin skylt på magen; ty öfver ett dussin stora och små sigiller hängde vid uret; han var ett lefvande Donau-kort, jag står till honom i skuld för den tredubbla förklaringen af namnet Babekey. Namnet på den lilla staden

O-Palanka, hvilken vi nalkades, sade han, kom af ett Slaviskt ord, som betyder förskansning med pålar, och menade, att i Romarnes tid hade befästningen varit sådan. Vår enda passagerare från denna stad var en madam, hvilken i det ögonblick skeppet lade bi och en karl sprang ombord med hennes koffert, ropade: "nej, nej, jag går till lands!" och hon sprang, såsom ett förtvifladt får efter ulfven, som hade bortfört hennes lamm, efter den stora välbeslagna kofferten; hon var på däcket; i detsamma susade röken ur ventilen, i sin förskräckelse blef hon stående stilla, der hon stod, och höll sin gula biljett i handen, konduktören tog den och vi seglade: "ja, men jag vill heldre till lands!" sade hon. Det var första gången i hennes lif, som hon hade vågat sig på ett ångfartyg; man hade öfvertalat henne, det var icke hennes påhitt; hon försäkrade, att hon icke hade sofvit natten förut vid tankan på denna seglats. Hon skulle mycket långt bort till staden Yucavar, hela två dagsresor; emellertid hade hon blott tagit plats till Semlin, för att pröfva, om hon ej skulle springa i luften; qvinnan var en œkonom, hon ville icke betala hela resan på en gång; nej först ville hon se, om hon slapp lefvande från den halfva, — hon hade hört så förskräckligt många olyckor med ångfartyg och ångvagnar, och "det är ju också förfärliga uppfinnin-

gar!" sade hon, "bara det icke springer med oss!" och hon såg ängslig åt alla sidor. — "Kapitenen skulle hålla mera under kusten!" menade hon, så att man dock kunde komma i land, när skeppet sprunge. Vår solide man med signeterna höll för henne ett populärt föredrag om ventilerna, men hon ristade på hufvudet och förstod ej ett ord deraf; — jag ville då öfversätta det i ett ännu mera populärt språk, och hon tycktes förstå mig, ty vid hvarje punkt sade hon: ja! "Tänk sig, madam!" var mitt tal, "att hon har på elden en gryta, hvilken kokar mycket starkt, ett stort lock ligger öfver den, likasom om det vore fastskrufvadt, då kunde grytan spricka af den heta ångan deruti, men då locket är löst, så vippar det upp och ned, ångan smuttar sig ut, och pannan spricker ej!" — "Men Gud förbarme sig!" sade madamen, "när locket," och hon pekade i detsamma på däcket, "när nu locket till ångmachinen vippar upp, så falla vi ju i Donau!" och hon fattade redan helt ängsligt fast i relingen.

Mot middagen passerade vi staden Kubin; ett majestätiskt åskväder stod öfver staden; skyarne bildade ett Alpland, storartadt och mörkt, blixtstrålen var bergstigen, hvilken gick i de djerfvaste zikzak, det rullade deruppe, icke såsom om lavinerna hade fallit, nej som om sjelfva bergen hade störtat tillsamman, dock förblef det lika hett; luften var tryckande

varm. Den stackars madamen hade det ännu hetare än vi; hon hade hängt sin stora shawl öfver sig, så att hon hvarken kunde se eller höra, och satt med klappande hjerta och väntade på det stora luftsprång, som skeppet skulle göra. Jag föreslog henne att stiga ned i damernas kajuta, men hon svarade nej med handen, ty tala kunde hon ej mera. Raskt foro vi mot strömmen längs med Serviens oändliga skogar, hvilkas grönska började att trötta mig; jag kände längtan efter ett parti af Atticas nakna berg, eller till och med ett stycke Jutlands-hed. Ovädret var alldeles förbi, då vi passerade den Turkiska fästningen Semendria, hvilken bildar en triangel, är befästad med murar och har många torn, de flesta fyrkantiga, några runda, alla förfallna, likasom ringmurarna; det var icke tänkbart, att detta skulle föreställa en fästning i vår tid; på ett torn bestod taket blott af lösa läkten, och man såg Guds himmel emellan dem; två Turkiska soldater sutto i en öppen tornglugg på en bjelke och stirrade efter oss; de voro de enda lefvande vi sågo i hela den långa, förfallna byggnaden. Sjelfva staden var obetydlig; en liten trädminaret, hvilken var hvitkalkad, var hela prydnaden; denna tryckande luft, denna matthet, man kände — ja det såg ut, såsom om sjelfva fästningen af ledsnad och olust skulle falla tillsamman. Donaus böljor voro alldeles gula; på däcket satt folk och sof med paraplyer öfver sig. Allt hvad vi vidrörde, var glö-

dande hett. Madamen fick det ena vattenglaset efter det andra och hon tog kamfertdroppar på socker; jag är viss på, att hon hade svimnat, om hon icke varit säker på, att skeppet under tiden skulle flyga i luften. Den nästa stad vi passerade, var Panscowa, en stad, om hvilken man berättar, att det derstädes är ett bruk, att unga och gamla, ja sjelfva de fattiga sminka sig. När damerna der gråta öfver en roman, skall man kunna räkna alla deras tårar, hvilka synas såsom rosenröda fläckar på bokens hvita blad. Solen gick ned, det var ännu en qvalmig hetta; nymånen stod tänd likasom öfver Belgrads fästning; på Tyska sidan blixtrade det starkt. Några ljus rörde sig på kusten; vi skjöto förbi den brusande Sawa, det var alldeles mörkt. Några minuter derefter lågo vi stilla upp vid kusten utanför Semlin, den första Österrikiska staden på vår högra sida. Floden Sawa utgör här gränsen mot Servien; härifrån skulle vi således lemna militärgränsen och genomskära sjelfva Ungern. Alla ångfartygen ligga vid Semlin två nätter och en dag; här var alltså god tid för oss att säga farväl till den sista staden med minareter. Madamen ville emellertid icke blifva öfver natten på ångfartyget; hon hade en slägting i Semlin, hos hvilken hon tog in, ja — hon uteblef alldeles, hon gick till lands med någon lägenhet.

Det var morgon, allt låg i solljus! nejden är flack, till venster en äng med vakthus, uppförda på

bjelkar, på det att vakterna ej skola bortsköljas, när Donau stiger; till höger Semlin, en vanlig stapelstad; mot öster fästningen Belgrad med sina hvita minareter, dessa de egendomligaste dragen i Orientens physionomi. Fästningen med sin moské ligger öfverst på en låg bergshöjd, och utom den ligger staden, hvilken sträcker sig ned mot Donau och Sawa och inneslutes på den andra sidan af en stor ekskog; Belgrad har 14 moskéer; stadens högra flygel intages af Turkstaden, centrum och den venstra delen af Servierstaden. Det var den 25 Februari 1839, som Servierna fingo sin fria författning; Turkarne innehafva nu blott fästningen; paschan der är såsom kommendant. På slottsgården var det, som den ädle Greken, skalden Rhigas, blef fasansfullt afrättad, han, Greklands Beranger, och, efter de Grekiska förhållandena, en sångare af ännu större betydenhet än denna; icke blott med sina sånger väckte han folkets frihetskänsla, utan han använde också sina medel till unga Grekers uppfostran; han lät dem komma till sig i Venedig, hvarest han lefde såsom köpman, lät dem lära och känna, hvad deras fädernesland hade varit. Grekland var ännu Turkiskt, Rhigas blef utlefvererad till Turkarne, hvilka på paschans borggård läto genomsåga honom lefvande; på samma ställe blefvo 630 Servier 1815 lefvande spetsade. Alla hade de sträckt gevär i följd af löfte om pardon; en af dessa olyckliga dog först på den sjunde

dagen. Donau var öfverfylld med lik, med Serviernes lik; Turken kunde hånande sjunga den Serviska visan: "det är skönt att sitta vid floden och se sina fienders sönderbrutna vapen drifva förbi!" Nedanföre, der Sawa faller i Donau ligger ett förfallet torn, Neboisce: "var utan fruktan!' Från gluggarna här kastades de afrättades lik i Donau; i detta torn, i det djupaste fängelset, der flodvattnet inträngde, satt den ädle fursten "Jeffram Obrenowitsch," broder till furst Milosch; denne tvang, i öppet slag, paschan att utlefverera den fångne. De minnen, hvilka äro förknippade med detta ställe, väcka tankan om skogstrollet, som knöt sina starka ben fast omkring prins Agibs hals, såsom sagan berättar oss. Vid åsynen af det mörka, förfallna tornet tyckte jag mig känna de fuktiga murarna fängsla mig såsom skogstrollets ben. Hvilka fasor äro ej fästade vid denna scen, som nu låg framför oss i det vackraste solljus med friska, gröna träd, solbelysta minareter, kupoler och hus med röda tak.

Igenom den mörka ekskogen, ned mot floden Sawa, flyktade den svarte Georg, Serviens förste befriare; denna skog och denna flod var scenen för en af dessa striders tragiska scener, hvilka lefva och skola lefva i folkets sånger. Den svarte Georg flyktade med sin gamle fader, herden Petroni; redan sågo de Sawafloden och Österrikes gräns, och fadren uppfylldes af hela smärtan att

lemna sitt fädernesland; han bad sonen heldre öfvergifva sig och låta honom dö på fädernejorden, och Georg bäfvade mellan sonlig lydnad och frihetskänsla; den första var nära att segra, då Bosniackernas och Turkarnas rop ljödo genom skogen; sonen ville lyfta fadren på sin skuldra och simma öfver floden med honom, men gubben ville icke lemna det land, vid hvilket hans lifs minnen voro fästade, utan ville heldre blifva nedhuggen af de vilda skarorna; då bad sonen om hans välsignelse, och gubben gaf honom den och öppnade manteln för sitt nakna bröst, och sonen skjöt en kula i hans hjerta, kastade liket i Sawa och samm sjelf öfver floden. Det var såsom om böljorna sjelfva ännu hade berättat mig derom, och den mörka ekskogen nickat allvarligt och sagt: "ja, så är det!" Från det förfallna tornet flögo ut genom de öppna, svarta gluggarne, genom hvilka Serviernes lik blefvo störtade, skriande foglar; så omfladdra roffoglarne en afrättningsplats.

Mellan den Österrikiska staden Semlin och floden Sawa sträcker sig likasom utanför Belgrad en äng, på hvilken hålles ett slags marknad. Tvenne afskrankningar nära intill hvarandra skilja de köpande från de säljande. På den långa smala banan går Österrikisk vakt och karantäns-betjenter med sina långa käppar och iakttaga, att ingen beröring äger rum, att de Turkiska varorna komma i karantän och penningarne först tvättas i ättika, innan

de emottagas på Österrikiska sidan. Här är ett rop, ett gestikulerande mellan de åtskilliga folken för att göra sig begripliga för hvarandra. Varorna utbredas, vändas och vridas; svin, hästar, kort sagdt, all boskap drifves ut i floden; öfversköljd af denna, anses den vara fri från smitta; piskan smäller, hornet tutar; skyggt springer hvartannat djur in åter mellan Turkarne och måste då åter ut i det våta badet.

Tvenne Grekiska prester med mörkblåa koftaner ned till fotknölarne, små hattar och långa skägg, sträckte sig hela eftermiddagen under poplarne vid Donau och sågo på vårt skepp; mot aftonen kom den goda staden Semlins förnämsta innevånare om bord; de helsade på hvarandra efter rang, kunde man se; några fingo skeppundshelsningar; det var de aldraförnämaste, andra fingo nådiga qvintinshelsningar, det var narraktigt att se. Jag trodde till slut, att jag var hemma; huru menniskorna dock likna hvarandra öfverallt!

Något mera nytt var åsynen här af den långa sträckan af flodfartyg; hvart och ett af dessa såg ut som Noachs ark, långt, smalt och med ett hus, hvilket var stort nog till att utgöra ett helt gatqvarter; alla voro de brokigt målade; så stod på ett på hvardera sidan om dörren ett glödande rödt lejon, på ett annat gräsgröna dragare med guldkronor på hufvudet; de flesta andra hade deremot helgonbilder. Manövren för att komma

mot strömmen var denna: framåt taket, hvilket sträckte sig öfver hela skeppet, gingo ej mindre än 21 man, den ena efter den andra och halade i en tross, som långt förut var fastgjord vid ett ankare midt i strömmen; framåt gick det, men i snäckmarsch. Ett åskväder stod öfver Ungerns slätter, regnet sköljde ned öfver de hemvandrande Semlinarne, både öfver numro ett i rang och numro tjugu; en sådan dum sky känner ej till personens anseende, den blöter höga och låga. På regn följer solsken, allt strålade åter i den nedgående solen, Donaus och Sawas böljor, Belgrads minareter. Här bjödo Serviens dryader mig sitt sista farväl, här hörde jag under natten de sista ropen från innevånarne i minareterna; när jag om morgonen åter kom upp på däcket, visste jag, att det intet var något mera, som skulle påminna mig om Orienten, ty här såg jag den sista minareten.

X.

Från Semlin till Mohácz.

Dagen grydde och ännu lågo vi utanför Semlin; hela trakten var insvept i en tjock dimma. Skepparen vågade ej att segla upp mot den bugtiga floden. Det blåste, dimman blef mer genomskinlig, skeppet sattes i gång förbi gröna ängar och gula klippor. En mängd nya passagerare voro om aftonen komna om bord, den ena steg upp ur kajutan efter den andra, en med sin kaffekopp, en annan med sin resebok eller ett papper, hvarpå dagens händelser skulle förevigas. Ett par embetsmän förde konversationen på latin; man märkte, att man nu befann sig i Ungern; en andlig herre, hvilken hörde att jag var Dansk, begynte ett samtal med mig om Tycho Brahe, Schumacher och H. C. Örsted; mannen hade mycken vältalighet, var berest, och visste väl besked om allt; han var astronom, och hans namn Wartan Josephi. Det ligger en underbart välgörande klang uti, att långt från sitt fädernesland höra detta eller ett af dessa betydande namn, hvilka kasta glans öfver hemmet, blifva omtalta med beundran och kärlek. Själens

osynliga rötter, hvilka hålla oss fast vid hemmets jord, beröras på ett underbart sätt; man blifver glad och vemodig. Den främmande talade i synnerhet om Örsted, och de varma orden klingade såsom musik för örat; den frodiga, gröna ängen låg så der sommarlikt Dansk.

Öga och öra talade till mitt hjerta om fäderneslandet. Framför oss låg Karlowitz med kyrkan Mariæ-frid; den påminte på afstånd om Rosenborgs slott; jag kände dessa torn och spiror, jag kände dessa fält, denna grönska; under de följande dagsresorna blef jag fullkomligt öfvertygad, att Ungern, åtminstone i Donau-landet, har en alldeles Dansk charakter. Följer man landsvägen mellan Karlowitz och Peterwardein, så är sträckan mellan dessa begge städer blott en spatsertour; deremot på floden är den en liten resa, ty Donau gör här en af sina betydligaste bugter.

Peterwardein, Österrikes starkaste fästning, ser icke storartad ut, har intet af det imposanta, som Ehrenbreitstein erbjuder; på vår resa upp emot floden visade den sig såsom en fästning i ett flackt land; dess utanverk liknade uppmurade terrasser, den ena högre än den andra, bakom hvilka lågo långa kasern-lika byggnader; först då vi kommo på fästningens motsatta sida uppemot staden Neusatz, erbjöd den en något mera storartad och pittoresk utsigt;

grundstycket var en klippa, hvilken här reste sig på stora granitmassor.

Allt folk i Neusatz var ute på gatan under de gröna träden, för att se ångfartyget; tre stora högar gods lågo på stranden, folk tog afsked och kysstes, och modren bandt kappan litet bättre på dottren, hvilken skulle resa; kavaljeren höll parasollet, medan tvenne damer omfamnade hvarandra; vi fingo en betydlig församling ombord.

Seglatsen gick in mellan låga, gröna, fruktbara berg; vi mötte tvenne öfverfulla båtar; i hvardera var öfver hundrade menniskor; de kommo, sade man, från ett valfartsställe, sjöngo och jubilerade; det händer icke sällan i mörk natt och elakt väder, att dylika båtar förolyckas; medan vi talade derom, rullade såsom laviner mellan bergen en åska; det kom en stormby; Donau svallade, såsom om dess "Nizer" hade blifvit förtrollade, emedan de skulle bära de fromma, hvilka kommo från valfarten. Vi skjöto en rask fart framåt. Till venster tittade mellan det gröna den ena lilla staden fram efter den andra; hela små simmande kolonier lågo på Donau, hvarje hus var en vattenqvarn, hjulen gingo, mjölnardrängarne hängde på ryggen på hvarandra i den öppna luckan, för att se vårt skepp och de främmande derpå. Ett Ulfspegels-skämt begynte här och fortsattes nästan upp till Pesth;

Ungrarne bruka, vid hvarje mjölqvarn de passera, taga hatten under armen och mala rundtomkring i den med den andra handen, hvilket skall betyda, att mjölnarne mala för sin egen hatt, hvad vi kalla stjäla; här och öfverallt blef det förstådt och besvarat, såsom salig Ulfspegel skulle hafva besvaradt det. De vände ryggen utåt, blottade en del af lekamen, hvilken här ej är passande att nämna; en stor risqvast räcktes bakut emellan benen, och denna rörde sig fram och tillbaka såsom räfvens svans; detta gjorde alltid särdeles lycka.

Vi lågo en kort tid utanför Ilok, en gammal stad, hvilken nästan skyldes af en tätt buskbevåxt bergklint. Fästningen är alldeles ödelagd; Fransiskanerklostret der öfverst utsträcker sig pittoreskt stort; det var den betydligaste byggnad, hvilken vi ännu hade sett här på Donauresan; ett nytt slott stod under byggnad för den furstliga familjen Odaskalki.

Hvilken skön pittoresk natur! när om ett par år Donau får, såsom Rhenen, sin bilder-panorama, då skall Illok blifva ett af de partier, der åskådaren önskar att kunna gå mellan buskarna, upp under klostrets murgrönsmyckade murar; men han kommer der ej, han har blott prospecten; mera fingo vi ej heller i verkligheten; ty vi blefvo alla ombord och seglade så vidare.

Vid solnedgången uppnådde vi Yucovar; här och fram på natten i Borowa kommo nya passagerare, men alldramest på morgonstunden, då vi lågo utanför Dalja. Från alla kanter strömmade folk till den stora Medardusmarknaden; hvarje liggställe på fartyget var upptaget, och ännu hade vi tre dagsresor, innan vi nådde målet; ännu skulle vi först passera Apatin, Mohácz, Baja, Tolna, Pakz, Földvár och Erscény; sju städer, hvarest vi i hvarje kunde vänta nya gäster, hvilka alla skulle med.

Vid Erdöd, högt på klinten, ligger en ruin, likaså pittoresk och egendomlig, som den saga, hvilken är fästad dervid *): En junker af huset Erdöd lyftade handen mot sin fader, slog honom i ansigtet, och den gamle förbannade sonen. Ett lågande eldmärke såsom hos Kain, visade sig på sonens panna, det brände, det dref honom bort upp mot den kalla Norden, genom träsk och skog, öfver berg och trädgårdar, till is och snö; alla vände sig från honom hvart han kom. Märket

*) Jag återgifver sagan, sådan som jag mundtligen hörde den på stället; den lyder deremot något annorlunda i Mednyansskys: "Erzählungen, Sagen und Legenden aus Ungarns Vorzeit."

brände och brände, han vände sig mot Södern, till de muntra, lefnadsglada folken, men de fruktade Kain, de vände sig ifrån honom; då kom förtviflan i hans hjerta; han visste icke, hvart han gick; en flod brusade under berget, der han stod, en riddareborg låg der bestrålad af den sjunkande solen, — han igenkände dess torn, dess spiror och gubben, hvilken, stödd på sin gamle jägare, gick öfver vindbryggan; han störtade ned för den gamles fötter — och vid fadrens välsignelse försvann det brinnande märket.

Våra sista gäster voro högst egendomliga, äkta Ungerska landtjunkare; alla i brokiga jackor af ljusrödt eller ljusblått randigt linne; alla hade de barhals och stort skägg; det skulle säkerligen utmärka oskuld och kraft. De hade mössor med Ungerska nationalfärger: grönt, gult och rödt, den ena lilla trekantiga lappen sydd vid sidan af den andra. Alla buro mustacher, hvilka slutade på hvardera sidan såsom ett litet enhörnings-horn; dock utmärkte sig med denna prydnad i synnerhet en ung, narraktig Jude; han hade dem så små, att de sågo ut såsom tre hår, som voro klistrade med pomada; man kunde se, att han i familjen, och inför sig sjelf, gällde för en serdeles kavaljer; han var en riktig Ungersk lätting.

Fram på eftermiddagen uppnådde vi Mohácz, der vi skulle blifva till nästa morgon; slätten framför denna stad har en slags berömdhet genom sla-

get mellan Ludvig den andre i Ungern och Soliman den store; det är förevigadt i en målning, hvilken finnes i biskopsgården, utanför staden; jag var med de andra på vägen, men vände om, — jag orkade ej att gå så långt; jag flydde till en barberare, jag var prosaisk, och det blifver man på en resa; dock måste jag tillstå, det låg mig på hjertat, att jag ej såg den taflan, om hvilken de andra passagerarne talade så mycket; men icke sannt, man kan icke få se allt. Jag såg en annan tafla; inne hos den fattige barberaren hängde ett äkta Ungerskt stycke, af det slag, som man köper för fyra skillingar; på ett ark papper sväfvade i luften tvenne bedjande englar, och under dem sammanknäppte sig tvenne händer med den inskriften: "för vännerna!" vid sidan voro två starka knytnäfvar, och här stod skrifvet: "mot fienderna!"

Det var också en tafla, och kanske mera charakteristisk för Ungern än den, hvilken jag skulle hafva sett i biskopsgården, dit jag ej orkade gå.

Jag var trött och utledsen af Donauresan; om detta ej är vackert sagdt, så är det dock sannt.

XI.

Svinherdarne.

Utanför hyddan, uppförd af lera och halm, sitter en gammal svinherde, en äkta Ungrare, alltså en adelsman; ofta har han lagt handen på hjertat och sagt det till sig sjelf*). Solen bränner het, derföre har han vändt den ulliga sidan af fårskinnspelsen utåt; ett silfverhvitt hår hänger ned om det charakteristiska bruna ansigtet; han har fått sig ett stycke nytt linne, en skjorta, hvilken han behandlar efter sin sed, gnider in den med fläsk, emedan den håller sig längre ren, kan vändas och åter vändas. Sonsonen, en blomstrande gosse med sitt långa, svarta hår, glänsande af samma slags pomada, hvilken den gamle gifver åt sitt linne, står tätt bredvid lutad mot sin staf; en lång lädersäck hänger öfver hans skuldror; han är också svinherde och skall i afton ombord på det fartyg, som föres i släptåg af ångfartyget Eros och innehar en laddning svin till kejsarstaden.

*) Den lägre adeln i Ungern är mycket talrik; i de uslaste hyddor lefva de såsom bönder, se Ellrichs: "Die Ungarn wie sie sind."

"Inom fem dagar ären J der!" säger den gamle; "då jag var ung, såsom du, behöfde vi sex veckor dertill. Vi gingo fot för fot genom sumpiga vägar, genom skogar och öfver klippor; svinen, hvilka den första dagen voro så feta, att de kunde spricka under marschen, blefvo magra och eländiga innan vi kommo fram! Nu går verlden framåt, allting blifver lättare!"

"Vi kunna röka vår pipa," säger den unge, "ligga i vår pels, i den varma solen; städer och ängar fara oss förbi, svinen flyga med och blifva feta af resan! det är ett lif på herrevis!"

"Hvar och en har sitt, säger den gamle, "jag hade mitt; i besvärligheterna finnes också glädje. I skogen, der jag såg Ziguenarne koka och steka, måste jag vara klipsk, om ej mitt bästa svin skulle komma i grytan. Jag upplefde månget äfventyr; jag måste tänka, måste sno omkring och emellanåt dela ut en örfil. På slätten, mellan fjellen, der du vet att vinden är innestängd, dref jag min hjord; jag dref den öfver fälten, der vindens osynliga slott är upprest. Man såg hvarken hus eller tak; vindens slott kan blott förnimmas; jag dref hjorden genom alla de osynliga rummen och salarna; jag märkte mycket väl, att väggen var storm och dörren hvirfvelvind. Slikt är värdt, att hafva pröfvat, det gifver något att berätta; hvad hafven J,

som domnen i solskenet på den stora simmande svinstigan?" — Under det den gamle talar, gnider han ifrigt på sin nya skjorta.

"Kom med till Donau!" säger den unge, "der skall du få se en dans af svin, feta så att de vilja spricka. De vilja ej ut på skeppet: vi drifva dem med våra käppar; de skocka sig tillsammans, ställa sig på tvären, sträcka sig på jorden, krafla upp på hvarandras rygg, ehuru tunga de än äro; det är en dans att se på; du skall le så att du ryser, det är ett hvinande! Alla Ungerns musikanter kunna ej frambringa sådana toner ur sina säckpipor, om de än klämma dem aldrig så hårdt. Nu glänser din skjorta så välsignadt af fläsk; du kan ej få den bättre! följ med till Donau, jag gifver dig att dricka, gamle fader! om fyra dagar är jag i kejsarstaden, jag skall se prakt och glans, jag köper dig röda byxor och försilfrade sporrar."

Och den gamle svinherden höjer sitt hufvud stolt, ser med blixtrande ögon på den unge Magyaren, hänger skjortan upp på klädhängaren i den låga lerhyddan, der det blott finnes en bänk, bord och trädkista; han nickar och mumlar:

Nemes-ember van, nemes ember én és vagyok!*)

---

*) Han är en adelsman, jag är också en adelsman.

XII.

Marknadsgäster.

Vi lemnade Mohácz. Vårt skepp var alldeles öfverfullt af menniskor, vi voro öfver trehundrade, och det kunde ännu väntas flera, innan vi hunno till Pesth. Kistor, säckar, bylten och packor lågo uppstaplade, så högt som hjulhusen räckte i luften, och rundt omkring på däcket och under däcket sökte folk att skaffa sig en plats, om icke att sitta, dock att stå på. Bäst gjorde en Turkisk Hebræer, hvilken hade följt med från Semlin; han bibehöll oförändradt samma plats, hvilken han en gång hade intagit. Ganska löjlig som en pajazzo för hela församlingen, satt han på en utbredd matta och höll mellan sina ben ett stort krus med vin. Hvarje ögonblick drack han en skål, nickade och sjöng, gol såsom en tupp och suckade såsom en jungfru. En hejduk i röda byxor och stor hvit kappa stod oförändrad från morgon till afton, med ryggen mot kapitenens kajuta, och rökte sin pipa. Några gamla Judar läste för sig sjelfva högt ur en Hebræisk bibel. På några uppstaplade bylten sutto några familjer och spisade lök och bröd samt spelade ett slags kortspel eller slumrade. En ung militär

gjorde ideligen sin cour för en jungfru, medan tvenne andra officerare lekte med den lilla Armenianska gossen Antonio, och till stor förskräckelse för pater Adam sade gossen, att det ej var godt att vara munk; de visade honom sina sablar, pekade på sina mustascher, satte sina brokiga mössor på hans hufvud; gossen skrattade, pater Adam ristade på hufvudet. Det var en glädje, ett skri, ett surrande och muttrande både ofvan och nedan. "Mein parapleem! parapleem!" skrek en jude, för hvilken paraplyen hade kommit bort. "*Felix faustumque sit!*" ropade en svartklädd "Oskolamestre," hvilken mötte sin collega. Den stackars jungfrun, hvilken följde med från Constantinopel, samm i tårar öfver den stora folkmassan och, såsom hon sade, det förskräckliga sällskapet i den andra kajutan; det var också att le eller gråta deråt; allt dernere var inhöljdt i tobaksrök. Folket stod på hvarandra, men der voro också många, som sutto, och det icke blott på bänkarne utan också på bordsändarne; hela dagen sutto de der för att få sittplats för natten. Tvenne unga madamer af den Mosaiska trosbekännelsen stodo midt i trängseln; de höllo hvarandra om lifvet och luktade på en citron.

I första kajutan var ej stort bättre plats; från tobaksrök var man dock fri. Midt ibland damerna sutto herrarne fullkomligt ogenerade, och spelade

Makau, ett mycket högt hazardspel; en Semliner-köpman i grön kasseking och med svart filthatt, hvilken han aldrig tog af, till och med när han sof, hade redan spelat bort ur och penningar. Champagnern skummade; här doftade af biffstek; och fram på aftonen blef det ännu värre. Man måste sofva både på och under bord och bänkar, ja till och med i kajutfönstren; några lågo påklädde, andra begagnade sin beqvämlighet och inbillade sig, att de lågo i sin egen goda säng der hemma. Inne hos damerna var det lika så öfverfullt; ett par af de äldsta togo, såsom man säger, mod och karlhjerta till sig och satte sig innanför dörren hos oss; andra togo plats på trappan, den ena öfver den andra. Hela däcket var en stor syskonsäng; man kunde ej gå ett steg, utan att trampa på dem. Här var ett mumlande, ett suckande, ett snarkande, och så fortfor det i tvenne nätter. Man glömde helt och hållet naturens poesi för hvardagslifvets. Rika fruktbara landtsträckor, vinberg och stora byar med nya och ljusa kyrkor foro vi förbi. Ändteligen den tredje morgonen efter afresan från Mohacz hissades den Ungerska flaggan; i luftiga dimmor låg Pesth framför oss. Ofen skyldes af det höga St. Gerhardsberget,*) hvarest öfverst uppe på tornet en flagga

*) Härifrån störtade hedningarne den helige Gerhard i Donau.

upphissades för att helsa ångfartyget, hvilket medförde marknadsgäster.

XIII.

Pesth och Ofen.

Det är en utsigt! men huru måla detta med ord, och det solljus deri framträder? Byggnaderna i Pesth längs med flodstranden synas såsom palats vid palats; hvilket lif och rörelse! Ungerska Dandys, handelsmän, både Judar och Greker, soldater och bönder, tränga sig emellan hvarandra. Det är Sanct Medardi marknad. Under det höga, gräsgröna berget sträckte sig på den motsatta flodstranden mindre, men brokiga hus; ett par hussträckor ligga i lä på bergsidan. Det är Ofen, Ungerns hufvudstad; fästningen, den Ungerske Akropolis, höjer sina hvita murar öfver de gröna trädgårdarna. En flottbro förenar de båda städerna; hvilken trängsel och hvimmel! Bron gungar under vagnarna, hvilka fara öfver den. Soldater marschera, bajonetter blinka i solen; en procession af bondfolk gör en valfart; nu äro de midtpå bron, korset glimmar, sången ljuder öfver till oss. Sjelf-

va floden är till hälften uppfylld med skepp och små fartyg. Hör musik! en skara båtar ror upp mot strömmen; den Ungerska flaggan svajar till dussintal från hvarje båt; hela stranden är uppfylld af menniskor; hvad är det för ett tåg? Alla personerna äro så godt som nakna, men med en trefärgad kaschett på hufvudet. Musiken klingar, flaggorna svaja, årorna plaska! hvad betyder dock detta? Jag frågar en ung dame, hvilken också ser på denna ståt, och hon förklarar för mig, att det är militärsimmskolans officerare och kadetter; de simma alla i kapp ned med strömmen till St. Gerhardsberget, men det är omöjligt, att simma tillbaka, och derföre ro de i båtar, med fanor och musik! det ser bra ut, det är originellt! Allt är jubel, allt är högtidligt, kyrkoklockorna ringa, det är pingstdag.

Vi stiga i land, vi söka ett hotell; det är stort, det är präktigt, men det är oförskämdt dyrt; marknadstiden finnes här ingen taxa; vi vandra omkring i Pesth; det är ju Wien, eller åtminstone ett stycke af Wien, samma butiker, samma brokiga, välmålade skyltar med porträtter och allegorier; man får lust att stanna; se, der på kaffehuset läses i förgyllda bokstäfver "Kave-hós" och derunder står en tafla, hvilken föreställer "den himmelska kaffekällan." Englar sitta här till bords och dricka kaffe; en af de aldravackraste hämtar det utur källan,

der det alldeles mörkbrunt qväller fram bland blommorna. Här på en af gatorna är en "Stock-am-Eisen," helt och hållet såsom i Wien, det sista minnet om urskogen vid Donau; hvarje vandrande handtverkslärling slog sitt söm i trädet, så länge der fanns en fläck, der de kunde drifvas in, och trädet blef ett jernträd, ett träd af söm; sjelfve Herkules ägde ej en sådan klubba.

Intet spår ses nu mera af Donau-öfversvämningen; hvarje hus är åter uppbygdt, allt är nytt och vida präktigare*). Ofen har en theater, Pesth tvenne; den ene och minste af dessa är national-theater, der det blott uppfördes skådespel på Ungerska språket; här äro goda skådespelare, god sammanhållning, och huset är, såsom man sade mig, alltid mycket besökt; också såsom concertsal nyttjas denna byggnad; jag hörde i Ungersk öfversättning Mendelsohn-Bartholdys oratorium Paulus, eller som det heter förkortadt på Ungerska: Pål. Den kungliga stadstheatern är stor och vacker, men illa upplyst. Den i Tyskland firade Emil Devrient från Sachsen gaf såsom gästroler Sancho i Raupachs: "die Königstochter ein Bettlerweib" och Bolingbroke i Scribes: "Ett glas vatten." Det var natur och sanning i denne konstnärs spel. "National Casi-

*) 1835 var här, såsom bekant är, en förskräcklig öfversvämning; vattnet steg till 2′4″9‴; många menniskor omkommo, boskap drunknade och otaliga hus störtade omkull.

no," der jag blef införd, är mycket storartad, och, hvad böcker och tidningar angår, serdeles väl försedd; hvad här i öfrigt mest interesserar den främmande, är den mängd af åtskilliga tidningar och skrifter på landets eget språk man här finner. Som den betydligaste och mest läste Ungerske skald nämnes Josika, hvilken i synnerhet har skrifvit romaner; en af dessa: "Böhmrarne i Ungern," berömmes mycket. Det spörsmål blef mig gjordt, om intet Ungerskt vore öfversatt på Danska, och jag visste blott att nämna ett: Szechenyi om kapplöpning, och tillade, att det just var öfversatt af den af mina Danska vänner, hvilken är mig kärast. Ungraren talade med stor värme om Szechenyi och hans många förtjenster om Ungern; såsom hans interessantaste arbete nämndes: "der Credit." Szechenys porträtt syntes i alla boklådor, det smyckade vår kajuta på ångfartyget, hvilket förde oss högre upp mot Donau. Dock innan vi åter segla på densamma, göra vi en liten vandring på hinsidan Ofen till Gul-Babas graf vid "Kejsarbadet"; det Turkiska helgonet bringa vi en helsning från Orienten, från det gamla Stambul, från Mohameds gröna fana. Hvem är det, som ligger derinne utsträckt på sitt ansigte, en hvit felbhatt utan brätten slutar sig kring hans panna; såg jag honom icke i de hvirflande dansarne mellan Mevlevis i Pera? det är en Dervisch! till fots har han kommit hit öfver berg, genom öde fält; hit till ett främmande

folk, till de Christnas stad; hans pilgrimsfärd är slutad; han hänger till ett minne deraf en brokigt målad träsabel på väggen, kastar sig åter på sitt ansigte och mumlar: "det är ingen Gud utom Gud, och Mohamed är hans prophet!"

Det är afton! solen sjunker ned röd och stor; stilla vandrar Österlandets son från grafven till den höga fästningen; den ödsliga stigen har han sökt, den mest aflägsna bastionen; han böjer sitt hufvud, och läser åter en bön. Bonden står långt derifrån, stirrar efter den främmande vandraren och har sina egna tankar; det är, tror han, ej frid i natt på detta ställe; en timma före midnatt skrider här en osynlig ande, en jättestor Turk; spöket upplyfter den största af kanonerna, skyldrar och marscherar rundt omkring vallen. Vid tolfslaget lägger det kanonen på sin plats ocb försvinner. Vill i denna natt den lefvande växla ord med den döde? det är stilla på bastionen, stilla i den lilla grafkammaren, der Gul-Baba sofver.

XIV.

Donau-resa från Pesth till Wien.

Ångfartyget Maria Anna afgår tidigt på morgonen till Wien; vi stiga ombord; det lilla fartyget är öfverfullt af menniskor; i rask fart går det mot strömmen bort förbi badhusen, der plankverket svigtar under tyngden af halfnakna krigare, den ene omsvept med ett lakan, den andre i en skjorta; — men nu äro vi förbi.

Längs dessa stränder sträckte sig en gång öde urskogar; en ensam hydda af jord och grenar låg vid den svallande floden, Waiz hette dess fromme eremit; minnet af honom lefver nu endast i namnet på staden, hvilken helsar oss med kyrkor och promenader. Det är Waizen. Legenden förmäler, att kort före slaget vid Mogyrrod redo furstarne Geisa och Ladislaus genom urskogen här och talade om härens uppställande i slagtordning, plötsligt ropade Ladislaus: "såg du intet? medan vi samtalade, kom från himmelen en engel, som höll en krona öfver ditt hufvud; nu vet jag, att du segrar!" och Geisa svor: "är Gud med oss, och din syn uppfylles, då bygger jag en kyrka på detta ställe!" Fienderna flydde; och här vid eremitens

hydda i den mörka skogen, reste sig plötsligen en hjort med brinnande horn, krigarne skjöto på den, hjorten sprang i Donau och försvann. Vid Waiz' hydda byggdes kyrkan; en stad reste sig omkring den, och fick namnet Waizen.

Sagan och minnet äro fästade vid dessa stränder; här omvexlar skog- och fjellnatur med gröna fält och folkrika städer. Vi närma oss en ruin, en gång i dess välmaktsdagar ett af Europas mest félika slott. Mathias Corvinus älskade detta ställe; på hans bud sträckte sig golfven här af marmor, taket prålade med guld, väggarne med taflor och rika tapeter. Hvarje fönster förtäljde en legend eller en hednisk saga, brokiga foglar flögo vintertiden härinne mellan Söderns palmer och oranger. Allt är försvunnet, räfven reder sig en grop, der stolta riddersmän dansade i rad. Herden drifver sin hjord öfver den smala stigen mellan buskarne, der konstiga vattensprång plaskade på de höga terrasserna. Den tidens skalder funno i åskådandet häraf ämne för sina dikter om Armidas förtrollade trädgårdar. I den månljusa sommaraftonen, vid den af marmor uppdämda stranden, lossgjordes båten, hvilken var smyckad på Österländskt vis; musiken klingade, lefnadsglada qvinnor och tappra män gjorde här en lustig seglats och gladde sig om aftonen åt det herrliga echot, hvilket svarade och åter svarade från det sex våningar höga Salomos torn nere vid floden. Allt detta är försvunnet, allt

är förbi, blott echot är ännu qvar här på ruinen och svarar med sin ungdoms friska stämma; dock ett namn, säger allmogen, upprepar det ej, och det är förrädaren Vetéz, som förrådde sin konung.

Vi närma oss Gran, der Stephan den helige är född och nu hvilar i sin kista. Uppe på klinten midt i den förfallna fästningen står en kyrka under byggnad; sjelfva staden ligger flackt nere mellan gröna träd; från dessa fladdra bort öfver Donau en mängd fjärilar, såsom om det hade varit en skara sylphider, af hvilka vi blott sågo vingarne. Tanken på sylphider och stadens namn leder tankan på nordens sylphid, hvilken flög från den Danska scenen till verldsstaden Paris och hänryckte sjelfve den kritiskt förnäme Jules Janin — och just nu — gick på kryckor vid ett af de Pyreneiska baden, sjönk från beundran och namnkunnighet ned till lidande och glömska! jag glömmer Stephan den heliges stad för Lucile, glömmer Gran för Grahn.

Mot aftonen uppnådde vi Comorn; nya passagerare strömmade till vårt ångfartyg, hvilket nu var så öfverfullt, att en hvar af oss måste vara glad om han till natten erhölle en sittande plats; att få utsträcka sina trötta lemmar, det var för mycket begärdt. Vi sutto sida vid sida; då här i Donau

sandbankarna äro rörliga och lägga sig än här än der, så stötte vi naturligtvis flera gånger på; den ene passageraren stötte pannan mot den andre, ett par gamla herrar sjönko på knä på golfvet och matborden dansade "mazurka."

Seglatsen nästa förmiddag erbjöd blott anblicken af flacka, skogbeväxta kuster, här och der en vattenqvarn, här och der en by med en kyrka. Nu lågo vi utanför Presburg; då vi lade in till bron, kastade en "Kellner" en kortlek ut i Donau, himlen vete hvarföre? Korten gingo djupt ned, såsom om de hade velat söka botten, ett i synnerhet, men det kom åter upp för vinden, det var hjerterdam; hon neg tre gånger mycket djupt och så sjönk hon. Det var emottagandet i Pressburg. Nära intill, der vi stego i land, höjde sig med ett muradt bröstvärn en liten kulle, som har stor betydelse, det är "Krönungs-Berg"; rundtomkring den samlar sig vid konungskröningen det glada folket, och Ungrarne äro vackra, mycket vackra! Från alla flodfartyg svajar då den trefärgade flaggan. Kanonerna dundra, och Ungerns konung, i samma drägt och med samma krona som Stephan den helige har burit, rider upp på denna hög och med svärdet svingadt mot verldens alla fyra väderstreck, svär att värna och skydda sitt land. Kyrkoklockor och basuner, folkets munnar och kanoner jubla sitt: "Lefve!" för den af Herran Smorda.

Jag tycker om denna stad, den är liflig och brokig; butikerna synas vara hämtade från Wien, "ja, här är mycket att se," säger borgersmannen. "Följ med till slottsruinen högt på fjellet vidDonau! Der är en utsigt öfver den flytande bron, öfver staden och åkerfälten! upp mot fjellet går en gata med brokiga hus, med doftande träd; barnen dansa deruppe i det varma solskenet! vi genomvandra staden, här äro gamla minnen, här är en sällsam saga!" — här äro också vackra rosor och ännu vackrare barn; jag mötte en helt liten flicka med en stor bukett, hon smålog åt mig, som var främling, stadnade i sin raska fart, tog en af de vackraste rosorna, gaf mig den, nickade och var borta. — Rosen skall ej vissna, den skall blomstra i en dikt och när den lilla om några år sjelf är en utvecklad ros, bringar tillfället henne denna dikt — månne hon då minnes främlingen, åt hvilken hon gaf blomman?

Vi stå på platsen framför rådhuset; öfver porten på muren prålar en bild målad *al fresco;* den visar en gammal man i svart klädning och med långt skägg, han böjer sig öfver en uppslagen bok; hvad betyder detta; hvad säger sagan? det är en fasaväckande historia. Denna man var en gång en af stadens mäktigaste rådsherrar; han var Alchymist och Astrolog, fruktad och hatad. Allt visste

han att tillegna sig, till och med den fattiga enkans lilla åker; och den arma qvinnan trängde in i rådhuset, der han satt med stadens mäktiga; hon jemrade sig af förtviflan och uppmanade honom att aflägga ed på, att han hade handlat efter rätt och samvete, — och han tog boken, böjde sig öfver den, läste eden med dof stämma, höjde sin hand och svor. — Då brusade en hvirfvelvind genom salen och alla sjönko till jorden; då det åter blef tyst igen, då de åter reste sig, var menedaren försvunnen, fönstret spräckt, och utanför på muren stod outplånligt, lefvande i hvarje drag, såsom vi ännu se det, bilden af rådsherren i Presburg. Som en färgskugga hade djefvulen blåst honom in i den släta muren.

Vårt ångfartyg var åter i fart; vi mötte ett annat ångfartyg: Arpad, det kom från Wien och var öfverfullt af passagerare likasom vårt; hattarna svängdes, fickdukarna viftade, vi speglade oss i hvarandras ögon, och bilden försvann åter; icke en enda af de många figurerna har qvarblifvit i min tanka, utom en dam i nankinskappa och med grön parasolett; hon har slagit sig ned till ro i mitt hjerta; jag vill hoppas, att hon är ett hyggligt fruntimmer.

Hela morgonstunden, långt förut innan vi hade närmat oss Presburg, sågo vi en tjock, stark

rök höja sig i horizonten; det var vådeld, halfva Thebe afbrann på denna dag; vi närmade oss vid solnedgången detta ställe, ett af de mest pittoreska på hela resan. Högt på berget låg en ruin, säkerligen den skönaste vid hela Donau; den röda aftonsolen glänste på det våta qvarnhjulet, hvilket, då det gick omkring, syntes vara hamradt af guld. Allt var grönt och doftande rundtomkring! hvilken skönhet, hvilken storhet i hela denna natur! Ungerns Thebe är en liten fläck, fallen från himmelen! och här i all denna herrlighet var jemmer och nöd, halfva staden låg i grus och aska; en tjock rök hvirflade från den plats, der eldsvådan varit; pelarlika sträckte sig de smala skorstenarne upp i luften; taket var nedrifvet af kyrkan, hvilket elände! många mödrar sökte ännu sina barn; en qvinna stod vid flodstranden och vred sina händer; en häst, hvilken blifvit illa bränd, linkade bort öfver bron. Vi foro förbi! — vi voro i Österrike! nästa morgon skola vi se Wien. *)

*) Resan från Constantinopel till Wien varar sålunda, karantänen frånräknad, hela 21 dagar och är högst tröttande; man betalar på den första platsen 100 Gylden, på den andra 75, på däck 50. (En Gylden är, som bekant, 1 R:dr 40 skill. R:gs.) Från Wien med strömmen till Constantinopel är hela resan slutad på 11 dagar; betalningen ombord är derföre något dyrare; första platsen kostar 125 andra platsen 85, däcksplats 56 Gylden.

Magra skogar i det oändliga lågo framför oss! luften var redan tidigt på morgonen tjock och het: den sken ej såsom öfver Medelhafvet och Bosphorus. Jag tyckte mig vara i hemmet på en tryckande varm sommardag; min resa var nu slut. En förstämdhet sammantryckte mitt hjerta, en aning om något rätt ondt. I det lilla Danmark står hvarje talang så nära den andra, att man knuffas och trampas, då de alla vilja hafva plats. Hvad mig angår, så har man blott ögon för mina fel: min väg i hemmet går genom en stark sjögång! jag vet, att mången bölja skall ännu tungt vältra sig öfver mitt hufvud, innan jag når hamnen. Dock det har jag för mig, att min efterverld ej kan blifva strängare än min samtid.

Öfver Praterns blånande träd stod i den tjocka, varma luften Stephans-tornet.

HEMRESAN.

Den älskvärda författarinnan af

"Teckningar ur Hvardagslifvet",

MAMSELL **FREDRIKA BREMER**

i Stockholm,

och

min välgörare, Conferensrådet Collins

snillrika dotter,

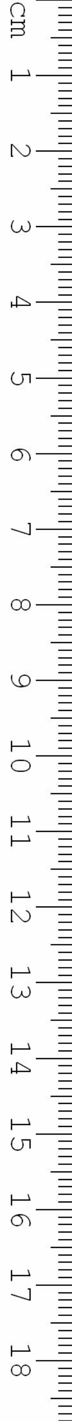
FRU **INGEBORG DREWSEN**

i Köpenhamn,

hvars sanna, systerliga sinne och deltagande för mig

ofta drog min tanka mot hemmet,

tillegnar jag dessa blad.

I.

Wiens Theatrar.

En Dansk, som reser i Tyskland, måste alltid komma till den erfarenheten, så vidahan ej gjort den hemma, att den Danska skådeplatsen intager en utmärkt rang. De flesta större Tyska theatrar hafva väl hvar sina, en eller två betydande talanger; men den Danska skådeplatsen eger många, har oändligt stora krafter. Flera af våra konstnärer och konstnärinnor skulle, om det Danska språket vore så utbredt som det Tyska, erhålla en Europeisk ryktbarhet. Vår repertoire är tillika så rik på originella arbeten, att man med dessa kunde ganska väl fylla vinteraftnarna, utan att taga sin tillflykt till öfversättningar. Detta sker naturligtvis icke och bör icke heller ske. Holberg, Oelenschläger, Heiberg, Overskou och Hertz bilda ett fembladigt klöfverblad, som i den dramatiska litteraturen prålar som en palm för vårt land.

»Tyskland har icke en theater såsom den i Köpenhamn!» har jag hört flera landsmän säga,

och jag måste gifva dem rätt, när de icke räkna Wien med till Tysklands städer. "Burgtheatern" i Wien står likaså högt som den Danska theatern, ja i några hänseenden högre, genom den massa af stora talanger den eger, denna sammanhållning, denna natur. Anschütz, Korn, Löwe, Carl La Roche, Wilhelmi, Fichtner: de äro konstnärer i ordets sanna betydelse. Mad. Rettich, Fru von Weissenthurn —! ja det blifver en oändlig namnförteckning, att uppgifva de utmärktaste. Men vi må ej glömma att tillägga: Burgtheatern har den fördelen, att den kan verka för och i lika grad upplifva lustspelet, dramat och tragedien*), då vår theater deremot, enär vi blott hafva en, måste, utom dessa slag af skådespel, dela sina krafter mellan operan, vaudevillen och balletten.

"Hoftheater nächst dem Kärnthner Thore" i Wien är invigd åt operan och baletten; under mitt vistande der hörde jag ingen Tysk opera utan en Ita-

*) Repertoiren är mycket omvexlande och god; under loppet af en månad gaf man en af Terentii comedier: die Brüder; Gutzkows "Werner"; Halms Griseldis och der Adept; Schillers Wilhelm Tell och Fiesco; Jüngers Er mengt sich in Alles; Blums Ich bleibe ledig; Göthes Götz von Berlichingen och die Geschwister.

liensk, och det den förträffligaste jag nånsin har hört. Det var sångarne Napoleon Moriani, Badiali, Donselli och sångerskorna Tadolini, Frezzolini och Schoberlechner! jag önskade mycket, att Köpenhamnare en gång finge höra en sådan Italiensk opera, så skulle och måste de hänryckas; hittills hafva de icke kännt någon och hafva för några år tillbaka till och med föraktat och öfversett hvad de icke kände *). Nordbon kan icke sjunga Italiensk musik, derföre var det kanhända som "la gazza ladra" blef uthvisslad hos oss; Italienare skola sjunga den, de skola föredraga recitativer! det är ett lif, som utströmmar inifrån; det är, såsom om deras tankar och tal måste uppenbara sig i sång, och den är deras språk

I de Italienska städerna får man blott två eller tre operor under hela säsongen. På "Kärnthnerthor-theatern" var stor omvexling; **) det nyaste jag här

---

*) Först efter min hemkomst till Köpenhamn ankom det första Italienska opera-sällskap dit.

**) På få veckor omvexlade här operorna: Norma, Gemma di Vergy, Otello, il Bravo, la figlia del Reggimento, Torquato Tasso, Lucrezia Borgia, il templario m. fl.

hörde var "il templario" af Nicolai; chörerna voro serdeles vackra; ämnet är det samma som Marschner har behandlat, men Marschners composition är sannerligen mycket vackrare, och har för mig endast det felet, att recitativerna saknas; dessa, förekommer det mig, borde träda i stället för dialogen, hvilken för mig gör ett störande intrång mellan musiknumrorna. I tonernas verld skall allt vara musik.

Theatern "nächst dem Kärnthner Thore" har utom operan också ballet; men oaktadt här är en scen med pomp och ståt, tål balletten här icke någon jemförelse med den på Köpenhamns theater; denna innehar för närvarande en betydlig höjd, och våra balletter öfvergå i smak och poesi alla dem jag haft tillfälle att se i Tyskland och Italien. Naturligtvis öfverträffar Paris och Neapel oss genom de dansandes antal och decorationernas prakt, men icke i compositionen.

Då Italienaren Galeotti dog hos oss, sörjde dansens gudinna deröfver, att ingen fanns, som kunde träda i Galeottis ställe såsom balletcompositör; — ingen intog hans plats, men en ny föddes der, hvilken, såsom hvarje sannt geni, bröt sin egen bana; det är Bournonville; han är en sann skald; hans Waldemar är ett stort mimiskt drama, understödt af

Fröhlichs genialiska, målande musik; hans "Festen i Albanò," är en lyrisk dikt.

Utom dessa tvenne nämnda theatrar har Wien i förstäderna flera folktheatrar, der den hederlige borgersmannen skrattar åt provincialismerna, och ser hvardagslifvet beståladt af poesiens bengaliska flamma. Nordbon måste lefva tillsammans med Wienarne och lära känna folket för att rätt värdera det mycket genialiska, som finnes i dessa, ofta blott troligen lätt skizzerade stycken.

Vill man lära känna en Tysk theater, i dess bästa framträdande, lära känna Tysk dramatisk litteratur, känna den uttalad från den talarescen, för hvilken den blef skrifven, så skall man uppehålla sig i Wien; och man skall ej, såsom jag har hört Danskar, säga: det finnes ingen Tysk skådeplats, ingen Tysk dramatisk litteratur. En aftons föreställning på Burgtheatern kan öfvertyga dem om det första; repertoiren talar för sig sjelf hvad det sista angår. Schröders lustspel "Ringen," Jüngers "Han blandar sig i allt," ett drama, sådant som Ifflands "Jägare," tragedier, sådana som Göthes "Egmont" och Schillers "Wilhelm Tell," äro friska och oförvissneliga grenar i en dramatisk litteratur; och hos de yngre snillena, hvad uttalar sig icke då för poesi och dramatisk kraft hos Halm och Bouernfeld, för att blott nämna de tvenne, hvilka äro i Wien.

I Danmark hafva vi ett Dramatiskt skaldeslag, hvilket Wienarne icke ega; det är de Heibergska Vaudevillerna; men huru stor verkan dessa, dels genom deras eget värde, dels genom ett utmärkt spel, hafva gjort i hemmet, tror jag dock icke, att de i snille och poetiskt värde kunna sättas öfver ett skaldeslag, hvilket Wienarne i synnerhet hafva och icke vi, nemligen deras folkcomedier och enkannerligen Raimunds.

II.

Silhouetter.

Wiens stora platser och hufvudgator erbjuda skådespelet af ett helt bilder-galleri; hvarje butik har sin vackert målade skylt, antingen porträttet af en namnkunnig person eller ett allegoriskt stycke. Hvarje plats och hvarje gata gifver, med sitt lefvande hvimmel och sina åtskilliga grupper, motiver till taflor, hvilka kunde smycka ett helt galleri. Dock skizzer af detta slag äro redan framvisade i stor mängd; vi kunna för omvexlings skull klippa ett par silhouetter af bekanta personer, och

man bör komma ihog, att silhouetterna icke återgifva mera än en skugga af likhet.

Vi äro i »Volksgarten!" Herrar och damer i lifliga samtal vandra under de gröna doftande träden; beställsamma uppassare springa kors och tvärs om hvarandra och sörja för att det kommer litet is omkring de lågande hjertan. En hel musikcorps' toner brusa genom trädgården. Midt emellan musikanterne står en ung man, med mörk ansigtsfärg; hans stora, bruna ögon flyga rundtomkring i orolig flygt, hufvudet, armarne, hela kroppen är i rörelse; det är som om han vore hjertat i den stora musikkroppen, och genom hjertat strömmar blodet, det vet man, och här är det af toner; i honom föddes dessa melodier; han är hjertat, och hela Europa hör dess musikaliska pulsslag; dess egen puls slår starkare dervid; — mannen heter — *Strauss*.

— Vi äro i en af förstäderna; ett litet slott ligger midt i en Engelsk park; här bor furst Didrichstein; vi gå genom en sträcka vackra rum, ett fortepiano ljuder emot oss; här är rikt och vackert! här är en herrlig utsigt öfver trädgårdens terrasser. Tonerna, som vi höra, födas af en af pianots heroer, så spelar icke Liszt! — han och denne äro dock lika väldiga och lika åtskilda. Liszt

förvånar; man hänryckes af de hvirflande bacchanalierna; deremot står man här högt på berget i Guds klara sol, uppfylles med en storhet, vederqvickes af lugn och skönhet; man känner sig glad i den fria naturens heliga kyrka, der hymnerna blanda sig med de dansande herdarnes sång. Hvem är denne pianots beherrskare? Betrakta honom, han är ung, vacker, ädel och älskvärd! känner man icke min silhouet, så må jag derunder skrifva namnet — Sigismund Thalberg.

Vi åka ut till Hitzing, Wienarnes Frederiksberg; vi stå vid ett litet vänligt sommarlustställe; trädgården är rik på träd och blommor, den gamla damen derinne är sjelf trädgårdsmästare, hvarje träd har hon planterat, hvarje blomma har hon sjelf satt, här är gran och björk, här äro tulipaner och doftande lindar. Blomstrande rosenhäckar bilda rabatterna kring den friska gräsplanen. Ett smärt, kraftfullt gammalt fruntimmer träder emot oss; hvilken klokhet i ögat, hvilken mildhet i hvarje drag! hvem är hon? Vi träda in i salen; på bordet står en präktig vas, med bilden af en lyra, hvilken omslingras af lagerkrans, och hvars blad äro dels förgyllda, dels gröna. Namn på skådespel läsas på dessa blad; de förgyllda angifva de stycken, deri hon såsom konstnärinna i synnerhet har hänryckt en hel nation; de gröna bära namnet af hvart och ett af

hennes egna dramatiska arbeten; hon satte guld på andra skalders lager, hennes egna stå alltid gröna, det är betydelsen. Vasen är en gåfva af hennes konstbröder och konstsystrar, nederst läses hennes namn — Johanna von Weissenthurn.*)

Vi äro i Wien, vi gå upp för breda stentrappor, mellan tjocka, kalla murar; stora jerndörrar, försedda med hänglås, visa sig å ömse sidor; derinne gömmas penningar och vigtiga papper; vi gå in i en liten kammare; väggarne äro höljda af bokhyllor,

*) Efter min hemkomst till Danmark, har den högt hedrade konstnärinnan tagit afsked af publiken; hon spelade den sista aftonen i två serskilta af hennes egna stycken. På den Danska scenen har i synnerhet hennes "Godset Sternberg" och "Hvilken af dem är bruden," gjort lycka. Ännu på sista tiden uppträdde hon ofta, icke blott på Burgtheatern, utan äfven på slottet Schönbrunn; hon berättade mig, att hon nyligen hade spelat för första gången den gamla modrens rol i "Pariserpojken," men i det ögonblick pojken springer upp på stolen, sätter pappershatten på hufvudet, lägger armarne i kors och härmar Napoleon, öfverväldigades hon af minnen från detta ställe, från denna skådeplats, att hon ögonblickligen var nära att komma ur rolen. Just här på samma lilla theater hade hon spelat för den verklige Napoleon, hvilken i samma ställning hade betraktat henne, den Tyska skådespelerskan.

på hvilka stå stora folianter; rundtomkring ligga packor af skrifter, alla rättegångshandlingar. En hög, allvarlig man sitter framför pulpeten, det är alldeles icke poetiska saker, hvilka sysselsätta honom. Det barska uttrycket i hans ansigte förvandlar sig till vemod; han ser på oss; det är själ och tanka i denna blick; huru ofta har icke han häftat den på Guds fria natur, och denna afspeglat sig deri. I sin ungdom sjöng han för oss om striden i sin själ; hans sånggudinna uppenbarade sig spökelselikt, och dock såsom den friska blomstrande mön; bilden var: "Stamfrun." I sin mannaålder gaf han oss "Det gyllene skinnet" — det är upphängdt i sånggudinnornas tempel — hans namn prålar derpå: *Grillparzer*.

III.

Handtverkslärlingen.

(Skizz från Böhmen.)

Vi hafva icke blott lemnat kejsarstaden — vi hafva till och med kommit midt in i Böhmen. Sädesrika fält, lindar och helgonbilder: det är treklangen här.

Det är solnedgång; vi se "Riesengebirge," ack huru små, huru dimhöljda! Jag tycker mig se Kullen från Selands kust! det är icke de Grekiska bergkonturerna, här är icke den Grekiska luften med sin genomskinlighet. Men jag känner ju denna fläck, dessa låga berg, den utsträckta, gröna slätten, lindarna och detta stenrös tätt vid vägen; för flera år sedan har jag sett den, och nästan i samma belysning som nu; icke en blomma, icke en buske synes den hafva vunnit mera sedan jag sist for här förbi. I min tanka och mitt hjerta är ett nytt och rikare blomsterfält än då, blommor från Norden, Södern och Orienten. Stället här har dock mycket förlorat; hufvudfiguren, hvilken i mitt minne hörer till detta landtkap, saknas. Här på detta stenrös satt då en ung handtverkslärling i blå blus,

med vaxduk öfver hatten, käpp i handen, ränsel på ryggen; han var en bild af ungdom och helsa.

Hvar månne han nu vandrar i verlden? eller har han kanhända redan funnit ett fridfullt hem, sitter med hustru och barn just nu i denna stund och förtäljer dem om sina vandringar genom Böhmen; det är mycket att höra, vandringslifvet är ett brokigt lif. Månne han påminner sig sin hvila här på stenröset, och minnes deligensen, hvilken då for förbi; en främling tittade ur vagnen och lät honom såsom den bästa figuren i landskapet, afspegla sig i hans tanka. Nej, det minnes han icke! han slingrar armen om sin hustru, kysser sin vackra gosse; — den resande är ännu ej längre kommen i verlden än vid stenröset, hvarest handtverkslärlingen satt.

IV.

En graf.

Högt öfver berget med utsigt öfver stad, flod och skogbekransade öar ligger det gamla Hradschin; kyrkan här gömmer i en präktig silfverkista St. Nepomuks lik; hvilken prakt härinne, hvilken naturprakt derute! och likväl är icke detta det ställe i Prag, hvilket en Dansk först besöker; nere vid torget ligger en liten, fattig kyrka; en pelargång och en trång gård föra dit in. Presten messar framför altaret, menigheten böjer knä och mumlar ett: "bed för oss!" det klingar såsom en ihålig, döende suck från afgrunden, det vältrar fram såsom en smärtans bölja, ett jemmerskri. Dansken vandrar genom gången mot höger, der en stor, rödbrun sten, hvari en riddare i rustning är huggen, är inmurad i pelaren. Hvilkens ben hvila derinne? En landsmans! en Dansk, en snillets heros, hvars namn kastar glans öfver Danmark, — det land, hvilket förjagade honom. Hans borg der hemma är sjunken i grus, plogen har gått öfver den fläck, der han i den ljusa stugan granskade skrifterna och mottog konungars besök; fiskmåsarne flyga genom luften, der han från tornet läste i stjernorna. Hans

lifs- och lycksalighets-ö är i främmande händer; Danmark eger den icke, Danmark eger icke hans stoft, men slägten nämner hans namn i dess onda tider, såsom om det ginge en bannstråle ut ifrån det: "det är Tycho Brahes dag!" säga de.

Dansken gråter i främmande land vid Tychos graf och vredgas på ett otacksamt tidehvarf: "Danmark, du har hjerta i din sköld, haf det också i ditt bröst!" — Stilla, son af ett yngre slägte! kanhända du sjelf, om du hade lefvat på hans tid, skulle hafva misskänt honom likasom de andra; hans storhet skulle hafva upprört din fåfängas grums, och du hade kastat det i hans lifs bägare! Det ena slägtet liknar det andra, deri uppenbarar sig slägtskapen!

En solstråle faller på grafstenen, kanhända också en tår! — menigheten mumlar sitt bortdöende smärtfulla: "bed för oss!"

V.

Flygt emot Norden.

Snart är det vår, flyttfoglarne draga då mot Södern; jag flyger mot Norden. Ångan är min susande vinge; på ångskepp och ångvagn går det från Böhmens hufvudstad hemåt! brokiga, kända bilder glida förbi, en sommarskön natur, vänliga ansigten; toner klinga, timmarne försvinna, och förr än jag vet det, är jag i Norden.

Dock ännu ser jag Hradschin stråla i solen, högt öfver blomstrande åkrar och herrliga trädgrupper. Du vackra morgon, utplåna minnet af aftonen i går, vandringen i "Baumgarten", Pragerboernas Djurgård; den förekom mig såsom en kyrkogård, hvarest folk vilja vara glada, men icke kunna; anständiga, men tråkiga borgarefamiljer sutto och drucko öl under träden, der ej en fogel qvittrade: otäcka Bajaderer med mycket styfva kjortlar gingo upp och ned; till och med marionett-theatern var vid elakt hymör; ingen talade för dockorna, de fäktade med armarne och en likkista spelade hufvudrolen.

Hvarföre fäster det osköna sig således fast i tankan? Prag har så mycket egendomligt och vac-

kert. Du friska, doftande morgon, utplåna alla gråa och osköna minnen!

Flaggan svajar på "Bohemia"; såsom en fisk genom vattnet skjuter det nedåt strömmen emellan pittoreska, skogbekransade berg; på hvarje ruin och i hvarje liten stad vi flyga förbi, svajar en fana; man helsar oss med musik, folket svänger hattarna, små kanoner smälla och echo svarar: det är en herrlig resa!

Vi hafva ombord en Köpenhamnare med sin dotter! "Det er nysseligt!" säger hon, "men Vandet er saa fælt gult! her er ikke vore Bögeskove!"

"Det er nogle skrækkelige Bjerge!" säger fadren, "see hvilken Karl! jeg skal ikke op paa den; man seer den da ligesaa godt nedenfra!"

Det gör man icke; stigen upp på berget! låten den friska bergluften omsusa eder; och varen glada åt det stora utomlands och åt det vackra hemma!

Hirniskretschen helsar oss; vi äro på Sachsiska gränsen. "Trakten är vacker! hvad som finnes och försvinner för ögat i Italien, gör nu en stor effect; små strömmar, små berg!" det är Ehrensvärds hela och träffande skildring af det Sachsiska Schweitz.

När Naphtakällan upphör att strömma, då värderar man just de sista framqvällande droppar-

na! Farväl, J gröna, skogbekransade berg; jag lemnar eder för denna vidsträckta slätt med klöfver och bokar vid den öppna stranden.

Dresden ligger framför oss i den tunga luften, Nord-Tysklands Florenz! hvarest madonnan, den jungfruliga modern, står med himmelsbarnet på den sväfvande skyn; protestanten vördar det gudomliga i konsten. Dresden är en vän, som man icke gerna lemnar; det har något, hvad skall jag kalla det, halft borgerligt, halft romantiskt; dess trädgårdar äro fjellnaturen med Königstein och Bastei, dess studerkammare galleriet med de herrliga taflorna. Den nya theatern är en bilderbok, så brokig och präktig, med guld och zirater; ja derinne är man sjelf midt i bilderboken: man öfverväldigas af denna brokiga prakt. Skaldernas porträtter pråla i taket; logerna äro förgyllda och sväfvande; den sköna sitter här på musselskal, såsom hennes syster Venus Anadyomene så ofta har gjort; ridån föreställer en parnass, der bekanta bilder visa sig: Calderon, Moliere, Gozzi, Schiller, Göthe och flera snillets representanter. Permarne bilda en arabesk af dramatiska charakterer; här är Romeo och Julie, Kung Lear, Faust, Mephistopheles och så vidare i en oändlig följd. Ja, theatern är en äkta bilderbok; skådespel och opera äro texten; må den komma oss att glömma bildernas prakt.

Här är godt att vara, men vi äro på resande fot; ännu en handtryckning af de kära — Dahl, Vogel, Winkler! och ångmaschinen brusar åstad öfver mark och äng till Leipzig, till Magdeburg och åter med ånga till det yttersta hörnet af Tyskland, det mäktiga Hamburg; det är en kort flygt, timmarne kunna räknas; men vi stanna på vägen, stanna i dagar. Melodierna hafva en sällsam kraft, vänskap och beundran en lika så mägtig — Mendelsohn Bartholdy bor i Leipzig.

Huru hyggligt och trefligt var det ej i hans hem; en vacker och vänlig hustru, och allt så festligt för den främmande! En liten förmiddagsconcert, der jag också hörde Adam, gifven i Mendolsohns rum; den snillrika fru Göthe från Weimar och jag voro de lyckliga gästerna! I kyrkan, på samma orgel, hvilken Sebastian Bach spelade, gaf Mendelsohn mig en af dennes fugor och ett par af sina compositioner; berg och dal, himmel och afgrund brusade sin hymn från orgelpiporna; det var kyrkoconcert! — Du har spelat för mig, jag bringar dig derföre min fattiga sång.

Ångvagnen flyger med svalans snabbhet; vi äro i Magdeburg! vi sofva här en natt och — vi äro åter på Elben.

Ångfartyget är smutsigt och tungt; än stannar det i sin fart, än går det ett litet stycke, sät-

ter så på grund och går återigen; den sköna naturen rundtomkring uppenbarar sig i ett pilträd och ett gräsfält; här är kallt och grått! Skalden må upphjelpa naturen, ty den hjelper alltid honom. Här läses på skeppet, här är en hel läsesal! Hvad är det för en bok, i hvilken tvenne på en gång äro så fördjupade? det är en bok af en Dansk. Säg ej, att Danmark har inga berg! Dess litteratur är ett berg, högt och skogbeväxt, det ses från Graunländerna blånande i horizonten. Varen oss välkomne, att genomvandra vår andeliga bergnatur; här sträcker sig Oelenschlägers herrliga urskogar, Grundtvigs kämpegrafvar, der stenarne klinga såsom Memnons stoder; här ligga Holbergs städer med lefvande menniskor, såsom vi känna dem ännu; här doftar friskt det afslagna höet på Christian Winthers klöfverfält, — Ingemann förer dig i månskenet genom de doftande bokskogarne, der näktergalen slår och källan förtäljer om gamla minnen. Hertz och Heiberg skola lära dig, att det Danska språket har toner, att det kan smidas till susande pilar, till flammande svärd. Det rör sig ett lif hos det unga slägtet. Hör honom, som sjöng om Venus och Amor och Psyche, honom som förtäljer sin broders lefnad! följ honom, som du läser här på skeppet, *) —

*) Det är, såsom man ser, blott en fragmentarisk upsats; betydande namn saknas, såsom Boye, Blicher, Hauch, Holst etc.

och hvem är han? en pseudonym, en Carl Bernhard, den yngre brodern till hvardagshistoriens skald, den yngre brodern, hvilken så är i stigande, som den äldre i aftagande; det unga trädet skjuter hvarje gång nya friska grenar, den ena kraftfullare än den andra, det äldre trädet har mistat sitt lifs friskhet, dess nya grenar äro torra och bladlösa, de falla af sig sjelfva från kronan, hvilken doftar i "de lyse Nætter," i "Dröm og Virkelighed."

Snart är Elbresan slut; det är den sista aftonen; hur grått, hur kallt! svalorna flyga tvärs öfver floden till sina hålor på stranden, till sina bon under husets tak.

Om våren kommer svalan från de varma länderna; instincten drifver den mot Norden, den leder henne genom luftens öcken till sitt bo. Vid den gula rullande floden med de fattiga, gröna stränderna står ett litet hus med en blomstrande fläderbuske; "dit bort skall jag! qvittrar svalan," dit drager längtan mig från den höga palmen, den skuggrika platanen; fläderbusken doftar så ljufligt; på dörrtröskeln sitter den gamla mormodern i det varma solskenet och ser ut på skeppen; en liten flicka sitter på sin pall och gläder sig öfver det blommiga tyget i mormors klädning!' "Du stackars svala, du kommer tillbaka; den blomstrande fläderbusken är huggen omkull, den gamla

mormodern är i sin graf, den lilla flickan ute i verlden hos främlingar. Huset, der du byggde, är upputsadt och städadt; den nye ägarn tål inga svalbon — ack hur förändradt!

Det är morgon! insvepta i kalla, fuktiga dimmor ligga Hamburgs torn framför oss; vi äro i Norden. Elben vältrar sina mjölkfärgade böljor mot vårt ångfartyg. Vi stiga i land; — vi åka genom de mörka, trånga gatorna! — Här är musikfest! I afton skall allt stråla af ljus, öfver Elstern och under de gröna alléerna. Liszt är här! jag skall höra honom åter i samma sal, som då jag reste ut, höra åter hans *valse infernale!* skulle man ej tro min hela reseflygt vara en dröm blott under Liszt's brusande phantasier! Icke månader, men blott minuter äro försvunna. "Nej, tiden har gått framåt," säga mina många landsmän, hvilka jag möter på "Jungfernstieg," vi hafva, medan du varit på resor, gått mycket framåt, vi hafva fått omnibus i Köpenhamn." — Ja, det går framåt, säger jag sjelf, då jag på min vandring ser Heibergs namn bragt till hörnet af Altona. Mams. Sichlau har med "Emilies Hjertebanken," fört hans namn till Elben; det står der på det plakat, som är klistradt på gathörnet. En Dansk kringresande trupp gifver Heibergska vaudeviller i Altona. Är hans namn först vid Elben, lätt flyger det då öfver den, — så kommer det

ut i verlden och det är angenämt för honom sjelf och för oss äfven!

— Toner klinga, raketer stiga! farväl! — öfver det svallande haf till de gröna öar!

Aldrig kände jag hemsjuka, om det ej är hemsjuka, att hjertat uppfylles af en underbar kärlek vid tankan på de kära i hemmet! en oändlig vällust, hvilken utmålar det ögonblick jag första gången återser dem i den kända omgifningen, träder så lefvande fram, att tårarna komma i ögat, hjertat blifver vekt och måste med våld slita sig lös från dessa tankar! — är detta hemsjuka, då känner jag den också! hemkomstens första ögonblick, är dock buketten af hela resan!

NORRKÖPING, tryckt hos Östlund & Berling 1845.

